
कविकुलगुरु - कालिदास - संस्कृत - विश्वविद्यालयः

M-2611

श्रीभागवतदशमस्कंधप्रारंभोयम्॥ ॥

॥श्रीगणेशाय नमः॥ ॥ विश्वसर्गविसर्गादिनवलक्षणलक्षितं ॥ श्रीकृष्णाख्यंपरं
धामजगद्धामनमामतत् ॥१॥ दशमेदशमंलक्ष्यमाश्रिताश्रयविग्रहं ॥ क्रीडद्यदु
कुलांभोधौप

रानंदमुदीर्यते
॥२॥ दशमेकृ ष्णसत्कीर्त्तिवि
तानायानुव र्ण्यते ॥ धर्मग्ला
निनिमित्तस्तुनि रोधोदुष्टभूभु
जां ॥३॥ प्राकृता दिचतुर्द्वयो
निरोधःसतुवर्णितः ॥ नतत्वसंगतःसृष्टिसंहारादिनिरूपणे ॥४॥ कृतानवतिर
ध्यायादशमेकृष्णकीर्तये ॥ आद्येश्चतुर्भिरध्यायैर्ब्रह्मप्रार्थनयावनेः ॥५॥ भारं

हर्तुं हरेर्ज्जन्मसप्रसंगं निरूप्यते गोकुले मथुरायां च द्वारवत्यां ततः क्रमात् ॥ ६ ॥
कृष्णलीला त्रिधा प्रोक्ता तत्राद्ये त्वनेकधा ॥ सपंचत्रिंशताध्यायैर्वृहद्वृंदावना
दिषु ॥ गोकुले वसतो लीला वर्ण्यते सुरदुष्करा ॥ एकेन यमुनावारिण्यक्रूरेण
कृता स्तुतिः ॥ ७ ॥ एकादशभिराख्याता लीला मधुपुरे कृता ॥ शेषैर्द्वारवतीली
ला तन्निर्माणादि वर्ण्यते ॥ ८ ॥ एवं नवतिरध्याया दशमे विशदाः कथाः ॥ तत्र
तु प्रथमे कंसः स्वमृत्युं देवकीसुतात् ॥ १० ॥ श्रुत्वाभीतोऽवधीत्तस्याः षड्गर्भा
निति वर्ण्यते ॥ कृष्णावतारचरितश्रवणामृतनिर्वृतः ॥ ११ ॥ उक्तानुवादेनोत्सुक्या
द्राजा पृच्छति तत्पुनः ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॥ श्रीराजोवाच ॥ कथितो वंश
विस्तारो भवता सोमसूर्ययोः ॥ राज्ञां चोभयवंश्यानां चरितं परमाद्भुतं ॥ १ ॥

॥भा॰द॰पू॰॥
॥२॥

यदोश्चधर्मशीलस्यनितरांमुनिसत्तम॥तत्रांशेनावतीर्णस्यविष्णोर्वीर्याणिशंस
नः॥२॥अवतीर्ययदोर्वंशेभगवान्भूतभावनः॥कृतवान्यानिविश्वात्मातानि
नोवदविस्तरात्॥३॥निवृत्ततर्षैरुपगीयमानाद्भवौषधाछ्रोत्रमनोभिरामात्॥
कउत्तमश्लोकगुणानुवादात्पुमान्विरज्येतविनापशुघ्नात्॥४॥पितामहामेसमरे
मरंजयैर्देवव्रताद्यातिरथैस्तिमिंगिलैः॥दुरत्ययंकौरवसैन्यसागरंकृत्वातरन्व
त्सपदंस्मयत्प्लवाः॥५॥द्रौण्यस्त्रविप्लुष्टमिदंमदंगंसंतानबीजंकुरुपांडवानां॥जु
गोपकुक्षिंगतआत्तचक्रोमातुश्चमेयःशरणंगतायाः॥६॥वीर्याणितस्याखिलदे
हभाजामंतर्बहिःपूरुषकालरूपैः॥प्रयच्छतोमृत्युमुतामृतंचमायामनुष्यस्यव
दस्वविद्वन्॥७॥रोहिण्यास्तनयःप्रोक्तोरामःसंकर्षणस्त्वया॥देवक्यागर्भसंबंधःकु

॥अ॰१॥
॥राम॰॥
॥२॥

तोदेहांतरंविना॥९॥कस्मान्मुकुंदोभगवान्पितुर्गेहाद्व्रजंगतः॥क्ववासंज्ञाति
भिःसार्द्धंकृतवान्सात्वतांपतिः॥९॥व्रजेवसन्किमकरोन्मधुर्यांचकेशवः॥भ्रात
रंचावधीत्कंसंमातुरद्धातदर्हणं॥१०॥देहंमानुषमाश्रित्यकतिवर्षाणिवृ
ष्णिभिः॥मधुपुर्यांसहावात्सीत्पत्न्यःकत्यभवन्विभोः॥११॥एतदन्यच्चस
र्वंमेमुनेकृष्णविचेष्टितं॥वक्तुमर्हसिसर्वज्ञश्रद्दधानायविस्तृतं॥१२॥नैषा
तिदुःसहाक्षुन्मांत्यक्तोदमपिबाधते॥पिबंतंत्वन्मुखांभोजच्युतंहरिकथा
मृतं॥१३॥सूतउवाच॥ ॥एवंनिशम्यभृगुनंदनसाधुवादंवैयासकिःसभगवानथ
विष्णुरातं॥प्रत्यर्च्यकृष्णचरितंकलिकल्मषघ्नंव्याहर्तुमारभतभागवतप्रधा
नः॥१४॥श्रीशुकउवाच॥सम्यग्व्यवसिताबुद्धिस्तवराजर्षिसत्तम॥वासुदेव
कथायांतेयज्जातानैष्ठिकीरतिः॥१५॥वासुदेव॥४॥१॥[illegible]मूलका॥१॥

पु

॥भा·द·पू·॥
॥३॥

कथाप्रश्नःपुरुषांस्त्रीन्पुनातिहि॥वक्तारंपृच्छकंश्रोतॄंस्तत्पादसलिलंयथा॥१६॥
भूमिर्दृप्तनृपव्याजदैत्यानीकशतायुतैः॥आक्रांताभूरिभारेणब्रह्माणंशरणंययौ॥
१७॥गौर्भूत्वाश्रुमुखीखिन्नाक्रंदंतीकरुणंविभोः॥उपस्थितांतिकेतस्मैव्यसनंस्व
मवोचत॥१८॥ब्रह्मातदुपधार्याथसहदेवैस्तयासह॥जगामसत्रिनयनस्तीरं
क्षीरपयोनिधेः॥१९॥तत्रगत्वाजगन्नाथंदेवदेवंवृषाकपिं॥पुरुषंपुरुषसूक्तेनउ
पतस्थेसमाहितः॥१९॥गिरंसमाधौगगनेसमीरितांनिशम्यवेधास्त्रिदशानु
वाचह॥गांपौरुषींमेशृणुतामराःपुनर्विधीयतामाशुतथैवमाचिरं॥२०॥पुरै
वपुंसावधृतोधराज्वरोभवद्भिरंशैर्यदुषूपजन्यतां॥सयावदुर्व्याभरमीश्वरेश्व
रःस्वकालशक्त्याक्षपयंश्चरेद्भुवि॥२१॥वसुदेवगृहेसाक्षाद्भगवान्पुरुषःपरः॥

॥अ·१॥

॥राम·॥
॥३॥

जनिष्यते तत्प्रियार्थं संभवंतु सुरस्त्रियः॥२२॥वासुदेवकलानंतःसहस्रवद
नःस्वराट्॥अग्रतो भविता देवो हरेःप्रियचिकीर्षया॥२३॥विष्णोर्माया भगवती
ययासंमोहितंजगत्॥आदिष्टाप्रभुणांशेन कार्यार्थे संभविष्यति॥२४॥श्रीशुक
उ०॥इत्यादिश्यामरगणान्प्रजापतिपतिर्विभुः॥आश्वास्यच महीं गीर्भिःस्वधा
म परमं ययौ॥२५॥शूरसेनो यदुपतिर्मथुरामावसन्पुरीं॥माथुरान्शूरसेनांश्च
विषयान्बुभुजे पुरा॥२६॥राजधानी ततःसाभूत्सर्वयादवभूभुजां॥मथुरा भगवा
न्यत्र नित्यं सन्निहितो हरिः॥२७॥तस्यां तु कर्हिचिच्छौरिर्वसुदेवःकृतोद्वहः॥देव
क्या सूर्यया सार्द्धं प्रयाणे रथमारुहत्॥२८॥उग्रसेनसुतःकंसःस्वसुःप्रियचिकीर्ष
या॥रश्मीन्हयानां जग्राह रौक्मै रथशतैर्वृतः॥२९॥चतुःशतं पारिबर्हं गजानां हे

ममालिनां॥ अश्वानामयुतं सार्द्धं रथानां च त्रिषट्शतं॥ ३०॥ दासीनां सुकुमारीणां
द्वेशते समलंकृते॥ दुहित्रे देवकः प्रादात् याने दुहितृवत्सलः॥ ३१॥ शंखतूर्यमृदंगा
श्च नेदुर्दुंदुभयः समं॥ प्रयाणप्रक्रमे तावत् वरवध्वोः सुमंगलं॥ ३२॥ पथि प्रग्रहिणं
कंसमाभाष्याहाशरीरवाक्॥ अस्यास्त्वामष्टमो गर्भो हंता यां वहसे बुध॥ ३३॥
इत्युक्तः स खलः पापो भोजानां कुलपांसनः॥ भगिनीं हंतुमारब्धः खड्गपाणिः
कचेग्रहीत्॥ ३४॥ तं जुगुप्सितकर्माणं नृशंसं निरपत्रपं॥ वसुदेवो महाभाग उ
वाच परिसांत्वयन्॥ ३५॥ श्रीवसुदेव उवाच॥ श्लाघनीयगुणः शूरैर्भवान् भोजयश
स्करः॥ स कथं भगिनीं हन्यात् स्त्रियमुद्वाहपर्वणि॥ ३६॥ मृत्युर्जन्मवतां वीर देहे
न सह जायते॥ अद्य वाब्दशतांते वा मृत्युर्वै प्राणिनां ध्रुवं॥ ३७॥ देहे पंचत्वमापन्ने

देहीकर्मानुगोऽवशः ॥ देहांतरमनुप्राप्य प्राक्तनंत्यजतेवपुः ॥ ३८ ॥ व्रजँस्तिष्ठन्पदै
केनयथैवैकेनगच्छति ॥ यथातृणजलौकैवंदेहीकर्मगतिंगतः ॥ ३९ ॥ स्वप्नेयथाप
श्यतिदेहमीदृशंमनोरथेनाभिनिविष्टचेतनः ॥ दृष्टश्रुताभ्यांमनसानुचिंतय
न्प्रपद्यतेतत्किमपिह्यपस्मृतिः ॥ ४० ॥ यतोयतोधावतिदैवचोदितंमनोविकारा
त्मकमापपंचसु ॥ गुणेषुमायारचितेषुदेह्यसौप्रपद्यमानःसहतेनजायते ॥ ४१
॥ ज्योतिर्यथैवोदकपार्थिवेष्वदःसमीरवेगानुगतंविभाव्यते ॥ एवंस्वमायारचि
तेष्वसौपुमान्गुणेषुरागानुगतोविमुह्यति ॥ ४२ ॥ तस्मान्नकस्यचिद्द्रोहमाचरे
त्सतथाविधः ॥ आत्मनःक्षेममन्विच्छन्द्रोग्धुर्वैपरतोभयं ॥ ४३ ॥ एषातवानुजा
बालाकृपणापुत्रिकोपमा ॥ हंतुंनार्हसिकल्याणीमिमांत्वंदीनवत्सल ॥ ४४ ॥ श्रीशु०

॥भा॰द॰पू॰॥
॥५॥

एवंससामभिर्भेदैर्बोध्यमानोपिदारुणः॥नन्यवर्त्ततकौरव्यपुरुषादाननुव्रतः॥
४६॥निर्बंधंतस्यतंज्ञात्वाविचिंत्यानकदुंदुभिः॥प्राप्तंकालंप्रतिव्योढुमिदंतत्रान्व
पद्यत॥४७॥मृत्युर्बुद्धिमतापोह्योयावद्बुद्धिबलोदयं॥यद्यसौननिवर्त्तेतनापरा
धोस्तिदेहिनः॥४८॥प्रदायमृत्यवेपुत्रान्मोचयेकृपणामिमां॥सुतामेयदि
जायेरन्मृत्युर्वानम्रियेतचेत्॥४९॥विपर्ययोवाकिंनस्याद्गतिर्धातुर्दुरत्यया
उपस्थितोनिवर्त्तेतनिवृत्तःपुनरापतेत्॥५०॥अग्नेर्यथादारुवियोगयोगयोर
दृष्टतोन्यन्ननिमित्तमस्ति॥एवंहिजंतोरपिदुर्विभाव्यःशरीरसंयोगवियोगहे
तुः॥५१॥एवंविमृश्यतंपापंयावदात्मनिदर्शनं॥पूजयामासवैशौरिर्बहुमान
पुरःसरं॥५२॥प्रसन्नवदनांभोजोनृशंसंनिरपत्रपं॥मनसादूयमानेनविहस

॥अ॰१॥
॥राम॥
॥५॥

न्निदमब्रवीत् ॥५३॥ श्रीवसुदेव उवाच ॥ नह्यस्यास्तेभयंसौम्ययद्वैसाहाशरीरवा
क् ॥ पुत्रान्समर्पयिष्येऽस्यायतस्तेभयमुत्थितं ॥५४॥ श्रीशुक उवाच ॥ स्वस्र
र्वधान्निववृतेकंसस्तद्वाक्यसारवित् ॥ वसुदेवोपितंप्रीतःप्रशस्यप्राविशद्गृ
हं ॥५५॥ अथकालउपावृत्तेदेवकीसर्वदेवता ॥ पुत्रान्प्रसुषुवेचाष्टौकन्यांचैवा
नुवत्सरं ॥५६॥ कीर्तिमंतंप्रथमजंकंसायानकदुंदुभिः ॥ अर्पयामासकृच्छ्रेण
सोनृतादतिविह्वलः ॥५७॥ किंदुःसहंनुसाधूनांविदुषांकिमपेक्षितं ॥ किमका
र्यंकदर्याणांदुस्त्यजंकिंधृतात्मनां ॥५८॥ दृष्ट्वासमत्वंतच्छौरेःसत्येचैवव्यवस्
थितिं ॥ कंसस्तुष्टमनाराजन्प्रहसन्निदमब्रवीत् ॥५९॥ प्रतियातुकुमारोयं
नह्यस्मादस्तिमेभयं ॥ अष्टमाद्युवयोर्गर्भान्मृत्युर्मेविहितःकिल ॥६०॥ तथेति

सुतमादायययावानकदुंदुभिः ॥ नाभ्यनंदततद्वाक्यमसतोविजितात्मनः ॥ ६१ ॥
गतेथवसुदेवेतुदेवकार्यार्थमुद्यतः ॥ एतत्कंसायभगवान्शशंसाभ्येत्यनार
द ॥ ६२ ॥ नंदाद्यायेव्रजेगोपायाश्चामीषांचयोषितः ॥ वृष्णयोवसुदेवाद्यादेवक्या
द्याययदुस्त्रियः ॥ ६३ ॥ सर्वेवैदेवताप्रायाउभयोरपिभारत ॥ ज्ञातयोबंधुसुहृदोये
चकंसमनुव्रताः ॥ ६४ ॥ एतत्कंसायभगवान्शशंसाभ्येत्यनारदः ॥ भूमेर्भारायमा
णानांदैत्यानांचवधोद्यमं ॥ ६५ ॥ ऋषेर्विनिर्गमेकंसोयदून्मत्वासुरानिति ॥ दे
वकीगर्भसंभूतंविष्णुंचस्ववधंप्रति ॥ ६६ ॥ देवकींवसुदेवंचनिगृह्यनिगडैर्गृहे
॥ जातंजातमहन्पुत्रंतयोरजनशंकया ॥ ६७ ॥ मातरंपितरंभ्रातृन्सर्वांश्चसुहृद
स्तथा ॥ घ्नंतिह्यसुतृपोलुब्धाराजानःप्रायशोभुवि ॥ ६८ ॥ आत्मानमिहसंजातं

जानन्नु प्राक् विष्णुना हतं ॥ महासुरं कालनेमिं यदुभिः स व्यरुध्यत ॥ ६९ ॥ उग्रसेनं च पितरं यदुभोजांधकाधिपं ॥ स्वयं निगृह्य बुभुजे शूरसेनान्महाबलः ॥ ७० ॥ ॥ इति श्रीभागवते महा० दशमस्कंधे श्रीकृष्णावतारोपक्रमे प्रथमोध्यायः ॥ १ ॥ द्वितीये कंसघाताय देवक्या गर्भगो हरिः ॥ ब्रह्मादिभिः स्तुतः साच सांत्विते ति निरूप्यते ॥ १ ॥ श्रीशुक उवाच ॥ प्रलंबबकचाणूरतृणावर्तमहाशनैः ॥ मुष्टिकारिष्टद्विविदपूतनाकेशिधेनुकैः ॥ १ ॥ अन्यैश्चासुरभूपालैर्बाणभौमादिभिर्युतः ॥ यदूनां कदनं चक्रे बली मागधसंश्रयः ॥ २ ॥ ते पीडिता निविविशुः कुरुपांचालकैकयान् ॥ शाल्वान्विदर्भान्निषधान्विदेहान्कोशलानपि ॥ ३ ॥ यके तमनुरुंधाना ज्ञातयः पर्युपासते ॥ हतेषु षट्सु बालेषु देवक्या औग्रसेनिना ॥ ४ ॥ सप्तमो वैष्णवं धामय

॥भा॰ द॰ पू॰॥
॥ ७ ॥

मनंतं प्रचक्षते ॥ गर्भो बभूव देवक्या हर्षशोकविवर्द्धनः ॥५॥ भगवानपि विश्वा
त्मा विदित्वा कंसजं भयं ॥ यदूनां निजनाथानां योगमायां समादिशत् ॥६॥ ग
च्छ देवि व्रजं भद्रे गोपगोभिरलंकृतं ॥ रोहिणी वसुदेवस्य भार्यास्ते नंदगोकुले ॥७॥
अन्याश्च कंससंविग्ना विवरेषु वसंति हि ॥८॥ देवक्या जठरे गर्भं शेषाख्यं धाम मा
मकं ॥ तत्संनिकृष्य रोहिण्या उदरे संनिवेशय ॥९॥ अथाहमंशभागेन देवक्याः पु
त्रतां शुभे ॥ प्राप्स्यामि त्वं यशोदायां नंदपत्न्यां भविष्यसि ॥१०॥ अर्चिष्यंति मनुष्यास्त्वां
सर्वकामवरेश्वरीं ॥ धूपोपहारबलिभिः सर्वकामवरप्रदां ॥११॥ नामधेयानि कुर्वंति
स्थानानि च नरा भुवि ॥ दुर्गेति भद्रकालीति विजया वैष्णवीति च ॥१२॥ कुमुदा चंडिका
कृष्णा माधवी कन्यकेति च ॥ माया नारायणीशानी शारदेत्यंबिकेति च ॥१३॥ गर्भ

॥अ॰ २॥

॥राम॰॥
॥ ७ ॥

संकर्षणात्तं वै प्राहुः संकर्षणं भुवि ॥ रामेति लोकरमणाद्बलं बलवदुच्छ्रयात् ॥१३
संदिष्टैवं भगवता तथेत्योमिति तद्वचः ॥ प्रतिगृह्य परिक्रम्य गां गता तत्तथाकरोत्
गर्भे प्रणीते देवक्या रोहिणीं योगनिद्रया ॥ अहो विस्रंसितो गर्भ इति पौरा विचु
क्रुशुः ॥१४॥ भगवानपि विश्वात्मा भक्तानामभयंकरः ॥ आविवेशांशभागे
न मन आनकदुंदुभेः ॥१६॥ स बिभ्रत्पौरुषं धाम भ्राजमानो यथा रविः ॥ दु
रासदोतिदुर्द्धर्षो भूतानां संबभूव ह ॥१७॥ ततो जगन्मंगलमच्युतांशं समा
हितं शूरसुतेन देवी ॥ दधार सर्वात्मकमात्मभूतं काष्ठा यथानंदकरं मन
स्तः ॥१८॥ सा देवकी सर्वजगन्निवासनिवासभूता नितरां न रेजे ॥ भोजेंद्रगेहे
ग्निशिखेव रुद्धा सरस्वती ज्ञानखले यथा सती ॥१९॥ तां वीक्ष्य कंसः प्रभ

॥भा॰द॰पू॰॥
॥८॥

याजितांतरांविरोचयंतींभवनंशुचिस्मितां॥आहेषमेप्राणहरोहरिर्गुहांध्रु
वंश्रितोयन्नपुरेयमीदृशी॥२०॥किमद्यतस्मिन्करणीयमाशुमेयमर्थतंत्रोन
विहंतिविक्रमं॥स्त्रियाःस्वसुर्गुरुमत्यावधोयंयशःश्रियंहंत्यनुकालमायुः॥
२१॥सएषजीवन्खलुसंपरेतोवर्त्तेतयोत्यंतनृशंसितेन॥देहेमृतेतंमनुजाः
शपंतिगंतातमोंधंतनुमानिनोध्रुवं॥२२॥इतिघोरतमाद्भावात्सन्निवृत्तःस्व
यंप्रभुः॥आस्तेप्रतीक्षंस्तज्जन्महरेर्वैरानुबंधकृत्॥२३॥आसीनःसंविशंस्ति
ष्ठन्भुंजानःपर्यटन्महीं॥चिंतयानोहृषीकेशमपश्यत्तन्मयंजगत्॥२४॥ब्र
ह्माभवश्चतत्रैत्यमुनिभिर्नारदादिभिः॥देवैःसानुचरैःसाकंगीर्भिर्वृषणमै
डयन्॥२५॥सत्यव्रतंसत्यपरंत्रिसत्यंसत्यस्ययोनिंनिहितंचसत्ये॥

॥अ॰२॥

॥एम॰॥
॥८॥

सत्यस्यसत्यंऋतसत्यनेत्रंसत्यात्मकंत्वांशरणंप्रपन्नाः॥२६॥एकायनोसौद्वि
फलस्त्रिमूलश्चतूरसःपंचविधःषडात्मा॥सप्तत्वगष्टविटपोनवाक्षोदशच्छ
दीद्विखगोह्यादिवृक्षः॥२७॥त्वमेकएवास्यसतःप्रसूतिस्त्वंसन्निधानंत्वमनुग्रह
श्च॥त्वन्माययासंवृतचेतसस्त्वांपश्यंतिनानानविपश्चितोये॥२८॥बिभर्षिरू
पाण्यवबोधआत्माक्षेमायलोकस्यचराचरस्य॥सत्वोपपन्नानिसुखाव
हानिसतामभद्राणिमुहुःखलानां॥२९॥त्वय्यंबुजाक्षाखिलसत्वधाम्निसमा
धिनावेशितचेतसैके॥त्वत्पादपोतेनमहत्कृतेनकुर्वंतिगोवत्सपदंभवाब्धिं
॥३०॥स्वयंसमुत्तीर्यसुदुस्तरंद्युमनभवार्णवंभीममदभ्रसौहृदाः॥भवत्पदांभोरु
हनावमत्रतेनिधाययाताःसदनुग्रहोभवान्॥३१॥येन्येरविंदाक्षविमुक्तमानिने

स्त्वय्यस्तभावादविशुद्धबुद्धयः॥ आरुह्यकृच्छ्रेणपरंपदंततःपतंत्यधोनादृतयु
ष्मदंघ्रयः॥३२॥ तथानतेमाधवतावकाःक्वचित्भ्रश्यंतिमार्गात्त्वयिबद्धसौहृदाः॥
त्वयाभिगुप्ताविचरंतिनिर्भयाविनायकानीकपमूर्द्धसुप्रभो॥३३॥ सत्वंविशुद्धंश्र
यतेभवान्स्थितौशरीरिणांश्रेयउपायनंवपुः॥ वेदक्रियायोगतपःसमाधिभिस्त
वार्हणंयेनजनःसमीहते॥३४॥ सत्वंनचेद्धातरिदंनिजंभवेद्विज्ञानमज्ञानभिदा
पमार्जनं॥ गुणप्रकाशैरनुमीयतेभवान्प्रकाशतेयस्यचयेनवागुणः॥३५॥ नना
मरूपेगुणजन्मकर्मभिर्निरूपितव्येतवतस्यसाक्षिणः॥ मनोवचोभ्यामनुमेय
वर्त्मनोदेवक्रियायांप्रतियंत्यथापिहि॥३६॥ शृण्वन्गृणन्संस्मरयंश्चचिंतयन्नामा
निरूपाणिचमंगलानिते॥ क्रियासुयस्त्वच्चरणारविंदयोराविष्टचेतानभवायकल्प

ते ॥३७॥ दिष्ट्याहरेस्याभवतःपदोभुवोभारोपनीतस्तवजन्मनेशतुः॥ दिष्ट्यांकिता
त्वत्पदकैःसुशोभनैर्द्रक्ष्यामगांद्यांचतवानुकंपितां॥३८॥ नतेभवस्येशभवस्यका
रणंविनाविनोदंबततर्कयामहे॥ भवोनिरोधःस्थितिरप्यविद्ययाकृतायतस्त्वय्य
भयाश्रयात्मनि॥३९॥ मत्स्याश्वकच्छपवराहनृसिंहहंसराजन्यविप्रविबुधेषुकृ
तावतारः॥ त्वंपासिनस्त्रिभुवनंचतथाधुनेशभारंभुवोहरयदूत्तमवंदनंते॥४०॥
दिष्ट्यांबतेकुक्षिगतःपरःपुमानंशेनसाक्षाद्भगवान्भवायनः॥ माभूद्भयंभोजप
तेर्मुमूर्षोर्गोप्तायदूनांभवितातवात्मजः॥४१॥ श्रीशुकउवाच॥ इत्यभिष्टूयपुरुषंयद्रू
पमनिदंयथा॥ ब्रह्मेशानौपुरोधायदेवाःप्रतिययुर्दिवं॥४२॥ ॥इतिश्रीभागवते
महापुराणेदशमस्कंधेगर्भगतविष्णोःकृतब्रह्मस्तुतिर्नामद्वितीयोऽध्यायः॥२॥

॥भा॰द॰स्क॰॥ ॥१०॥

॥अ॰३॥

तृतीये निजरूपेण संभूतस्तु हरिः स्वयं॥ पितृभ्यां संस्तुतो नीतः पित्रा भीतेन गोकुलं
१॥ श्रीशुक उ॰॥ अथ सर्वगुणोपेतः कालः परमशोभनः॥ यर्ह्येवाजनजन्मर्क्षं शां
तर्क्षग्रहतारकं॥१॥ दिशः प्रसेदुर्गगनं निर्मलोडुगणोदयं॥ मही मंगलभूयिष्ठ
पुरग्रामव्रजाकरा॥२॥ नद्यः प्रसन्नसलिला ह्रदा जलरुहश्रियः॥ द्विजालिकुल
सन्नादस्तबका वनराजयः॥३॥ ववौ वायुः सुखस्पर्शः पुण्यगंधवहः शुचिः॥ अ
ग्नयश्च द्विजातीनां शांतास्तत्र समिंधत॥४॥ मनांस्यासन्प्रसन्नानि साधूनाम
सुरद्रुहां॥ जायमाने जने तस्मिन्नेदुर्दुंदुभयो दिवि॥५॥ जगुः किन्नरगंधर्वास्तु
ष्टुवुः सिद्धचारणाः॥ विद्याधर्यश्च ननृतुरप्सरोभिः समंततः॥६॥ मुमुचुर्मुनयो दे
वाः सुमनांसि मुदान्विताः॥ मंदं मंदं जलधरा जगर्जुरनुसागरं॥७॥ निशीथे तम

॥राम॥ ॥१०॥

उड्डुतेजायमाने जनार्दने।। देवक्यां देवरूपिण्यां विष्णुः सर्वगुहाशयः।। आविरासी
द्यथा प्राच्यां दिशींदुरिव पुष्कलः।।८।। तमद्भुतं बालकमंबुजेक्षणं चतुर्भुजं शंखगदा
द्युदायुधं।। श्रीवत्सलक्ष्मं गलशोभिकौस्तुभं पीतांबरं सांद्रपयोदसौभगं।।९।। महा
र्हवैदूर्यकिरीटकुंडलत्विषा परिष्वक्तसहस्रकुंतलं।। उद्दामकांच्यंगदकंकणादि
भिर्विरोचमानं वसुदेव ऐक्षत।।१०।। स विस्मयोत्फुल्लविलोचनो हरिं सुतं विलो
क्यानकदुंदुभिस्तदा।। कृष्णावतारोत्सवसंभ्रमोऽस्पृशन्मुदा द्विजेभ्योयुतमाप्लु
तो गवां।।११।। अथैनमस्तौदवधार्य्य पूरुषं परं नतांगः कृतधीः कृतांजलिः।। स्वरोचि
षा भारत सूतिकागृहं विरोचयंतं गतभीः प्रभाववित्।।१२।। श्रीवसुदेव उ०।। विदितो
सि भवान्साक्षात्पुरुषः प्रकृतेः परः।। केवलानुभवानंदस्वरूपः सर्वबुद्धिदृक्।।१३

॥भा॰द॰४॥
॥११॥

॥अ॰३॥

सएवस्वप्रकृत्येदंसृष्ट्वाग्रेत्रिगुणात्मकं॥तदनुत्वंह्यप्रविष्टःप्रविष्टइवभाव्यसे
॥१४॥यथेमेविकृताभावास्तथातेविकृतैःसह॥नानावीर्याःपृथग्भूताविराजं
जनयंतिहि॥१५॥सन्निपत्यसमुत्पाद्यदृश्यंतेऽनुगताइव॥प्रागेवविद्यमान
त्वान्नतेषामिहसंभवः॥१६॥एवंभवान्बुध्यनुमेयलक्षणैर्ग्राह्यैर्गुणैःसन्नपि
तद्गुणाग्रहः॥अनावृतत्वाद्बहिरंतरंनतेसर्वस्यसर्वात्मनआत्मवस्तुनः॥१७॥य
आत्मनोदृश्यगुणेषुसन्नितिव्यवस्यतेस्वव्यतिरेकतोबुधः॥विनानुवादंनचत
न्मनीषितंसम्यग्यतस्त्यक्तमुपाददत्पुमान्॥१८॥त्वत्तोऽस्यजन्मस्थितिसंयमान्
विभोवदंत्यनीहादगुणादविक्रियात्॥त्वयीश्वरेब्रह्मणिनोविरुध्यतेतदाश्रय
त्वादुपचर्यतेगुणैः॥१९॥सत्वंत्रिलोकस्थितयेस्वमाययाबिभर्षिशुक्लंखलुव

॥राम॥
॥११॥

र्णमात्मनः ॥ सर्गायरक्तंरजसोपबृंहितंकृष्णंचवर्णंतमसाजनात्यये ॥ २० ॥ त्वम
स्यलोकस्यविभोरिरक्षिषुर्गृहेऽवतीर्णोसिममाखिलेश्वर ॥ राजन्यसंज्ञासु
रकोटियूथपैर्निर्व्यूह्यमानानिहनिष्यसेचमूः ॥ २१ ॥ अयंत्वसभ्यस्तवजन्मनौ
गृहेश्रुत्वाग्रजांस्तेन्यवधीत्सुरेश्वर ॥ सतेवतारंपुरुषैःसमर्पितंश्रुत्वाधुनैवा
भिसरत्युदायुधः ॥ २२ ॥ श्रीशुकउवाच ॥ अथैनमात्मजंवीक्ष्यमहापुरुषलक्षणं
॥ देवकीतमुपाधावत्कंसाद्भीताशुचिस्मिता ॥ २३ ॥ श्रीदेवक्युवाच ॥ रूपंयत्तत्प्रा
हुरव्यक्तमाद्यंब्रह्मज्योतिर्निर्गुणंनिर्विकारं ॥ सत्तामात्रंनिर्विशेषंनिरीहंसत्वं
साक्षाद्विष्णुरध्यात्मदीपः ॥ २४ ॥ नष्टेलोकेद्विपरार्द्धावसानेमहाभूतेष्वादिभूतं
गतेषु ॥ व्यक्तेव्यक्तंकालवेगेनयातेभवानेकःशिष्यतेशेषसंज्ञः ॥ २५ ॥ योयंकाल

॥भा० द० पू०॥
॥१२॥

त्तस्यतेव्यक्तबंधोचेष्टामाहुश्चेष्टतेयेनविश्वं॥निमेषादिर्वत्सरांतोमहीयांस्तं
त्वेशानंक्षेमधामप्रपद्ये॥२६॥मर्त्योमृत्युव्यालभीतःपलायन्सर्वाल्लोकान्निर्भ
यंनाध्यगछत्॥त्वत्पादाब्जंप्राप्ययदृछयाद्यस्वस्थःशेतेमृत्युरस्मादपैति॥२७
सत्वंघोरादुग्रसेनात्मजान्नस्त्राहित्रस्तान्भृत्यवित्रासहासि॥रूपंचेदंपौरुषंध्या
नधिष्ण्यंमाप्रत्यक्षंमांसदृशांकृषीष्ठाः॥२८॥जन्मतेमय्यसौपापोमाविद्यान्मधु
सूदन॥समुद्विजेभवद्धेतोःकंसादहमधीरधीः॥२९॥उपसंहरविश्वात्मन्नदोरूपम
लौकिकं॥शंखचक्रगदापद्मश्रियाजुष्टंचतुर्भुजं॥३०॥विश्वंयदेतत्स्वतनौनिशांते
यथावकाशंपुरुषःपरोभवान्॥बिभर्तिसोयंममगर्भगोभूदहोनृलोकस्यविडंब
नंहितत्॥३१॥श्रीभगवानु०॥त्वमेवपूर्वसर्गेभूःपृश्निःस्वायंभुवेसति॥तदायंसुत

॥अ० ३॥
॥राम०॥
॥१२॥

तपानामप्रजापतिरकल्मषः॥३२॥युवांवैब्रह्मणादिष्टौप्रजासर्गेयदाततः॥सन्नि
यम्येंद्रियग्रामंतेपाथेपरमंतपः॥३३॥वर्षवातातपहिमघर्मकालगुणाननु॥स
हमानौश्वासरोधविनिर्द्धूतमनोमलौ॥३४॥शीर्णपर्णानिलाहारावुपशांतेनचेत
सा॥मत्तःकामानभीप्संतौमदाराधनमीहतुः॥३५॥एवंवांतप्यतोस्तीव्रंतपःपरम
दुष्करं॥दिव्यवर्षसहस्राणिद्वादशेयुर्मदात्मनोः॥३६॥तदावांपरितुष्टोहममु
नावपुषानघे॥तपसाश्रद्धयानित्यंभक्त्याचहृदिभावितः॥३७॥प्रादुरासंवरद
राड्युवयोःकामदित्सया॥व्रियतांवरइत्युक्तेमादृशोवांवृतःसुतः॥३८॥अजुष्ट
ग्राम्यविषयावनपत्यौचदंपती॥नवव्राथेऽपवर्गंमेमोहितौदेवमायया॥३९॥गतेम
यियुवांलब्ध्वावरंमत्सदृशंसुतं॥ग्राम्यान्भोगानभुंजाथांयुवांप्राप्तमनोरथौ॥४०॥

अदृष्ट्वान्यतमंलोकेशीलौदार्यगुणैःसमं॥अहंसुतोवामभवंपृश्निगर्भइतिश्रुतः
॥४१॥तयोर्वांपुनरेवाहमदित्यामासकश्यपात्॥उपेंद्रइतिविख्यातोवामनत्वाच्च
वामनः॥४२॥तृतीयेस्मिन्भवेहंवैतेनैववपुषाथवां॥जातोभूयस्तयोरेवसत्यंमे
व्याहृतंसति॥४३॥एतद्वांदर्शितंरूपंप्राग्जन्मस्मरणायमे॥नान्यथामद्भवज्ञा
नंमर्त्यलिंगेनजन्यते॥४४॥युवांमांपुत्रभावेनब्रह्मभावेनवासकृत्॥चिंतयंतौ
कृतस्नेहौयास्येथेमद्गतिंपरां॥४५॥श्रीशुकउवाच॥इत्युक्त्वासीद्धरिस्तूष्णींभग
वानात्ममायया॥पित्रोःसंपश्यतोःसद्योबभूवप्राकृतःशिशुः॥४६॥ततश्चशौ
रिर्भगवत्प्रचोदितःसुतंसमादायससूतिकागृहात्॥यदाबहिर्गंतुमियेषतर्ह्य
जायायोगमायाजनिनंदजायया॥४७॥तयाहृतप्रत्ययसर्ववृत्तिषुद्वाःस्थेषुपौरे

ष्वपिशायितेष्वथ॥द्वारस्तुसर्वाःपिहितादुरत्ययाबृहत्कपाटायसकीलशृंखलैः
४८॥ताःकृष्णवाहेवसुदेवआगतेस्वयंव्यशीर्यंतयथातमोरवेः॥ववर्षपर्जन्यउ
पांशुगर्जितःशेषोन्वगाद्वारिनिवारयन्फणैः॥४९॥मघोनिवर्षत्यसकृद्यमानु
जागंभीरतोयौघजवोर्मिफेनिला॥भयानकावर्तशताकुलानदीमार्गंददौसिंधु
रिवश्रियःपतेः॥५०॥नंदव्रजंशौरिरुपेत्यतत्रतान्गोपान्प्रसुप्तानुपलभ्यनिद्र
या॥सुतंयशोदाशयनेनिधायतत्सुतामुपादायपुनर्गृहानगात्॥५१॥देवक्याः
शयनेन्यस्यवसुदेवोथदारिकां॥प्रतिमुच्यपदोर्लोहमास्तेपूर्ववदावृतः॥५२॥
यशोदानंदपत्नीचजातंपरमबुध्यत॥नतल्लिंगंपरिश्रांतानिद्रयापगतस्मृतिः॥
५३॥ ॥इतिश्रीभागवतेमहापुराणेदशमस्कंधेकृष्णजन्मनितृतीयोऽध्यायः॥३॥

चतुर्थे चंडिकावाक्यमाकर्ण्यातिभयाकुलः ॥ दुर्मंत्रिभिर्हितं मेने कंसो बालादिहिं
सनं ॥ १ ॥ श्रीशुक उवाच ॥ बहिरंतःपुरद्वाराः सर्वाः पूर्ववदावृताः ॥ ततो बालध्वनिं श्रु
त्वा ग्रहपालाः समुत्थिताः ॥ १ ॥ ते तु तूर्णमुपव्रज्य देवक्या गर्भजन्म तत् ॥ आच
ख्युर्भोजराजाय यदुद्विग्नः प्रतीक्षते ॥ २ ॥ स तल्पात्तूर्णमुत्थाय कालोयमिति वि
ह्वलः ॥ सूतीगृहमगात्तूर्णं प्रस्खलन्मुक्तमूर्द्धजः ॥ ३ ॥ तमाह भ्रातरं देवी कृप
णा करुणं सती ॥ स्नुषेयं तव कल्याण स्त्रियं मा हंतुमर्हसि ॥ ४ ॥ बहवो हिंसिता
भ्रातः शिशवः पावकोपमाः ॥ त्वया दैवनिसृष्टेन पुत्रिकैका प्रदीयतां ॥ ५ ॥ नन्व
हं ते ह्यवरजा दीना हतस्ता प्रभो ॥ दातुमर्हसि मंदाया अंगेमां चरमां प्रजां ॥ ६
॥ श्रीशुक उवाच ॥ उपगुह्यात्मजामेवं रुदत्या दीनदीनवत् ॥ याचितस्तां विनिर्भ

र्त्स्य हस्तादाचिच्छिदे खलः ॥७॥ तां गृहीत्वा चरणयोर्जातमात्रां स्वसुः सुतां ॥ अपो
थयच्छिलापृष्ठे स्वार्थोन्मूलितसौहृदः ॥८॥ सा तद्धस्तात्समुत्पत्य सद्यो देव्यंबरं ग
ता ॥ अदृश्यतानुजा विष्णोः सायुधाष्टमहाभुजा ॥९॥ दिव्यस्रगंबरालेपरत्ना
भरणभूषिता ॥ धनुःशूलेषुचर्मासिशंखचक्रगदाधरा ॥१०॥ सिद्धचारणगंधर्वै
रप्सरःकिंनरोरगैः ॥ उपाहृतोरुबलिभिः स्तूयमानेदमब्रवीत् ॥११॥ किं मया हत
यामंद जातः खलु तवांतकृत् ॥ यत्र क्व वा पूर्वशत्रुर्मा हिंसीः कृपणांवृथा ॥१२॥
इति प्रभाष्य तं देवी माया भगवती भुवि ॥ बहुनामनिकेतेषु बहुनामा बभूव ह ॥१३॥
तयाभिहितमाकर्ण्य कंसः परमविस्मितः ॥ देवकीं वसुदेवं च विमुच्य प्रश्रितो
ब्रवीत् ॥१४॥ अहो भगिन्यहो भाम मया वां बत पाप्मना ॥ पुरुषाद इवापत्यं बह

वोहिंसिताःसुताः॥१५॥सत्वहंत्यक्तकारुण्यस्त्यक्तज्ञातिसुहृत्खलः॥कांल्लोका
न्वैगमिष्यामिब्रह्महेवमृतःश्वसन्॥१६॥दैवमप्यनृतंवक्तिनमर्त्याएवकेवलं
॥यद्विश्रंभादहंपापःस्वसुर्निहितवाञ्छिशून्॥१७॥माशोचतंमहाभागौस्वा
त्मजान्स्वकृतंभुजः॥जंतवोनसदैकत्रदैवाधीनाःसहासते॥१८॥भुविभौमानि
भूतानियथायांत्यपयांतिच॥नायमात्मातथैतेषुविपर्य्येतियथैवभूः॥१९॥
यथानेवंविदोभेदोयतआत्मविपर्ययः॥देहयोगवियोगौचसंसृतिर्ननिवर्त्त
ते॥तस्माद्भद्रेस्वतनयान्मयाव्यापादितानपि॥मानुशोचयतःसर्वःस्वकृतं
विंदतेवशः॥२१॥यावद्धतोस्मिहंतास्मीत्यात्मानंमन्यतेस्वदृक्॥तावत्तदभि
मान्यज्ञोबाध्यबाधकतामियात्॥२२॥क्षमध्वंममदौरात्म्यंसाधवोदीनवत्स

लाः॥ इत्युक्त्वाश्रुमुखःपादौश्यालःस्वस्रोरथाग्रहीत्॥२३॥ मोचयामासनिग
डात्विश्रब्धःकन्यकागिरा॥ देवकींवसुदेवंचदर्शयन्नात्मसौहृदं॥२४॥ भ्रा
तुःसमनुतप्तस्यक्षांतरोषाचदेवकी॥ व्यसृजद्वसुदेवश्चप्रहस्यतमुवाच
ह॥२५॥ एवमेतन्महाभागयथावदसिदेहिनां॥ अज्ञानप्रभवाहंधीःस्वपरे
तिभिदायतः॥२६॥ शोकहर्षभयद्वेषलोभमोहमदान्विताः॥ मिथोघ्नंतंनप
श्यंतिभावैर्भावंपृथग्दृशः॥२७॥ कंसएवंप्रसन्नाभ्यांविशुद्धंप्रतिभाषितः॥
देवकीवसुदेवाभ्यामनुज्ञातोविशद्गृहं॥२८॥ श्रीशुकउवाच॥ तस्यांरात्र्यांव्य
तीतायांकंसआहूयमंत्रिणः॥ तेभ्यआचष्टतत्सर्वंयदुक्तंयोगनिद्रया॥२९॥
आकर्ण्यभर्तुर्गदितंतमूचुर्देवशत्रवः॥ देवान्प्रतिकृतामर्षादैतेयानाति

कोविदाः॥३०॥ एवं चेत्तर्हि भोजेंद्र पुरग्रामव्रजादिषु॥ अनिर्द्दशांनिर्द्दशांश्च हनि-
ष्यामोद्य वै शिशून्॥३१॥ किमुद्यमैः करिष्यंति देवाः समरभीरवः॥ नित्यमुद्वि-
ग्नमनसो ज्याघोषैर्धनुषस्तव॥३२॥ अस्यतस्ते शरव्रातैर्हन्यमानाः समं-
ततः॥ जिजीविषव उत्सृज्य पलायनपरा ययुः॥३३॥ केचित्प्रांजलयो दीना
न्यस्तशस्त्रा दिवौकसः॥ मुक्तकच्छशिखाः केचिद्भीताः स्म इति वादिनः॥३४॥
न त्वं विस्मृतशस्त्रास्त्रान्विरथान्भयसंवृतान्॥ हंस्यन्यासक्तविमुखान्
भग्नचापानयुध्यतः॥३५॥ किं क्षेमशूरैर्विबुधैरसंयुगविकत्थनैः॥ रहोजु-
षा किं हरिणा शंभुना वा वनौकसा॥३६॥ किमिंद्रेणाल्पवीर्येण ब्रह्मणा वा
तपस्यता॥ तथापि देवाः सापत्न्यान्नोपेक्ष्या इति मन्महे॥३७॥ ततस्तन्मू-

लखननैनियुंक्ष्वास्माननुव्रतान्॥३७॥यथामयोंगे समुपेक्षितो नृभिर्न शक्यते रू
ढपदश्चिकित्सितुं॥तथेंद्रियग्राम उपेक्षितस्तथारिपुर्महान्बद्धबलो न चाल्यते
३८॥मूलंविष्णुर्हिदेवानांयत्रधर्मःसनातनः॥३९॥तस्यचब्रह्मगोविप्रास्तपोय
ज्ञाःसदक्षिणाः॥तस्मात्सर्वात्मनाराजन्ब्राह्मणान्ब्रह्मवादिनः॥४०॥
तपस्विनोयज्ञशीलान्गाश्चहन्मोहविर्दुघाः॥विप्रागावश्चवेदाश्चत
पःसत्यंदमःशमः॥४१॥श्रद्धादयातितिक्षाचक्रतवश्चहरेस्तनूः॥सहिस
र्वसुराध्यक्षोह्यसुरद्विड्गुहाशयः॥४२॥तन्मूलादेवताःसर्वाःसेश्वराःसच
तुर्मुखाः॥अयंवैतद्वधोपायोयदृषीणांविहिंसनं॥४३॥श्रीशुकउवाच॥एवंदु
र्मंत्रिभिःकंसःसहसंमंत्र्यदुर्मतिः॥ब्रह्महिंसांहितंमेने कालपाशावृतोसुरः

॥भा॰द॰पू॰॥
॥१७॥

संदिश्य साधुलोकस्य कदने कदनप्रियान्॥ कामरूपधरान्दिक्षु दानवान्गृहमाविश
त्॥४५॥ ते वै रजःप्रकृतयस्तमसा मूढचेतसः॥ सतां विद्वेषमाचेरुरारादागतमृत्यवः॥
४६॥ आयुः श्रियं यशो धर्मं लोकानाशिष एव हि॥ हंति श्रेयांसि सर्वाणि पुंसो महद
तिक्रमः॥४७॥ ॥इति श्रीभागवते महापुराणे दशमस्कंधे चतुर्थोऽध्यायः॥४॥
पंचमे जातकं नंदः कृत्वा महोत्सवं॥ गत्वाथ मथुरां प्राप वसुदेवागमो
त्सवं॥१॥ श्रीशुक उवाच॥ नंदस्त्वात्मज उत्पन्ने जाताह्लादो महामनाः॥ आ
हूय विप्रान्वेदज्ञान्स्नातः शुचिरलंकृतः॥१॥ वाचयित्वा स्वस्त्ययनं जातकर्मा
त्मजस्य वै॥ कारयामास विधिवत्पितृदेवार्चनं तथा॥२॥ धेनूनां नियुते प्रादाद्वि
प्रेभ्यः समलंकृते॥ तिलाद्रीन्सप्त रत्नौघशातकौंभांबरावृतान्॥३॥ कालेन स्ना

॥अ॰४॥

॥राम॰॥
॥१७॥

नस्नशौचाभ्यांसंस्कारैस्तपसेज्यया॥ शुध्यंतिदानैःसंतुष्ट्याद्रव्याण्यात्मात्मविद्य
या॥४॥सौमंगल्यगिरोविप्राःसूतमागधबंदिनः॥गायकाश्चजगुर्नेदुर्भेर्योदुंदु
भयोमुहुः॥५॥व्रजःसंमृष्टसंसिक्तद्वाराजिरगृहांतरः॥चित्रध्वजपताकास्रक्
चैलपल्लवतोरणैः॥६॥गावोवृषावत्सतराहरिद्रातैलरूषिताः॥विचित्रधातुबर्ह
स्रक्वस्त्रकांचनमालिनः॥७॥महार्हवस्त्राभरणकंचुकोष्णीषभूषिताः॥
गोपाःसमाययूराजन्नानोपायनपाणयः॥८॥गोप्यश्चाकर्ण्यमुदितायशोदा
याःसुतोद्भवं॥आत्मानंभूषयांचक्रुर्वस्त्राकल्पांजनादिभिः॥९॥नवकुंकुमकिं
जल्कमुखपंकजभूतयः॥बलिभिस्त्वरितंजग्मुःपृथुश्रोण्यश्चलत्कुचाः॥१०॥गोप्यः
सुमृष्टमणिकुंडलनिष्ककंठ्यश्चित्रांबराःपथिशिखाच्युतमाल्यवर्षाः॥नंदालयं

॥भा॰द॰पू॰॥
॥१८॥

सवत्सयाव्रजती विरेजुर्व्यालोलकुंडलपयोधरहारशोभाः॥११॥ ताआशिषःप्रयुं
जानाश्चिरंपाहीतिबालके॥ हरिद्राचूर्णतैलाद्भिःसिंचंत्योजनमुज्जगुः॥१२॥ अ
वाद्यंतविचित्राणिवादित्राणिमहोत्सवे॥ कृष्णेविश्वेश्वरेनंतेनंदस्यव्रजमागते
॥१३॥ गोपाःपरस्परंहृष्टादधिक्षीरघृतांबुभिः॥ आसिंचंतोविलिंपंतोनवनीतैश्चचि
क्षिपुः॥१४॥ नंदोमहामनास्तेभ्योवासोलंकारगोधनं॥ सूतमागधवंदिभ्योये
न्येविद्योपजीविनः॥१५॥ तैस्तैःकामैरदीनात्मायथोचितमपूजयत्॥ विष्णो
राराधनार्थायस्वपुत्रस्योदयायच॥१६॥ रोहिणीचमहाभागानंदगोपाभि
नंदिता॥ व्यचरद्दिव्यवासःस्रक्कंठाभरणभूषिता॥१७॥ ततआरभ्यनंदस्य
व्रजःसर्वसमृद्धिमान्॥ हरेर्निवासात्मगुणैरमाक्रीडमभून्नृप॥१८॥ गोपान्गो

॥अ॰४॥

॥राम॰॥
॥१८॥

कुलरक्षायांनिरूप्यमथुरांगतः॥ नंदःकंसस्यवार्षिक्यंकरंदातुंकुरूद्वह॥
१९॥वसुदेवउपश्रुत्यभ्रातरंनंदमागतं॥ ज्ञात्वादत्तकरंराज्ञेययौतदवमो
चनं॥२०॥तंदृष्ट्वासहसोत्थायदेहःप्राणमिवागतं॥प्रीतःप्रियतमंदोर्भ्यांस
स्वजेप्रेमविह्वलः॥२१॥पूजितःसुखमासीनःपृष्ट्वानामयमादृतः॥प्रसक्तधीः
स्वात्मजयोरिदमाहविशांपते॥२२॥दिष्ट्याभ्रातःप्रवयसइदानीमप्रजस्यते
॥प्रजाशायानिवृत्तस्यप्रजायत्समपद्यत॥२३॥दिष्ट्यासंसारचक्रेस्मिन्वर्तमा
नःपुनर्भवः॥उपलब्धोभवानद्यदुर्लभंप्रियदर्शनं॥२४॥नैकत्रप्रियसंवासः
सुहृदांचित्रकर्मणां॥ओघेनव्यूह्यमानानांप्लवानांस्रोतसोयथा॥२५॥कच्चि
त्पशव्यंनिरुजंभूर्यंबुतृणवीरुधं॥बृहद्वनंतदधुनायत्रास्सेत्वंसुहृद्वृतः॥२६॥

॥भा॰द॰स्कं॰॥ ॥२९॥

अ॰५॥

आनमर्मसुतःकश्चिन्मात्रासहभवद्व्रजे॥ तातंभवंतंमन्वानोभवद्भ्यामुपला लितः॥२७॥ पुंसस्त्रिवर्गोविहितःसुहृदोह्यनुभावितः॥ नतेषुक्लिश्यमानेषु त्रिवर्गोर्थायकल्पते॥२८॥ श्रीनंदउवाच॥ अहोतेदेवकीपुत्राःकंसेनबहवोहताः॥ एकावशिष्टावरजाकन्यासापिदिवंगता॥२९॥ नूनंह्यदृष्टनिष्ठोय मदृष्टपरमोजनः॥ अदृष्टमात्मनस्तत्वंयोवेदनसमुह्यति॥३०॥ करोवैवार्षि कोदत्तोराज्ञेदृष्टावयंचवः॥ नेहस्थेयंबहुतिथंसंत्युत्पाताश्चगोकुले॥३१॥ श्री शुकउवाच॥ इतिनंदादयोगोपाःप्रोक्तास्तेशौरिणाययुः॥ अनोभिरनडुद्युक्तै स्तमनुज्ञाप्यगोकुलं॥३२॥ ॥इतिश्रीभागवतेमहापुराणेदशमस्कंधे स्कंदेवसंगमोनामपंचमोऽध्यायः॥ ॥५॥ ॥षष्ठेसख्युर्गिरानंदोव्रजं

श्रीवसुदेव

॥राम॰॥

॥१९॥

गच्छन्नमृतां पथि ॥ दृष्ट्वा तु राक्षसीं तस्या मृत्युं श्रुत्वा च विस्मितः ॥१॥ श्रीशुक
उवाच ॥ नंदः पथि वचः शौरेर्न मृषेति विचिंतयन् ॥ हरिं जगाम शरणमुत्पातागम
शंकितः ॥१॥ कंसेन प्रहिता घोरा पूतना बालघातिनी ॥ शिशूंश्चचार निघ्नं
ती पुरग्रामव्रजादिषु ॥२॥ न यत्र श्रवणादीनि रक्षोघ्नानि स्वकर्मसु ॥ कुर्वंति
सात्वतां भर्तुर्यातुधान्यश्च तत्र हि ॥३॥ सा खेचर्येकदोपेत्य पूतना नंदगोकुलं
॥ योषित्वा मायया त्मानं प्राविशत्कामचारिणी ॥४॥ तां केशबंधव्यतिषक्तम
ल्लिकां बृहन्नितंबस्तनकृच्छ्रमध्यमां ॥ सुवाससं कंपितकर्णभूषणत्विषो
ल्लसत्कुंतलभूषिताननां ॥५॥ वल्गुस्मितापांगविसर्गवीक्षितैर्मनो हरंतीं
वनितां व्रजौकसां ॥ अमंसतांभोजकरेण रूपिणीं गोप्यः श्रियं द्रष्टुमिवागतां

पतिं ॥ ६ ॥ बालग्रहस्तत्र विचिन्वती शिशून्यदृच्छया नंदगृहेसदंतकं ॥ बालं
प्रतिछन्ननिजोरुतेजसं ददर्श तल्पेऽग्निमिवाहितं भसि ॥ ७ ॥ विबुध्य तां बा
लकमारिकाग्रहं चराचरात्मा स निमीलितेक्षणः ॥ अनंतमारोपयदंक
मंतकं यथोरगं सुप्तमबुद्धिरज्जुधीः ॥ ८ ॥ तां तीक्ष्णचित्तामतिवामचेष्टितां
वीक्ष्यांतरा कोशपरिच्छदासिवत् ॥ वरस्त्रियं तत्प्रभया च धर्षिते निरीक्ष्यमाणे
जननी ह्यतिष्ठतां ॥ ९ ॥ तस्मिंस्तनं दुर्जरवीर्यमुल्बणं घोरांकमादाय शिशोर्द
दावथ ॥ गाढं कराभ्यां भगवान्प्रपीड्य तत्प्राणैः समं रोषसमन्वितोपिबत्
॥ १० ॥ सा मुंच मुंचालमिति प्रभाषिणी निःपीड्यमानाखिलजीवमर्मणि ॥ वि
वृत्य नेत्रे चरणौ भुजौ मुहुः निःखिन्नगात्रा क्षिपती रुरोदह ॥ ११ ॥ तस्याः स्वने

नातिगभीररंहसासाद्रिर्महीद्यौश्चचलालसग्रहा॥रसादिशश्चप्रतिनेदि
रेजनाःपेतुःक्षितौवज्रनिपातनशंकया॥निशाचरीत्थंव्यथितस्तनाव्यसुर्व्या
दायकेशांश्चरणौभुजावपि॥प्रसार्यगोष्ठेनिजरूपमास्थितावज्राहतेवृ
त्रइवापतन्नृप॥१३॥पतमानोपितद्देहस्त्रिगव्यूत्यंतरद्रुमान्॥चूर्णयामास
राजेंद्रमहदासीत्तदद्भुतं॥१४॥ईषामात्रोग्रदंष्ट्रास्यंगिरिकंदरनासिकं॥
गंडशैलस्तनंरौद्रंप्रकीर्णारुणमूर्द्धजं॥१५॥अंधकूपगभीराक्षंपुलिनारोह
भीषणं॥बद्धसेतुभुजोर्वंघ्रिशून्यतोयह्रदोदरं॥१६॥संतत्रसुःस्मतद्वीक्ष्यगो
पागोप्यःकलेवरं॥पूर्वंतुतन्निस्वनितभिन्नहृत्कर्णमस्तकाः॥१७॥बालंचतस्या
उरसिक्रीडंतमकुतोभयं॥गोप्यस्तूर्णंसमभ्येत्यजगृहुर्जातसंभ्रमाः॥१८॥

यशोदारोहिणीभ्यांताःसमंबालस्यसर्वतः॥रक्षांविदधिरेसम्यक्गोपुच्छभ्र
मणादिभिः॥१९॥गोमूत्रेणस्नापयित्वापुनर्गोरजसार्भकं॥रक्षांचक्रुश्चशकृता
द्वादशांगेषुनामभिः॥२०॥गोप्यःसंस्पृष्टसलिलाअंगेषुकरयोःपृथक्॥न्य
स्यात्मन्यथबालस्यबीजन्यासमकुर्वत॥२१॥अव्यादजोंघ्रिमणिमांस्तव
जान्वथोरूयज्ञोऽच्युतःकटितटंजठरंहयास्यः॥हृत्केशवस्त्वदुरईशइनस्तु
कंठंविष्णुर्भुजंमुखमुरुक्रमईश्वरःकं॥२२॥चक्र्यग्रतःसहगदोहरिरस्तुपश्चा
त्त्वत्पार्श्वयोर्धनुरसीमधुहाजनश्च॥कोणेषुशंखउरुगायउपर्युपेंद्रस्तार्क्ष्यः
क्षितौहलधरःपुरुषःसमंतात्॥२३॥इंद्रियाणिहृषीकेशःप्राणान्नारायणो
वतु॥श्वेतद्वीपपतिश्चित्तंमनोयोगेश्वरोवतु॥२४॥पृश्निगर्भस्तुतेबुद्धिमा

त्मानंभगवान्परः॥क्रीडंतंपातुगोविंदःशयानंपातुमाधवः॥२५॥व्रजंतमव्या
द्वैकुंठआसीनंत्वांश्रियःपतिः॥भुंजानंयज्ञभुक्पातुसर्वग्रहभयंकरः॥२६॥डा
किन्योयातुधान्यश्चकूष्मांडायेर्भकग्रहाः॥भूतप्रेतपिशाचाश्चयक्षरक्षोवि
नायकाः॥२७॥कोटरारेवतीज्येष्ठापूतनामातृकादयः॥उन्मादायेह्यपस्मारादे
हप्राणेंद्रियद्रुहः॥२८॥स्वप्नदृष्टामहोत्पातावृद्धबालग्रहाश्चये॥सर्वेनश्यं
तुतेविष्णोर्नामग्रहणभीरवः॥२९॥इतिप्रणयबद्धाभिःगोपीभिःकृतरक्षणं॥पाय
यित्वास्तनंमातासंन्यवेशयदात्मजं॥३०॥तावन्नंदादयोगोपामथुरायाव्रजंगताः
॥विलोक्यपूतनादेहंबभूवुरतिविस्मिताः॥३१॥श्रीनंदादयऊ०॥नूनंबतर्षिःसंजा
तोयोगेशोवासमाससः॥सएवदृष्टोह्युत्पातोयदाहानकदुंदुभिः॥३२॥कलेव

रंपरशुभिःछित्वा ततेव्रजौकसः॥ दूरेक्षिप्त्वावयवशोन्यदहन्काष्ठधिष्ठितं॥ ३३
दह्यमानस्यदेहस्यधूमश्चागरुसौरभः॥ उत्थितःकृष्णनिर्भुक्तसपद्याहतपा
प्मनः॥ ३४॥ पूतनालोकबालघ्नीराक्षसीरुधिराशना॥ जिघांसयापिहरये
स्तनंदत्वापसद्गतिं॥ ३५॥ किंपुनःश्रद्धयाभक्त्याकृष्णायपरमात्मने॥ यच्छन्
प्रियतमंकिंनुरक्तास्तन्मातरोयथा॥ ३६॥ पद्भ्यांभक्तहृदिस्थाभ्यांवंद्याभ्यांलो
कवंदितैः॥ अंगंयस्याःसमाक्रम्यभगवानपिबत्स्तनं॥ ३७॥ यातुधान्यपिसास्व
र्गमवापजननीगतिं॥ कृष्णभुक्तस्तनक्षीराःकिमुगावोनुमातरः॥ ३८॥ पयां
सियासामपिबत्पुत्रस्नेहस्नुतान्यलं॥ भगवान्देवकीपुत्रःकैवल्याद्यखिल
प्रदः॥ ३९॥ तासामविरतंकृष्णेकुर्वतीनांसुतेक्षणं॥ नपुनःकल्पतेराजन्संसा

रे ज्ञानसंभवः ॥४०॥ कटधूमस्य सौरभ्यमवघ्राय व्रजौकसः ॥ किमिदं कुत
एवेति वदंतो व्रजमाययुः ॥४१॥ ते तत्र वर्णितं गोपैः पूतनागमनादिकं ॥ श्रु
त्वा तन्निधनं स्वस्ति शिशोश्चासन्सुविस्मिताः ॥४२॥ नंदस्तु पुत्रमादाय
प्रोष्यागतमुदारधीः ॥ मूर्ध्न्युपाघ्राय परमां मुदं लेभे कुरूद्वह ॥४३॥ य एत
त्पूतनामोक्षं कृष्णस्यार्भकमद्भुतं ॥ शृणुयाच्छ्रद्धया मर्त्यो गोविंदे ल
भते गतिं ॥४४॥ अहतुं दैत्यकुलानीशः पूतनायाः शिशुच्छलात् स्तन्यापो
षणात्ततः प्राणैः प्राणाहुतिमकल्पयत् ॥४५॥ ॥ इति श्री भागवते महापुराणे द
शमस्कंधे पूतनामोक्षो नाम षष्ठोध्यायः ॥६॥ ॥ उत्क्षिपन्शाकटं व्योम्नि तृणा
वर्तमधः क्षिपन् ॥ दर्शयन्विश्वमास्ये च कृष्णः क्रीडति सप्तमे ॥१॥ कृष्णार्भ

कसुधासिंधुसंप्लवानंदनिर्वृतः॥भूयस्तदेवसंस्पृष्टंराजान्यदभिनंदति॥१॥श्री
राजोवाच॥येनयेनावतारेणभगवान्हरिरीश्वरः॥करोतिकर्णरम्याणिमनोज्ञा
निचनःप्रभो॥१॥यच्छृण्वतोपैत्यरतिर्वितृष्णासत्वंचशुद्ध्यत्यचिरेणपुंसः॥भक्ति
र्हरौतत्पुरुषेचसख्यंतदेवहारंवदमन्यसेचेत्॥२॥अथान्यदपिकृष्णस्यतोका
चरितमद्भुतं॥मानुषंलोकमासाद्यतज्जातिमनुरुंधतः॥३॥श्रीशुकउवाच॥कदा
चिदौत्थानिककौतुकाप्लवेजन्मर्क्षयोगेसमवेतयोषितां॥वादित्रगीतद्विज
मंत्रवाचिकैश्चकारसूनोरभिषेचनंसती॥४॥नंदस्यपत्नीकृतमज्जनादिकंवि
प्रैःकृतस्वस्त्ययनंसुपूजितैः॥अन्नाद्यवासःस्रगभीष्टधेनुभिःसंजातनिद्राक्षम
शीशयच्छनैः॥५॥औत्थानिकौत्सुक्यमनामनस्विनीसमागतान्पूजयतीव्रजौ

कसः॥ नैवाश्रृणोद्वैरुदितंसुतस्यसारुदन्स्तनार्थीचरणावुदक्षिपत्॥६॥
अधःशयानस्यशिशोरनोल्पकप्रवालमृद्वंघ्रिहतंव्यवर्त्तत॥ विध्वस्तनानारस
कुप्यभाजनंव्यत्यस्तचक्राक्षविभिन्नकूबरं॥७॥ दृष्ट्वायशोदाप्रमुखाव्रजस्त्रिय
औत्थानिकेकर्मणियाःसमागताः॥ नंदादयश्चाद्भुतदर्शनाकुलाःकथंस्वयंवै
शकटंविपर्यगात्॥८॥ ऊचुरव्यवसितमतीन्गोपान्गोपीश्चबालकाः॥ रुद
तानेनपादेनक्षिप्तमेतन्नसंशयः॥९॥ नतेश्रद्दधिरेगोपाबालभाषितमित्यु
त॥ अप्रमेयंबलंतस्यबालकस्यनतेविदुः॥१०॥ रुदंतंसुतमादाययशोदाग्र
हशंकिता॥ कृतस्वस्त्ययनंविप्रैःसूक्तैःस्तनमपाययत्॥११॥ पूर्ववत्स्थापितंगो
भिर्बलिभिःसपरिछदं॥ विप्राहुत्वार्चयांचक्रुर्दध्यक्षतकुशांबुभिः॥१२॥ येसूया

॥भा॰द॰स्कं॰॥
॥२४॥

नृतदंभेर्ष्याहिंसामानविवर्ज्जिताः॥ नतेषां सत्यशीलानामाशिषो विफलाः कृ
ताः॥ १३॥ इति बालकमादाय सामर्ग्यजुरुपाकृतैः॥ जलैः पवित्रौषधिभिरभिषि
च्य द्विजोत्तमैः॥ १४॥ वाचयित्वा स्वस्त्ययनं नंदगोपः समाहितः॥ हुत्वा चाग्निं द्विजा
तिभ्यः प्रादादन्नं महागुणं॥ १५॥ गावः सर्वगुणोपेता वासःस्रक्रुक्ममालि
नीः॥ आत्मजाभ्युदयार्थाय प्रादात्ते चान्वयुंजत॥ १६॥ विप्रा मंत्रविदा युक्तास्तै
र्याः प्रोक्तास्तथाशिषः॥ तानिष्फला भविष्यंति न कदाचिदपि स्फुटं॥ १७॥ ए
कदारोहमारूढं लालयंती सुतं सती॥ गरिमाणं शिशोर्वोढुं न सेहे गिरिकूटवत्॥
१८॥ भूमौ निधाय तं गोपी विस्मिता भारपीडिता॥ महापुरुषमादध्यौ जगतामासक
र्मसु॥ १९॥ दैत्यो नाम्नातृणावर्त्तः कंसभृत्यः प्रचोदितः॥ चक्रवातस्वरूपेण जहा

अ॰ ८
॥राम॥
॥२४॥

रासीनमर्भकं॥ गोकुलंसर्वमावृण्वन्मुष्णंश्चक्षूंषिरेणुभिः॥ ईरयन्सुमहाघो
रशब्देनप्रदिशोदिशः॥२०॥ मुहूर्त्तमभवद्गोष्ठंरजसातमसावृतं॥ सुतंयशोदा
नापश्यत्तस्मिन्न्यस्तवतीयतः॥२१॥ नापश्यत्कश्चनात्मानंपरंचापिविमोहितः
॥तृणावर्त्तनिसृष्टाभिःशर्कराभिरुपद्रुतः॥२२॥ इतिखरपवनचक्रपांशुवर्षेसुत
पदवीमबलाविलक्ष्यमाता॥ अतिकरुणमनुस्मरंत्यशोचद्भुविपतितामृ
तवत्सकायथागौः॥२४॥ रुदितमनुनिशम्यतत्रगोप्योभृशमनुतप्तधियो
ऽश्रुपूर्णमुख्यः॥ रुरुदुरनुपलभ्यनंदसूनुंपवनउपारतपांशुवर्षवेगे॥२५॥
तृणावर्त्तःशांतरयोवात्यारूपधरोहरन्॥ कृष्णंनभोगतोगंतुंनाशक्नोद्भू
रिभारभृत्॥२६॥ तमश्मानंमन्यमानआत्मनोगुरुमत्तया॥ गलेगृहीतउ

त्स्रष्टुंनाशक्नोदद्भुतार्भकं॥२६॥गलग्रहणनिश्चेष्टोदैत्योनिर्गतलोचनः॥
अव्यक्तरावोन्यपतत्सहबालोव्यसुर्व्रजे॥२७॥तमंतरिक्षात्पतितंशिला
यांविशीर्णसर्वावयवंकरालं॥पुरंयथारुद्रशरेणविद्धंस्त्रियोरुदत्योददृशुः
समेताः॥२८॥प्रादायमात्रेप्रतिहृत्यविस्मिताःकृष्णंचतस्योरसिलंबमानं
॥तंस्वस्तिमंतंपुरुषादनीतंविहायसामृत्युमुखात्प्रमुक्तं॥२९॥गोप्यश्चगोपाः
किलनंदमुख्याःलब्ध्वापुनःप्रापुरतीवमोदं॥अहोबतात्यद्भुतमेषरक्षसा
बालोनिवृत्तिंगमितोभ्यगात्पुनः॥हिंस्रःस्वपापेनविहिंसितःखलःसाधुः
समत्वेनभयाद्विमुच्यते॥३०॥किंनस्तपश्चीर्णमधोक्षजार्चनंपूर्तेष्टदत्तमुत
भूतसौहृदं॥यत्संपरेतःपुनरेवबालकोदिष्ट्यास्वबंधून्प्रणयन्नुपस्थितः॥३१॥

एकदार्भकमादाय स्वांकमारोप्य भामिनी ॥ प्रस्नुतं पाययामास स्तनं स्नेहपरिप्लु
ता ॥ ३४ ॥ पीतप्रायस्य जननी सातस्य रुचिरस्मितं ॥ मुखं लालयती राजन्जृंभतो
ददृशे इदं ॥ ३५ ॥ खं रोदसी ज्योतिरनीकमाशाः सूर्येंदुवह्निश्वसनांबुधींश्च ॥ द्वीपा
न्नगांस्तद्दुहितॄर्वनानि भूतानि यानि स्थिरजंगमानि ॥ ३६ ॥ सा वीक्ष्य विश्वं सह
सा राजन् संजातवेपथुः ॥ संमील्य मृगशावाक्षी नेत्रे आसीत्सुविस्मिता ॥ ३७ ॥
इति श्रीभागवते महापुराणे दशमस्कंधे तृणावर्तमोक्षो विश्वदर्शनं नाम सप्तमोऽ
ध्यायः ॥ ॥ ७ ॥ ॥ अष्टमे नामकर्मास्य बालक्रीडाकुतूहले ॥ मृद्भक्षणाभि
योगे च विश्वरूपं निरूप्यते ॥ १ ॥ विश्वरूपादि बालस्य निशम्याशंकिनः
पितुः ॥ नामकृद्गर्गवाक्येन निजं तत्त्वमसूसुचत् ॥ २ ॥ श्रीशुक उवाच ॥

॥भा॰द॰पू॰॥
॥२६॥

गर्गः पुरोहितो राजन्यदूनां सुमहातपाः ॥ व्रजं जगाम नंदस्य वसुदेवप्रचो
दितः ॥१॥ तं दृष्ट्वा परमः प्रीतः प्रत्युत्थाय कृतांजलिः ॥ आनर्चाधोक्षजधिया प्रणि
पातपुरःसरं ॥२॥ सूपविष्टं कृतातिथ्यं गिरा सूनृतया मुनिं ॥ नंदयित्वाब्रवीद्ब्र
ह्मन्पूर्णस्य करवाम किं ॥३॥ महद्विचलनं नृणां गृहीणां दीनचेतसां ॥ निःश्रेयसा
य भगवान्कल्पते नान्यथा क्वचित् ॥४॥ ज्योतिषामयनं साक्षाद्यत्तज्ज्ञानमती
द्रियं ॥ प्रणीतं भवता येन पुमान्वेद परावरं ॥५॥ त्वं हि ब्रह्मविदां श्रेष्ठः संस्कारान्
कर्तुमर्हसि ॥ बालयोरनयोर्नृणां जन्मना ब्राह्मणो गुरुः ॥६॥ श्रीगर्ग उवाच ॥ य
दूनामहमाचार्यः ख्यातश्च भुवि सर्वदा ॥ सुतं मया संस्कृतं ते मन्यते देवकीसु
तं ॥७॥ कंसः पापमतिः सख्यं तव चानकदुंदुभेः ॥ देवक्या अष्टमो गर्भो न स्त्री भ

॥अ॰८॥

॥राम॰॥
॥२६॥

वितुमर्हति ॥८॥ इति संचिंतयन्श्रुत्वा देवक्या दारकौ वचः ॥ अपि हंता गताशं-
कस्तर्हि तन्नो नयो भवेत् ॥९॥ श्रीनंद उवाच ॥ अलक्षितोस्मिन्रहसि मामकैर-
पि गोव्रजे ॥ कुरु द्विजातिसंस्कारं स्वस्तिवाचनपूर्वकं ॥१०॥ श्रीशुक उवाच ॥ एवं
संप्रार्थितो विप्रः स्वचिकीर्षितमेव तत् ॥ चकार नामकरणं गूढो रहसि बालयोः
॥११॥ अयं हि रोहिणीपुत्रो रमयन्सुहृदो गुणैः ॥ आख्यास्यते राम इति बलाधि-
क्याद्बलं विदुः ॥१२॥ यदूनामपृथग्भावात्संकर्षणमुशंत्युत ॥ आसन्वर्णास्त्र-
यो ह्यस्य गृह्णतोनुयुगं तनूः ॥१३॥ शुक्लो रक्तस्तथा पीत इदानीं कृष्णतां गतः
॥ प्रागयं वसुदेवस्य क्वचिज्जातस्तवात्मजः ॥१४॥ वासुदेव इति श्रीमानभिज्ञाः
संप्रचक्षते ॥ बहूनि संति नामानि रूपाणि च सुतस्य ते ॥१५॥ गुणकर्मानुरूपा-

णितान्यहं वेदनो जनाः ॥ एष वः श्रेय आधास्यत् गोपगोकुलनंदनः ॥ अनेन
सर्वदुर्गाणि यूयमंजस्तरिष्यथ ॥१६॥ पुरानेन व्रजपते साधवो दस्युपीडिताः
अराजके रक्ष्यमाणा जिग्युर्दस्यून् समेधिताः ॥१७॥ य एतस्मिन्महाभागाः प्रीतिं
कुर्वंति मानवाः ॥ नारयोभिभवंत्येतान् विष्णुपक्षानिवासुराः ॥१८॥ तस्मान्नं
दात्मजोयं ते नारायणसमो गुणैः ॥ श्रिया कीर्त्यानुभावेन गोपायस्व समाहितः
॥ इत्यात्मानं समादिश्य गर्गे च स्वगृहं गते ॥ नंदः प्रमुदितो मेने आत्मानं पूर्ण
माशिषां ॥२०॥ कालेन व्रजताल्पेन गोकुले रामकेशवौ ॥ जानुभ्यां सह पाणि
भ्यां रिंगमाणौ विजह्रतुः ॥२१॥ तावंघ्रियुग्ममनुकृष्य सरीसृपंतौ घोषप्रघो
षरुचिरं व्रजकर्दमेषु ॥ तन्नादहृष्टमनसावनुसृत्य लोकं मुग्धप्रभीतवदुपे

यतुरंतिमात्रोः॥२२॥तन्मातरौनिजसुतौघृणयास्नुवंत्यौपंकांगरागरुचिरावु
पगृह्यदोर्भ्यां॥दत्वास्तनंप्रपिबतोःस्ममुखंनिरीक्ष्यमुग्धस्मिताल्पदशनं
ययतुःप्रमोदं॥२३॥यर्ह्यंगनादर्शनीयकुमारलीलावंतर्व्रजेतदबलाःप्रगृ
हीतपुच्छैः॥वत्सैरितस्ततउभावनुकृष्यमाणौप्रेक्ष्यंत्यउज्झितगृहाजहृषुर्ह
संत्यः॥२४॥शृंग्यग्निदंष्ट्र्यसिजलद्विजकंटकेभ्यःक्रीडापरावतिचलौस्वसुतौ
निषेद्धुं॥गृह्याणिकर्तुमपियत्रनतज्जनन्यौशेकातआपतुरलंमनसोनवस्थां॥
२५॥कालेनाल्पेनराजर्षेरामःकृष्णश्चगोकुले॥अघृष्टजानुभिःपद्भिर्विचक्र
मतुरंजसा॥२६॥ततस्तुभगवान्कृष्णोवयस्यैर्व्रजबालकैः॥सहरामोव्रजस्त्री
णांचिक्रीडेजनयन्मुदं॥२७॥कृष्णस्यगोप्योरुचिरंवीक्ष्यकौमारचापलं॥

॥भा॰द॰पू॰॥
॥२८॥

शृण्वंत्याःकिलतन्मातुरितिहोचुःसमागताः॥२८॥वत्सान्मुंचन्क्वचिदसम
येक्रोशसंजातहासःस्तेयंस्वाद्वत्त्यथदधिपयःकल्पितैःस्तेययोगैः॥मर्का
न्भोक्ष्यन्विभजतिसचेन्नात्तिभांडंभिनत्तिद्रव्यालाभेसगृहकुपितोयात्युप
क्रोश्यतोकान्॥२९॥हस्ताग्राह्येरचयतिविधिंपीठकोलूखलाद्यैश्छिद्रंह्यंत
र्निहितवयुनःशिक्यभांडेषुतद्वित्॥ध्वांतागारेधृतमणिगणंस्वांगमर्थप्रदी
पंकालेगोप्योयर्हिगृहकृत्येषुसुव्यग्रचित्ताः॥३०॥एवंधार्ष्ट्यान्युशतिकुरुते
मेहनादीनिवास्तौस्तेयोपायैर्विरचितकृतिःसुप्रतीकोयथास्ते॥इत्थंस्त्री
भिःसभयनयनश्रीमुखालोकिनीभिर्व्याख्यातार्थाप्रहसितमुखीनह्युपाल
ब्धुमैच्छत्॥३१॥एकदाक्रीडमानास्तेरामाद्यागोपदारकाः॥कृष्णोमृदंभक्षि

अ॰ ८

॥एम॰॥
॥२८॥

तवानितिमात्रेन्यवेदयन् ॥३२॥ सागृहीत्वाकरेकृष्णमुपालभ्यहितैषिणी ॥
यशोदाभयसंभ्रांतप्रेक्षणाक्षमभाषत ॥३३॥ कस्मान्मृदमदांतात्मन्भ
वान्भक्षितवान्रहः ॥ वदंतितावकाह्येतेकुमारास्तेग्रजोप्ययं ॥३४॥ ना
हंभक्षितवानंबसर्वेमिथ्याभिशंसिनः ॥ यदिसत्यगिरस्तर्हिसमक्षंपश्य
मेमुखं ॥३५॥ यद्येवंतर्हिव्यादेहीत्युक्तःसभगवान्हरिः ॥ व्यादत्ताव्याहतै
श्वर्यःक्रीडामनुजबालकः ॥३६॥ सातत्रददृशेविश्वंजगत्स्थास्नुचखंदिशः
॥ साद्रिद्वीपाब्धिभूगोलंसवाय्वग्नींदुतारकं ॥३७॥ ज्योतिश्चक्रंजलंतेजोन
भस्वान्वियदेवच ॥ वैकारिकाणींद्रियाणिमनोमात्रागुणास्त्रयः ॥३८॥ ए
तद्विचित्रंसहजीवकालस्वभावकर्माशयलिंगभेदं ॥ सूनोस्तनौवीक्ष्यवि

दारितास्येव्रजंसहात्मानमवापशंकां॥३९॥किंस्वप्नएतदुतदेवमायाकिंवा
मदीयोबतबुद्धिमोहः॥अथोअमुष्यैवममार्भकस्ययःकश्चिनौत्पत्तिकआ
त्मयोगः॥४२॥अथोयथावन्नवितर्कगोचरंचेतोमनःकर्मवचोभिरंजसा॥
यदाश्रयंयेनयतःप्रतीयतेसुदुर्विभाव्यंप्रणतास्मितत्पदं॥४३॥अहंममासौ
पतिरेषमेसुतोव्रजेश्वरस्याखिलवित्तपासती॥गोप्यश्चगोपाःसहगोध
नाश्चमेयन्माययेत्थंकुमतिःसमेगतिः॥४४॥श्रीशुकउवाच॥इत्थंविदितत
त्त्वायांगोपिकायांसईश्वरः॥वैष्णवींव्यतनोन्मायांपुत्रस्नेहमयींविभुः॥४५॥
सद्योनष्टस्मृतिर्गोपीसारोप्यारोहमात्मजं॥प्रवृद्धस्नेहकलिलहृदयासी
द्यथापुरा॥४६॥त्रय्याचोपनिषद्भिश्चसांख्ययोगैश्चसात्वतैः॥उपगीयमान

माहात्म्यंहरिंसामन्यतात्मजं ॥४७॥श्रीराजोवाच॥नंदःकिमकरोद्ब्रह्मन्नूश्रे
यएवंमहोदयं॥यशोदाचमहाभागापपौयस्यास्तनंहरिः॥४८॥पितरौ
नान्वविंदेतांकृष्णोदारार्भकेहितं॥गायंत्यद्यापिकवयोयल्लोकशम
लापहं॥४९॥श्रीशुकउवाच॥द्रोणोवसूनांप्रवरोधरयासहभार्यया॥करि
ष्यमाणआदेशान्ब्रह्मणस्तमुवाचह॥५०॥जातयोर्नौमहादेवेभुवि
विश्वेश्वरेहरौ॥भक्तिस्यात्परमालोकेययांजोदुर्गतिंतरेत्॥५१॥अस्ति
त्युक्तःसभगवान्व्रजेद्रोणोमहायशाः॥जज्ञेनंदइतिख्यातोयशोदासा
धराभवत्॥५२॥ततोभक्तिर्भगवतिपुत्रीभूतेजनार्द्दने॥दंपत्योर्नितरामा
सीद्गोपगोपीषुभारत॥५३॥कृष्णोब्रह्मणआदेशंसत्यंकर्तुंव्रजेविभुः॥

सह रामो वसंश्चक्रे तेषां प्रीतिं स्वलीलया ॥५४॥ इति श्री भागवते महापुराणे द
शमस्कंधे विश्वरूपदर्शनो नामाष्टमोऽध्यायः ॥८॥ नवमे पय उत्सिक्ते गत्वा गोप्या पृ
थक्कृतं ॥ विलोक्य भांडभंगादि कृष्णं दाम्ना बबंध तं ॥१॥ तनूदराश्रितं वि
श्वं दृष्ट्वा विस्मितचेतसः ॥ बंधनद्व्यंगुलापूर्त्या पूर्णतामन्वदर्शयत् ॥२॥ श्री
शुक उवाच ॥ एकदा गृहदासीषु यशोदा नंदगेहिनी ॥ कर्मांतरनियुक्ता
सु निर्ममंथ स्वयं दधि ॥१॥ यानि यानीह गीतानि तद्बालचरितानि च ॥ दधि
निर्मंथने काले स्मरंती तान्यगायत ॥२॥ क्षौमं वासः पृथुकटितटे बिभ्रती सू
त्रनद्धं पुत्रस्नेहस्नुतकुचयुगं जातकंपं च सुभ्रूः ॥ रज्ज्वाकर्षश्रमभुजचलत्कं
ण कंकणौ कुंडले च स्विन्नं गात्रं कबरविगलन्मालती निर्ममंथ ॥३॥ तां स्तन्य

कामआसाद्यमथ्नंतींजननींहरिः॥गृहीत्वादधिमंथानंन्यषेधत्प्रीतिमावह
न्॥४॥तमंकमारूढमपाययत्स्तनंस्नेहस्नुतंसस्मितमीक्षतीमुखं॥अतृप्त
मुत्सृज्यजवेनसाययावुत्सिच्यमानेपयसित्वधिश्रिते॥५॥संजातकोपःस्फुरि
तारुणाधरंसंदश्यदद्भिर्दधिमंडभाजनं॥भित्वामृषाश्रुर्दृषदश्मनारहो
जघासहैयंगवमंतरंगतः॥६॥उत्तार्यगोपीसुशृतंपयःपुनःप्रविश्यसंदृश्य
चदध्यमत्रकं॥भग्नंविलोक्यस्वसुतस्यकर्मतज्जहासतंचापिनतत्रपश्य
ती॥७॥उलूखलांघ्रेरुपरिव्यवस्थितंमर्कायकामंददतंशिचिस्थितं॥हैयं
गवंचौर्यविशंकितेक्षणंनिरीक्ष्यपश्चात्सुतमागमच्छनैः॥८॥तामात्तयष्टिं
प्रसमीक्ष्यसत्वरस्ततोवरुह्यापससारभीतवत्॥गोप्यन्वधावन्नयमापयो

गिनांक्षमंप्रवेष्टुंतपसेरितंमनः॥९॥अन्वंचमानाजननीबृहच्चलच्छ्रोणीभ
राक्रांतगतिःसुमध्यमा॥जवेनविस्रंसितकेशबंधनच्युतप्रसूनानुगतिः
परामृशत्॥१०॥कृतागसंतंप्ररुदंतमक्षिणीकषंतमंजन्मषिणीस्वपा
णिना॥उद्वीक्षमाणंभयविह्वलेक्षणंहस्तेगृहीत्वाभिषयंत्यवागुरत्॥११॥
त्यक्त्वायष्टिंसुतंभीतंविज्ञायार्भकवत्सला॥इयेषकिलतंबद्धुंदाम्नातद्वी
र्यकोविदा॥१२॥नचांतर्नबहिर्यस्यनपूर्वंनापिचापरं॥पूर्वापरंबहिश्चांतर्ज
गतोयोजगच्चयः॥१३॥तंमत्वात्मजमव्यक्तंमर्त्यलिंगमधोक्षजं॥गोपिको
लूखलेदाम्नाबबंधप्राकृतंयथा॥१४॥तद्दामबध्यमानस्यस्वार्भकस्यकृता
गसः॥द्व्यंगुलोनमभूत्तेनसंदधेन्यच्चगोपिका॥१५॥यदासीत्तदपिन्यूनं

तेनान्यदपि संदधे॥ तदपि द्व्यंगुलं नूनं यद्यदादत्त बंधनं॥१६॥ एवं स्वगेहदा
मानि यशोदा संदधत्यपि॥ गोपीनां सुस्मयंतीनां स्मयंती विस्मिताभवत्
१७॥ स्वमातुः स्विन्नगात्राया विस्रस्तकबरस्रजः॥ दृष्ट्वा परिश्रमं कृष्णः कृप
यासीत्स्वबंधने॥१८॥ एवं संदर्शितो ह्यंग हरिणा भक्तवश्यता॥ स्ववशेना
पि कृष्णेन यस्येदं सेश्वरं वशे॥१९॥ नेमं विरिंच्यो न भवो न श्रीरप्यंगसंश्रया
प्रसादं लेभिरे गोपी यत्तत्प्राप विमुक्तिदात्॥२०॥ नायं सुखापो भगवान्दे
हिनां गोपिकासुतः॥ ज्ञानिनां चात्मभूतानां यथा भक्तिमतामिह॥२१॥ कृष्णस्तु
गृहकृत्येषु व्यग्रायां मातरि प्रभुः॥ अद्राक्षीदर्जुनौ पूर्वं गुह्यकौ धनदात्मजौ॥२२
पुरा नारदशापेन वृक्षतां प्रापितौ मदात्॥ नलकूबरमणिग्रीवाविति ख्यातौ श्रि

यान्वितौ॥२३॥ इति श्रीभागवते महापुराणे दश॰ गोपीप्रसादो नाम नवमोध्यायः॥९॥
दत्रामिपानयद्विंगन्नंतराय्.मलार्जुनौ॥ तत्रत्याभ्यां च देवाभ्यां.कृत्स्नस्कृतद्
तीर्यते॥ श्रीराजोवाच॥ कथ्यतां भगवन्नेतत्तयोःशापस्य कारणं॥ यत्तद्विगर्हि
तं कर्म येन वा देवर्षेस्तमः॥१॥ श्रीशुक उवाच॥ रुद्रस्यानुचरौ भूत्वा सुदृप्तौ ध
नदात्मजौ॥ कैलासोपवने रम्ये मंदाकिन्यां मदोत्कटौ॥२॥ वारुणीं मदि
रां पीत्वा मदाघूर्णितलोचनौ॥ स्त्रीजनैरनुगायद्भिश्चेरतुः पुष्पिते वने॥३॥
अंतः प्रविश्य गंगायामंभोजवनराजिनि॥ चिक्रीडतुर्युवतिभिर्गजाविव क
रेणुभिः॥४॥ यदृच्छया च देवर्षिर्भगवांस्तत्र कौरव॥ अपश्यन्नारदो देवौ क्षी
बाणौ समबुध्यत॥५॥ तं दृष्ट्वा व्रीडिता देव्यो विवस्त्राः शापशंकिताः॥ वासां
सि पर्यधुः शीघ्रं विवस्त्रौ नैव गुह्यकौ॥६॥ तौ दृष्ट्वा मदिरामत्तौ श्रीमदांधौ सु

एलजौ ॥ तयोरनुग्रहार्थाय शप्तापं दास्यन्निदं जगौ ॥ ७ ॥ श्रीनारद उवाच ॥ न ह्यन्यो जुषतो जोष्यान्बुद्धिभ्रंशो रजोगुणः ॥ श्रीमदादाभिजात्यादिर्यत्र स्त्री द्यूतमासवः ॥ ८ ॥ हन्यंते पशवो यत्र निर्दयैरजितात्मभिः ॥ मन्यमानैरिमं देहमजरामृत्युनश्वरं ॥ ९ ॥ देवसंज्ञितमप्यंते कृमिविड्भस्मसंज्ञितं ॥ भूतध्रुक्तत्कृते स्वार्थं किं वेद निरयो यतः ॥ १० ॥ देहः किमन्नदातुः स्वं निषेक्तुर्मातुरेव वा ॥ मातुः पितुर्वा बलिनः क्रेतुरग्नेः शुनोपि वा ॥ ११ ॥ एवं साधारणं देहमव्यक्तप्रभवाप्ययं ॥ को विद्वानात्मसात्कृत्वा हंति जंतूनृते ऽसतः ॥ १२ ॥ असतः श्रीमदांधस्य दारिद्र्यं परमांजनं ॥ आत्मौपम्येन भूतानि दरिद्रः परमीक्षते ॥ १३ ॥ यथा कंटकविद्धांगो जंतोर्नेच्छति तां व्यथां ॥ जीवसाम्यं गतो लिंगैर्न तथाविद्धकंटकः

१४॥ दरिद्रो निरहंस्तंभो मुक्तः सर्वमदेरिह॥ कृछ्रं यदृछयाप्नोति तद्धि तस्य प
रं तपः॥१५॥ नित्यं क्षुत्क्षामदेहस्य दरिद्रस्यान्नकांक्षिणः॥ इंद्रियाण्यनुशु
ष्यंति हिंसापि विनिवर्त्तते॥१६॥ दरिद्रस्यैव युज्यंते साधवः समदर्शिनः॥ सद्भिः
क्षिणोति तं तर्षं तत आराद्विशुध्यति॥१७॥ साधूनां समचित्तानां मुकुंदच
रणैषिणां॥ उपेक्ष्यैः किं धनस्तंभैरसद्भिरसदाश्रयैः॥१८॥ तदहं मत्तयोर्मा
ध्व्या वारुण्या श्रीमदांधयोः॥ तमोमदं हरिष्यामि स्त्रैणयोरजितात्मनोः॥१९
यदिमौ लोकपालस्य पुत्रौ भूत्वा तमःप्लुतौ॥ न विवाससमात्मानं विजानीतः
सुदुर्मदौ॥२०॥ अतोर्हतः स्थावरतां स्यातां नैवं यथा पुनः॥ स्मृतिः स्यान्मत्प्र
सादेन तत्रापि मदनुग्रहात्॥२१॥ वासुदेवस्य सांनिध्यं लब्ध्वा दिव्यशरछते

॥वृत्ते स्वर्लोकतां भूयो लब्धभक्ती भविष्यथः ॥२२॥ एवमुक्त्वा स देवर्षिर्गतो
नारायणाश्रमं ॥ नलकूबरमणिग्रीवावासतुर्यमलार्जुनौ ॥२३॥ ऋषेर्भा
गवतमुख्यस्य सत्यं कर्तुं वचो हरिः ॥ जगाम शनकैस्तत्र यत्रास्तां यमलार्जु
नौ ॥२४॥ देवर्षिर्मे प्रियतमो यदिमौ धनदात्मजौ ॥ तत्तथा साधयिष्यामि
यद्गीतं तन्महात्मना ॥२५॥ इत्यंतरेणार्जुनयोः कृष्णस्तु यमयोर्ययौ ॥ आत्म
निर्वेशमात्रेण तिर्यग्गतमुलूखलं ॥२६॥ बालेन निःकर्षयतान्वगुलूखलं
तद्दामोदरेण तरसोत्कलितांघ्रिबंधौ ॥ निःपेततुः परमविक्रमितातिवेपस्कं
धप्रवालविटपौ कृतचंडशब्दौ ॥२७॥ तत्र श्रिया परमया ककुभः स्फुरंतौ सि
द्धावुपेत्य कुजयोरिव जातवेदाः ॥ कृष्णं प्रणम्य शिरसाखिललोकनाथं बद्धां

जली विरजसा विदमूचतुःस्म ॥२८॥ कृष्ण कृष्ण महायोगिन्स्त्वमाद्यः पुरुषः प
रः ॥ व्यक्ताव्यक्तमिदं विश्वंरूपं ते ब्राह्मणा विदुः ॥२९॥ त्वमेकः सर्वभूतानां देहः
स्वात्मेंद्रियेश्वरः ॥ त्वमेव कालो भगवान्विष्णुरव्यय ईश्वरः ॥३०॥ त्वं महान्प्रकृ
तिः सूक्ष्मा रजःसत्वतमोमयी ॥ त्वमेव पुरुषोध्यक्षः सर्वक्षेत्रविकारवित् ॥
३१॥ गृह्यमाणैस्त्वमग्राह्यो विकारैः प्राकृतैर्गुणैः ॥ कोन्विहार्हति विज्ञातुं प्रा
क्सिद्धं गुणसंवृतः ॥३२॥ तस्मै तुभ्यं भगवते वासुदेवाय वेधसे ॥ आत्मद्यो
तगुणैश्छन्नमहिम्ने ब्रह्मणे नमः ॥३३॥ यस्यावतारा ज्ञायंते शरीरेष्वशरीरिणः
॥ तैस्तैरतुल्यातिशयैर्वीर्यैर्देहिष्वसंगतैः ॥३४॥ स भवान्सर्वलोकस्य भवाय
विभवाय च ॥ अवतीर्णोंशभागेन सांप्रतं पतिराशिषां ॥३५॥ नमः परमकल्या

णनमःपरममंगल॥वासुदेवायशांताययदूनांपतयेनमः॥३६॥अनुजानी
हिनौभूमंस्तवानुचरकिंकरौ॥दर्शनंनौभगवतऋषेरासीदनुग्रहात्॥३७
वाणीगुणानुकथनेश्रवणौकथायांहस्तौचकर्मसुमनस्तवपादयोर्नः॥
स्मृत्यांशिरस्तवनिवासजगत्प्रणामेदृष्टिःसतांदर्शनेस्तुभवत्तनूनां॥३८॥श्री
शुकउवाच॥ ॥इत्थंसंकीर्तितस्ताभ्यांभगवान्गोकुलेश्वरः॥दाम्नाचोलूख
लेबद्धःप्रहसन्नाहगुह्यकौ॥३९॥श्रीभगवानु०॥ ज्ञातंममपुरैवैतदृषिणा
करुणात्मना॥यच्छ्रीमदांधयोर्वाग्भिर्विभ्रंशोनुग्रहःकृतः॥४०॥साधूनांस
मचित्तानांसुतरांमत्कृतात्मनां॥दर्शनान्नोभवेद्बंधःपुंसोक्ष्णोःसवितु
र्यथा॥४१॥तद्गच्छतंमत्परमौनलकूबरसादनं॥संजातोमयिभावोवामीप्सि

तः परमो भवः ॥४२॥ श्रीशुक उवाच ॥ इत्युक्तौ तौ परिक्रम्य प्रणम्य च पुनः पुनः ॥ बद्धोलूखलमामंत्र्य जग्मतुर्दिशमुत्तरां ॥४३॥ इति श्रीभागवते महा० दशमस्कंधे नलकूबरमोक्षो नाम दशमोऽध्यायः ॥१०॥ एकादशे समागत्य वृंदावनमथार्भकैः ॥ वत्सान्पालयता नेन हतौ वत्सबकासुरौ ॥१॥ श्रीशुक उवाच ॥ गोपा नंदादयः श्रुत्वा द्रुमयोः पततो रवं ॥ तत्राजग्मुः कुरुश्रेष्ठ निर्घातभयशंकिताः ॥१॥ भूम्यां निपतितौ तत्र ददृशुर्यमलार्जुनौ ॥ बभ्रमुस्तदविज्ञाय लक्ष्यं पतनकारणं ॥२॥ उलूखलं विकर्षंतं दाम्ना बद्धं च बालकं ॥ कस्येदं कुत आश्चर्यमुत्पात इति कातराः ॥३॥ बाला ऊचुरनेनेति तिर्यग्गतमुलूखलं ॥ विकर्षता मध्यगेन पुरुषावयचक्ष्महि ॥४॥ न ते तदुक्तं जगृहुर्न घटेतेति तस्य

तत् ॥ बालस्योत्पाटनं तर्वोः किंचित्संदिग्धचेतसः ॥५॥ उलूखलं विकर्षंतं दा
म्ना बद्धं स्वमात्मजं ॥ विलोक्य नंदः प्रहसद्वदनो विमुमोच ह ॥६॥ गोपीभिः
स्तोभितो ऽनृत्यद्भगवान्बालवत्क्वचित् ॥ उद्गायति क्वचिन्मुग्धस्तद्वशो दा
रुयंत्रवत् ॥७॥ बिभर्ति क्वचिदाज्ञप्तः पीठकोन्मानपादुकं ॥ बाहुक्षेपं च कु
रुते स्वानां च प्रीतिमावहन् ॥८॥ दर्शयंस्तद्विदां लोक आत्मनो भृत्यवश्य
तां ॥ व्रजस्योवाह वै हर्षं भगवान्बालचेष्टितैः ॥९॥ सरित्तीरगतं कृष्णं भग्ना
र्जुनमथाह्वयत् ॥ जन्मर्क्षमद्य भवतो विप्रेभ्यो देहि गाः शुचिः ॥१०॥ पश्य
पश्य वयस्यांस्ते मातृमृष्टान्स्वलंकृतान् ॥ त्वं च स्नातः कृताहारो विहरस्व

स्वलंकृतः ॥११॥ नोपेयातां यदाहूतौ क्रीडासंगेन पुत्रकौ ॥ यशोदां प्रेषयामास
रोहिणी पुत्रवत्सला ॥१२॥ इत्थं यशोदा तमशेषशेखरं मत्वा सुतं स्नेहनिब
द्धधीर्नृप ॥ हस्ते गृहीत्वा सहराममच्युतं नीत्वा स्ववाटं कृतवत्यथोदयं ॥१३॥
क्रीडंतं सा सुतं बालैरतिवेलं सहाग्रजं ॥ यशोदाऽजोहवीत्कृष्णं पुत्रस्ने
हस्नुतस्तनी ॥१४॥ कृष्ण कृष्णारविंदाक्ष तात एहि स्तनं पिब ॥ अलं विहा
रैः क्षुत्क्षांतः क्रीडाश्रांतोसि पुत्रक ॥१५॥ हे रामागच्छ ताताशु सानुजः
कुलनंदन ॥ प्रातरेव कृताहारस्तद्भवान्भोक्तुमर्हति ॥१६॥ प्रतीक्षते त्वा
दाशार्ह भोक्ष्यमाणो व्रजाधिपः ॥ एह्यावयोः प्रियं धेहि स्वगृहान्यात बाल
काः ॥१७॥ श्रीशुक उवाच ॥ गोपवृद्धा महोत्पातानानुभूय बृहद्वने ॥ नंदादयः

समागम्य व्रजकार्यममंत्रयन् ॥१८॥ तत्रोपनंदनामाह गोपो ज्ञानवयो
धिकः ॥ देशकालार्थतत्वज्ञः प्रियकृद्रामकृष्णयोः ॥१९॥ उत्थातव्यमितो
स्माभिर्गोकुलस्य हितैषिभिः ॥ आयांत्यत्र महोत्पाता बालानां नाशहेतवः
२०॥ मुक्तः कथंचिद्राक्षस्या बालघ्न्या बालको ह्यसौ ॥ हरेरनुग्रहान्नूनमन
श्चोपरि नापतत् ॥२१॥ चक्रवातेन नीतोयं दैत्येन विपदं वियत् ॥ शिलायां प
तितस्तत्र परित्रातः सुरेश्वरैः ॥२२॥ यन्न म्रियेत द्रुमयोरंतरं प्राप्य बालकः
॥ असावन्यतमो वापि तदच्युतरक्षणं ॥२३॥ यावदौत्पातिकोरिष्टो व्रजं
नाभिभवेदितः ॥ तावद्बालानुपादाय यास्यामोन्यत्र सानुगाः ॥२४॥ वनं वृं
दावनं नाम पशव्यं नवकाननं ॥ गोपगोपीगवां सेव्यं पुण्याद्रितृणवीरुधं ॥२५॥

तत्तत्राद्यैवयास्यामःशकटान्युंक्तमाचिरं॥गोधनान्यग्रतोयांतुभवतांयदि
रोचते॥२८॥तच्छ्रुत्वैकधियोगोपाःसाधुसाध्वितिवादिनः॥व्रजान्स्वान्स्वान्स
मायुज्यययूरूढपरिच्छदाः॥२९॥वृद्धान्बालान्स्त्रियोराजन्सर्वोपकरणानि
च॥अनःस्वारोप्यगोपालायत्ताआत्तशरासनाः॥३०॥गोधनानिपुरस्कृत्य
शृंगाण्यापूर्यसर्वतः॥तूर्यघोषेणमहताययुःसहपुरोहिताः॥३१॥गोप्यो
रूढरथानूत्नकुचकुंकुमकांतयः॥कृष्णलीलांजगुःप्रीतानिष्ककंठ्यः
सुवाससः॥३२॥तथायशोदारोहिण्यावेकंशकटमास्थिते॥रेजतुःकृष्ण
रामाभ्यांतत्कथाश्रवणोत्सुके॥३३॥वृंदावनंसंप्रविश्यसर्वकालसुखाव
हं॥तत्रचक्रुर्व्रजावासंशकटैरर्द्धचंद्रवत्॥३४॥वृंदावनंगोवर्द्धनंयमुनापुलि

नानिच ॥ वीक्ष्यासीदुत्तमाप्रीतिराममाधवयोर्नृप ॥ ३३ ॥ एवंव्रजौकसां
प्रीतिंयच्छंतौबालचेष्टितैः ॥ कलवाक्यैःस्वकालेनवत्सपालौबभूवतुः ॥ ३४
अविदूरेव्रजभुवःसहगोपालदारकैः ॥ चारयामासतुर्वत्सान्नानाक्री
डापरिच्छदौ ॥ ३५ ॥ क्वचिद्वादयतोवेणुंक्षेपणैःक्षिपतःक्वचित् ॥ क्वचि
त्पादैःकिंकिणीभिःक्वचित्कृत्रिमगोवृषैः ॥ ३६ ॥ वृषायमाणौनर्दंतौयुयु
धातेपरस्परं ॥ अनुकृत्यरुतैर्जंतूंश्चेरतुःप्राकृतौयथा ॥ ३७ ॥ कदाचिद्य
मुनातीरेवत्सांश्चारयतोःस्वकैः ॥ वयस्यैःकृष्णबलयोर्जिघांसुर्दैत्यआग
मत् ॥ ३८ ॥ तंवत्सरूपिणंवीक्ष्यवत्सयूथगतंहरिः ॥ दर्शयन्बलदेवायशना
नैर्मुग्धइवासदत् ॥ ३९ ॥ गृहीत्वापरपादाभ्यांसहलांगूलमच्युतः ॥ भ्राम

यित्वाकपित्थाग्रेप्राहिणोद्गतजीवितं ॥४०॥ सकपित्थैर्महाकायःपात्यमा
नैःपपातह ॥ तंवीक्ष्यविस्मिताबालाःशशंसुःसाधुसाध्विति ॥४१॥ देवाश्च
परिसंतुष्टाबभूवुःपुष्पवर्षिणः ॥ तौवत्सपालकौभूत्वासर्वलोकैकपालकौ
॥ सप्रातराशौगोवत्सांश्चारयंतौविचेरतुः ॥४२॥ स्वंस्वंवत्सकुलंसर्वेपाय
यिष्यंतएकदा ॥ गत्वाजलाशयाभ्याशंपाययित्वापपुर्जलं ॥४३॥ तेत
त्रददृशुर्बालामहासत्वमवस्थितं ॥ तत्रसुर्वज्रनिर्भिन्नंगिरेःशृंगमिव
च्युतं ॥४४॥ सवैबकोनाममहानसुरोबकरूपधृक ॥ आगत्यसहसाकृ
ष्णंतीक्ष्णतुंडोऽग्रसद्बली ॥४५॥ कृष्णंमहाबकग्रस्तंदृष्ट्वारामादयोर्भकाः
॥ बभूवरिंद्रियाणीवविनाप्राणंविचेतसः ॥४६॥ तंतालुमूलंप्रदहंतमग्निव

द्गोपालसूनुं पितरं जगद्गुरोः ॥ चच्छर्द सद्योऽतिरुषाऽक्षतं बकस्तुंडेन हंतुं पुनर
भ्यपद्यत ॥४७॥ तमापतंतं स निगृह्य तुंडयोर्दोर्भ्यां बकं कंससखं सतां पतिः ॥
पश्यत्सु बालेषु ददार लीलया मुदावहो वीरणवद्दिवौकसां ॥४८॥ तदा ब
कारिं सुरलोकवासिनः समाकिरन्नंदनमल्लिकादिभिः समीडिरे चानक
शंखसंस्तवैस्तद्वीक्ष्य गोपालसुता विसिस्मिरे ॥४९॥ मुक्तं बकास्यादुपल
भ्य दारका रामादयः प्राणमिवेंद्रियो गणः ॥ स्थानागतं तं परिरभ्य निर्वृताः
प्रणीय वत्सान्व्रजमेत्य तज्जगुः ॥५०॥ श्रुत्वा तद्विस्मिता गोपा गोप्यश्चाति
प्रियादृताः ॥ प्रेत्यागतमिवोत्सुक्यादैक्षंत तृषितेक्षणाः ॥५१॥ अहो बता
स्य बालस्य बहवो मृत्यवोऽभवन् ॥ अप्यासीद्विप्रियं तेषां कृतं पूर्वं यतो भयं ॥५२॥

अथाप्यभिभवंत्येनंनैवतेघोरदर्शनाः॥ जिघांसयैनमासाद्यनश्यंत्यग्नौ पतंगवत्॥५३॥ अहोब्रह्मविदांवाचोनासत्याःसंतिकर्हिचित्॥ गर्गोयदाह भगवाननन्वभावितथैवतत्॥५४॥ इतिनंदादयोगोपाःकृष्णरामकथांमुदा॥ कुर्वंतोरममाणाश्चनाविंदन्भववेदनां॥५५॥ एवंविहारैःकौमारैःकौमारंजहतुर्व्रजे॥ निलायनैःसेतुबंधैर्मर्कटोत्प्लवनादिभिः॥५६॥ ॥इतिश्री भागवतेमहापुराणेदशमस्कंधेवत्सबकवधोनामैकादशोऽध्यायः॥ ॥११॥ ॥

द्वादशेतुमहासर्पवपुईरमघासुरं॥ वत्सपालगिलंकृष्णोगलेहन्निति वर्ण्यते॥१॥ महाबकगलक्रीडाकेवलस्यनकौतुकं॥ इतिवाघासुरमुखेसस खैःप्राविशद्धरिः॥२॥ श्रीशुकउवाच॥ क्वचिद्वनाशायमनोदधद्व्रजात्प्रातःस

मुत्थायवयस्यवत्सपान्॥ प्रबोधयनृशृंगरवेणचारुणाविनिर्गतोवत्सपुरः
सरोहरिः॥१॥तेनैवसाकंप्रथुकाःसहस्रशःस्निग्धाःसुशिग्वेत्रविषाणवे
णवः॥स्वकान्सहस्रोपरिसंख्ययान्वितान्वत्सान्पुरस्कृत्यविनिर्ययुर्मुदा
॥२॥कृष्णवत्सैरसंख्यातैर्यूथीकृत्यस्ववत्सकान्॥चारयंतोर्भलीलाभि
र्विजह्रुस्तत्रतत्रह॥३॥फलप्रवालस्तबकसुमनःपिछधातुभिः॥काच
गुंजामणिस्वर्णभूषिताअप्यभूषयन्॥४॥मुष्णंतोन्योन्यशिक्यादीन्ज्ञाता
न्नाराच्चचिक्षिपुः॥तत्रत्याश्चपुनर्दूराद्धसंतश्चपुनर्ददुः॥५॥यदिदूरंगतः
कृष्णोवनशोभेक्षणायतं॥अहंपूर्वमहंपूर्वमितिसंस्पृश्यरेमिरे॥६॥केचि
द्वेणून्वादयंतोध्मांतःशृंगाणिकेचन॥केचिद्भृंगैःप्रगायंतःकूजंतःकोकिलैः

परैः ॥७॥ विछायाभिः प्रधावंतो गछंतः साधुहंसकैः ॥ बकैरुपविशंतश्च नृत्यंतश्च
कलापिभिः ॥८॥ विकर्षंतः कीशबालानारोहंतश्च तैर्द्रुमान् ॥ विकुर्वंतश्च तैः
साकं प्लवंतश्च पलाशिषु ॥९॥ साकं भेकैर्विलंघंतः सरित्स्रवसंप्लुताः ॥ हसंत
श्च प्रतिछायाः शपंतश्च प्रतिस्वनान् ॥१०॥ इत्थं सतां ब्रह्मसुखानुभूत्या दास्यं
गतानां परदैवतेन ॥ मायाश्रितानां नरदारकेण साकं विजह्रुः कृतपुण्यपुंजाः
॥११॥ यत्पादपांसुर्बहुजन्मकृछ्रतो धृतात्मभिर्योगिभिरप्यगम्यः ॥ स एष यद्द
ग्विषयः स्वयंस्थितः किं वर्ण्यते दिष्टमहो व्रजौकसां ॥१२॥ अथाघनामाभ्यपत
न्महासुरस्तेषां सुखक्रीडनवीक्षणाक्षमः ॥ नित्यं यदंतर्निजजीवितेप्सुभिः
पीतामृतैरप्यमरैः प्रतीक्ष्यते ॥१३॥ दृष्ट्वार्भकान्कृष्णमुखानघासुरः कंसानुशि

ष्टः सबकीबकानुजः ॥ अयंतुमेसोदरनाशकृत्तयोर्द्वयोर्ममैनंसबलंहनि
ष्ये ॥१४॥ एतेयदामत्सुहृदोस्तिलापःकृतास्तदानष्टसमाव्रजौकसः ॥ प्रा
णेगतेवर्ष्मसुकानुचिंताप्रजासवःप्राणभृतोहियेते ॥१५॥ इतिव्यवस्याज
गरंबृहद्वपुःसयोजनायाममहाद्रिपीवरं ॥ धृत्वाद्भुतंव्यात्तगुहाननंतदा
पथिव्यशेतग्रसनाशयाखलः ॥१६॥ धराधरोष्ठोजलदोत्तरोष्ठोदर्याननां
तोगिरिशृंगदंष्ट्रः ॥ ध्वांतांतरास्योवितताध्वजिह्वःपरुषानिलश्वासदवेक्षणो
ष्मः ॥१७॥ दृष्ट्वातंतादृशंसर्वेमत्वावृंदावनश्रियं ॥ व्यात्ताजगरतुंडेनह्युत्प्रेक्षं
तेस्मलीलया ॥१८॥ अहोमित्राणिगदतसत्वकूटंपुरःस्थितं ॥ अस्मत्संग्रसन
व्यात्तव्यालतुंडायतेनवा ॥१९॥ सत्यमर्ककरारक्तमुत्तराहनुवद्घनं ॥ अध

राहनुवद्रोधस्तत्प्रतिछाययारुणं ॥२०॥ प्रतिस्पर्द्धेतेसृक्विभ्यांसव्यासव्येनगो
दरे ॥ तुंगशृंगालयोप्येनास्तद्दंष्ट्राभिश्चपश्यत ॥२१॥ आस्तृतायाममार्गोयं
रसनांप्रतिगर्जति ॥ एषामंतर्गतध्वांतमेतदप्यंतराननं ॥२२॥ दावोष्मख
रवातोयंश्वासवद्भातिपश्यत ॥ तद्दग्धसत्वदुर्गंधोप्यंतरामिषगंधवत् ॥२३॥
अस्मान्किमत्रग्रसितानिविष्टानयंतथाचेद्बकवद्विनंक्ष्यति ॥ क्षणादनेनेति
बकार्युशन्मुखंवीक्ष्योद्धसंतःकरताडनैर्ययुः ॥२४॥ इत्थंमिथोतथ्यमतज्ज्ञभा
षितंश्रुत्वाविचिंत्येत्यमृषामृषायते ॥ रक्षोविदित्वाखिलभूतहृत्स्थितःस्वा
नांनिरोद्धुंभगवान्मनोदधे ॥२५॥ तावत्प्रविष्टास्त्वसुरोदरांतरंपरंनगीर्णाः
शिशवःसवत्साः ॥ प्रतीक्षमाणेनबकारिवेशनंहतस्वकांतस्मरणेनरक्षसा

तान्वीक्ष्यकृष्णःसकलाभयप्रदोह्यनन्यनाथान्स्वकरादवच्युतान्॥ दीनां
श्चमृत्योर्जठराग्निघासान्घृणार्दितोदिष्टकृतेनविस्मितः॥२७॥ कृत्यंकि
मत्रास्यखलस्यजीवनंनवाअमीषांचसतांविहिंसनं॥ द्वयंकथंस्यादिति
संविचिंत्यतज्ज्ञात्वाविशत्तुंडमशेषदृग्घरिः॥२८॥ तदाघनछदादेवाभ
याद्धाहेतिचुक्रुशुः॥ जहृषुर्येचकंसाद्याःकौणपास्त्वघबांधवाः॥२९॥
तच्छ्रुत्वाभगवान्कृष्णस्त्वव्ययःसार्भवत्सकं॥ चूर्णीचिकीर्षोरात्मानंतर
सावव्रृधेगले॥३०॥ ततोतिकायस्यनिरुद्धमार्गिणोह्युद्गीर्णदृष्टेर्भ्रमतस्त्वि
तस्ततः॥ पूर्णोंतिरंगेपवनोनिरुद्धोमूर्द्धन्विनिःपाद्यविनिर्गतोबहिः॥३१॥ तेनै
वसर्वेषुबहिर्गतेषुप्राणेषुवत्सान्सुहृदःपरेतान्॥ दृष्ट्यास्वयोत्थाप्यतद

न्वितः पुनर्वक्त्रान्मुकुंदो भगवान्विनिर्ययौ ॥३१॥ पीनाहिभोगोत्थितमद्भु
तं महत्ज्योतिः स्वधाम्नाज्वलयद्दिशो दश ॥ प्रतीक्ष्य खेवस्थितमीशनि
र्गमं विवेशतस्मिन्मिषतां दिवौकसां ॥३३॥ ततोतिहृष्टाः स्वकृतोकृताह
र्णं पुष्पैः सुरा अप्सरसश्चनर्त्तनैः ॥ गीतैः सुगावाद्यधराश्चवाद्यकैः स्तवैश्चवि
प्राजयनिस्वनैर्गणाः ॥३४॥ तदद्भुतस्तोत्रसुवाद्यगीतिकाजयादिनैकोत्सव
मंगलस्वनान् ॥ श्रुत्वा स्वधाम्नांत्यज आगतोचिरात्दृष्ट्वा महीशस्यजगा
म विस्मयं ॥३५॥ राजन्नाजगरंचर्मशुष्कं वृंदावनेद्भुतं ॥ व्रजौकसां बहुतिथं
बभूवाक्रीडगह्वरं ॥३६॥ एतत्कौमारजंकर्महरेरात्माहिमोक्षणं ॥ मृत्योः पौ
गंडके बाला दृष्ट्वोचुर्विस्मिता व्रजे ॥३७॥ नैतद्विचित्रं मनुजार्भमायिनः पराव

राणांपरमस्यवेधसः॥ अघोपियत्स्पर्शनधौतपातकःप्रापात्मसाम्यंत्वसतांसु
दुर्लभं॥३८॥सकृद्यदंगप्रतिमांतराहितामनोमयीभागवतींददौगतिं॥सए
वनित्यात्मसुखानुभूत्यभिव्युदस्तमायःपरमोंगकिंपुनः॥३९॥सूतउवाच॥इत्थं
द्विजायादवदेवदत्तःश्रुत्वास्वरातुश्चरितंविचित्रं॥पप्रच्छभूयोपितदेवपुण्यं
वैयासकिंयन्निगृहीतचेताः॥४०॥राजोवाच॥ब्रह्मन्कालांतरकृतंतत्का
लीनंकथंभवेत्॥यत्कौमारेहरिकृतंजगुःपौगंडकेर्भकाः॥४१॥तद्ब्रूहिमेम
हायोगिन्परंकौतूहलंगुरो॥नूनमेतद्धरेरेवमायाभवतिनान्यथा॥४२॥
वयंधन्यतमालोकेगुरोपिक्षत्रबंधवः॥यत्पिबामोमुहुस्त्वत्तःपुण्यंकृष्णक
थामृतं॥४३॥सूतउवाच॥इत्थंस्मपृष्टःसतुबादरायणिस्तत्स्मारितानंतहृ

ताखिलेंद्रियः॥कृच्छ्रात्पुनर्लब्धबहिर्दृशिः शनैः प्रत्याह तं भागवतोत्तमोत्तमं॥४४॥
इतिश्रीभागवतेमहापुराणेदशमस्कंधेअघासुरवधोनामद्वादशोध्यायः॥१२॥
त्रयोदशेहर[illegible]द्ब्रह्मावत्सान्पालांश्चमायया॥तदातत्सर्वरूपोद्दृक्कृष्णःपूर्वव
दाचरत्॥१॥श्रीशुकउवाच॥साधुपृष्टंमहाभागत्वयाभागवतोत्तम॥यन्नूतन
यसीशस्यशृण्वन्नपिकथांमुहुः॥१॥सतामयंसारभृतांनिसर्गोयदर्थवाणी
श्रुतचेतसामपि॥प्रतिक्षणंनव्यवदच्युतस्ययत्स्त्रियाविटानामिवसाधुवा
र्त्ता॥२॥शृणुष्वावहितोराजन्नपिगुह्यंवदामिते॥ब्रूयुःस्निग्धस्यशिष्यस्य
गुरवोगुह्यमप्युत॥३॥तथाघवदनान्मृत्योरक्षित्वावत्सबालकान्॥स
रित्पुलिनमानीयभगवानिदमब्रवीत्॥४॥अहोतिरम्यंपुलिनंवयस्याः

स्व केलिसंपन्मृदुलाछबालुकं ॥ स्फुटत्सरोगंधहृतालिपत्रिकध्वनिप्र
तिध्वानलसद्रुमाकुलं ॥५॥ अत्रभोक्तव्यमस्माभिर्दिवारूढंक्षुधार्दिताः
वत्साःसमीपेपःपीत्वाचरंतुशनकैस्तृणं ॥६॥ तथेतिपाययित्वार्भावत्साना
रुध्यशाद्वले ॥ मुक्त्वाशिक्यानिबुभुजुःसमंभगवतामुदा ॥७॥ कृष्णस्यविष्व
क्पुरुराजिमंडलैरभ्याननाःफुल्लदृशोव्रजार्भकाः ॥ सहोपविष्टाविपिनेवि
रेजुश्छदायथांभोरुहकर्णिकायाः ॥८॥ केचित्पुष्पैर्दलैःकेचित्पल्लवैरंकुरैः
फलैः ॥ शिग्भिस्त्वग्भिर्दृषद्भिश्चबुभुजुःकृतभाजनाः ॥९॥ सर्वेमिथोदर्शयंतः
स्वस्वभोज्यरुचिंपृथक् ॥ हसंतोहासयंतश्चाभ्यवजह्रुःसहेश्वराः ॥१०॥ बि
भ्रद्वेणुंजठरपटयोःशृंगवेत्रेचकक्षेवामेपाणौमसृणकवलंतत्फलान्यं

गुलीषु॥ तिष्ठन्मध्ये स्वपरिसुहृदो हासयन्नर्मभिः स्वैः स्वर्गे लोके मिषति बु
भुजे यज्ञभुग्बालकेलिः॥११॥ भारतैवं वत्सपेषु भुंजानेष्वच्युतात्मसु॥ वत्सा
स्त्वंतर्वने दूरं विविशुस्तृणलोभिताः॥१२॥ तान्दृष्ट्वा भयसंत्रस्तानूचे कृष्णोस्य
भीभयं॥ मित्राण्याशान्माविरमतेहानेष्ये वत्सकानहं॥१३॥ इत्युक्त्वाद्रिदरी
कुंजगह्वरेष्वात्मवत्सकान्॥ विचिन्वन्भगवान्कृष्णः सपाणिकवलो ययौ॥१४
श्रीशुक उवाच॥ अंभोजन्मजनिस्तदंतरगतो मायार्भकस्येशितुर्द्रष्टुं मंजुम
हित्वमन्यदपि तद्वत्सानितो वत्सपान्॥ नीत्वान्यत्र कुरूद्वहांतरदधात्खे
वस्थितो यः पुरा दृष्ट्वाघासुरमोक्षणं प्रभवतः प्राप्तः परं विस्मयं॥१५॥ ततो व
त्सानदृष्ट्वैत्य पुलिनेपि च वत्सपान्॥ उभावपि वने कृष्णो विचिकाय समंततः

क्वाप्यदृष्ट्वांतर्विपिनेवत्सान्पालांश्चविश्ववित् ।सर्वंविधिकृतंकृष्णःसहसा
वजगामह ॥१८॥ ततःकृष्णोमुदंकर्त्तुंतन्मातॄणांचकस्यच ।उभयायितमात्मा
नंचक्रेविश्वकृदीश्वरः ॥१९॥ यावद्वत्सपवत्सकाल्पकवपुर्यावत्करांघ्र्यादि
कंयावद्यष्टिविषाणवेणुदलशिग्यावद्विभूषांबरं ।यावच्छीलगुणाभिधा
कृतिवयोयावद्विहारादिकंसर्वंविष्णुमयंगिरोंगवदजःसर्वस्वरूपोबभौ ॥२०॥
स्वयमात्मात्मगोवत्सान्प्रतिवार्यात्मवत्सपैः ।क्रीडन्नात्मविहारैश्चस
र्वात्माप्राविशद्व्रजं ॥२१॥ तत्तद्वत्सान्पृथङ्नीत्वातत्तद्गोष्ठेनिवेश्यसः ।तत्तदा
त्माभवद्राजन्स्तत्तत्सद्मप्रविष्टवान् ॥२२॥ तन्मातरोवेणुरवत्वरोत्थिताउ
त्थाप्यदोर्भिःपरिरभ्यनिर्भरं ।स्नेहस्नुतस्तन्यपयःसुधासवंमत्वापरंब्रह्मसु

तान्पाययन्॥२३॥ततोनृपोन्मर्दनमज्जलेपनालंकाररक्षातिलकाशनादिभिः
॥संलालितःस्वाचरितैःप्रहर्षयन्सायंगतोयामयमेनमाधवः॥२५॥गावस्ततो
गोष्ठमुपेत्यसत्वरंहुंकारगर्भैःपरिहूतसंगतान्॥स्वकान्स्वकान्वत्सतरान्
पाययन्मुहुर्लिहंत्यःस्रवदौधसंपयः॥२६॥गोगोपीनांमातृतास्मिन्सर्वास्ने
हर्द्धिकांविना॥पुरोवदास्वपिहरेस्तोकतामाययाविना॥२७॥व्रजौकसांस्व
तोकेषुस्नेहवल्याब्दमन्वहं॥शनैर्निःसीमववृधेयथाकृष्णेत्वपूर्ववत्॥२८
इत्थमात्मात्मनात्मानंवत्सपालमिषेणसः॥पालयन्वत्सपोवर्षंचिक्री
डेवनगोष्ठयोः॥२९॥एकदाचारयन्वत्सान्सरामोवनमाविशत्॥पंचषासु
त्रियामासुहायनापूरणीष्वजः॥३०॥ततोविदूराच्चरतोगावोवत्सानुपव्रजं

गोवर्द्धनाद्रिशिरसि चरंत्यो ददृशुस्तृणं ॥ २१ ॥ दृष्ट्वाथ तत्स्नेहवशोऽस्मृतात्मा स
गोव्रजोत्यात्मपदुर्गमार्गः ॥ द्विपात्ककुद्ग्रीवउदास्यपुच्छोगाद्धुंकृतैरास्रुपयाजवे
न ॥ २२ ॥ समेत्य गावोधोवत्सान्वत्सवत्योप्यपाययन् ॥ गिलंत्य इव चांगानि लि
हंत्यः स्वौधसं पयः ॥ २३ ॥ गोपास्तद्रोधनायासमौघ्यलज्जोरुमन्युना ॥ दुर्गाध्वकृ
च्छ्रतोभ्येत्य गोवत्सैर्ददृशुः सुतान् ॥ २४ ॥ तदीक्षणोत्प्रेमरसाप्लुताशया जाता
नुरागा गतमन्यवोर्भकान् ॥ उदुह्य दोर्भिः परिरभ्य मूर्द्धनि घ्राणैरवापुः परमां
मुदं ते ॥ २५ ॥ ततः प्रवयसो गोपास्तोकाश्लेषसुनिर्वृताः ॥ कृच्छ्राच्छनैरपगता
स्तदनुस्मृत्युदश्रवः ॥ २६ ॥ व्रजस्य रामः प्रेमर्द्धेर्वीक्ष्यौत्कंठ्यमनुक्षणं ॥ मुक्तस्त
नेष्वपत्येष्वप्यहेतुविदचिंतयत् ॥ २७ ॥ किमेतदद्भुतमिव वासुदेवेखिलात्मनि

व्रजस्यसात्मनस्तोकेष्वपूर्वप्रेमवर्द्धते ॥३८॥ केयंवाकुतआयातादैवीवाना
र्युतासुरी ॥ प्रायोमायास्तुमेभर्तुर्नान्यामेपिविमोहिनी ॥३९॥ इतिसंचिंत्य
दाशार्होवत्सान्सवयसामपि ॥ सर्वानाचष्टवैकुंठंचक्षुषावयुनेनसः ॥४०॥
नैतेसुरेशाऋषयोनचैतेत्वमेवभासीशभिदाश्रयेपि ॥ सर्वंपृथक्त्वंनि
गमात्कथंवदेत्युक्तेनदृष्टःप्रभुणाबलोवैतु ॥४१॥ तावदेत्यात्मभूरात्ममा
नेनत्रुट्यनेहसा ॥ पुरोवदाब्दंक्रीडंतंददृशेसकलंहरिं ॥४२॥ यावंतोगोकुले
बालाःसवत्साःसर्वएवहि ॥ मायाशयेशयानामेनाद्यापिपुनरुत्थिताः ॥४३॥
इतएतेत्रकुतस्त्यामन्मायामोहितेतरे ॥ तावंतएवतत्राब्दंक्रीडंतोविष्णुना
समं ॥४४॥ एवमेतेषुसुचिरंध्यात्वासर्वात्मनात्मभूः ॥ सत्याःकेकतरेनेतिज्ञा

तुंनेशेकथंचन॥४५॥ एवंसंमोहयन्विष्णुंविमोहंविश्वमोहनं॥ स्वयेवमायया
जापिस्वयमेवविमोहिता॥४६॥ तम्यांतमोवन्नैहारंखद्योतार्चिरिवाहनि॥
महतीतरमायैश्यंनिहंत्यात्मनियुंजतः॥४७॥ तावत्सर्वेवत्सपालाःपश्यतो
जस्यतत्क्षणात्॥ व्यदृश्यंतघनश्यामाःपीतकौशेयवाससः॥४८॥ चतुर्भुजाः
शंखचक्रगदाराजीवपाणयः॥ किरीटिनःकुंडलिनोहारिणोवनमालिनः॥४९॥
श्रीवत्सांगददोरत्नकंबुकंकणपाणयः॥ नूपुरैःकटकैर्भाताःकटिसूत्रांगुली
यकैः॥५०॥ आंघ्रिमस्तकमापूर्णास्तुलसीनवृदामभिः॥ कोमलैःसर्वगात्रेषु
भूरिपुण्यवदर्पितैः॥५१॥ चंद्रिकाविशदस्मेरैःसारुणापांगवीक्षितैः॥ स्व
कार्थानामिवरजःसत्वाभ्यांस्रष्टृपालकाः॥५२॥ आत्मादिस्तंबपर्यंतैर्मूर्त्ति

मद्भिश्चराचरैः॥नृत्यगीताद्यनेकार्हैः पृथक्पृथगुपासिताः॥५३॥अणिमाद्यै
र्महिमभिरजाद्याभिर्विभूतिभिः॥चतुर्विंशतिभिस्तत्वैः परीतामहदादिभिः
५४॥कालस्वभावसंस्कारकामकर्मगुणादिभिः॥स्वमहिध्वस्तमहिभिर्मू
र्तिमद्भिरुपासिताः॥५५॥सत्यज्ञानानंतानंदमात्रैकरसमूर्त्तयः॥अस्पृष्ट
भूरिमाहात्म्या अपि ह्युपनिषद्दृशां॥५६॥एवं सकृद्ददर्शाजः परब्रह्मात्म
नोऽखिलान्॥यस्य भासा सर्वमिदं विभाति सचराचरं॥५७॥ततोऽतिकुतुकोद्वृ
त्तस्तिमितैकादशेंद्रियः॥तद्धाम्नाभूदजस्तूष्णीं पूर्देव्यंतीव पुत्रिका॥५८॥
इतीरेशेऽतर्क्ये निजमहिमनि स्वप्रमितिके परत्राजातोऽतन्निरसनमुख
ब्रह्मकमितौ॥अनीशेऽपि द्रष्टुं किमिदमिति वा मुह्यति सति चच्छादाजो ज्ञा

ल्लासपदि परमोऽजाजवनिकां ॥६३॥ ततोऽर्वाक्प्रतिलब्धाक्षः कः परेतवदु
त्थितः ॥ कृच्छ्रादुन्मील्य वै दृष्टीराचष्टेदं सहात्मना ॥६४॥ सपद्येवाभितः पश्य
न् दिशोऽपश्यत्पुरःस्थितं ॥ वृंदावनं जनाजीव्यद्रुमाकीर्णं समाप्रियं ॥६५॥
यत्र नैसर्गदुर्वैराः सहासन्नृमृगादयः ॥ मित्राणीवाजितावासद्रुतरुट्तर्ष
कादिकं ॥६६॥ तत्रोद्वहत्पशुपवंशशिशुत्वनाट्यं ब्रह्माद्वयं परमनंतम
गाधबोधं ॥ वत्सान्सखीनिव पुरा परितो विचिन्वदेकं सपाणिकवलं परमे
ष्ट्यचष्ट ॥६७॥ दृष्ट्वा त्वरेण निजधोरणतोऽवतीर्य पृथ्व्यां वपुः कनकदंडमिवा
निपात्य ॥ स्पृष्ट्वा चतुर्मुकुटकोटिभिरंघ्रियुग्मं नत्वा मुदश्रुसुजलैरकृता
भिषेकं ॥६८॥ उत्थायोत्थाय कृष्णस्य चिरस्य पदयोः पतन् ॥ आस्ते महित्वं

प्राग्दृष्टं स्मृत्वा स्मृत्वा पुनः पुनः॥६९॥ शनैरथोत्थाय विमृज्य लोचने मुकुंद
मुद्वीक्ष्य विनम्रकंधरः॥ कृतांजलिः प्रश्रयवान् समाहितः सवेपथुर्गद्गद
येलतेलया॥७०॥ इति श्रीभागवते महापुराणे दशमस्कंधे वत्साहरणं नाम त्र
योदशोऽध्यायः॥१३॥ चतुर्दशे तु तं दृष्ट्वा पूर्वावगंतुकनिश्चयं॥ अनीशः कर्तुम
स्तोषीत्कृष्णं ब्रह्मा विमोहितः॥१॥ श्रीब्रह्मोवाच॥ नौमीड्य तेऽभ्रवपुषे तडिदंबरा
सगुंजावतंसपरिपिच्छलसन्मुखाय॥ वन्यस्रजे कवलवेत्रविषाणवेणुल
क्ष्मश्रिये मृदुपदे पशुपांगजाय॥१॥ अस्यापि देव वपुषो मदनुग्रहस्य स्वेच्छा
मयस्य न तु भूतमयस्य कोपि॥ नेशे महि त्ववसितुं मनसांतरेण साक्षा
त्तवैव किमुतात्मसुखानुभूतेः॥२॥ ज्ञाने प्रयासमुदपास्य नमंत एव जी

वंतिसन्मुखरितांभवदीयवार्त्तां॥स्थानेस्थिताःश्रुतिगतांतनुवाङ्मनोभिर्ये
प्रायशोऽजितजितोप्यसितैस्त्रिलोक्यां॥३॥श्रेयःश्रुतिंभक्तिमुदस्यतेविभो
क्लिश्यंतियेकेवलबोधलब्धये॥तेषामसौक्लेशलएवशिष्यतेनान्य
द्यथास्थूलतुषावघातिनां॥४॥पुरेहभूमन्बहवोपियोगिनस्त्वदर्पितेहा
निजकर्मलब्धया॥विबुध्यभक्त्यैवकथोपनीतयाप्रपेदिरेंऽजोच्युतते
गतिंपरां॥५॥तथापिभूमन्महिमागुणस्यतेविबोद्धुमर्हत्यमलांतरात्म
भिः॥अविक्रियात्स्वानुभवादरूपतोह्यनन्यबोध्यात्मतयानचान्यथा॥६
॥गुणात्मनस्तेपिगुणान्विमातुंहितावतीर्णस्यकईशिरेस्य॥कालेनयै
र्वाविमिताःसुकल्पैःभूपांसवःखेमिहिकाद्युभासः॥७॥तत्तेनुकंपांसुसमीक्ष

माणो भुंजान एवात्मकृतं विपाकं॥ हृद्वाग्वपुर्भिर्विदधन्नमस्ते जीवेत यो मुक्ति
पदे सदायभाक्॥८॥ पश्येश मेनार्यमनंत आद्ये परात्मनि त्वय्यपि मायिमायि
नि॥ मायां वितत्येक्षितुमात्मवैभवं ह्यहं कियानैच्छमिवार्चिरग्नौ॥९॥ अतः क्ष
मस्वाच्युत मे रजोभुवो ह्यजानतस्त्वत्पृथगीशमानिनः॥ अजावलेपांधतमों
धचक्षुष एषोनुकंप्यो मयि नाथवानिति॥१०॥ क्वाहं तमोमहदहंखचराग्नि
वार्भूसंवेष्टितांडघटसप्तवितस्तिकायः॥ क्वेदृग्विधाविगणितांडपराणुचर्या
वाताध्वरोमविवरस्य च ते महित्वं॥११॥ उत्क्षेपणं गर्भगतस्य पादयोः किं क
ल्पते मातुरधोक्षजागसे॥ किमस्तिनास्तिव्यपदेशभूषितं तवास्ति कुक्षेः कि
यदप्यनंतः॥१२॥ जगत्त्रयांतोदधिसंप्लवोदे नारायणस्योदरनाभिनालात्॥

विनिर्गतोजस्त्विति वाग्नवैमृषा किंत्वीश्वरत्वन्नविनिर्गतोस्मि ॥१३॥ नाराय
णस्त्वंनहिसर्वदेहिनामात्मास्यधीशाखिललोकसाक्षी ॥ नारायणों
गंनरभूजलायनात्तच्चापिसत्यंनतवैवमाया ॥१४॥ तच्चेज्जलस्थंतवसज्ज
गद्वपुःकिंमेनदृष्टंभगवंस्तदैव ॥ किंवासुदृष्टंहृदिमेतदैवकिंनोसपद्येव
पुनर्व्यदर्शि ॥१५॥ अत्रैवमायाधमनावतारेह्यस्यप्रपंचस्यबहिःस्फुटस्य
॥ कृत्स्नस्यचांतर्जठरेजनन्यामायात्वमेवप्रकटीकृतंते ॥१६॥ यस्यकुक्षावि
दंसर्वंसात्मंभातियथातथा ॥ तत्त्वय्यपीहतत्सर्वंकिमिदंमाययाविना ॥१७
अद्यैवत्वदृतेस्यकिंममनतेमायात्वमादर्शितमेकोसिप्रथमंततोव्रजसु
हृद्वत्साःसमस्ताअपि ॥ तावंतोसिचतुर्भुजास्तदखिलैःसाकंमयोपासि

॥भा०द०पू०॥
॥५०॥

नास्तावंत्येवजगंत्यभूस्तदमितंब्रह्माद्वयंशिष्यते॥१८॥अजानतांत्वत्पद
वीमनात्मन्यात्मात्मनाभासिवितत्यमायां॥सृष्टाविवाहंजगतोविधानेइव
त्वमेषोंतइवत्रिनेत्रः॥१९॥सुरेष्वृषिष्वीशतथैवनृष्वपितिर्यक्षुयादःस्वपिते
जनस्य॥जन्मासतांदुर्मदनिग्रहायप्रभोविधातःसदनुग्रहाय॥२०॥कोवेत्ति
भूमन्भगवन्परात्मन्योगेश्वरोतीर्भवतस्त्रिलोक्यां॥क्वाहोकथंवाकतिवा
कदेतिविस्तारयन्क्रीडसियोगमायां॥२१॥तस्मादिदंजगदशेषमसत्स्वरू
पंस्वप्नाभमस्तधिषणंपुरुदुःखदुःखं॥त्वय्येवनित्यसुखबोधतनावनंते
मायातउद्यदपियत्सदिवावभाति॥२२॥एकस्त्वमात्मापुरुषःपुराणःसत्यः
स्वयंज्योतिरनंतआद्यः॥नित्योक्षरोजस्रसुखोनिरंजनःपूर्णोद्वयोमुक्तउपा

अ०१४

॥राम०॥
॥५०॥

धितो मृतः ॥२३॥ एवंविधं त्वां सकलात्मनामपि स्वात्मानमात्मात्मतया विच
क्षते ॥ गुर्वर्कलब्धोपनिषत्सुचक्षुषा ये ते तरंतीव भवाऽनृतांबुधिं ॥२४॥ आत्मा
नमेवात्मतया विजानतां तेनैव जातं निखिलं प्रपंचितं ॥ ज्ञानेन भूयोपि च त
त्प्रलीयते रज्ज्वामहेर्भोगभवाभवौ यथा ॥२५॥ अज्ञानसंज्ञौ भवबंधमोक्षौ द्वौ
नाम नान्यौ स्त ऋतज्ञभावात् ॥ अजस्रचित्यात्मनि केवले परे विचार्य्यमाणे
तरणाविवाहनी ॥२६॥ त्वामात्मानं परं मत्वा परमात्मानमेव च ॥ आत्मा पुन
र्बहिर्मृग्य अहोऽज्ञजनताज्ञता ॥२७॥ अंतर्भवेनंतभवंतमेव ह्यतत्त्यजंतो मृ
गयंति संतः ॥ असंतमप्यंतहिमंतरेण संतं गुणं तं किमु यंति संतः ॥२८॥ अथा
पि ते देव पदांबुजद्वयप्रसादलेशानुग्रहीत एव हि ॥ जानाति तत्त्वं भगवन्महि

॥भा॰द॰पू॰॥ ॥५१॥

अ॰१४

म्नो न चान्य एकोपि चिरं विचिन्वन् ॥२९॥ तदस्तु मे नाथ स भूरिभागो भवेऽत्र वान्यत्र
तु वा तिरश्चां ॥ येनाहमेकोपि भवज्जनानां भूत्वा निषेवे तव पादपल्लवं ॥३०॥ अ
हातिधन्या व्रजगोरमण्यः स्तन्यामृतं पीतमतीव ते मुदा ॥ यासां विभो वत्सत
रात्मजात्मना यत्तृप्तयेद्यापि न चालमध्वराः ॥३१॥ अहो भाग्यमहो भाग्यं नंद
गोपव्रजौकसां ॥ यन्मित्रं परमानंदं पूर्णं ब्रह्म सनातनं ॥३२॥ एषां तु भाग्यम
हिमाच्युत तावदास्तामेकादशैव हि वयं बत भूरिभागाः ॥ एतद्धृषीकचषकै
रसकृत्पिबामः शर्वादयोंघ्र्युदजमध्वमृतासवं ते ॥३३॥ तद्भूरिभाग्यमिह जन्म
किमप्यटव्यां यद्गोकुलेपि कतमांघ्रिरजोभिषेकं ॥ यज्जीवितं तु निखिलं भगवा
न्मुकुंदस्त्वद्यापि यत्पदरजः श्रुतिमृग्यमेव ॥३४॥ एषां घोषनिवासिनामुत

॥राम॰॥ ॥५१॥

भवान्किंदेवरातेतितनश्चेनोविश्वफलात्फलंत्वदपरंकुत्राप्ययन्मुह्यति॥ स
द्वेषादिवपूतनापिसकुलात्वामेवदेवापितायद्धामार्थसुहृत्प्रियात्मतनय
प्राणाशयास्त्वत्कृते॥३५॥तावद्रागादयस्तेनस्तावत्कारागृहंगृहं॥ तावन्मो
होंघ्रिनिगडोयावत्कृष्णनतेजनाः॥३६॥प्रपंचंनिःप्रपंचोपिविडंबयसिभू
तले॥प्रपन्नजनतानंदसंदोहंप्रथितुंप्रभो॥३७॥जानंतएवजानंतुकिंबहू
क्त्यानमेप्रभो॥मनसोवपुषोवाचोवैभवंतवगोचरः॥३८॥अनुजानीहिमां
कृष्णसर्वंत्वंवेत्सिसर्वदृक्॥त्वमेवजगतांनाथोजगदेतत्तवार्पितं॥३९॥श्री
कृष्णवृष्णिकुलपुष्करजोषदायिन्क्ष्मानिर्जरद्विजपशूदधिवृद्धिकारिन्॥
उद्धर्मशार्वरहरक्षितिराक्षसध्रुक्आकल्पमार्कमर्हन्भगवन्नमस्ते॥४०॥

श्रीशुक उवाच॥ इत्यभिष्टूयभूमानंत्रिःपरिक्रम्यपादयोः॥नत्वाभीष्टंजगद्धाता
स्वधामप्रत्यपद्यत॥४२॥ततोनुज्ञाप्यभगवान्स्वभुवंप्रागवस्थितान्॥वत्सा
न्पुलिनमानिन्येयथापूर्वसखंस्वकं॥४३॥एकस्मिन्नपियातेब्देप्राणेशंचां
तरात्मनः॥कृष्णमायाहताराजन्क्षणार्द्धंमेनिरेर्भकाः॥४४॥किंकिंनवि
स्मरंतीहमायामोहितचेतसः॥यन्मोहितंजगत्सर्वमभीक्ष्णंविस्मृतात्म
कं॥४५॥ऊचुश्चसुहृदःकृष्णंस्वागतंतेतिरंहसा॥नैकोप्यभोजिकवलए
हीतःसाधुभुज्यतां॥४६॥ततोहसन्हृषीकेशोभ्यवहृत्यसहार्भकैः॥द
र्शयंश्चर्माजगरंन्यवर्त्ततवनाद्व्रजं॥४७॥बर्हप्रसूननवधातुविचित्रतां
गःप्रोद्दामवेणुदलशृंगरवोत्सवाढ्यः॥वत्सान्गृणन्ननुगगीतपवित्र

कीर्त्तिर्गोपीदृगुत्सवदृशिः प्रविवेशगोष्ठं ॥४८॥ अद्यानेनमहाव्यालोय
शोदानंदसूनुना ॥ हतोविता वयंचास्मादिति बाला व्रजेजगुः ॥४९॥ श्रीराजोवा
च ॥ ब्रह्मन्परोद्भवेकृष्णेइयान्प्रेमाकथंभवेत् ॥ योभूतपूर्वस्तोकेषुस्वोद्भवे
ष्वपिकथ्यतां ॥५०॥ श्रीशुकउवाच ॥ सर्वेषामपिभूतानांनृपस्वात्मैववल्ल
भः ॥ इतरेपत्यवित्ताद्यास्तद्वल्लभतयैवहि ॥५१॥ तद्राजेंद्रयथास्नेहः स्वस्व
कात्मनिदेहिनां ॥ नतथाममतालंबिपुत्रवित्तगृहादिषु ॥५२॥ देहात्मवादि
नांपुंसामपिराजन्यसत्तम ॥ यथादेहः प्रियतमस्तथानह्यनुयेचतं ॥५३॥
देहोपिममताभाक्चेत्तर्ह्यसौनात्मवत्प्रियः ॥ यज्जीर्यत्यपिदेहेस्मिन्जीवि
ताशाबलीयसी ॥५४॥ तस्मात्प्रियतमः स्वात्मासर्वेषामपिदेहिनां ॥ त

दृश्यमेवसकलंजगदेतच्चराचरं॥५५॥कृष्णमेनमवेहित्वमात्मानमखिलात्मनां॥जगद्धितायसोप्यत्रदेहीवाभातिमायया॥५६॥वस्तुतोजानतामत्रकृष्णंस्थास्नुचरिष्णुच॥भगवद्रूपमखिलंनान्यद्वस्त्विहकिंचन॥५७॥सर्वेषामपिवस्तूनांभावार्थोभवतिस्थितः॥तस्यापिभगवान्कृष्णःकिमतद्वस्तुरूप्यतां॥५८॥समाश्रितायेपदपल्लवप्लवंमहत्पदंपुण्ययशोमुरारेः॥भवांबुधिर्वत्सपदंपरंपदंपदंपदंयद्विपदांनतेषां॥५९॥एतत्तेसर्वमाख्यातंयत्पृष्टोहमिहत्वया॥यत्कौमारेहरिकृतंपौगंडेपरिकीर्त्तितं॥६०॥एतत्सुहृद्भिश्चरितंमुरारेरघार्दनंशाद्वलजेमनंच॥व्यक्तेतरद्रूपमजोर्वभिष्टवंशृण्वन्गृणन्नेतिनरोखिलार्थान्॥६१॥एवंविहारैःकौमारैःकौमारंजहतुर्व्रजे॥निलायनैःसेतुबंधैर्म

कटोल्लवनादिभिः ॥६१॥ इति श्रीभागवते महापुराणे दशमस्कंधे ब्रह्मस्तुति
र्नाम चतुर्दशोऽध्यायः ॥१४॥ ततः पंचदशे धेनुपालनं धेनुकार्द्दनं ॥ कालीय
खेलतो गोपरक्षणं च निरूप्यते ॥१॥ अहिवक्रप्रवेशेन तृष्याखिन्नान्सखी
न्ततः ॥ कृष्णः प्रावेशयत्पक्वफलं तालालिकाननं ॥२॥ श्रीशुक उवाच ॥ ततश्च पौ
गंडवयः श्रितौ व्रजे बभूवतुस्तौ पशुपालसंमतौ ॥ गाश्चारयंतौ सखिभिः समं
पदैर्वृंदावनं पुण्यमतीव चक्रतुः ॥१॥ तन्माधवो वेणुमुदीरयन्वृतो गोपैर्गृण
द्भिः स्वयशो बलान्वितः ॥ पशून्पुरस्कृत्य पशव्यमाविशद्विहर्तुकामः कुसु
माकरं वनं ॥२॥ तन्मंजुघोषालिमृगद्विजाकुलं महन्मनः प्रख्यपयः सरस्वता
॥ वातेन जुष्टं शतपत्रगंधिना निरीक्ष्य रंतुं भगवान्मनो दधे ॥३॥ स तत्र तत्रारु

णपल्लवश्रियाफलप्रसूनोरुभरेणपादयोः॥स्पृशञ्छिखान्वीक्ष्यवनस्पती
न्मुदास्मयन्निवाहाग्रजमादिपूरुषः॥४॥श्रीभगवानुवाच॥अहोअमीदेवव
रामरार्चितंपादांबुजंतेसुमनःफलार्हणं॥नमंत्युपादायशिखाभिरात्मन
स्तमोपहत्यैतरुजन्मयत्कृतं॥५॥एतेलिनस्तवयशोखिललोकतीर्थंगायं
तिआदिपुरुषानुपदंभजंते॥प्रायोअमीमुनिगणाभवदीयमुख्यागूढंवनेपि
नजहत्यनघात्मदैवं॥६॥नृत्यंत्यमीशिखिनईड्यमुदाहरिण्यःकुर्वंतिगो
प्यइवतेप्रियमीक्षणेन॥सूक्तैश्चकोकिलगणागृहमागतायधन्यावनौ
कसइयान्हिसतांनिसर्गः॥७॥धन्येयमद्यधरणीतृणवीरुधस्त्वत्पादस्पृशो
द्रुमलताःकरजाभिमृष्टाः॥नद्योद्रयःखगमृगाःसदयावलोकैर्गोप्योंतरेण

भुजयोरपियत्स्पृहाश्रीः॥८॥श्रीशुकउवाच॥एवंवृंदावनंश्रीमत्कृष्णःप्री
तमनाःपशून्॥रेमेसंचारयन्नद्रेःसरिद्रोधःसुसानुगः॥९॥क्वचिद्गायति
गायत्सुमदांधालिष्वनुव्रतैः॥उपगीयमानचरितःस्रग्वीसंकर्षणान्वितः॥१०॥
क्वचिच्चकलहंसानामनुकूजतिकूजितं॥अभिनृत्यतिनृत्यंतंबर्हिणंहास
यन्क्वचित्॥११॥मेघगंभीरयावाचानामभिर्दूरगान्पशून्॥क्वचिदाह्वयतिप्री
त्यागोगोपालमनोज्ञया॥१२॥चकोरक्रौंचचक्राह्वभारद्वाजांश्चबर्हिणः॥अ
नुरौतिस्मसत्वानांभीतवद्व्याघ्रसिंहयोः॥१३॥क्वचित्क्रीडापरिश्रांतंगोपोत्सं
गोपबर्हणं॥स्वयंविश्रमयत्यार्यंपादसंवाहनादिभिः॥१४॥नृत्यतोगायतःक्वा
पिवल्गतोयुध्यतोमिथः॥गृहीतहस्तौगोपालान्हसंतौप्रशशंसतुः॥१५॥

क्वचित्पल्लवतल्पेषु नियुद्धश्रमकर्शितः ॥ वृक्षमूलाश्रयः शेते गोपोत्संगो
पबर्हणः ॥ १६ ॥ पादसंवाहनं चक्रुः केचित्तस्य महात्मनः ॥ अपरे हतपाप्मानो
व्यजनैः समवीजयन् ॥ १७ ॥ अन्ये तदनुरूपाणि मनोज्ञानि महात्मनः ॥ गायं
ति स्म महाराज स्नेहक्लिन्नधियः शनैः ॥ १८ ॥ एवं निगूढात्मगतिः स्वमायया गोपा
त्मजत्वं चरितैर्विडंबयन् ॥ रेमे रमालालितपादपल्लवो ग्राम्यैः समं ग्राम्यवदी
शचेष्टितः ॥ १९ ॥ श्रीदामानाम गोपालो रामकेशवयोः सखा ॥ सुबलस्तोककृष्णा
द्या गोपाः प्रेम्णेदमब्रुवन् ॥ २० ॥ राम राम महाबाहो कृष्ण दुष्टनिबर्हण ॥ इतोऽविदू
रे सुमहद्वनं तालालिसंकुलं ॥ २१ ॥ फलानि तत्र भूरीणि पतंति पतितानि च ॥ संति
किंत्ववरुद्धानि धेनुकेन दुरात्मना ॥ २२ ॥ सोऽतिवीर्योऽसुरो राम हे कृष्ण खररूपधृ

कृ॥ आत्मतुल्यबलैरन्यैर्ज्ञातिभिर्बहुभिर्वृतः॥२३॥ तस्मात्कृतनराहाराद्भी
तैर्नृभिरमित्रहन्॥ न सेव्यते पशुगणैः पक्षिसंघैर्विवर्जितं॥२४॥ विद्यंतेभुक्तपू
र्वाणि फलानि सुरभीणि च॥ एष वै सुरभिर्गंधो विषूचीनोवगृह्यते॥२५॥ प्रय
च्छ तानि नः कृष्ण गंधलोभितचेतसां॥ वांछास्ति महती राम गम्यतां यदि रोच
ते॥२६॥ एवं सुहृद्वचः श्रुत्वा सुहृत्प्रियचिकीर्षया॥ प्रहस्य जग्मतुर्गोपैर्वृतौ ता
लवनं प्रभू॥२७॥ बलः प्रविश्य बाहुभ्यां तालान्संपरिकंपयन्॥ फलानि पातया
मास मतंगज इवौजसा॥२८॥ फलानां पततां शब्दं निशम्यासुररासभः॥ अ
भ्यधावत्क्षितितलं सनगं परिकंपयन्॥२९॥ समेत्य तरसा प्रत्यग्द्वाभ्यां पद्भ्यां
बलं बली॥ निहत्योरसि काशब्दं मुंचन्पर्यसरत्खलः॥३०॥ पुनरासाद्य संरब्धो

उपक्रोष्टापराक्स्थितः ।। चरणावपरौ राजन्बलाय प्राक्षिपद्रुषा ।। ३१ ।। स तं गृही
त्वा प्रपदोर्भ्रामयित्वैकपाणिना ।। चिक्षेप तृणराजाग्रे भ्रामणत्यक्तजीवितं ।। ३२
तेनाहतो महातालो वेपमानो बृहच्छिराः ।। पार्श्वस्थं कंपयन्भग्नः स चान्यं सो
पि चापरं ।। ३३ ।। बलस्य लीलयोत्सृष्टखरदेहहताहताः ।। तालाश्चकंपिरे सर्वे
महावातेरिता इव ।। ३४ ।। नैतच्चित्रं भगवति ह्यनंते जगदीश्वरे ।। ओतंप्रोतमिदं
यस्मिन्तंतुष्वंग यथा पटः ।। ३५ ।। ततः कृष्णं च रामं च ज्ञातयो धेनुकस्य ये ।। क्रोष्टा
रोभ्यद्रवन्सर्वे संरब्धा हतबांधवाः ।। तांस्तानापततः कृष्णो रामश्च नृप लीलया
।। गृहीतपश्चाच्चरणान्प्राहिणोत्तृणराजसु ।। ३६ ।। फलप्रकरसंकीर्णं दैत्यदेहै
र्गतासुभिः ।। रराज भूः सतालाग्रैर्घनैरिव नभस्तलं ।। ३७ ।। तयोस्तत्सुमहत्कर्म

निशाम्य विबुधादयः॥ मुमुचुः पुष्पवर्षाणि चक्रुर्वाद्यानि तुष्टुवुः॥ ३९॥ अथ ता
लफलान्यादन्मनुष्या गतसाध्वसाः॥ तृणं च पशवश्चेरुर्हतधेनुककानने॥ ४०॥
कृष्णः कमलपत्राक्षः पुण्यश्रवणकीर्त्तनः॥ स्तूयमानोनुगैर्गोपैः साग्रजो व्र
जमाव्रजत्॥ ४१॥ तं गोरजःछुरितकुंतलबद्धबर्हवन्यप्रसूनरुचिरेक्षणचारु
हासं॥ वेणुं क्वणंतमनुगैरनुगीतकीर्त्तिं गोप्यो दिदृक्षितदृशोभ्यगमन् समे
ताः॥ ४२॥ पीत्वा मुकुंदमुखसारघमक्षिभृंगैस्तापं जहुर्विरहजं व्रजयोषितोह्नि
॥ तत्सत्कृतिं समधिगम्य विवेश गोष्ठं सव्रीडहासविनयं यदपांगमोक्षं॥ ४३॥
तयोर्यशोदारोहिण्यौ पुत्रयोः पुत्रवत्सले॥ यथाकामं यथाकालं व्यधत्तां पर
माशिषः॥ ४४॥ गताध्वानश्रमौ तत्र मज्जनोन्मर्द्दनादिभिः॥ नीवीं वसित्वा रु

॥भा॰ द॰ स्कं॰॥
॥९७॥ यो

चिरां दिव्यस्रग्गंधमंडितौ ॥४५॥ जनन्युपहृतं प्राश्यस्वाद्वन्नमुपलालितौ ॥ संवि
श्यवरशय्यायां सुखं सुषुपतुर्व्रजे ॥४६॥ एवं स भगवान्कृष्णो वृंदावनचरः क्वचि
त् ॥ ययौ राममृते राजन्कालिंदीं सखिभिर्वृतः ॥४७॥ अथ गावश्च गोपाश्च नि
दाघातपपीडिताः ॥ दुष्टं जलं पपुस्तस्यास्तृषार्त्ता विषदूषितं ॥४८॥ विषांभस्त
दुपस्पृश्य दैवोपहतचेतसः ॥ निपेतुर्व्यसवः सर्वे सलिलांते कुरूद्वह ॥४९॥
वीक्ष्य तान्वै तथाभूतान्कृष्णो योगेश्वरेश्वरः ॥ ईक्षयामृतवर्षिण्या स्वनाथा
न्समजीवयत् ॥५०॥ ते संप्रतीतस्मृतयः समुत्थाय जलांतिकात् ॥ आसन्सुविस्मि
ताः सर्वे वीक्ष्यमाणाः परस्परं ॥५१॥ अन्वमंसत तद्राजन्गोविंदानुग्रहेक्षितं ॥ पी
त्वा विषं परेतस्य पुनरुत्थानमात्मनः ॥५२॥ इति श्रीभागवते महापुराणे दशम॰

अ॰ १५

॥राम॥
॥९७॥

पंचदशोध्यायः ॥ षोडशेकालियस्योक्तोनिग्रहोयमुनाह्रदे ॥ तत्पत्नीभिःस्तुते
नाथकृष्णेनानुग्रहःपुनः ॥ १ ॥ हत्वारासभदैत्येयानुजग्ध्वातालफलान्यलं ॥ प्री
तोनृत्यत्कृष्णारंगेकालियस्यकलानिधिः ॥ २ ॥ श्रीशुकउवाच विलोक्यदूषितां
कृष्णांकृष्णसर्पेणाहिनाविभुः ॥ तस्याविशुद्धिमन्विच्छन्सर्पंतमुदवासयत् ॥ १ ॥
श्रीराजोवाच ॥ कथमंतर्जलेगाधेन्यगृह्णाद्भगवानहिं ॥ सवैबहुयुगावासंय
थासीद्विप्रकथ्यतां ॥ २ ॥ ब्रह्मन्भगवतस्तस्यभूम्नःस्वछंदवर्त्तिनः ॥ गोपालो
दारचरितंकस्तृप्येतामृतंजुषन् ॥ ३ ॥ श्रीशुकउवाच ॥ कालिंद्यांकालियस्यासीत्
ह्रदःकश्चिद्विषाग्निना ॥ श्रप्यमाणंपयोयस्मिन्पतंत्युपरिगाःखगाः ॥ ४ ॥ विप्रु
ष्मताविषोदोर्मिमारुतेनाभिमर्शिताः ॥ म्रियंतेतीरगायस्यप्राणिनःस्थिरजं

॥भा॰द॰पू॰॥
॥५८॥

अ॰१६

गमाः॥५॥तंचंडवेगविषवीर्यमवेक्ष्यतेनदुष्टांनदींचखलसंयमनावतारः॥कृष्णः
कदंबमधिरुह्यततोतितुंगमास्फोट्यगाढरशनोभ्यपतद्विषोदे॥६॥सर्पह्रदःपु
रुषसारनिपातवेगसंक्षोभितोरगविषोच्छ्वसितांबुराशिः॥पर्यक्प्लुतोविष
कषायबिभीषणोर्मिर्धावन्धनुःशतमनंतबलस्यकिंतत्॥७॥तस्याह्रदेवि
चरतोभुजदंडघूर्णवार्घोषमंगवरवारणविक्रमस्य॥आश्रुत्यतत्स्वसदना
भिभवंनिरीक्ष्यचक्षुःश्रवाःसमसरत्तदमृष्यमाणः॥८॥तंप्रेक्षणीयसुकुमार
घनावदातंश्रीवत्सपीतवसनंस्मितसुंदरास्यं॥क्रीडंतमप्रतिभयंकम
लोदरांघ्रिंसंदश्यमर्मसुरुषाभुजयाचछाद॥९॥तंनागभोगपरिवीतमदृ
ष्टचेष्टमालोक्यतत्प्रियसखाःपशुपाभृशार्ताः॥कृष्णेर्पितात्मसुहृदर्थक

॥राम॰॥
॥५९॥

लत्रकामादुःखानुशोकभयमूढधियोनिपेतुः॥१०॥गावोवृषावत्सतर्यःक्रं
दमानाःसुदुःखिताः॥कृष्णेन्यस्तेक्षणाभीतारुदत्यइवतस्थिरे॥११॥अथव्र
जेमहोत्पातास्त्रिविधाह्यतिदारुणाः॥उत्पेतुर्भुविदिव्यात्मन्यासन्नभयशं
सिनः॥१२॥तानालक्ष्यभयोद्विग्नागोपानंदपुरोगमाः॥विनारामेणगाःकृष्णं
ज्ञात्वाचारयितुंगतं॥१३॥तैर्दुर्निमित्तैर्निधनंमत्वाप्राप्तमतद्विदः॥तत्प्रा
णास्तन्मनस्कास्तेदुःखशोकभयातुराः॥१४॥आबालवृद्धवनिताःसर्वें
गपशुवृत्तयः॥निर्जग्मुर्गोकुलाद्दीनाःकृष्णदर्शनलालसाः॥१५॥तांस्तथा
कातरान्वीक्ष्यभगवान्माधवोबलः॥प्रहस्यकिंचिन्नोवाचप्रभावज्ञोनु
जस्यसः॥१६॥तेन्वेषमाणादयितंकृष्णंसूचितयापदैः॥भगवल्लक्षणैर्ज

॥भा॰द॰स्॰॥
॥५९॥

अ॰१६

गमुः पदव्या यमुनातटं ॥१७॥ ते तत्र तत्राब्जयवांकुशाशनिध्वजोपपन्नानि प
दानि विश्पतेः ॥ मार्गे गवामन्यपदांतरांतरे निरीक्ष्यमाणा ययुरंग सत्वराः
१८ ॥ अंतर्ह्रदे भुजगभोगपरीतमारात्कृष्णं निरीहमुपलभ्य जलाशयांते
॥ गोपांश्च मूढधिषणान्परितः पशूंश्च संक्रंदतः परमकश्मलमापुरार्त्ताः ॥
१९ ॥ गोप्योनुरक्तमनसो भगवत्यनंते तत्सौहृदस्मितविलोकगिरः स्मरंत्यः
ग्रस्तेऽहिना प्रियतमे भृशदुःखतप्ताः शून्यं प्रियव्यतिहृतं ददृशुस्त्रिलो
कं ॥२०॥ ताः कृष्णमातरमपत्यमनुप्रविष्टां तुल्यव्यथाः समनुगृह्य शुचः स्र
वंत्यः ॥ तास्ता व्रजप्रियकथाः कथयंत्य आसन्कृष्णानना र्पितदृशो मृतक
प्रतीकाः ॥२१॥ कृष्णप्राणान्निर्विशतो नंदादीन्वीक्ष्य तं ह्रदं ॥ प्रत्यषेधत्स भग

॥राम॰॥
॥५९॥

वान् रामः कृष्णानुभाववित् ॥२२॥ इत्थं स्वगोकुलमनन्यगतिं निरीक्ष्य सस्त्री
कुमारमतिदुःखितमात्महेतोः ॥ आज्ञाय मर्त्यपदवीमनुवर्त्तमानः स्थित्वा मु
हूर्त्तमुदतिष्ठदुरंगबंधात् ॥२३॥ तत्राभ्यमानवपुषा व्यथितात्मभोगस्त्यक्तो
न्नमय्य कुपितः स्वफणान् भुजंगः ॥ तस्थौ श्वसन् श्वसनरंध्रविषांबरीषस्त
ब्धेक्षणोल्मुकमुखो हरिमीक्षमाणः ॥२४॥ तं जिह्वया द्विशिखया परिलेलिहा
नं द्वे सृक्किणी अतिकरालविषाग्निदृष्टिं ॥ क्रीडन्नमुं परिससार यथा खगेंद्रो ब
भ्राम सोप्यवसरं प्रसमीक्षमाणः ॥२५॥ एवं परिभ्रमहतौजसमुन्नतांसमा
नम्य तत्पृथुशिरःस्वधिरूढ आद्यः ॥ तन्मूर्द्धरत्ननिकरस्पर्शातिताम्रपादां
बुजोखिलकलादिगुरुर्ननर्त्त ॥२६॥ तं नर्त्तुमुद्यतमवेक्ष्य तदा तदीयगंधर्व

सिद्धसुरचारणदेववध्वः॥ प्रीत्यामृदंगपणवानकवाद्यगीतपुष्पोपहारनु
तिभिः सहसोपसेदुः॥२७॥ यद्यच्छिरो न नमतेंग शतैकशीर्ष्णस्तत्तन्ममर्द्द ख
लदंडधरोंघ्रिपातैः॥ क्षीणायुषो भ्रमत उल्बणमास्यतोसृङ्नस्तो वमन्प
रमकश्मलमापनागः॥२८॥ तस्याक्षिभिर्गरलमुद्वमतः शिरःसु यद्यत्समुन्न
मति निःश्वसतो रुषोच्चैः॥ नृत्यत्पदानुनमयन्दमयांबभूव पुष्पैः प्रपूजि
त इवेह पुमान्पुराणः॥२९॥ तच्चित्रतांडवविरुग्णफणातपत्रो रक्तं मुखैरुरु
वमन्नृप भग्नगात्रः॥ स्मृत्वा चराचरगुरुं पुरुषं पुराणं नारायणं तमरणं मन
सा जगाम॥३०॥ कृष्णस्य गर्भजगतोतिभरावसन्नं पार्ष्णिप्रहारपरिरुग्णफ
णातपत्रं॥ दृष्ट्वाहिमाद्यमुपसेदुरमुष्य पत्न्य आर्ताः श्लथद्वसनभूषणके

ष्टाबंधाः॥३१॥तास्तंसुविग्नमनसोथपुरस्कृतार्भाःकायंनिधायभुविभूतप
तिंप्रणेमुः॥साध्व्यःकृतांजलिपुटाःशमलस्यभर्तुर्मोक्षेप्सवःशरणदंशर
णंप्रपन्नाः॥३२॥नागपत्नीउवाच॥न्याय्योहिदंडःकृतकिल्बिषेस्मिंस्तवा
वतारःखलनिग्रहाय॥रिपोःसुतानामपितुल्यदृष्टेर्धत्सेदमंफलमेवा
नुशंसन्॥३३॥अनुग्रहोयंभवताकृतोहिनोदंडोसतांतेखलुकल्मषा
पहः॥यद्दंदशूकत्वममुष्यदेहिनःक्रोधोपितेनुग्रहएवसंमतः॥३४॥तपःसु
तप्तंकिमनेनपूर्वंनिरस्तमानेनचमानदेन॥धर्मोथवासर्वजनानुकंप
यायतोभवांस्तुष्यतिसर्वजीवः॥३५॥कस्यानुभावोस्यनदेवविद्महेतवां
घ्रिरेणुस्पर्शाधिकारः॥यद्वांछयाश्रीर्ललनाचरत्तपोविहायकामान्सु

चिरं धृतव्रता ॥३६॥ न नाकपृष्ठं न च सार्वभौमं न पारमेष्ठ्यं न रसाधिपत्यं ॥ न
योगसिद्धीरपुनर्भवं वा वांछंति यत्पादरजःप्रपन्नाः ॥३७॥ तदेष नाथाप दु
रापमन्यैस्तमोजनिः क्रोधवशोप्यहीशः ॥ संसारचक्रे भ्रमतः शरीरिणो ॥
यदिच्छतः स्याद्विभवः समक्षः ॥३८॥ नमस्तुभ्यं भगवते पुरुषाय महात्मने ॥
भूतावासाय भूताय पराय परमात्मने ॥३९॥ ज्ञानविज्ञाननिधये ब्रह्मणेनंतश
क्तये ॥ अगुणायाविकाराय नमस्ते प्राकृताय च ॥४०॥ कालाय कालनाभाय का
लावयवसाक्षिणे ॥ विश्वाय तदुपद्रष्ट्रे तत्कर्त्रे विश्वहेतवे ॥४१॥ भूतमात्रेंद्रियप्रा
णमनोबुद्ध्याशयात्मने ॥ त्रिगुणेनाभिमानेन गूढस्वात्मानुभूतये ॥४२॥ नमो
नंताय सूक्ष्माय कूटस्थाय विपश्चिते ॥ नानावादानुरोधाय वाच्यवाचकशक्तये ॥४३॥

नमःप्रमाणमूलायकवयेशास्त्रयोनये।प्रवृत्तायनिवृत्तायनिगमायनमोन
मः॥४४॥नमःकृष्णायरामायवसुदेवसुतायच।प्रद्युम्नायानिरुद्धायसात्वतां
पतयेनमः॥४५॥नमोगुणप्रदीपायगुणात्मछादनायच।गुणवृत्त्युपलक्ष्याय
गुणद्रष्ट्रेस्वसंविदे॥४६॥अव्याकृतविहारायसर्वव्याकृतसिद्धये।हृषीकेश
नमस्तेस्तुमुनयेमौनशीलिने॥४७॥परावरगतिज्ञायसर्वाध्यक्षायतेनमः।
अविश्वायचविश्वायतद्द्रष्ट्रेऽस्यचहेतवे॥४८॥त्वंह्यस्यजन्मस्थितिसंयमान्प्र
भोगुणैरनीहोऽकृतकालशक्तिधृक्।तत्तत्स्वभावान्प्रतिबोधयन्सतःस
मीक्षयामोघविहारईहसे॥४९॥तस्यैवतेमूस्तनवस्त्रिलोक्यांशांताअशांता
उतमूढयोनयः।शांताःप्रियास्तेह्यधुनाऽवितुंसतांस्थातुश्चतेधर्मपरीप्सयेहतः॥५०॥

॥भा॰ द॰ पू॰॥

॥६२॥

अपराधः सकृद्भर्त्रा सोढव्यः स्वप्रजाकृतः ॥ क्षंतुमर्हसि शांतात्मन्मूढस्य त्वामजानतः ॥५२॥ अनुगृह्णीष्व भगवन्प्राणांस्त्यजति पन्नगः ॥ स्त्रीणां नः साधुशोच्यानां पतिः प्राणः प्रदीयतां ॥५३॥ विधेहि ते किंकरीणामनुष्ठेयं तवाज्ञया ॥ यच्छ्रद्धयानुतिष्ठन्वै मुच्यते सर्वतो भयात् ॥५४॥ श्रीशुक उवाच ॥ इत्थं स नागपत्नीभिर्भगवान्समभिष्टुतः ॥ मूर्छितं भग्नशिरसं विससर्जांघ्रिकुट्टनैः ॥५५॥ प्रतिलब्धेंद्रियप्राणः कालियः शनकैर्हरिं ॥ कृच्छ्रात्समुच्छ्वसन्दीनः कृष्णं प्राह कृतांजलिः ॥५६॥ कालीय उवाच ॥ वयं खलाः सहोत्पत्त्या तामसा दीर्घमन्यवः ॥ स्वभावो दुस्त्यजो नाथ लोकानां यदसद्ग्रहः ॥५७॥ त्वया सृष्टमिदं विश्वं धातर्गुणविसर्जनं ॥ नानास्वभाववीर्यौजोयोनिबीजाशयाकृति ॥५८॥ वयं

अ॰ १६

॥राम॥

॥६२॥

च तत्र भगवन्सर्पा जात्युरुमन्यवः॥ कथंत्यजामस्त्वन्मायांदुस्त्यजांमोहिताःस्व
यं॥ भवान्हिकारणंतत्र सर्वज्ञो जगदीश्वरः॥ अनुग्रहं निग्रहंवा मन्यसे तद्वि
धेहि नः॥५९॥ श्रीशुक उवाच॥ इत्याकर्ण्य वचः प्राह भगवान्कार्यमानुषः
॥ नात्र स्थेयं त्वया सर्प समुद्रं याहि माचिरं॥६०॥ श्रीभगवानुवाच॥ स्वज्ञात्य
पत्यदारौघैर्गोनृभिर्भुज्यतां नदी॥ पक्षिभिर्मुनिभिश्चैव अतो याहि ममा
ज्ञया॥६१॥ य एतत्संस्मरेन्मर्त्यस्तुभ्यं मदनुशासनं॥ कीर्त्तयन्नुभयोःसं
ध्योर्न युष्मद्भयमाप्नुयात्॥६२॥ योस्मिन्स्नात्वा मदाक्रीडे देवादींस्तर्पये
ज्जलैः॥ उपोष्य मां स्मरन्नर्चेत्सर्वपापैः प्रमुच्यते॥६३॥ द्वीपं रमणकं हित्वा
ह्रदमेतमुपाश्रितः॥ यद्भयात्स सुपर्णस्त्वां नाद्यान्मत्पादलांछितं॥६४॥

ऋषिरुवाच॥ एवमुक्तोभगवताराजन्नद्भुतकर्मणा॥ तंपूजयामासमुदानागः पत्न्यश्चसादरं॥६५॥ दिव्यांबरस्रक्मणिभिःपरार्घ्यैरपिभूषणैः॥ दिव्यगंधानुलेपैश्चमहत्योत्पलमालया॥६६॥ पूजयित्वाजगन्नाथंप्रसाद्यगरुडध्वजं॥ ततःप्रीतोभ्यनुज्ञातःपरिक्रम्याभिवंद्यतं॥६७॥ सकलत्रसुहृत्पुत्रोद्वीपमब्धेर्जगामह॥ तदैवसामृतजलायमुनानिर्विषाभवत्॥६८॥ अनुग्रहाद्भगवतःक्रीडामानुषरूपिणः॥ ऋक्ष्मोपिनिरगात्तूर्णंपूजितश्चंदनादिभिः॥६९॥ इतिश्रीभागवतेमहापुराणेदशमस्कंधेकालीयनिर्यापणोनामषोडशोध्यायः॥१६॥

॥नागंसप्तदशेनागालयंतंनिरयापयत्॥ बंधून्सुदुःखतःश्रांतान्नक्तंतांस्त्वदवाद्दयात्॥ ॥श्रीराजोवाच॥ नागालयंरमणकंकस्मात्तत्याजकालियः॥

कृतंकिंवासुपर्णस्यतेनैकेनासमंजसं॥१॥श्रीशुकउवाच॥उपहार्यैःसर्प्पजनै
र्मासिमासीहयोबलिः॥वानस्पत्योमहाबाहोनागानांप्राङ्निरूपितः॥२॥स्वंस्वं
भागंप्रयच्छंतिनागाःपर्वणिपर्वणि॥गोपीथायात्मनःसर्वेसुपर्णायमहात्मने
॥३॥विषवीर्यमदाविष्टःकाद्रवेयस्तुकालियः॥कदर्थीकृत्यगरुडंस्वयंतंबु
भुजेबलिं॥४॥तच्छ्रुत्वाकुपितोराजन्भगवान्भगवत्प्रियः॥विजिघांसु
र्महावेगःकालीयंसमुपाद्रवत॥५॥तमापतंतंतरसाविषायुधःप्रत्यभ्य
यादुत्थितनैकमस्तकः॥दद्भिःसुपर्णंव्यदशद्ददायुधःकरालजिह्वोछ्वसि
तोग्रलोचनः॥६॥तंतार्क्ष्यपुत्रःसनिरस्यमन्युमान्प्रचंडवेगोमधुसूदना
सनः॥पक्षेणसव्येनहिरण्यरोचिषाजघानकद्रूसुतमुग्रविक्रमः॥७॥

॥भा॰द॰स्क॰॥
॥६४॥

सुपर्णपक्षाभिहतः कालियोऽतीव विह्वलः ॥ ह्रदं विवेश कालिंद्यास्तदगम्यं
दुरासदं ॥ ८ ॥ तत्रैकदा जलचरं गरुडो भक्ष्यमीप्सितं ॥ निवारितः सोभरिणो
प्रसह्य क्षुधितो हरत् ॥ ९ ॥ मीनान्सुदुःखितान्दृष्ट्वा दीनान्मीनपतौ हते ॥
कृपया सोभरिः प्राह तत्रत्यं क्षेममाचरन् ॥ १० ॥ अत्र प्रविश्य गरुडो यदि
मत्स्यान्सखादति ॥ सद्यः प्राणैर्वियुज्येत सत्यमेतद्ब्रवीम्यहं ॥ ११ ॥ तं कालि
यः परं वेद नान्यः कश्चन लेलिहः ॥ अवात्सीद्गरुडाद्भीतः कृष्णेन च विवा
सितः ॥ १२ ॥ कृष्णं ह्रदाद्बहिः क्रांतं दिव्यस्रग्गंधवाससं ॥ महामणिगणाकी
र्णं जांबूनदपरिष्कृतं ॥ १३ ॥ उपलभ्योत्थिताः सर्वे लब्धप्राणा इवासवः ॥
प्रमोदनिभृतात्मानो गोपाः प्रीत्याभिरेभिरे ॥ १४ ॥ यशोदा रोहिणी नंदो

अ॰ १७
॥राम॰॥
॥६४॥

गोप्योगोपाश्चकौरव्य॥कृष्णंसमेत्यलब्धेहा आसनूलब्धमनोरथाः॥१५॥रा
मश्चाच्युतमालिंग्यजहासास्यानुभाववित्॥नगागावोवृषावत्सालेभिरे
परमांमुदं॥१६॥नंदंविप्राःसमागत्यगुरवःसकलत्रकाः॥ऊचुस्तेकालिय
ग्रस्तोदिष्ट्यामुक्तस्तवात्मजः॥१७॥देहिदानंद्विजातीनांकृष्णनिर्मुक्तिहेत
वे॥नंदःप्रीतमनाराजन्गाःसुवर्णंतदादिशत्॥१८॥यशोदापिमहाभागा
नष्टलब्धप्रजासती॥परिष्वज्यांकमारोप्यमुमोचाश्रुकलांमुहुः॥१९॥तांरात्रिं
तत्रराजेंद्रक्षुत्तृड्भ्यांश्रमकर्शिताः॥ऊषुर्व्रजौकसोगावःकालिंद्याउपकूल
तः॥२०॥तदाशुचिवनोद्भूतोदावाग्निःसर्वतोव्रजं॥सुप्तंनिशीथआवृत्यप्रद
ग्धुमुपचक्रमे॥२१॥ततउत्थायसंभ्रांतादह्यमानाव्रजौकसः॥कृष्णंययुः

स्त्वांशरणंमायामानुषमीश्वरं॥२२॥ कृष्णकृष्णमहाभागहेरामामितविक्र
म॥ एषघोरतमोवह्निस्तावकान्ग्रसतेहिनः॥२३॥ सुदुस्तरान्नःस्वान्पाहिका
लाग्नेःसुहृदःप्रभो॥ नशक्नुमस्त्वच्चरणंसंत्यक्तुमकुतोभयं॥२४॥ इत्थंस्व
जनवैक्लव्यंनिरीक्ष्यजगदीश्वरः॥ तमग्निमपिबत्तीव्रमनंतोनंतशक्तिधृ
क्॥२५॥ इतिश्रीभागवतेमहापुराणेदशमस्कंधेकालीयदमनोनामसप्तद
शोऽध्यायः॥ १७॥ ॥अष्टादशेततोग्रीष्मेवसंतगुणलक्षिते॥ अघातयद्धले
नालंप्रलंबंलीलयाहरिः॥१॥ कृत्वानृत्यंफणाग्रेषुकालीयस्यसकौतुकं॥
प्रलंबस्यचतुंगांसमारोहयदमित्रहा॥२॥ श्रीशुकउवाच॥ अथकृष्णःपरिवृतो
ज्ञातिभिर्मुदितात्मभिः॥ अनुगीयमानोन्यविशद्व्रजंगोकुलमंडितं॥१॥

व्रजेविक्रीडतोरेवंगोपालछद्ममायया॥ग्रीष्मोनामर्तुरभवन्नातिप्रेयाञ्छ
रीरिणां॥२॥सचवृंदावनगुणैर्वसंतइवलक्षितः॥यत्रास्तेभगवान्साक्षाद्रामे
णसहकेशवः॥३॥यत्रनिर्झरनिर्ह्रादनिवृत्तस्वनझिल्लिकं॥शश्वत्तच्छीकरर्जी
षद्रुममंडलमंडितं॥४॥सरित्सरःप्रस्रवणोर्मिवायुनाकह्लारकंजोत्पल
रेणुहारिणा॥नविद्यतेयत्रवनौकसांदवोनिदाघवह्न्यर्कभवोतिशाद्वले॥
५॥अगाधतोयह्रदिनीतटोर्मिभिर्द्रवत्पुरीष्याःपुलिनैःसमंततः॥नयत्रचं
डांशुकराविषोल्बणाभुवोरसंशाद्वलितंचगृह्णते॥६॥वनंकुसुमितंश्रीमन्न
दच्चित्रमृगद्विजं॥गायन्मयूरभ्रमरंकूजत्कोकिलसारसं॥७॥क्रीडिष्यमा
णस्तत्कृष्णोभगवान्बलसंयुतः॥वेणुंविरणयन्गोपैर्गोधनैःसंवृतोविश

तू॥८॥प्रवालबर्हस्तबकस्रग्धातुकृतभूषणाः॥रामकृष्णादयोगोपानन
नृतुर्युयुधुर्जगुः॥९॥कृष्णस्यनृत्यतःकेचित्जगुःकेचिदवादयन्॥वेणुपा
णितलैःशृंगैःप्रशशंसुरथापरे॥१०॥गोपजातिप्रतिछन्नादेवागोपालरू
पिणः॥ईडिरेकृष्णरामौचनटाइवनटंनृप॥११॥भ्रामणैर्लंघनैःक्षेपैःआस्फो
टनविकर्षणैः॥चिक्रीडतुर्नियुद्धेनकाकपक्षधरौक्वचित्॥१२॥क्वचिन्नृत्य
त्सुचान्येषुगायकौवादकौस्वयं॥शशंसतुर्महाराजसाधुसाध्वितिवादिनौ
॥१३॥क्वचिद्बिल्वैःक्वचित्कुंभैःक्वचामलकमुष्टिभिः॥अस्पृश्यनेत्रबंधाद्यैः
क्वचिन्मृगखगेहया॥१४॥क्वचिच्चदर्दुरप्लावैर्विविधैरुपहासकैः॥कदाचित्स्यं
दोलिकयाकर्हिचिन्नृपचेष्टया॥१५॥एवंतौलोकसिद्धाभिःक्रीडाभिश्चेरतु

वने ॥ नद्यद्रिद्रोणिकुंजेषु काननेषु सरस्सु च ॥१६॥ पंचस्वाश्रयतो गोपैस्त
द्वनेरमकृस्मयाः ॥ गोपरूपी प्रलंबोगादसुरस्तज्जिहीर्षया ॥१७॥ तं विद्वान
पिदाशार्हो भगवान्सर्वदर्शनः ॥ अन्वमोदत तत्सख्यं वधं तस्य विचिंतय
न् ॥१८॥ तत्रोपाहूय गोपालान्कृष्णः प्राह विहारवित् ॥ हे गोपा विहरिष्या
मो द्वंद्वीभूय यथायथं ॥१९॥ तत्र चक्रुः परिवृढौ गोपा रामजनार्दनौ ॥ कृष्णसं
घट्टिनः केचित्आसन्रामस्य चापरे ॥२०॥ आचेरुर्विविधाः क्रीडा बाह्यवा
हकलक्षणाः ॥ यत्रारोहंति जेतारो वहंति च पराजिताः ॥२१॥ वहंतो वाह्य
मानाश्चचारयंतश्च गोधनं ॥ भांडीरकं नाम वटं जग्मुः कृष्णपुरोगमाः ॥२२॥
रामसंघट्टिनो यर्हि श्रीदामवृषभादयः ॥ क्रीडायां जयिनस्तांस्तानूहुः कृ

स्मादयोनृप॥२३॥उवाहकृष्णोभगवान्श्रीदामानंपराजितः॥वृषभंभद्रसेन
स्तुप्रलंबोरोहिणीसुतं॥२४॥अविषह्यंमन्यमानःकृष्णंदानवपुंगवः॥वह
न्द्रुततरंप्रागादवरोहणतःपरं॥२५॥तमुद्वहन्धरणिधरेंद्रगौरवंमहासु
रोविगतरयोनिजंवपुः॥समास्थितःपुरटपरिछदोबभौतडिद्युमानुडुपति
वाडिवांबुदः॥२६॥निरीक्ष्यतद्वपुरलमंबरेचरत्प्रदीप्तदृग्भ्रुकुटितटोग्र
दंष्ट्रकं॥ज्वलच्छिखंकटककिरीटकुंडलत्विषाद्भुतंहलधरईषदत्रसत्॥२७
॥अथागतस्मृतिरभयोरिपुंबलोविहायसार्थमिवहरंतमात्मनः॥रुषाहन
च्छिरसिदृढेनमुष्टिनासुराधिपोगिरिमिववज्ररंहसा॥२८॥सआहतःसपदि
विशीर्णमस्तकोमुखाद्वमन्रुधिरमपस्मृतोऽसुरः॥महारवंव्यसुरपतत्स

मीरयन्गिरिर्यथामघवत आयुधाहतः ॥२९॥ दृष्ट्वाप्रलंबंनिहतंबलेनबल
शालिना ॥ गोपाःसुविस्मिताआसन्साधुसाध्वितिवादिनः ॥३०॥ आशिषोभि
गृणंतस्तंप्रशशंसुस्तदर्हणं ॥ प्रेत्यागतमिवालिंग्यप्रेमविह्वलचेतसः ॥३१
पापेप्रलंबेनिहतेदेवाःपरमनिर्वृताः ॥ अभ्यवर्षन्बलंमाल्यैःशशंसुःसा
धुसाध्विति ॥३२॥ इतिश्रीभागवतेमहापुराणेदशमस्कंधेप्रलंबवधोनामाष्ट
दशोऽध्यायः ॥१८॥ ऊनविंशेनिविष्टंतुगोपगोकुलमच्युतः ॥ मुंजारण्यमर
ण्याग्नेरक्षत्तन्निपानतः ॥१॥ श्रीशुकउवाच ॥ क्रीडासक्तेषुगोपेषुतद्गावो
दूरचारिणीः ॥ स्वैरंचरंत्योविविशुस्तृणलोभेनगह्वरं ॥१॥ अजागावोमहि
ष्यश्चनिर्विशंत्योवनाद्वनं ॥ इषीकाटवींनिविविशुःक्रंदंत्योदावतर्षिताः ॥२॥

तेपश्यंतः पशून्गोपाः कृष्णरामादयस्तदा॥ जातानुतापा नविदुर्विचिन्वंतो
गवांगतिं॥३॥तृणैस्तत्खुरदच्छिन्नैर्गोष्पदैरंकितैर्गवां॥मार्गमन्वगमन्सर्वे
नष्टाजीव्या विचेतसः॥४॥मुंजाटव्यां भ्रष्टमार्गं क्रंदमानं स्वगोधनं॥संप्राप्य तृ
षिताः श्रांतास्ततस्ते संन्यवर्तयन्॥५॥ता आहूता भगवता मेघगंभीरया
गिरा॥स्वनाम्नां निनदं श्रुत्वा प्रतिनेदुः प्रहर्षिताः॥६॥ततस्समंताद्वनधूम
केतुर्यदृच्छयाभूत्क्षयकृद्वनौकसां॥समीरितः सारथिनोल्बणोल्मुकैर्वि
लेलिहानः स्थिरजंगमान्महान्॥७॥तमापतंतं परितो दवाग्निं गोपाश्च गावः
प्रसमीक्ष्य भीताः॥ऊचुश्च कृष्णं सबलं प्रपन्ना यथा हरिं मृत्युभयार्दिता जनाः॥८॥
कृष्ण कृष्ण महावीर्य हे रामामितविक्रम॥दावाग्निना दह्यमानान्प्रपन्नां

रि

स्त्रातुमर्हथः॥९॥नूनंत्वद्बांधवाःकृस्ननचार्हंत्यवसीदितुं॥वयंहिसर्वधर्म
ज्ञत्वन्नाथास्त्वत्परायणाः॥१०॥श्रीशुकउवाच॥वचोनिशम्यकृपणंबंधूनां
भगवान्हरिः॥निमीलयतमाभैष्टलोचनानीत्यभाषत॥११॥तथेतिमीलि
ताक्षेषुभगवानग्निमुल्बणं॥पीत्वामुखेनतान्कृच्छ्रात्योगाधीशोव्यमो
चयत्॥१२॥ततश्चतेक्षीण्युन्मील्यपुनर्भांडीरमापिताः॥निशाम्यविस्मिता
आसन्नात्मानंगाश्चमोचिताः॥१३॥कृस्नस्ययोगवीर्यंतद्योगमायानु
भावितं॥दावाग्नेरात्मनःक्षेमंवीक्ष्यतेमेनिरेऽमरं॥१४॥गाःसंवर्त्यसायाह्ने
सहरामोजनार्द्दनः॥वेणुंविरणयन्गोष्ठमगाद्गोपैरभिष्टुतः॥१५॥गोपीनांप
रमानंदआसीद्गोविंददर्शने॥क्षणंयुगशतमिवयासांयेनविनाभवेत्॥१६॥

न्नि

॥भा॰ द॰ स्क॰॥
॥६९॥

इति श्रीभागवते महापुराणे दशमस्कंधे दावाग्निमोक्षो नाम एकोनविंशोऽध्यायः॥ १९॥ ॥विंशे प्रावृट्शरच्छोभावर्णनेन नवनोचिताः॥ प्रावृट्क्रीडा निरूप्यंते गोपरामयुजो हरेः॥१॥ हेयादेयोपमानेन प्रावृट्शरदृतुश्रियोः॥ वर्णनं लक्ष्यते स्वैर्यरूक्ष्मलीलाविवक्षया॥२॥ श्रीशुक उवाच॥ तयोस्तदद्भुतं कर्म दावाग्नेर्मोक्षमात्मनः॥ गोपाः स्त्रीभ्यः समाचख्युः प्रलंबवधमेव च॥१॥ गोपवृद्धाश्च गोप्यश्च तदुपाकर्ण्य विस्मिताः॥ मेनिरे देवप्रवरौ कृष्णरामौ व्रजं गतौ॥२॥ ततः प्रावर्तत प्रावृट् सर्वसत्वसमुद्भवा॥ विद्योतमानपरिधिर्विस्फूर्जितनभस्तला॥३॥ सांद्रनीलांबुदैर्व्योम सविद्युत्स्तनयित्नुभिः॥ अस्पष्टज्योतिराच्छन्नं ब्रह्मेव सगुणं बभौ॥४॥ अष्टौ मासान्निपीतं यद्भूम्याश्चोदमयं वसु॥ स्वगोभि

अ॰ २०

॥राम॰॥
॥६९॥

र्मोक्तुमारेभे पर्जन्यः काल आगते ॥ ५ ॥ तडित्वंतो महामेघाश्चंडश्वसनवे
पिताः ॥ प्राणनं जीवनं ह्यस्य मुमुचुः करुणा इव ॥ ६ ॥ तपःकृशा देवमीढा आ
सीद्वर्षीयसी मही ॥ यथैव काम्यतपसस्तनुः संप्राप्य तत्फलं ॥ ७ ॥ निशामु
खेषु खद्योतास्तमसा भांति न ग्रहाः ॥ यथा पापेन पाखंडा न हि वेदाः कलौ
युगे ॥ ८ ॥ श्रुत्वा पर्जन्यनिनदं मंडूका व्यसृजन् गिरः ॥ तूष्णीं शयानाः प्राग्य
द्वद्ब्राह्मणा नियमात्यये ॥ ९ ॥ आसन्नुत्पथवाहिन्यः क्षुद्रनद्योऽनुशुष्यतीः ॥
पुंसो यथास्वतंत्रस्य देहद्रविणसंपदः ॥ हरिता हरिभिः शष्पैरिंद्रगोपैश्च
लोहिता ॥ उच्छिलींध्रकृतच्छाया नृणां श्रीरिव भूरभूत् ॥ ११ ॥ क्षेत्राणि सस्य
संपद्भिः कर्षकाणां मुदं ददुः ॥ धनिनामुपतापं च दैवाधीनमजानतां ॥ १२ ॥

जलस्थलौकसः सर्वे नववारिनिषेवया ॥ अबिभ्रद्रुचिरं रूपं यथा हरिनिषे
वया ॥ १३ ॥ सरिद्भिः संगतः सिंधुश्चुक्षुभे श्वसनोर्मिमान् ॥ अपक्वयोगिनश्चित्तं
कामाक्तं गुणयुग्यथा ॥ १४ ॥ गिरयो वर्षधाराभिर्हन्यमाना न विव्यथुः ॥ अभिभू
यमाना व्यसनैर्यथाधोक्षजचेतसः ॥ १५ ॥ मार्गा बभूवुः संदिग्धास्तृणैश्छन्ना
ह्यसंस्कृताः ॥ नाभ्यस्यमानाः श्रुतयो द्विजैः कालहता इव ॥ १६ ॥ लोकबंधुषु
मेघेषु विद्युतश्चलसौहृदाः ॥ स्थैर्यं न चक्रुः कामिन्यः पुरुषेषु गुणिष्विव ॥ १७
धनुर्वियति माहेंद्रं निर्गुणं च गुणिन्यभात् ॥ व्यक्ते गुणव्यतिकरे गुणवाननु
रुषो यथा ॥ १८ ॥ न रराजोडुपः छन्नः स्वज्योत्स्ना राजितैर्घनैः ॥ अहंमत्याभासि
तया स्वभासा पुरुषो यथा ॥ १९ ॥ मेघागमोत्सवा हृष्टाः प्रत्यनंदं छिखंडिनः ॥

गृहेषु तप्ता निर्विण्णा यथाच्युत जनागमे ॥२०॥ पीतापः पादपाः पद्भिरासन्नाना
त्ममूर्त्तयः ॥ प्राक्क्षामास्तपसाश्रांता यथाकामानुसेवया ॥२१॥ सरःस्वशां
तरोधस्सुन्यूषुरंगापि सारसाः ॥ गृहेष्वऽशांतकृत्येषु ग्राम्याइव दुराशयाः ॥२२॥
जलौघैर्निरभिद्यंत सेतवो वर्षतीश्वरे ॥ पाखंडिनामसद्वादैर्वेदमार्गाः कलौ
यथा ॥२३॥ व्यमुंचन्वायुभिर्नुन्नाभूतेभ्योऽथामृतं घनाः ॥ यथाशिषो विश्प
तयः कालेकाले द्विजेरिताः ॥२४॥ एवं वनं तद्वर्षिष्ठं पक्वखर्जूरजंबुमत ॥ गोगो
पालैर्वृतो रंतुं सबलः प्राविशद्धरिः ॥२५॥ धेनवो मंदगामिन्य ऊधोभारेण
भूयसा ॥ ययुर्भगवताऽहूताद्रुतं प्रीत्यास्नुतस्तनीः ॥२६॥ वनौकसः प्रमुदिता
वनराजीर्मधुच्युतः ॥ जलधारागिरेर्नादादासन्नाददृशेगुहाः ॥२७॥ क्वचि

ह्वनस्पतिक्रोडेगुहायांचाभिवर्षति॥ निर्विश्यभगवान्रेमेकंदमूलफलाश
नः॥२८॥ दध्योदनमुपानीतंशिलायांसलिलांतिके॥ संभोजनीयैर्बुभुजेगो
पैःसंकर्षणान्वितः॥२९॥ शाड्वलोपरिसंविश्यचर्वतोमीलितेक्षणान्॥ तृप्ता
न्वृषान्वत्सतरान्गाश्चस्वोधोभरश्रमाः॥३०॥ प्रावृट्श्रियंचतांवीक्ष्यसर्वभू
तमुदावहां॥ भगवान्पूजयांचक्रेआत्मशक्त्युपबृंहितां॥३१॥ एवंनिवसतोस्त
स्मिन्रामकेशवयोर्व्रजे॥ शरत्समभवद्व्यभ्रास्वच्छांब्वपरुषानिला॥३२॥
शरदानीरजोत्पत्त्यानीराणिप्रकृतिंययुः॥ भ्रष्टानामिवचेतांसिपुनर्यो
गनिषेवया॥३३॥ व्योम्नोऽब्भ्रंभूतशाबल्यंभुवःपंकमपांमलं॥ शरज्जहाराश
श्रमिणांकृष्णेभक्तिर्यथाऽशुभं॥३४॥ सर्वस्वंजलदाहित्वाविरेजुःशुभ्रवर्चसः

यथात्यक्तैषणाःशांतामुनयोमुक्तकिल्बिषाः॥३५॥गिरयोमुमुचुस्तोयंक्व
चिन्नमुमुचुःशिवं॥यथाज्ञानामृतंकालेज्ञानिनोददतेनवा॥३६॥नैवाविद
न्क्षीयमाणंजलंगाधजलेचराः॥यथायुरन्वहंक्षय्यंनरामूढाःकुटुंबिनः
३७॥गाधवारिचरास्तापमविंदन्शरदर्कजं॥यथादरिद्रःकृपणःकुटुंब्यवि
जितेंद्रियः॥३८॥शनैःशनैर्जहुःपंकंस्थलान्यामंचवीरुधः॥यथाहंममतां
धीराःशरीरादिष्वनात्मसु॥३९॥निश्चलांबुरभूत्तूष्णींसमुद्रःशरदागमे॥
आत्मन्युपरतेसम्यङ्मुनिर्व्युपरतागमः॥४०॥केदारेभ्यस्त्वपोगृह्णन्क
र्षकादृढसेतुभिः॥यथाप्राणैःस्रवज्ज्ञानंतन्निरोधेनयोगिनः॥४१॥शरद
र्कांशुजांस्तापान्भूतानामुडुपोहरत्॥देहाभिमानजंबोधोमुकुंदोव्रजयो

॥भा॰द॰पू॰॥
॥७२॥

षितां॥४२॥खमशोभत निर्मेघं शरद्विमलतारकं॥सत्वयुक्तं यथा चित्तं श
ब्दब्रह्मार्थदर्शनं॥४३॥अखंडमंडलो व्योम्नि रराजोडुगणैः शशी॥यथा
यदुपतिः कृष्णो वृष्णिचक्रावृतो भुवि॥४४॥आश्लिष्य समशीतोष्णं प्र
सूनवनमारुतं॥जनास्तापं जहुर्गोप्यो न कृष्णहृतचेतसः॥४५॥गावो
मृगाः खगा नार्यः पुष्पिण्यः शरदाभवन्॥अन्वीयमानाः स्ववृषैः फलै
रीशक्रिया इव॥४६॥उदहृष्यन्वारिजानि सूर्योत्थाने कुमुद्विना॥राज्ञा तु
निर्भया लोका यथा दस्यून्विना नृप॥४७॥पुरग्रामेष्वाग्रयणैरिंद्रियैश्च
महोत्सवैः॥बभौ भूः पक्वसस्याढ्या कलाभ्यां नितरां हरेः॥४८॥वणिग्मुनि
नृपस्नाता निर्गम्यार्थान्प्रपेदिरे॥वर्षरुद्धा यथा सिद्धाः स्वपिंडान्काल आ

॥अ॰२०॥

॥राम॰॥
॥७२॥

गते॥४९॥इतिश्रीभागवतेमहापुराणेदशमस्कंधेशरद्वर्णनोनामविंशतितमोध्या
यः॥२०॥ ॥एकविंशेशरद्रम्यंवृंदावनगतेहरौ॥नंद्वेणुस्वरमाकर्ण्यगोपीभि
र्गीतमीर्यते॥१॥श्रीशुकउवाच॥इत्थंशरत्स्वच्छजलंपद्माकरसुगंधिना॥न्य
विशद्वायुनावातंसगोगोपालकोच्युतः॥१॥कुसुमितवनराजिशुष्मिभृंगे
द्विजकुलघुष्टसरःसरिन्महीध्रं॥मधुपतिरवगाह्यचारयन्गाःसहपशुपा
लबलश्चुकूजवेणुं॥२॥तद्व्रजस्त्रियआश्रुत्यवेणुगीतंस्मरोदयं॥कश्चित्प
रोक्षंकृष्णस्यस्वसखीभ्योन्ववर्णयन्॥३॥तद्वर्णयितुमारब्धाःस्मरंत्यःकृ
ष्णचेष्टितं॥नाशकन्स्मरवेगेनविक्षिप्तमनसोनृप॥४॥बर्हापीडंनटवरवपुः
कर्णयोःकर्णिकारंबिभ्रद्वासःकनककपिशंवैजयंतींचमालां॥रंध्रान्वेणो

॥भा॰द॰पू॰॥
॥७३॥

रधरसुधया पूरयन्गोपवृंदैर्वृंदारण्यंस्वपदरमणंप्राविशद्गीतकीर्त्तिः ॥५॥ इ
तिवेणुरवंराजन्सर्वभूतमनोहरं ॥ श्रुत्वाव्रजस्त्रियःसर्वावर्णयंत्योभिरेभिरे ॥६॥
गोप्यऊचुः ॥ अक्षण्वतांफलमिदंनपरंविदामःसख्यःपशूननुविवेशयतो
र्वयस्यैः ॥ वक्त्रंव्रजेशसुतयोरनुवेणुजुष्टंयैर्वानिपीतमनुरक्तकटाक्षमोक्षं
॥७॥ चूतप्रवालबर्हस्तबकोत्पलाब्जमालानुपृक्तपरिधानविचित्रवेषौ ॥
मध्येविरेजतुरलंपशुपालगोष्ठ्यांरंगेयथानटवरौक्वचगायमानौ ॥८॥
गोप्यःकिमाचरदयंकुशलंस्मवेणुर्दामोदराधरसुधामपिगोपिकानां ॥ भुं
क्तेस्वयंयदवशिष्टरसंह्रदिन्योहृष्यत्त्वचोऽश्रुमुमुचुस्तरवोयथार्याः ॥९॥ वृंदा
वनंसखिभुवोवितनोतिकीर्त्तिंयद्देवकीसुतपदांबुजलब्धलक्ष्मि ॥ गोविं

अ॰२१

॥राम॰॥
॥७३॥

दवेणुमनुमत्तमयूरनृत्यंप्रेक्ष्याद्रिसान्ववरतान्यसमस्तसत्वं॥१०॥धन्याः
स्ममूढमतयोपिहरिण्यएतायानंदनंदनमुपात्तविचित्रवेषं॥आकर्ण्य
वेणुरणितंसहकृष्णसाराःपूजांदधुर्विरचितांप्रणयावलोकैः॥११॥कृष्णं
निरीक्ष्यवनितोत्सवरूपशीलंश्रुत्वाचतत्क्वणितवेणुविचित्रगीतं॥देव्यो
विमानगतयःस्मरनुन्नसाराभ्रश्यत्प्रसूनकबरामुमुहुर्विनीव्यः॥१२॥गा
वश्चकृष्णमुखनिर्गतवेणुगीतपीयूषमुत्तभितकर्णपुटैःपिबंत्यः॥शावाः
स्नुतस्तनपयःकवलाःस्मतस्थुर्गोविंदमात्मनिदृशाश्रुकलाःस्पृशंत्यः॥१३॥
॥प्रायोबतांबविहगामुनयोवनेस्मिंकृष्णेक्षितंतदुदितंकलवेणुगीतं॥आ
रुह्ययेद्रुमभुजानरुचिरप्रवालान्शृण्वंत्यमीलितदृशोविगतान्यवाचः॥१४॥

॥भा॰द॰पू॰॥
॥७४॥

न्घस्तदा तदुपधार्यमुकुंदगीतमावर्त्तलक्षितमनोभवभग्नवेगाः॥ आलिं
गनस्थगितमूर्मिभुजैर्मुरारेर्गृह्णंति पादयुगलंकमलोपहाराः॥१५॥ दृष्ट्वात
पेव्रजपशून्सहरामगोपैः संचारयंतमनुवेणुमुदीरयंतं॥ प्रेमप्रवृद्धउदितः
कुसुमावलीभिः सख्युर्व्यधात्स्ववपुषांबुद आतपत्रं॥१६॥ पूर्णाःपुलिंद्यउ
रुगायपदाब्जरागश्रीकुंकुमेनदयितास्तनमंडितेन॥ तद्दर्शनस्मररुजा
स्तृणरूषितेनलिंपंत्यआननकुचेषुजहुस्तदाऽधिं॥१७॥ हंतायमद्रिरब
लाहरिदासवर्योयद्रामकृष्णचरणस्पर्शप्रमोदः॥ मानंतनोतिसहगोगण
योस्तयोर्यत्पानीयसूयवसकंदरकंदमूलैः॥१८॥ गागोपकैरनुवनंनयतो
रुदारवेणुस्वनैःकलपदैस्तनुभृत्सुसख्यः॥ अस्पंदनंगतिमतांपुलकस्तरू

अ॰३५

॥राम॰॥
॥७४॥

णां निर्योगपाशकृतलक्षणयोर्विचित्रं॥१९॥ एवंविधा भगवतो या वृंदावनचा
रिणः॥ वर्णयंत्यो मिथो गोप्यः क्रीडास्तन्मयतां ययुः॥२०॥ ॥इति श्रीभागव
ते महापुराणे दशमस्कंधे गोपीगीतं नाम एकविंशतितमोऽध्यायः॥२१॥ ॥द्वा
विंशे गोपकन्यानां वस्त्राहरणलीलया॥ वरं दत्वागतः कृष्णो यज्ञशालाभि
तीर्यते॥१॥ श्रीशुकदेव उवाच॥ हेमंते प्रथमे मासि नंदगोपकुमारिकाः॥
चेरुर्हविष्यं भुंजानाः कात्यायन्यर्चनव्रतं॥१॥ आप्लुत्यांभसि कालिंद्यां ज
लांते चोदितेरुणे॥ कृत्वा प्रतिकृतिं देवीमानर्चुर्नृप सैकतीं॥२॥ गंधमाल्यैः
सुरभिभिर्बलिभिर्धूपदीपकैः॥ उच्चावचैश्चोपहारैः प्रवालफलतंदुलैः॥३॥
कात्यायनि महामाये महायोगिन्यधीश्वरि॥ नंदगोपसुतं देवि पतिं मे कुरु तेन

मः॥४॥इतिमंत्रंजपंत्यस्ताःपूजांचक्रुःकुमारिकाः॥एवंमासंव्रतंचेरुःकुमा
र्य्यःकृष्णचेतसः॥५॥भद्रकालींसमानर्चुर्भूयान्नंदसुतःपतिः॥उषस्युत्था
यगोत्रैःस्वैरन्योन्याबद्धबाहवः॥कृष्णमुच्चैर्जगुर्यांत्यःकालिंद्यांस्नातुम
न्वहं॥६॥नद्यांकदाचिदागत्यतीरेनिक्षिप्यपूर्ववत्॥वासांसिकृष्णंगायंत्यो
विजह्रुःसलिलेमुदा॥७॥भगवांस्तदभिप्रेत्यकृष्णोयोगेश्वरेश्वरः॥वयस्यैरा
वृतस्तत्रगतस्तत्कर्मसिद्धये॥८॥तासांवासांस्युपादायनीपमारुह्यसत्वरः
॥हसद्भिःप्रहसन्बालैःपरिहासमुवाचह॥९॥अत्रागत्याबलाःकामंस्वंस्वं
वासःप्रगृह्यतां॥सत्यंब्रवाणिनोनर्मयद्यूयंव्रतकर्शिताः॥१०॥नमयोदित
पूर्वंवाअनृतंतदिमेविदुः॥एकैकशःप्रतीच्छध्वंसहैवोतसुमध्यमाः॥११॥

तस्यतत्क्ष्वेलितंदृष्ट्वागोप्यःप्रेमपरिप्लुताः॥व्रीडिताःप्रेक्ष्यचान्योन्यंजातहा
सानर्निर्ययुः॥१२॥एवंब्रुवतिगोविंदेनर्मणाक्षिप्तचेतसः॥आकंठमग्नाःसीतो
देवेपमानास्तमब्रुवन्॥१३॥मानयंभोःकृथास्त्वांतुनंदगोपसुतंप्रियं॥जानी
मोंगव्रजश्लाघ्यंदेहिवासांसिवेपिताः॥१४॥श्यामसुंदरतेदास्यःकरवाम
तवोदितं॥देहिवासांसिधर्मज्ञनोचेद्राज्ञेब्रुवामहे॥१५॥श्रीभगवानुवाच॥भ
वत्योयदिमेदास्योमयोक्तंवाकरिष्यथ॥अत्रागत्यस्ववासांसिप्रतीछंतुशु
चिस्मिताः॥१६॥ततोजलाशयात्सर्वादारिकाःशीतवेपिताः॥पाणिभ्यांयोनि
माछाद्यप्रोत्तेरुःशीतकर्शिताः॥१७॥भगवानाहतावीक्ष्यशुद्धभावप्रसादि
तः॥स्कंधेनिधायवासांसिप्रीतःप्रोवाचसस्मितं॥१८॥यूयंविवस्त्रायदपोधृतव्र

ताव्यगाहतैतत्तदु देवहेलनं ॥ बध्वांजलिं मूर्ध्न्यपनुत्तयेंहसः कृत्वा नमो धो
वसनं प्रगृह्यतां ॥१९॥ श्रीशुक उवाच ॥ इत्यच्युतेनाभिहितं व्रजाबला मत्वावि
वस्त्राप्लवनं व्रतच्युतिं ॥ तत्पूर्तिकामास्तदशेषकर्मणां साक्षात्कृतं नेमुरव
द्यमृग्यतः ॥२०॥ तास्तथावनता दृष्ट्वा भगवान्देवकीसुतः ॥ वासांसि ताभ्यः प्रा
यच्छत्करुणस्तेन तोषितः ॥२१॥ दृढं प्रलब्धास्त्रपया च हापिताः प्रस्तोभिताः क्री
डनवच्च कारिताः ॥ वस्त्राणि चैवापहृतान्यथाप्यमुं ता नाभ्यसूयन्प्रियसंग
निर्वृताः ॥२२॥ परिधाय स्ववासांसि प्रेष्ठसंगमसज्जिताः ॥ गृहीतचित्ता नो चेलु
स्तस्मिंल्लज्जायितेक्षणाः ॥ तासां विज्ञाय भगवान्स्वपादस्पर्शकाम्यया ॥ धृत
व्रतानां संकल्पमाह दामोदरोबलाः ॥ संकल्पो विदितः साध्व्यो भवतीनां म

दर्शनं ॥ मयानुमोदितः सोऽसौ सत्यो भवितुमर्हति ॥ २५ ॥ न मय्यावेशितधियां कामः
कामाय कल्पते ॥ भर्जिता क्वथिता धाना भूयो बीजाय नेष्यते ॥ २६ ॥ याताबला व्र
जं सिद्धा मयेमा रंस्यथ क्षपाः ॥ यदुद्दिश्य व्रतमिदं चेरुरार्यार्चनं सतीः ॥ २७ ॥ श्रीशु
क उवाच ॥ इत्यादिष्टा भगवता लब्धकामाः कुमारिकाः ॥ ध्यायंत्यस्तत्पदांभो
जं कृच्छ्रान्निर्विविशुर्व्रजं ॥ २८ ॥ अथ गोपैः परिवृतो भगवान्देवकीसुतः ॥ वृंदाव
नाद्गतो दूरं चारयन्गाः सहाग्रजः ॥ २९ ॥ निदाघार्कातपे तिग्मे छायाभिः स्वाभिरा
त्मनः ॥ आतपत्रायितान्वीक्ष्य द्रुमानाह व्रजौकसः ॥ ३० ॥ हे स्तोककृष्ण हे अंशो श्री
दामन्सुबलार्जुन ॥ विशालर्षभ तेजस्विन्देवप्रस्थ वरूथप ॥ ३१ ॥ पश्यतैतान्महा
भागान्परार्थैकांतजीवितान् ॥ वातवर्षातपहिमान्सहंतो वारयंति नः ॥ ३२ ॥ अहो

॥भा॰द॰स्कं॰॥
॥७७॥

॥अ॰॥
॥२२॥

एषांवरंजन्मसर्वप्राण्युपजीवनं॥सुजनस्येवयेषांवैविमुखायांतिनार्थिनः
३३॥पत्रपुष्पफलछायामूलवल्कलदारुभिः॥गंधनिर्यासभस्मास्थितो
क्मैःकामान्वितन्वते॥३४॥एतावज्जन्मसाफल्यंदेहिनामिहदेहिषु॥प्राणै
रर्थैर्धियावाचाश्रेयएवाचरेत्सदा॥३५॥इतिप्रवालस्तबकफलपुष्पद
लोत्करैः॥तरूणांनम्रशाखानांमध्येनयमुनांगतः॥३६॥तत्रगाःपाययित्वा
पःसुमृष्टाःशीतलाःशिवाः॥ततोनृपस्वयंगोपाःकामंस्वादुपपुर्जलं॥३७॥
तस्याउपवनेकामंचारयंतःपशून्नृप॥कृष्णरामावुपागम्यक्षुधार्ताइद
मब्रुवन्॥३८॥ ॥इतिश्रीभागवतेमहापुराणेदशमस्कंधेवस्त्राहरणंनामद्वाविंशो
ध्यायः॥२२॥ त्रयोविंशेततोगोपैरन्नयाच्ञापदेशतः॥नत्पत्न्यनुगृहात्कृष्णो

॥राम॰॥
॥७७॥

दीक्षितानन्वतापयन् ॥१॥ गोपा ऊचुः ॥ ॥ राम राम महावीर्य कृष्ण दुष्टनिबर्ह
ण ॥ एषा वै बाधते क्षुन्नस्तच्छांतिं कर्तुमर्हथः ॥२॥ श्रीशुक उवाच ॥ इति विज्ञापि
तो गोपैर्भगवान्देवकीसुतः ॥ भक्ताया विप्रभार्यायाः प्रसीदन्निदमब्रवीत्
॥२॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ प्रयात देवयजनं ब्राह्मणा ब्रह्मवादिनः ॥ सत्रमांगिरसं नाम
ह्यासते स्वर्गकाम्यया ॥३॥ तत्र गत्वौदनं गोपा याचतास्मद्विसर्जिताः ॥ की
र्तयंतो भगवत आर्यस्य मम चाभिधां ॥४॥ इत्यादिष्टा भगवता गत्वायाचंत ते
तथा ॥ कृतांजलिपुटा विप्रान्दंडवत्पतिता भुवि ॥५॥ हे भूमिदेवाः शृणुत कृ
ष्णस्यादेशकारिणः ॥ प्राप्तान्जानीत भद्रं वो गोपान्नो रामचोदितान् ॥६॥
गाश्चारयंताववि दूर ओदनं रामाच्युतौ वो लषतो बुभुक्षितौ ॥ तयोर्द्विजा ओ

दनमर्थिनोर्यदिश्रद्धाचवोयछतधर्मवित्तमाः॥७॥दीक्षायाःपशुसंस्थायाः
सौत्रामण्याश्चसत्तमाः॥अन्यत्रदीक्षितस्यापिनान्नमश्नन्हिदुष्यति॥८
इतितेभगवद्याञ्चांशृण्वंतोपिनशुश्रुवुः॥क्षुद्राशाभूरिकर्माणोबालिशा
वृद्धमानिनः॥९॥देशःकालःपृथक्द्रव्यमंत्रतंत्रर्त्विजोऽग्नयः॥देवतायजमा
नश्चक्रतुर्धर्मश्चयन्मयः॥१०॥तंब्रह्मपरमंसाक्षाद्भगवंतमधोक्षजं मनु
ष्यदृष्ट्यादुःप्रज्ञामर्त्यात्मानोनमेनिरे॥११॥नतेयदोमितिप्रोचुर्ननेतिचप
रंतप॥गोपानिराशाःप्रत्येत्यतथोचुःकृष्णरामयोः॥१२॥तदुपाकर्ण्यभग
वान्प्रहस्यजगदीश्वरः॥व्याजहारपुनर्गोपान्दर्शयन्लौकिकींगतिं॥१३॥
मांज्ञापयतपत्नीभ्यःससंकर्षणमागतं॥दास्यंतिकाममन्नंवःस्निग्धाम

प्युषिताधिया ॥१४॥ गत्वाथपत्नीशालायांदृष्ट्वासीनाःस्वलंकृताः ॥ नत्वाद्वि
जसतीर्गोपाःप्रश्रिताइदमब्रुवन् ॥१५॥ नमोवोविप्रपत्नीभ्योनिबोधतवचां
सिनः ॥ इतोविदूरेचरतःकृष्णस्येहेषितावयं ॥१६॥ गाश्चारयन्सगोपालैः
सरामोदूरमागतः ॥ बुभुक्षितस्यतस्यान्नंसानुगस्यप्रदीयतां ॥१७॥ श्रुत्वा
च्युतमुपायातंनित्यंतद्दर्शनोत्सुकाः ॥ तत्कथाक्षिप्तमनसोबभूवुर्जात
संभ्रमाः ॥१८॥ चतुर्विधंबहुगुणमन्नमादायभाजनैः ॥ अभिसस्रुःप्रियंस
र्वाःसमुद्रइवनिम्नगाः ॥१९॥ निषिध्यमानाःपतिभिर्भ्रातृभिर्बंधुभिःसुतैः
भगवत्युत्तमश्लोकेदीर्घश्रुतधृताशयाः ॥२०॥ यमुनोपवनेशोकनवपल्ल
वमंडिते ॥ विचरंतंवृतंगोपैःसाग्रजंददृशुःस्त्रियः ॥२१॥ श्यामंहिरण्यपरि

धिंवनमाल्यबर्हधातुप्रवालनटवेषमनुव्रतांसे ॥ विन्यस्तहस्तमितरेण धु
नानमब्जंकर्णोत्पलालककपोलमुखाब्जहासं ॥२२॥ प्रायःश्रुतप्रियतमो
दयकर्णपूरैर्यस्मिन्निमग्नमनसस्तमथाक्षिरंध्रैः ॥ अंतःप्रवेश्य सुचिरंप
रिरभ्यतापंप्राज्ञंयथाभिमतयोविजहुर्नरेंद्र ॥२३॥ तास्तथात्यक्तसर्वाशाः
प्राप्ता आत्मदिदृक्षया ॥ विज्ञायाखिलदृक्द्रष्टा प्राह प्रहसिताननः ॥२४॥ स्वा
गतंवोमहाभागा आस्यतांकरवामकिं ॥ यन्नोदिदृक्षयाप्राप्ता उपपन्नमिदंहि
वः ॥२५॥ नन्वद्धामयिकुर्वंतिकुशलाः स्वार्थदर्शिनाः ॥ अहैतुक्यव्यवहितांभक्तिं
मात्मप्रियेयथा ॥२६॥ प्राणबुद्धिमनःस्वात्मदारापत्यधनादयः ॥ यत्संपर्कात्प्रि
या आसन्नृततःकोन्वपरःप्रियः ॥२७॥ तद्यातसाध्व्योयजनंपतयोवोद्विजात

यः॥स्वसत्रंपारयिष्यंतियुष्माभिर्गृहमेधिनः॥२८॥पत्न्युवाच॥ ॥मैवंविभोर्ह
तिभवान्गदितुंनृशंसंसत्यंकुरुष्वनिगमंतवपादमूलं॥प्राप्तावयंतुलसि
दामपदावसृष्टंकेशैर्निवोढुमतिलंघ्यसमस्तबंधून्॥२९॥गृह्णंतिनोनपत
यःपितरौसुतावानभ्रातृबंधुसुहृदःकुतएवचान्ये॥तस्माद्भवत्प्रपदयोः
पतितात्मनांनोनान्याभवेद्गतिररिंदमतद्विधेहि॥३०॥श्रीभगवानुवाच॥प
तयोनाभ्यसूयेरन्पितृभ्रातृसुतादयः॥लोकाश्चयेमयोपेतादेवाअप्यनु
मन्वते॥३१॥नप्रीतयेनुरागायह्यंगसंगोनृणामिह॥तन्मनोमयियुंजानाअ
चिरान्मामवाप्स्यथ॥३२॥श्रवणाद्दर्शनाद्ध्यानान्मयिभावोनुकीर्त्तनात्॥
नतथासंनिकर्षेणप्रतियातततोगृहान्॥३३॥श्रीशुकउवाच॥इत्युक्तायज्ञ

पत्न्यस्तायज्ञवाटंपुनर्गताः॥तेचानसूयवःस्वाभिःस्त्रीभिःसत्रमपारयन्॥३३॥त
त्रैकाविधृताभर्त्राभगवंतंयथाश्रुतं॥हृदोपगुह्यविजहौदेहंकर्मानुबंधनं॥३४
भगवानपिगोविंदस्तेनैवान्नेनगोपकान्॥चतुर्विधेनाशयित्वास्वयंचबुभुजेप्र
भुः॥३५॥एवंलीलानरवपुर्नृलोकमनुशीलयन्॥रेमेगोगोपगोपीनांरमयन्
रूपवाक्कृतैः॥३६॥अथानुस्मृत्यविप्रास्तेअन्वतप्यन्कृतागसः॥यद्वि
श्वेश्वरयोर्याच्ञामहन्मनृविडंबयोः॥३७॥दृष्ट्वास्त्रीणांभगवतिकृष्णेभक्ति
मलौकिकीं॥आत्मानंचतयाहीनमनुतप्ताव्यगर्हयन्॥३८॥धिग्जन्मन
स्त्रिवृद्विद्यांधिग्व्रतंधिग्बहुज्ञतां॥धिक्कुलंधिक्क्रियादाक्ष्यंविमुखायेत्वधो
क्षजे॥३९॥नूनंभगवतोमायायोगिनामपिमोहिनी॥यद्वयंगुरवोनृणांस्वा

र्थेमुह्यामहेद्विजाः ॥४०॥ अहोपश्यतनारीणामपिकृष्णेजगद्गुरौ ॥ दुरंतभावं
योविध्यन्मृत्युपाशान्गृहाभिधान् ॥४१॥ नासांद्विजातिसंस्कारोननिवासो
गुरावपि ॥ नतपोनात्ममीमांसानशौचंनक्रियाःशुभाः ॥४२॥ अथापिह्युत्तम
श्लोकेकृष्णेयोगेश्वरेश्वरे ॥ भक्तिर्दृढानचास्माकंसंस्कारादिमतामपि ॥४३॥
ननुस्वार्थविमूढानांप्रमत्तानांगृहेहया ॥ अहोनःस्मारयामासगोपवाक्यैः
सतांगतिः ॥४४॥ अन्यथापूर्णकामस्यकैवल्याद्याशिषांपतेः ॥ ईशित
व्यैःकिमस्माभिरीशस्यैतद्विडंबनं ॥४५॥ हित्वान्यान्भजतेयंश्रीःपादस्प
र्शाशयाऽसकृत् ॥ स्वात्मदोषापवर्गेणतद्याच्ञाजनमोहिनी ॥४६॥ देशः
कालःपृथग्द्रव्यंमंत्रतंत्रर्त्विजोग्नयः ॥ देवतायजमानश्चक्रतुर्धर्मश्चयन्मयः

॥भा॰ द॰ स्क॰॥

॥८१॥

सएव भगवान्साक्षाद्विष्णुर्योगेश्वरेश्वरः॥ जातोयदुष्वित्याशृण्मह्यपि मूढा न विद्महे॥४८॥ अहोवयंधन्यतमायेषांनस्तादृशीस्त्रियः॥ भक्त्यायासांमतिर्जाता अस्माकंनिश्चलाहरौ॥४९॥ नमस्तुभ्यंभगवतेकृष्णायाकुंठमेधसे॥ यन्मायामोहितधियोभ्रमामःकर्मवर्त्मसु॥५०॥ सवैनआद्यःपुरुषः स्वमायामोहितात्मनां॥ अविज्ञातानुभावानांक्षंतुमर्हत्यतिक्रमं॥५१॥ इतिस्वाघमनुस्मृत्यकृष्णेतेकृतहेलनाः॥ दिदृक्षवोप्यच्युतयोःकंसाद्भीतानचाचलन्॥५२॥ इतिश्रीभागवतेमहापुराणेदशमस्कंधेविप्रपत्न्युद्धरणंनामत्रयोविंशोऽध्यायः॥ ॥२३॥ ॥चतुर्विंशेमहेंद्रस्यमखव्याहत्यहेतुभिः॥ कृष्णःप्रवर्तयामासगोवर्द्धनमखोत्सवं॥१॥ भूस्कराणांक्रियागर्वंनिरस्यस्तु

अ॰ २३॥

॥राम॥

॥८१॥

सुरेषु च ॥ मघवन्मदभंगाय तन्मखं सन्यवारयत् ॥ २ ॥ श्रीशुक उवाच ॥
भगवानपि तत्रैव बलदेवेन संयुतः ॥ अपश्यन्निवसन्गोपानिंद्रयागकृ
तोद्यमान् ॥ १ ॥ तदभिज्ञोपि भगवान्सर्वात्मा सर्वदर्शनः ॥ प्रश्रयावनतो
पृछद्वृद्धान्नंदपुरोगमान् ॥ २ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ कथ्यतां मे पितः कोयं संभ्र
मो व उपागतः ॥ किंफलं कस्य चोद्देशः केन वा साध्यते मखः ॥ ३ ॥ एतद्ब्रूहि म
हान्कामो मह्यं शुश्रूषवे पितः ॥ न हि गोप्यं हि साधूनां कृत्यं सर्वात्मनामिह ॥
४ ॥ अस्त्यस्वपरदृष्टीनाममित्रोदास्तविद्विषां ॥ उदासीनोऽरिवद्वर्ज्य आत्म
वत्सुहृदुच्यते ॥ ५ ॥ ज्ञात्वाज्ञात्वा च कर्माणि जनोयमनुतिष्ठति ॥ विदुषः कर्म
सिद्धिः स्यात्तथा नाविदुषो भवेत् ॥ ६ ॥ तत्र तावत्क्रियायोगो भवतां किं विचारि

॥भा॰द॰पू॰॥

॥८२॥

तः॥ अथवा लौकिकस्तन्मे पृछतः साधु भण्यतां॥७॥ नंद उवाच॥ ॥पर्जन्यो
भगवानिंद्रो मेघास्तस्यात्ममूर्त्तयः॥ तेभिवर्षंति भूतानां प्राणनं जीवनं
पयः॥८॥ तं तात वयमन्ये च वार्मुचां पतिमीश्वरं॥ द्रव्यैस्तद्रेतसा सिद्धैर्य
जंते क्रतुभिर्नराः॥९॥ तच्छेषेणोपजीवंति त्रिवर्गफलहेतवे॥ पुंसां पुरुष
काराणां पर्जन्यः फलभावनः॥१०॥ य एवं विसृजेद्धर्मं पारंपर्यागतं नरः॥ का
माल्लोभाद्भयाद्द्वेषात्स वै नाप्नोति शोभनं॥११॥ श्रीशुक उवाच॥ वचो निश
म्य नंदस्य तथान्येषां व्रजौकसां॥ इंद्राय मन्युं जनयन् पितरं प्राह केशवः
१२॥ श्रीभगवानुवाच॥ कर्मणा जायते जंतुः कर्मणैव विलीयते॥ सुखं दुः
खं भयं क्षेमं कर्मणैवाभिपद्यते॥१३॥ अस्ति चेदीश्वरः कश्चित्फलरूप्यन्य

अ॰२४

॥राम॥

॥८२॥

कर्मणां॥ कर्त्तारंभजते सोपिनह्यकर्त्तुःप्रभुर्हि सः॥१४॥ किमिंद्रेणेह भूतानां स्वंस्वं
कर्मानुवर्त्तिनां॥ अनीशेनान्यथाकर्त्तुंस्वभावविहितंनृणां॥१५॥ स्वभावतंत्रो
हिजनःस्वभावमनुवर्त्तते॥ स्वभावस्थमिदंसर्वंसदेवासुरमानुषं॥१६॥ देहा
नुच्चावचान्जंतुःप्राप्योत्सृजतिकर्मणा॥ शत्रुर्मित्रमुदासीनःकर्मैवगुरुरी
श्वरः॥१७॥ तस्मात्संपूजयेत्कर्मस्वभावस्थःस्वकर्मकृत्॥ अंजसायेनवर्त्तेत
तदेवास्यहिदैवतं॥१८॥ आजीव्यैकतरंभावंयस्त्वन्यमुपजीवति॥ नतस्माद्विं
दते क्षेमंजारान्नार्यसतीयथा॥१९॥ वर्त्तेतब्रह्मणाविप्रोराजन्योरक्षयाभुवः
वैश्यस्तुवार्त्तयाजीवेत्शूद्रस्तुद्विजसेवया॥२०॥ कृषिवाणिज्यगोरक्षाकुसी
दंतुर्यमुच्यते॥ वार्त्ताचतुर्विधातत्रवयंगोवृत्तयोनिशं॥२१॥ सत्त्वंरजस्तम

॥भा॰द॰पू॰॥
॥८३॥

इतिश्रुत्वातुसत्वंतहेतवः॥रजसोत्पद्यतेविश्वमन्योन्यंविविधंजगत्॥२२
रजसाचोदितामेघावर्षंत्यंबूनिसर्वतः॥प्रजास्तैरेवसिद्ध्यंतिमहेंद्रः किं
करिष्यति॥२३॥ननःपुरोजनपदानग्रामानगृहावयं॥वनौकसस्तात
नित्यंवनशैलनिवासिनः॥२४॥तस्माद्गवांब्राह्मणानामद्रेश्चारभ्यतां
मखः॥यइंद्रयागसंभारास्तैरयंसाध्यतांमखः॥२५॥पच्यंतांविविधाःपा
काःसूपांताःपायसादयः॥संयावापूपशष्कुल्यःसर्वदोहश्चगृह्यतां॥२६
हूयंतामग्नयःसम्यक्ब्राह्मणैर्ब्रह्मवादिभिः॥अन्नंबहुविधंतेभ्योदेयंवोधे
नुदक्षिणाः॥२७॥अन्येभ्यश्चाश्वचांडालपतितेभ्योयथार्हतः॥यवसंचग
वांदत्वागिरयेदीयतांबलिः॥२८॥स्वलंकृताभुक्तवंतःस्वनुलिप्ताःसुवा

॥अ॰२४॥

ह्म

॥राम॰॥
॥८३॥

ससः॥ प्रदक्षिणं चकुरुते गोविप्रानलपर्वतान् ॥ २९ ॥ एतन्मम मतं तात क्रियतां यदि रोचते ॥ अयं गोब्राह्मणाद्रीणां मह्यं च दयितो मखः ॥ ३० ॥ श्री शुक उवाच ॥ ॥ कालात्मना भगवता शक्रदर्पं जिघांसता ॥ प्रोक्तं निशम्य नंदाद्याः साध्वगृह्णंत तद्वचः ॥ ३१ ॥ तथा च व्यदधुः सर्वं यथाह मधुसूदनः ॥ वाचयित्वा स्वस्त्ययनं तद्द्रव्येण गिरिद्विजान् ॥ ३२ ॥ उपहृत्य बलीन्सर्वानादृता यवसं गवां ॥ गोधनानि पुरस्कृत्य गिरिं चक्रुः प्रदक्षिणं ॥ ३३ ॥ अनांस्यनडुद्युक्तानि ते चारुह्य स्वलंकृताः ॥ गोप्यश्च कृष्णवीर्याणि गायंत्यः सद्विजाशिषः ॥ ३४ ॥ कृष्णस्त्वन्यतमं रूपं गोपविश्रंभणं गतः ॥ शैलोस्मीति ब्रुवन्भूरि बलिमादद्बृहद्वपुः ॥ ३५ ॥ तस्मै नमो व्रजजनैः सह चक्रे ऽऽत्मनाऽऽत्मने ॥

अहोपहस्यतशैलोसोरूपीनोनुग्रहंव्यधात् ॥३६॥ एषोऽवजानतोमर्त्यान्काम
रूपीवनौकसः ॥ हंतिह्यस्मैनमस्यामः शर्मणेआत्मनोगवां ॥३७॥ इत्य
द्रिगोद्विजमखंवासुदेवप्रणोदिताः ॥ यथाविधायतेगोपाः सहकृष्णाव्र
जंगताः ॥३८॥ ॥इतिश्रीभागवतेमहापुराणेदशमस्कंधेचतुर्विंशोऽध्यायः ॥
॥ ॥२४॥ ॥पंचविंशेरुषाज्ञात्वाशक्रेहजनाशायवर्षति ॥ उद्धृत्यगिरिमासाराद
रक्षतुगोकुलंप्रभुः ॥१॥ श्रीशुकउवाच ॥ इंद्रस्तदात्मनःपूजांविज्ञायविहतां
नृप ॥ गोपेभ्यःकृष्णनाथेभ्योनंदादिभ्यश्चुकोपसः ॥१॥ गणान्सांवर्तकान्नाममे
घानांचांतकारिणां ॥ इंद्रःप्राचोदयत्क्रुद्धोवाक्यंचाहेशमान्युत ॥२॥
इंद्रउवाच ॥ अहोश्रीमदमाहात्म्यंगोपानांकाननौकसां ॥ कृष्णंमर्त्यमु

पाश्रित्य ये चक्रुर्देवहेलनं ॥ ३ ॥ यथादृढैः कर्ममयैः क्रतुभिर्नामनोनिभैः ॥ वि
द्यामान्वीक्षिकीं हित्वा तितीर्षंति भवार्णवं ॥ ४ ॥ वाचालं बालिशं स्तब्धमज्ञं
पंडितमानिनं ॥ कृष्णं मर्त्यमुपाश्रित्य गोपा मे चक्रुरप्रियं ॥ ५ ॥ एषां श्रिया
वलिप्तानां कृष्णेनाध्मापितात्मनां ॥ धुनुत श्रीमदस्तंभं पशून्नयत संक्षयं ॥ ६ ॥
अहं चैरावतं नागमारुह्यानुव्रजे व्रजं ॥ मरुद्गणैर्महावीर्यैर्नंदगोष्ठजिघांसया ॥
७ ॥ ऋषिरुवाच ॥ इत्थं मघवताज्ञप्ता मेघा निर्मुक्तबंधनाः ॥ नंदगोकुलमा
सारैः पीडयामासुरोजसा ॥ ८ ॥ विद्योतमाना विद्युद्भिः स्तनंतः स्तनयित्नुभिः
तीव्रैर्मरुद्गणैर्नुन्ना ववृषुर्जलशर्कराः ॥ ९ ॥ स्थूणास्थूला वर्षधारा मुंचत्स्व
भ्रेष्वभीक्ष्णशः ॥ जलौघैः प्लाव्यमाना भूर्नादृश्यत नतोन्नतं ॥ १० ॥ अत्या

सारातिवातेन पशवो जातवेपनाः गोपागोप्यश्च शीतार्त्ता गोविंदं शरणं ययुः ॥११॥ शिरः सुतांश्च कायेन प्रच्छाद्यासारपीडिताः ॥ वेपमाना भगवतः पादमूलमुपाययुः ॥१२॥ कृष्णकृष्ण महाभाग त्वन्नाथं गोकुलं प्रभो त्रातुमर्हसि देवान्नः कुपितात्भक्तवत्सल ॥१३॥ शिलावर्षनिपातेन हन्यमानमचेतनं ॥ निरीक्ष्य भगवान्मेने कुपितेंद्रकृतं हरिः ॥१४॥ अपर्त्वत्युल्बणं वर्षमतिवातं शिलामयं ॥ स्वयागे निहते स्माभिरिंद्रो नाशाय वर्षति ॥१५॥ तत्र प्रतिविधिं सम्यक् आत्मयोगेन साधये ॥ लोकेशमानिनां मौढ्याद्धनिष्ये श्रीमदं तमः ॥१६॥ नहि सद्भावयुक्तानां सुराणामीशविस्मयः ॥ मत्तो सतां मानभंगः प्रशमायोपकल्पते ॥१७॥ तस्मान्मच्छरणं गोष्ठं मन्ना

थं मत्परिग्रहं ॥ गोपाये स्वात्मयोगेन सोयं मे व्रत आहितः ॥१८॥ इत्युक्त्वैकेन हस्तेन कृत्वा गोवर्द्धनाचलं ॥ दधार लीलया कृष्णः छत्राकमिव बालकः ॥१९॥ अथाह भगवान्गोपान्हेंब तात व्रजौकसः ॥ यथोपजोषं विशत गिरिगर्त्तं सगोधनाः ॥२०॥ न त्रास इह वः कार्यो मद्धस्ताद्रिनिपातने ॥ वातवर्षभयेनालं तत्त्राणं विहितं हि वः ॥२१॥ तथा निर्विविशुर्गर्त्तं कृष्णाश्वासितमानसाः ॥ यथावकाशं सधनाः सव्रजाः सोपजीविनः ॥२२॥ क्षुत्तृड्व्यथां सुखापेक्षां हित्वा तैर्व्रजवासिभिः ॥ वीक्ष्यमाणो दधारद्रिं सप्ताहं नाचलत्पदात् ॥२३॥ कृष्णयोगानुभावं तं निशम्येंद्रोतिविस्मितः ॥ निस्तंभो भ्रष्टसंकल्पः स्वान्मेघान्सन्न्यवारयत् ॥२४॥ खं व्यभ्रमुदितादित्यं वातवर्षं च दारुणं ॥ नि

वि

शाम्योपरतंगोपानूगोवर्द्धनधरोब्रवीत्॥२७॥ निर्यातत्यजतत्रासंगोपाः
सस्त्रीधनार्भकाः॥ उपारतंवातवर्षंव्युदप्रायाश्चनिम्नगाः॥२८॥ ततस्तेनिर्य
युर्गोपाःस्वंस्वमादायगोधनं॥ शकटोढोपकरणंस्त्रीबालास्थविराःशनैः
॥२९॥ भगवानपितंशैलंस्वस्थानेपूर्ववत्प्रभुः॥ पश्यतांसर्वभूतानांस्थापया
मासलीलया॥३०॥ तंप्रेमवेगान्निभृताव्रजौकसोयथासमीयुःपरिरंभ
णादिभिः॥ गोप्यश्चसस्नेहमपूजयन्मुदादध्यक्षताद्भिर्युयुजुःसदाशिषः॥३१॥
यशोदारोहिणीनंदोरामश्चबलिनांवरः॥ कृष्णमालिंग्ययुयुजुराशिषःस्नेह
कातराः॥३२॥ दिविदेवगणाःसाध्याःसिद्धगंधर्वचारणाः॥ तुष्टुवुर्मुमुचुः
स्तुष्टाःपुष्पवर्षाणिपार्थिव॥३३॥ शंखदुंदुभयोनेदुर्दिविदेवप्रणोदिताः

जगुर्गंधर्वपतयः तं बुरुप्रमुखान्नृप ॥३२॥ ततोनुरक्तैः पशुपैः परिश्रितो राजन्स्वगोष्ठं सबलोव्रजद्धरिः ॥ तथाविधान्यस्य कृतानि गोपिका गायंत्य ईयुर्मुदिता हृदि स्पृशाः ॥३३॥ ॥इतिश्रीभागवते महापुराणे दशमस्कंधे पंचविंशोऽध्यायः ॥ ॥२५॥ ॥षड्विंशे विस्मितान्गोपान्नंदः कृष्णस्याद्भुतकर्मभिः ॥ नंदो गर्गोक्तिमाश्राव्य तदैश्वर्यमवर्णयत् ॥ ॥श्रीशुक उवाच ॥ एवंविधानि कर्माणि गोपाः कृष्णस्य वीक्ष्य ते ॥ अतद्वीर्यविदः प्रोचुः समभ्येत्य सुविस्मिताः ॥१॥ बालकस्य यदेतानि कर्माण्यत्यद्भुतानि वै ॥ कथमर्हत्यसौ जन्म ग्राम्येष्वात्मजुगुप्सितं ॥२॥ यः सप्तहायनो बालः करेणैकेन लीलया ॥ कथं बिभ्रद्गिरिवरं पुष्करं गजराडिव ॥३॥ तोकेनामीलिताक्षेण पू

तनायामहौजसः॥ पीनः स्तनः सह प्राणैः कालेनेव वयस्तनोः॥४॥ हिन्वतो
धः शयानस्य मास्यस्य चरणावुदक्॥ अनोऽपतद्विपर्यस्तं रुदतः प्रपदाह
तं॥५॥ एकहायन आसीनो ह्रीयमाणो विहायसा॥ दैत्येन यस्तृणावर्त्त
महन्कंठग्रहातुरं॥६॥ क्वचिद्धैयंगवस्तैन्ये मात्रा बद्ध उलूखले॥ गच्छन्न
र्जुनयोर्मध्ये बाहुभ्यां तावपातयत्॥७॥ वने संचारयन्वत्सान्सरामो बा
लकैर्वृतः॥ हंतुकामं बकं दोर्भ्यां मुखतोऽरिमपाटयत्॥८॥ वत्सेषु वत्स
रूपेण प्रविशंतं जिघांसया॥ हत्वान्यपातयत्तेन कपित्थानि च लील
या॥९॥ हत्वा रासभदैतेयं तद्बंधूंश्च बलान्वितः॥ चक्रे तालवनं क्षेमं परि
पक्वफलान्वितं॥१०॥ प्रलंबं घातयित्वोग्रं बलेन बलशालिना॥ अमोचय

तुव्रजंपशून्गोपांश्चारण्यवह्नितः॥११॥आशीविषतमाहींद्रंदमित्वावि
मर्दह्रदात्॥प्रसह्योद्वास्ययमुनांचक्रेसोनिर्विषोदकां॥१२॥दुस्त्यजश्चा
नुरागोस्मिन्सर्वेषांनोव्रजौकसां॥नंदतेतनयेस्मासुतस्याप्यौत्पत्तिकः
कथं॥१३॥क्वसप्तहायनोबालःक्वमहाद्रिविधारणं॥ततोनोजायतेशंका
व्रजनाथतवात्मजे॥१४॥नंदउवाच॥ ॥श्रूयतांमेवचोगोपाव्येतुशंका
चवोर्भके॥एनंकुमारमुद्दिश्यगर्गोमेयदुवाचह॥१५॥वर्णास्त्रयःकिला
स्यासन्गृह्णतोनुयुगंतनूः॥शुक्लोरक्तस्तथापीतइदानींकृष्णतांगतः
१६॥प्रागयंवसुदेवस्यक्वचिज्जातस्तवात्मजः॥वासुदेवइतिश्रीमानभि
ज्ञाःसंप्रचक्षते॥१७॥बहूनिसंतिनामानिरूपाणिचसुतस्यते॥गुणकर्मा

॥भा॰द॰स्क॰॥
॥८८॥

नुरूपाणि तान्यहं वेद नो जनाः॥१८॥ एष वः श्रेय आधास्यद्गोपगोकुलनंद
नः॥ अनेन सर्वदुर्गाणि यूयमंजस्तरिष्यथ॥१९॥ पुरानेन व्रजपते साधवो
दस्युपीडिताः॥ अराजके रक्ष्यमाणा जिग्युर्दस्यून्समेधिताः॥२०॥ य एत
स्मिन्महाभागाः प्रीतिं कुर्वंति मानवाः॥ नारयोभिभवंत्येतान्विष्णुपक्षा
निवासुराः॥२१॥ तस्मान्नंदकुमारोयं नारायणसमो गुणैः॥ श्रिया कीर्त्या
नुभावेन तत्कर्मसु न विस्मयः॥२२॥ इत्यद्धा मां समादिश्य गर्गे च स्वगृहं
गते॥ मन्ये नारायणस्यांशं कृष्णमक्लिष्टकारिणं॥२३॥ इति नंदवचः श्रु
त्वा गर्गगीतं व्रजौकसः॥ दृष्टश्रुतानुभावस्य कृष्णस्यामिततेजसः॥ मु
दिता नंदमानर्चुः कृष्णं च गतविस्मयाः॥२४॥ देवे वर्षति यज्ञविप्लवरुषा

अ॰२६

॥एम॥
॥८८॥

वज्राश्मवर्षानिलैः सीदत्पालपशुस्त्रि आत्मशरणं दृष्ट्वानुकंप्युत्स्मय
न् ॥ उत्पाट्यैककरेण शैलमबलो लीलोच्छिलींध्रं यथा बिभ्रद्गोष्ठमपान्महे
द्रमदभित्प्रीयान्न इंद्रो गवां ॥ २६ ॥ ॥ इति श्रीभागवते महापुराणे दशम
स्कंधे षड्विंशोऽध्यायः ॥ ॥ २७ ॥ सप्तविंशो तदा लक्ष्यं कृष्णस्य प्राभवं परं ॥ व
र्ण्यते सुरभींद्राभ्यामभिषेकमहोत्सवः ॥ १ ॥ श्रीशुक उवाच ॥ गोवर्द्धने धृ
ते शैले आसाराद्रक्षिते व्रजे ॥ गोलोकादाव्रजत्कृष्णं सुरभिः शक्र एव च
॥ १ ॥ विविक्त उपसंगम्य व्रीडितः कृतहेलनः ॥ पस्पर्श पादयोरेनं किरीटे
नार्कवर्चसा ॥ २ ॥ दृष्टश्रुतानुभावोस्य कृष्णस्यामिततेजसः ॥ नष्टत्रिलो
केशमद इंद्रमाह कृतांजलिः ॥ ३ ॥ श्रीइंद्र उवाच ॥ विशुद्धसत्त्वं तव धाम शां

तंतपोमयंध्वस्तरजस्तमस्कं॥मायामयोयंगुणसंप्रवाहोनविद्यतेतेग्रहणा
नुबंधः॥४॥कुतोनुतद्धेतवईशतत्कृतालोभादयोयेऽबुधलिंगभावाः॥अथा
पिदंडंभगवान्बिभर्त्तिधर्मस्यगुप्त्यैखलनिग्रहाय॥५॥पितागुरुस्त्वंजगता
मधीशोदुरत्ययःकालउपात्तदंडः॥हितायचेछातनुभिःसमीहसेमानंवि
धुन्वन्जगदीशमानिनां॥६॥येमद्विधाज्ञाजगदीशमानिनस्त्वांवीक्ष्यकाले
भयमाशुतन्मदं॥हित्वार्य्यमार्गंप्रभजंत्यपस्मयाईहाखलानामपितेऽनु
शासनं॥७॥सत्वंममैश्वर्यमदप्लुतस्यकृतागसस्तेविदुषःप्रभावं॥क्षंतुंप्र
भोथार्हसिमूढचेतसोमैवंपुनर्भून्मतिरीशमेसती॥८॥तवावतारोयमधो
क्षजेहस्वयंभराणामुरुभारजन्मनां॥चमूपतीनामभवायदेवभवाययुष्म

च्चरणानुवर्त्तिनां॥ ९॥ नमस्तुभ्यंभगवतेपुरुषायमहात्मने॥ वासुदेवायकृ
ष्णायसात्वतांपतयेनमः॥ १०॥ स्वच्छंदोपात्तदेहायविशुद्धज्ञानमूर्त्तये॥ स
र्वस्मैसर्वबीजायसर्वभूतात्मनेनमः॥ ११॥ मयेदंभगवन्गोष्ठनाशायासा
रवायुभिः॥ चेष्टितंविहतेयज्ञेमानिनातीव्रमन्युना॥ १२॥ त्वयेशानुगृहीतो
स्मिध्वस्तस्तंभोहतोद्यमः॥ ईश्वरंगुरुमात्मानंत्वामहंशरणंगतः॥ १३॥
श्रीशुकउवाच॥ एवंसंकीर्त्तितःकृष्णोमघोनाभगवानमुं॥ मेघगंभीरया
वाचाप्रहसन्निदमब्रवीत्॥ १४॥ श्रीभगवानुवाच॥ मयातेकारिमघवन्म
खभंगोनुगृह्णता॥ मदनुस्मृतयेनित्यंमत्तस्येंद्रश्रियाभृशं॥ १५॥ मामै
श्वर्यश्रीमदांधोदंडपाणिंनपश्यति॥ तंभ्रंशयामिसंपद्भ्योयस्यचेच्छाम्य

॥भा॰द॰पू॰॥
॥९०॥

नुग्रहं ॥१६॥ गम्यतांशक्रभद्रंवःक्रियतांमेनुशासनं ॥ स्थीयतांस्वाधिकारेषुयु
क्तैर्वःस्तंभवर्जितैः ॥१७॥ अथाहसुरभिःकृष्णमभिवंद्यमनस्विनी ॥ स्वसंता
नैरुपामंत्र्यगोपरूपिणमीश्वरं ॥१८॥ सुरभिरुवाच ॥ कृष्णकृष्णमहायोगि
न्विश्वात्मन्विश्वसंभव ॥ भवतालोकनाथेनसनाथावयमच्युत ॥१९॥
त्वंनःपरमकंदैवंत्वंनइंद्रोजगत्पते ॥ भवायभवगोविप्रदेवानांयेचसा
धवः ॥२०॥ इंद्रंनस्त्वाभिषेक्ष्यामोब्रह्मणाचोदितावयं ॥ अवतीर्णोसिवि
श्वात्मन्भूमेर्भारापनुत्तये ॥२१॥ एवंकृष्णमुपामंत्र्यसुरभिःपयसात्म
नः ॥ जलैश्चाकाशगंगायाऐरावतकरोद्धृतैः ॥२२॥ इंद्रःसुरर्षिभिःसाकंचो
दितोदेवमातृभिः ॥ अभिषिंचतदाशार्हंगोविंदइतिचाभ्यधात् ॥२३

अ॰२७

॥राम॰॥
॥९०॥

अहं हि इंद्रो देवानां त्वं गवामिंद्रतां गतः॥ गोविंद इति लोके त्वां गास्यंति
भुवि मानवाः॥२४॥ तत्रागतास्तुंबुरुनारदादयो गंधर्वविद्याधरसिद्धचा
रणाः॥ जगुर्यशो लोकमलापहं हरेः सुरांगनाः संननृतुर्मुदान्विताः॥२५॥
तं तुष्टुवुर्देवनिकायकेतवो व्यवाकिरंश्चाद्भुतपुष्पवृष्टिभिः॥ लोकाः परां नि
र्वृतिमापुवंस्त्रयो गावस्तदा गामनयन्पयोद्रुतां॥२६॥ नानारसौघाः स
रितो वृक्षा आसन्मधुस्रवाः॥ अकृष्टपच्यौषधयो गिरयो बिभ्रदुन्मणी
न्॥२७॥ कृष्णेऽभिषिक्त एतानि सत्वानि कुरुनंदन॥ निर्वैराण्यभवंस्तात
क्रूराण्यपि निसर्गतः॥२८॥ इति गोगोकुलपतिं गोविंदमभिषिच्य सः॥ अ
नुज्ञातो ययौ शक्रो वृतो देवादिभिर्दिवं॥२९॥ ॥इति श्रीभागवते महापुराणे

दशमस्कंधेपूर्वार्द्धेटीकायांसप्तविंशोध्यायः॥२७॥ अष्टाविंशेततोनंदानयनंवरु
णालयात्॥वैकुंठदर्शनंचाथगोपानामनुवर्ण्यते॥१॥गोवर्द्धनंसमुद्धृत्यव
शेकृत्वास्मरेश्वरं॥नंदानयनतःकृष्णोवरुणंचवशेनयत्॥२॥श्रीशुकउवाच
एकादश्यांनिराहारःसमभ्यर्च्यजनार्दनं॥स्नातुंनंदस्तुकालिंद्यांद्वादश्यां
जलमाविशत्॥१॥तंगृहीत्वानयद्भृत्योवरुणस्यासुरोंतिकं॥अविज्ञा
यासुरींवेलांप्रविष्टमुदकंनिशि॥२॥चुक्रुशुस्तमपश्यंतःकृष्णरामेति
गोपकाः॥भगवांस्तदुपश्रुत्यपितरंवरुणाहृतं॥३॥तदंतिकेगतोराजन्
स्वानामभयदोविभुः॥प्राप्तंवीक्ष्यहृषीकेशंलोकपालःसपर्यया॥४॥
महत्यापूजयित्वाहतद्दर्शनमहोत्सवः॥ ॥वरुणउवाच॥अद्यमेनिभृतो

देहअद्यार्थोधिगतःप्रभो ॥ त्वत्पादभाजोभगवन्नवापुःपारमध्वनः ॥५॥
नमस्तुभ्यंभगवतेब्रह्मणेपरमात्मने ॥ नयत्रश्रूयतेमायालोकसृष्टिवि
कल्पना ॥६॥ अजानतामामकेनमूढेनाकार्यवेदिना ॥ आनीतोयंतव
पितातद्भवान्क्षंतुमर्हति ॥७॥ गोविंदनीयतामेषपितातेपितृवत्सल ॥ म
माप्यनुग्रहंकृष्णकर्तुमर्हस्यशेषदृक् ॥८॥ श्रीशुकउवाच ॥ एवंप्रसादि
तःकृष्णोभगवानीश्वरेश्वरः ॥ आदायागात्स्वपितरंबंधूनांचावहन्मुदं
॥९॥ नंदस्त्वतींद्रियंदृष्ट्वालोकपालमहोदयं ॥ कृष्णेचसंनतिंतेषांज्ञाति
भ्योविस्मितोब्रवीत् ॥१०॥ तेचौत्सुकधियोराजन्मत्वागोपास्तमीश्वरं ॥ अ
पिनःस्वगतिंसूक्ष्मामुपाधास्यदधीश्वरः ॥११॥ इतिस्वानांसभगवान्वि

ज्ञात्वाखिलदृक्स्वयं॥संकल्पसिद्धयेतेषांकृपयैतदचिंतयत्॥१२॥जनोवै
लोकएतस्मिन्नविद्याकामकर्मभिः॥उच्चावचासुगतिषुनवेदस्वांगतिंभ्र
मन्॥१३॥इतिसंचिंत्यभगवान्महाकारुणिकोहरिः॥दर्शयामासलोकं
स्वंगोपानांतमसःपरं॥१४॥सत्यंज्ञानमनंतंयद्ब्रह्मज्योतिःसनातनं॥य
द्धिपश्यंतिमुनयोगुणापायेसमाहिताः॥१५॥तेतुब्रह्महृदंनीतामग्नाःकृ
ष्णेनचोद्धृताः॥ददृशुर्ब्रह्मणोलोकंयत्राक्रूरोध्यगात्पुरा॥१६॥नंदादयस्तुतं
दृष्ट्वापरमानंदनिर्वृताः॥कृष्णंचतत्रछंदोभिःस्तूयमानंसुविस्मिताः॥१७॥इ
तिश्रीभागवतेमहापुराणेदशमस्कंधेनंदानयनगोपब्रह्मलोकदर्शनंनामाष्टाविंशोध्यायः॥
ऊनत्रिंशेतुरासार्थमुक्तिप्रत्युक्तयोहरेः॥गोपीभीरासंरंभेतस्यचांतर्द्धिकौतुकं

१॥श्रीशुकउवाच॥ भगवानपि तारात्रीःशारदोत्फुल्लमल्लिकाः॥वीक्ष्यरंतुंम
नश्चक्रेयोगमायामुपाश्रितः॥१॥तदोडुराजःककुभःकरैर्मुखंप्राच्याविलिं
पन्नरुणेनशंतमैः॥सचर्षणीनामुदगाच्छुचोमृजन्प्रियःप्रियायाइवदीर्घ
दर्शनः॥२॥दृष्ट्वाकुमुद्वंतमखंडमंडलंरमाननाभंनवकुंकुमारुणं॥वनंचत
त्कोमलगोभिरंजितंजगौकलंवामदृशांमनोहरं॥३॥निशम्यगीतंतदनंग
वर्द्धनंव्रजस्त्रियःकृष्णगृहीतमानसाः॥आजग्मुरन्योन्यमलक्षितोद्यमाःस
यत्रकांतोजवलोलकुंडलाः॥४॥दुहंत्योभिययुःकाश्चिद्दोहंहित्वासमुत्सुकाः
॥पयोधिश्रित्यसंयावमनुद्वास्यापराययुः॥५॥परिवेषयंत्यस्तद्धित्वापाययं
त्यःशिशून्पयः॥शुश्रूषंत्यःपतीन्काश्चिदश्नंत्योपास्यभोजनं॥६॥लिंपं

त्य प्रमृजंत्योन्या अंजंत्यः काश्च लोचने ॥ व्यत्यस्तवस्त्राभरणाः काश्चित्कृष्णां
तिकं ययुः ॥७॥ ता वार्यमाणाः पतिभिः पितृभिर्भ्रातृबंधुभिः ॥ गोविंदापहृतात्मा
नो नन्यवर्त्तंत मोहिताः ॥८॥ अंतर्गृहगताः काश्चिद्गोप्योऽलब्धविनिर्गमाः ॥
कृष्णं तद्भावनायुक्ता दध्युर्मीलितलोचनाः ॥९॥ दुःसहप्रेष्ठविरहतीव्रताप
धुताशुभाः ॥ ध्यानप्राप्ताच्युताश्लेषनिर्वृत्या क्षीणमंगलाः ॥१०॥ तमेव पर
मात्मानं जारबुध्यापि संगताः ॥ जहुर्गुणमयं देहं सद्यः प्रक्षीणबंधनाः ॥११॥
श्रीराजोवाच ॥ कृष्णं विदुः परं कांतं न तु ब्रह्मतया मुने ॥ गुणप्रवाहोपरमस्ता
सां गुणधियां कथं ॥१२॥ श्रीशुक उवाच ॥ उक्तं पुरस्तादेतत्ते चैद्यः सिद्धिं यथा ग
तः ॥ द्विषन्नपि हृषीकेशं किमुताधोक्षजप्रियाः ॥१३॥ नृणां निःश्रेयसार्थाय

व्यक्तिर्भगवतोनृप॥अव्ययस्याप्रमेयस्यानिर्गुणस्यगुणात्मनः॥१४॥कामंक्रो
धंभयंस्नेहमैक्यंसौहृदमेवच॥नित्यंहरौविदधतोयांतितन्मयतांहिते॥१५॥
नचैवंविस्मयःकार्योभवताभगवत्यजे॥योगेश्वरेश्वरेकृष्णेयतएतद्विमुच्यते
१६॥तादृष्ट्वांतिकमायाताभगवान्व्रजयोषितः॥अवदद्वदतांश्रेष्ठोवाचःपेशै
र्विमोहयन्॥१७॥श्रीभगवानुवाच॥स्वागतंवोमहाभागाःप्रियंकिंकरवाणि
वः॥व्रजस्यानामयंकच्चिद्ब्रूतागमनकारणं॥१८॥रजन्येषाघोररूपाघोर
सत्वनिषेविता॥प्रतियातव्रजंनेहस्थेयंस्त्रीभिःसुमध्यमाः॥१९॥मातरःपि
तरःपुत्राभ्रातरःपतयश्चवः॥विचिन्वंतिह्यपश्यंतोमाकृढ्वंबंधुसाध्वसं॥२०॥दृ
ष्टंवनंकुसुमितंराकेशकररंजितं॥यमुनानिललीलेजत्तरुपल्लवशोभितं॥२१

तद्यातमाचिरंगोष्टंशुश्रूषध्वंपतीन्सतीः॥ क्रंदंतिवत्साबालाश्चतान्य
पाययतदुह्यत॥२१॥ अथवामदभिस्नेहाद्भवंत्योयंत्रिताशयाः॥ आगताह्युप
पन्नंवःप्रीयंतेमयिजंतवः॥२२॥ भर्तुःशुश्रूषणंस्त्रीणांपरोधर्मोह्यमायया
तद्बंधूनांचकल्याण्यःप्रजानांचानुपोषणं॥२३॥ दुःशीलोदुर्भगोवृद्धोजडो
रोग्यधनोपिवा॥ पतिःस्त्रीभिर्नहातव्योलोकेप्सुभिरपातकी॥२४॥ अस्वर्ग्य
मयशस्यंचफल्गुकृछ्रंभयावहं॥ जुगुप्सितंचसर्वत्रऔपपत्यंकुलस्त्रियः॥२५॥
श्रवणाद्दर्शनाद्ध्यानान्मयिभावोनुकीर्तनात्॥ नतथासंनिकर्षेणप्रतियात
ततोग्रहान्॥२६॥ श्रीशुकउवाच॥ इतिविप्रियमाकर्ण्यगोप्योगोविंदभाषितं
॥विषण्णाभग्नसंकल्पाश्चिंतामापुर्दुरत्ययां॥२७॥ कृत्वामुखान्यवशुचःश्व

सनेनशुष्यद्बिंबाधराणिचरणेनभुवंलिखंत्यः॥ अस्रैरुपात्तमषिभिःकुचकुं
कुमानितस्थुर्मृजंत्यउरुदुःखभरास्मतूष्णीं॥२९॥ प्रेष्ठंप्रियेतरमिवप्रतिभा
षमाणंकृष्णंतदर्थविनिवर्त्तितसर्वकामाः॥ नेत्रेविमृज्यरुदितोपहतेस्म
किंचित्संरंभगद्गदगिरोब्रुवतानुरक्ताः॥३०॥ गोप्यऊचुः॥ ॥मैवंविभोर्हति
भवान्गदितुंनृशंसंसंत्यज्यसर्वविषयांस्तवपादमूलं॥ भक्ताभजस्व
दुरवग्रहमात्यजास्मान्देवोयथादिपुरुषोभजतेमुमुक्षून्॥३१॥ यत्पत्य
पत्यसुहृदामनुवृत्तिरंगस्त्रीणांस्वधर्मइतिधर्मविदात्वयोक्तं॥ अस्त्वेव
मेतदुपदेशपदेत्वयीशेप्रेष्ठोभवांस्तनुभृतांकिलबंधुरात्मा॥३२॥ कुर्वंति
हित्वयिरतिंकुशलाःस्वआत्मन्नित्यप्रियेपतिसुतादिभिरार्त्तिदैःकिं॥

तन्नःप्रसीदपरमेश्वरमास्मछिंद्याआशांधृतांत्वयिचिरादरविंदनेत्र
३४॥चित्तंसुखेनभवतापहृतंगृहेषुयन्निर्विशत्युतकरावपिगृह्यकृत्ये
॥पादौपदंनचलतस्तवपादमूलाद्यामःकथंव्रजमथोकरवामकिंवा
॥३५॥सिंचांगनस्त्वदधरामृतपूरकेणहासावलोककलगीतजहृच्छ
याग्निं॥नोचेद्वयंविरहजाग्न्युपयुक्तदेहाध्यानेनयामपदयोःपदवीं
सखेते॥३६॥यर्ह्यंबुजाक्षतवपादतलंरमायादत्तक्षणंक्वचिदरण्यज
नप्रियस्य॥अस्प्राक्ष्मतत्प्रभृतिनान्यसमक्षमंगस्थातुंत्वयाभिरमिता
बतपारयामः॥३७॥श्रीर्यत्पदांबुजरजश्चकमेतुलस्यालब्ध्वापिवक्षसि
पदंकिलभृत्यजुष्टं॥यस्याःस्ववीक्षणकृतेन्यसुरप्रयासस्तद्वद्वयंचतवपा

दरजःप्रपन्नाः॥३९॥तन्नःप्रसीदवृजनार्दनतेंघ्रिमूलंप्राप्ताविसृज्यव
सतीस्त्वदुपासनाशाः॥त्वत्सुंदरस्मितनिरीक्षणतीव्रकामतप्तात्म
नांपुरुषभूषणदेहिदास्यं॥४०॥वीक्ष्यालकावृतमुखंतवकुंडलश्रीगंडस्थ
लाधरसुधंहसितावलोकं॥दत्ताभयंचभुजदंडयुगंविलोक्यवक्षःश्रिये
करमणंचभवामदास्यः॥४१॥कास्त्र्यंगतेकलपदामृतवेणुगीतसंमोहि
तार्यचरितान्नचलेत्त्रिलोक्यां॥त्रैलोक्यसौभगमिदंचनिरीक्ष्यरूपंयद्गो
द्विजद्रुममृगाःपुलकान्यबिभ्रत्॥४१॥व्यक्तंभवान्व्रजभयार्त्तिहरोभिजा
तोदेवोयथादिपुरुषःसुरलोकगोप्ता॥तन्नोनिधेहिकरपंकजमार्त्तबंधो
तप्तस्तनेषुचशिरःसुचकींकरीणां॥४२॥श्रीशुकउवाच॥इतिविक्लवितंता

॥भा॰द॰पू॰॥
॥९६॥

सांश्रुत्वायोगेश्वरेश्वरः॥ प्रहस्यसदयंगोपीरात्मारामोप्यरीरमत्॥४३॥ताभिः
समेताभिरुदारचेष्टितःप्रियेक्षणोत्फुल्लमुखीभिरच्युतः॥उदारहासद्वि
जकुंददीधितिर्व्यरोचतैणांकइवोडुभिर्वृतः॥४४॥उपगीयमानउद्गायन्वनि
ताशतयूथपः॥मालांबिभ्रद्वैजयंतींव्यचरन्मंडयन्वनं॥४५॥नद्याःपुलिन
माविश्यगोपीभिर्हिमवालुकं॥रेमेतत्तरलानंदिकुमुदामोदवायुना॥४६॥
बाहुप्रसारपरिरंभकरालकोरुनीवीस्तनालभननर्मनखाग्रपातैः॥क्ष्वेल्या
वलोकहसितैर्व्रजसुंदरीणामुत्तंभयन्रतिपतिंरमयांचकार॥४७॥एवंभग
वतःकृष्णाल्लब्धमानामहात्मनः॥आत्मानंमेनिरेस्त्रीणांमानिन्योभ्यधि
कंभुवि॥४८॥तासांतत्सौभगमदंवीक्ष्यमाणंचकेशवः॥प्रशमायप्रसादाय

अ॰२९
॥राम॥
॥९६॥

तत्रैवांतरधीयत॥४९॥ ॥इतिश्रीभागवतेमहापुराणेदशमस्कंधेरासक्रीडाव
र्णनंएकोनत्रिंशोध्यायः॥ त्रिंशेविरहसंतप्तगोपीभिःकृष्णमार्गणं॥उन्मत्तवद्वनेनिय
तंभ्रमंतीभिर्वनेवने॥१॥श्रीशुकउवाच॥अंतर्हितेभगवतिसहसैवव्रजांगनाः
अतप्यंस्तमचक्षाणाःकरिण्यइवयूथपं॥१॥गत्यानुरागस्मितविभ्रमे
क्षितैर्मनोरमालापविहारविभ्रमैः॥आक्षिप्तचित्ताःप्रमदारमापतेस्तास्ता
विचेष्टाजगृहुस्तदात्मिकाः॥२॥गतिस्मितप्रेक्षणभाषणादिषुप्रियाःप्रिय
स्यप्रतिरूढमूर्त्तयः॥असावहंत्वित्यबलास्तदात्मिकान्यवेदिषुःकृष्णविहा
रविभ्रमाः॥३॥गायंत्यउच्चैरमुमेवसंगताविचिक्युरुन्मत्तकवद्वनाद्वनं॥पप्र
छुराकाशवदंतरंबहिर्भूतेषुसंतंपुरुषंवनस्पतीन्॥४॥दृष्टोवःकच्चिदश्वत्थ

॥भा॰द॰पू॰॥
॥९७॥

प्लक्षन्यग्रोधनोमनः॥नंदसूनुर्गतोहृत्वाप्रेमहासावलोकनैः॥५॥कच्चित्कुर
बकाशोकनागपुंनागचंपकाः॥रामानुजोमानिनीनांयातोदर्प्पहरस्मितः
॥६॥कच्चित्तुलसिकल्याणिगोविंदचरणप्रिये॥सहत्वालिकुलैर्बिभ्रत्दृष्टस्ते
तिप्रियोच्युतः॥७॥मालत्यदर्शिवःकच्चिन्मल्लिकेजातियूथिके॥प्रीतिंवोज
नयन्यातःकरस्पर्शेनमाधवः॥८॥चूतप्रियालपनसासनकोविदारजंबर्क
बिल्वबकुलाम्रकदंबनीपाः॥येऽन्येपरार्थभविकायमुनोपकूलाःशंसंतु
कृष्णपदवींरहितात्मनांनः॥९॥किंतेकृतंक्षितितपोबतकेशवांघ्रिस्पर्शो
त्सवोत्पुलकितांगरुहैर्विभासि॥अप्यंघ्रिसंभवउरुक्रमविक्रमाद्वाआहोव
राहवपुषःपरिरंभणेन॥१०॥अप्येणपत्न्युपगतःप्रिययेहगात्रैस्तन्वन्दृशां

॥अ॰३०॥

॥राम॥
॥९७॥

सखिकृष्णनिर्वृतिमच्युतोवः॥ कांतांगसंगकुचकुंकुमरंजितायाः कुंदस्रजः
कुलपतेरिहवातिगंधः॥११॥ बाहुंप्रियांसउपधायगृहीतपद्मोरामानुजस्तु
लसिकालिकुलैर्मदांधैः॥ अन्वीयमानइहवस्तरवः प्रणामंकिंवाभिनंदति
चरन्प्रणयावलोकैः॥१२॥ पृच्छतेमालताबाहूनप्याश्लिष्टावनस्पतेः॥ नूनंतत्क
रजस्पृष्टाबिभ्रत्युत्पुलकान्यहो॥१३॥ इत्युन्मत्तवचोगोप्यः कृष्णान्वेषणकात
राः॥ लीलाभगवतस्तास्ताह्यनुचक्रुस्तदात्मिकाः॥१४॥ कस्याश्चित्पूतनायंत्याः
कृष्णायंत्यपिबत्स्तनं॥ तोकयित्वारुदत्यन्यापदाहन्शकटायतीं॥१५॥ दैत्या
यित्वाजहारान्यामेकाकृष्णार्भभावनां॥ रिंगयामासकाप्यंघ्रीकर्षंतीघोष
निस्वनैः॥१६॥ कृष्णरामायितेद्वेतुगोपायंत्यश्चकाश्चन॥ वत्सायतींघ्नतीचा

न्यां तत्रैका तु बकायतीं ॥१७॥ आहूय दूरगा यद्वत्कृष्णस्तमनुवर्ततीं ॥ वेणुं क्वणं
तीं क्रीडंतीमन्याः शंसंति साध्विति ॥१८॥ कस्यांचित्स्वभुजं न्यस्य चलंत्याहाप
रा ननु ॥ कृष्णोहं पश्यत गतिं ललितामिति तन्मनाः ॥१९॥ मा भैष्ट वातवर्षाभ्यां
तत्त्राणं विहितं मया ॥ इत्युक्त्वैकेन हस्तेन यतंत्युन्निदधेंबरं ॥२०॥ आरुह्यैका
पदाक्रम्य शिरस्याहापरां नृप ॥ दुष्टाहे गच्छ जातोहं खलानां ननु दंडधृक् ॥२१॥
तत्रैकोवाच हे गोपा दावाग्निं पश्यतोल्बणं ॥ चक्षूंष्याश्वपिदध्वं वो विधास्ये
क्षेममंजसा ॥२२॥ बद्धान्यया स्रजा काचित्तन्वी तत्र उलूखले ॥ भीता सुदृक् पि
धायास्यं भेजे भीतिविडंबनं ॥२३॥ एवं कृष्णं पृच्छमाना वृंदावनलतास्तरून् ॥
व्यचक्षत वनोद्देशे पदानि परमात्मनः ॥२४॥ पदानि व्यक्तमेतानि नंदसूनोर्म

हात्मनः॥लक्ष्यंतेहिध्वजांभोजवज्रांकुशयवादिभिः॥२५॥तैस्तैःपदैस्तत्पद
वीमन्विछंत्योग्रतोबलाः॥वध्वाःपदैःसुपृक्तानिविलोक्यार्त्ताःसमब्रुवन्॥२६
॥कस्याःपदानिचैतानियातायानंदसूनुना॥अंसन्यस्तप्रकोष्टायाःकरे
णोःकरिणायथा॥२७॥अनयाराधितोनूनंभगवान्हरिरीश्वरः॥यन्नोवि
हायगोविंदःप्रीतोयामनयद्रहः॥२८॥धन्याअहोअमीआल्योगोविंदां
घ्र्यब्जरेणवः॥यान्ब्रह्मेशौरमादेवीदधुर्मूर्ध्न्यघनुत्तये॥२९॥तस्याअमूनि
नःक्षोभंकुर्वंत्युच्चैःपदानियत्॥यैकापहृत्यगोपीनांरहोभुंक्तेच्युताधरं॥३०॥
नलक्ष्यंतेपदान्यत्रतस्यानूनंतृणांकुरैः॥खिद्यत्सुजातांघ्रितलामुन्निन्येप्रे
यसींप्रियः॥३१॥इमान्यधिकमग्नानिपदानिवहतोवधूं॥गोप्यःपश्यतकृष्ण

॥भा॰द॰पू॰॥
॥९९॥

स्यभाराक्रांतानिकामिनः॥अत्रावरोपिताकांतापुष्पहेतोर्महात्मना॥३१॥
अत्रप्रसूनावचयःप्रियार्थेप्रेयसाकृतः॥प्रपदाक्रमणेएतेपश्यतासकले
पदे॥३२॥केशप्रसाधनंत्वत्रकामिन्याःकामिनाकृतं॥तानिचूडयताकांता
मुपविष्टमिहध्रुवं॥३३॥रेमेतयाचात्मरतआत्मारामोप्यखंडितः॥कामि
नांदर्शयन्दैन्यंस्त्रीणांचैवदुरात्मतां॥३४॥इत्येवंदर्शयंत्यस्ताश्चेरुर्गोप्योविचे
तसः॥यांगोपीमनयत्कृष्णोविहायान्याःस्त्रियोवने॥३५॥साचमेनेतदात्मा
नंवरिष्ठंसर्वयोषितां॥हित्वागोपीःकामयानामामसौभजतेप्रियः॥३६॥ततोग
त्वावनोद्देशंदृप्ताकेशवमब्रवीत्॥नपारयेहंचलितुंनयमांयत्रतेमनः॥३७
एवमुक्तःप्रियामाहस्कंधआरुह्यतामिति॥ततश्चांतर्दधेकृष्णःसावधूरन्वतप्यत

अ॰३०

॥राम॥
॥९९॥

हा नाथ रमण प्रेष्ठ क्वासि क्वासि महाभुज ॥ दास्यास्ते कृपणाया मे सखे दर्शय संनिधिं ॥३९॥ अन्विच्छंत्यो भगवतो मार्गं गोप्योऽविदूरतः ॥ ददृशुः प्रियविश्लेषमोहितां दुःखितां सखीं ॥४०॥ तया कथितमाकर्ण्य मानप्राप्तिं च माधवात् ॥ अवमानं च दौरात्म्याद्विस्मयं परमं ययुः ॥४१॥ ततोऽविशन्वनं चंद्रज्योत्स्ना यावद्विभाव्यते ॥ तमः प्रविष्टमालक्ष्य ततो निववृतुर्हरेः ॥४२॥ तन्मनस्कास्तदालापास्तद्विचेष्टास्तदात्मिकाः ॥ तद्गुणानेव गायंत्यो नात्मागाराणि सस्मरुः ॥४३॥ ततः पुलिनमाविश्य कालिंद्याः कृष्णभावनाः ॥ समवेता जगुः कृष्णं तदागमनकांक्षिताः ॥४४॥ ॥ इति श्रीभागवते महापुराणे दशमस्कंधे त्रिंशोऽध्यायः ॥ ॥३०॥ ॥ एकत्रिंशे निराशास्ताः पुनः पुलिनमागताः ॥ कृष्णमेवानुगायंत्यः प्रार्थयंते तदागमं ॥१॥ अंगना ऊचुः ॥ जयति तेऽधिकं जन्मना व्रजः श्रयत इंदिरा शश्वदत्र हि ॥ दयित दृश्यतां दिक्षु ताव

॥भा॰द॰पू॰॥
॥२००॥

अ॰३१

कास्त्वयिधृतासवस्त्वांविचिन्वते॥१॥शरदुदाशयेसाधुजातसत्सरसिजोदरश्री
मुषादृशा॥सुरतनाथतेशुल्कदासिकावरदनिघ्नतोनेहकिंवधः॥२॥विषज्व
लाप्ययाद्व्यालराक्षसाद्वर्षमारुताद्वैद्युतानलात्॥वृषमयात्मजाद्विश्वतोभ
यात्ऋषभतेवयंरक्षितामुहुः॥३॥नखलुगोपिकानंदनोभवानलिनदेहि
नामंतरात्मदृक्॥विखनसार्थितोविश्वगुप्तयेसखउदेयिवान्सात्वतांकुले
४॥विरचिताभयंवृष्णिधुर्यतेचरणमीयुषांसंसृतेर्भयात्॥करसरोरुहंकांत
कामदंशिरसिधेहिनःश्रीकरग्रहं॥५॥व्रजजनार्तिहन्वीरयोषितांनिजजन
स्मयध्वंसनस्मित॥भजसखेभवत्किंकरीःस्मनोजलरुहाननंचारुदर्शय॥६॥
प्रणतदेहिनांपापकर्षणंतृणचरानुगंश्रीनिकेतनं॥फणिफणार्पितंतेपदांबु

॥राम॰॥
॥२००॥

जंकृणुकुचेषुनःकृंधिहृछयं॥७॥मधुरयागिरावल्गुवाक्ययाबुधमनोज्ञयापु
ष्करेक्षण॥विधिकरीरिमावीरमुह्यतीरधरसीधुनाप्याययस्वनः॥८॥तवक
थामृतंतप्तजीवनंकविभिरीडितंकल्मषापहं॥श्रवणमंगलंश्रीमदात
तंभुविगृणंतियेभूरिदाजनाः॥९॥प्रहसितंप्रियप्रेमवीक्षणंविहरणंचते
ध्यानमंगलं॥रहसिसंविदोयाहृदिस्पृशःकुहकनोमनःक्षोभयंतिहि॥
१०॥चलसियद्व्रजाच्चारयन्पशून्नलिनसुंदरंनाथतेपदं॥शिलतृणांकु
रैःसीदतीतिनःकलिलतांमनःकांतगछति॥११॥दिनपरिक्षयेनीलकुंत
लैर्वनरुहाननंबिभ्रदावृतं॥घनरजःस्वलंदर्शयन्मुहुर्मनसिनःस्मरंवीरय
छसि॥१२॥प्रणतकामदंपद्मजार्चितंधरणिमंडलंध्येयमापदि॥चरणपं

॥भा॰द॰पू॰॥
॥१०१॥

कजंशंतमंचतेरमणनःस्तनेषर्पयाधिहन्॥१३॥सुरतवर्द्धनंशोकनाशनंस्वरित
वेणुनासुष्ठुचुंबितं॥इतररागविस्मारणंनृणांवितरवीरनस्तेधरामृतं॥१४॥अट
तियद्भवानह्निकाननंत्रुटिर्युगायतेत्वामपश्यतां॥कुटिलकुंतलंश्रीमुखंचते
जडउदीक्षतांपक्ष्मकृद्दृशां॥१५॥पतिसुतान्वयभ्रातृबांधवानतिविलंघ्यतें
त्यच्युतागताः॥गतिविदस्तवोद्गीतमोहिताःकितवयोषितःकस्त्यजेन्निशि॥
१६॥रहसिसंविदंहृच्छयोदयंप्रहसिताननंप्रेमवीक्षणं॥बृहदुरःश्रियोवीक्ष्य
धामतेमुहुरतिस्पृहामुह्यतेमनः॥१७॥व्रजवनौकसांव्यक्तिरंगतेवृजिनहंत्र्य
लंविश्वमंगलं॥त्यजमनाक्चनस्त्वत्स्पृहात्मनांस्वजनहृद्रुजांयन्निषूदनं
१८॥यत्तेसुजातचरणांबुरुहंस्तनेषुभीताःशनैःप्रियदधीमहिकर्कशेषु॥तेना

रु

अ॰३१

॥राम॰॥
॥१०१॥

टवीमटसितद्व्यथतेनकिंस्वित्कूर्पादिभिर्भ्रमतिधीर्भवदायुषांनः॥१९॥ ॥
इतिश्रीभागवतेमहापुराणेदशमस्कंधेएकत्रिंशोऽध्यायः॥३१॥ द्वात्रिंशेविरहा
लापविक्लिन्नहृदयोहरिः॥ तत्राविर्भूयगोपीस्ताःसांत्वयामासमानयन्॥१॥
स्वप्रेमामृतकल्लोलविह्वलीकृतचेतसः॥ सदयंनंदयंगोपीरुद्गतोनंदनं
दनः॥२॥श्रीशुकउवाच॥इतिगोप्यःप्रगायंत्यःप्रलपंत्यश्चचित्रधा॥रुरुदुः
स्सुस्वरंराजन्कृष्णदर्शनलालसाः॥१॥तासामाविरभूच्छौरिःस्मयमान
मुखांबुजः॥पीतांबरधरःस्रग्वीसाक्षान्मन्मथमन्मथः॥२॥तंविलोक्यागतं
प्रेष्ठंप्रीत्युत्फुल्लदृशोऽबलाः॥उत्तस्थुर्युगपत्सर्वास्तन्वःप्राणमिवागतं॥३॥
काचित्करांबुजंशौरेर्जगृहेंजलिनामुदा॥काचिद्दधारतद्बाहुमंसेचंदनभू

षितं॥४॥काचिदंजलिनागृह्णात्तन्वीतांबूलचर्वितं॥एकातदंघ्रिकमलंसंतप्ता
स्तनयोरधात्॥५॥एकाभ्रुकुटिमाबध्यप्रेमसंरंभविह्वला॥घ्नंतीवैक्षत्कटाक्षे
पैःसंदष्टदशनच्छदा॥६॥अपरानिमिषद्दृग्भ्यांजुषाणातन्मुखांबुजं॥आपीत
मपिनातृप्यत्संतस्तच्चरणंयथा॥७॥तंकाचिन्नेत्ररंध्रेणहृदिकृत्वानिमील्य
च॥पुलकांग्युपगुह्यास्तेयोगीवानंदसंप्लुता॥८॥सर्वास्ताःकेशवालोकपर
मोत्सवनिर्वृताः॥जहुर्विरहजंतापंप्राज्ञंप्राप्ययथाजनाः॥९॥ताभिर्विधूतशो
काभिर्भगवानच्युतोवृतः॥व्यरोचताधिकंतातपुरुषःशक्तिभिर्यथा॥१०॥ताः
समादायकालिंद्यानिर्विश्यपुलिनंविभुः॥विकसत्कुंदमंदारसुरभ्यनिलषट्प
दं॥११॥शरच्चंद्रांशुसंदोहध्वस्तदोषातमःशिवं॥कृष्णायाहस्ततरलाचि

ना १

त्तकोमलवालुकं॥१२॥तद्दर्शनाह्लादविधूतहृद्रुजोमनोरथांतंश्रुतयोयथाय
युः॥स्वैरुत्तरीयैःकुचकुंकुमांकितैरचीक्लृपन्नासनमात्मबंधवे॥१३॥तत्रोप
विष्टोभगवान्सईश्वरोयोगेश्वरांतर्हृदिकल्पितासनः॥चकासगोपीपरिषद्ग
तोर्चितस्त्रैलोक्यलक्ष्म्येकपदंवपुर्दधत्॥१४॥सभाजयित्वातमनंगदीपनंस
हासलीलेक्षणविभ्रमद्भ्रुवा॥संस्पर्शनेनांककृतांघ्रिहस्तयोःसंस्तुत्यई
षत्कुपिताबभाषिरे॥१५॥गोप्यऊचुः॥ ॥भजतोनुभजंत्येकएकएतद्विप
र्ययं॥नोभयांश्चभजंत्येकएतन्नोब्रूहिसाधुभोः॥१६॥श्रीभगवानुवाच॥मिथो
भजंतियेसख्यःस्वार्थैकांतोद्यमाहिते॥नतत्रसौहृदंधर्मःस्वार्थार्थंतद्धिनान्य
था॥१७॥भजंत्यभजतोयेवैकरुणाःपितरोयथा॥धर्मोनिरपवादोत्रसौहृदं

चसुमध्यमाः॥१८॥भजतोपिनवैकेचिद्भजंत्यभजतःकुतः॥आत्मारामाह्या
प्तकामाअकृतज्ञागुरुद्रुहः॥१९॥नाहंतुसख्योभजतोपिजंतून्भजाम्यमी
षामनुवृत्तिवृत्तये॥यथाधनोलब्धधनेविनष्टेतच्चिंतयान्यन्निभृतोनवेद
२०॥एवंमदर्थोज्झितलोकवेदस्वानांहिवोमय्यनुवृत्तयेऽबलाः॥मयापरोक्षं
भजतातिरोहितंमासूयितुंमार्हथतत्प्रियंप्रियाः॥२१॥नपारयेहंनिरवद्यसं
युजांस्वसाधुकृत्यंविबुधायुषापिवः॥यामाऽभजन्दुर्जरगेहशृंखलाःसं
वृश्च्यतद्वःप्रतियातुसाधुना॥२२॥ ॥इतिश्रीभागवतेमहापुराणेदशमस्कं
धेद्वात्रिंशोध्यायः॥३२॥ त्रयस्त्रिंशोततोगोपीमंडलीमध्यगोहरिः॥प्रियास्ता
रमयामासह्लादिनीवनकेलिभिः॥१॥श्रीशुकउवाच॥इत्थंभगवतोगोप्यःश्रु

त्वावाचःसुपेशलाः॥जहुर्विरहजंतापंतदंगोपचिताशिषः॥१॥तत्रारभतगो
विंदोरासक्रीडामनुव्रतैः॥स्त्रीरत्नैरन्वितःप्रीतैरन्योन्याबद्धबाहुभिः॥२॥
रासोत्सवःसंप्रवृत्तोगोपीमंडलमंडितः॥योगेश्वरेणकृष्णेनतासांमध्येद्व
योर्द्वयोः॥३॥प्रविष्टेनगृहीतानांकंठेस्वनिकटंस्त्रियः॥यंमन्येरन्नभस्ताव
द्विमानशतसंकुलं॥४॥दिवोकसांसदाराणांमोत्सुक्यनिभृतात्मनां॥ततो
दुंदुभयोनेदुर्निपेतुःपुष्पवृष्टयः॥५॥जगुर्गंधर्वपतयःसस्त्रीकास्तद्यशोम
लं॥वलयानांनूपुराणांकिंकिणीनांचयोषितां॥सप्रियाणामभूच्छब्दस्तु
मुलोरासमंडले॥६॥तत्रातिशुशुभेताभिर्भगवान्देवकीसुतः॥मध्येमणी
नांहैमानांमहामरकतोयथा॥७॥पादन्यासैर्भुजविधुतिभिःसस्मितैर्भ्रूवि

लासैर्भज्यन्मध्याश्चलकुचपटैः कुंडलैः गंडलोलैः॥ स्विद्यन्मुख्यः कबररशना
नाग्रंथयः कृष्णवध्वो गायंत्यस्तं तडितइव ता मेघचक्रे विरेजुः॥९॥ उच्चैर्जगुर्नृ
त्यमाना रक्तकंठ्यो रतिप्रियाः॥ कृष्णाभिमर्शमुदिता यद्गीतेनेदमावृतं॥१०॥
काचित्समं मुकुंदेन स्वरजातीरमिश्रिताः॥ उन्निन्ये पूजिता तेन प्रीयता साधु
साध्विति॥११॥ तदेव ध्रुवमुन्निन्ये तस्यै मानं च बह्वदात्॥ काचिद्रासपरिश्रां
ता पार्श्वस्थस्य गदाभृतः॥१२॥ जग्राह बाहुना स्कंधं श्लथद्वलयमल्लिका॥ त
त्रैकांसगतं बाहुं कृष्णस्योत्पलसौरभं॥ चंदनालिप्तमाघ्राय हृष्टरोमा चुचुंब
ह॥१३॥ कस्याश्चिन्नाट्यविक्षिप्तकुंडलत्विषमंडितं॥ गंडं गंडे संदधत्या आदा
त्तांबूलचर्वितं॥१४॥ नृत्यंती गायती काचित्कूजन्नूपुरमेखला॥ पार्श्वस्थाऽच्यु

न्हस्ताब्जंश्रांताधात्स्तनयोःशिवं॥१५॥गोप्योलब्ध्वाऽच्युतंकांतंश्रियएकांतव
ल्लभं॥गृहीतकंठ्यस्तद्दोर्भ्यांगायंत्यस्तंविजह्रिरे॥१७॥कर्णोत्पलालकविटंक
कपोलघर्मवक्त्रश्रियोवलयनूपुरघोषवाद्यैः॥गोप्यःसमंभगवताननृतुःस्व
केशस्रस्तस्रजोभ्रमरगायकरासगोष्ठ्यां॥१८॥एवंपरिष्वंगकराभिमर्शस्नि
ग्धेक्षणोद्दामविलासहासैः॥रेमेरमेशोव्रजसुंदरीभिर्यथार्भकःस्वप्रतिबिं
बविभ्रमः॥१९॥तदंगसंगप्रमुदाकुलेंद्रियाःकेशान्दुकूलंकुचपट्टिकांवा॥
नांजःप्रतिव्योढुमलंव्रजस्त्रियोविस्रस्तमालाभरणाःकुरूद्वह॥१९॥कृष्ण
विक्रीडितंवीक्ष्यमुमुहुःखेचरस्त्रियः॥कामार्दिताःशशांकश्चसगणोविस्मि
तोभवत्॥२०॥कृत्वातावंतमात्मानंयावतीर्गोपयोषितः॥रेमेसभगवांस्ताभि

रात्मारामोपिलीलया॥२१॥तासामतिविहारेणश्रांतानांवदनानिसः॥प्रामृज
त्करुणःप्रेम्णाशंतमेनांगपाणिना॥२२॥गोप्यःस्फुरत्पुरटकुंडलकुंतलत्विड्गंड
श्रियासुधितहासनिरीक्षणेन॥मानंदधत्यऋषभस्यजगुःकृतानिपुण्यानित
त्कररुहःस्पर्शप्रमोदाः॥२३॥ताभिर्युतःश्रममपोहितुमंगसंगघृष्टस्रजःस
कुचकुंकुमरंजितायाः॥गंधर्वपालिभिरनुद्रुतआविशद्वाःश्रांतोगजीभिरि
भराडिवभिन्नसेतुः॥२४॥सोंभस्यलंयुवतिभिःपरिषिच्यमानःप्रेम्णेक्षितःप्र
हसतीभिरितस्ततोंग॥वैमानिकैःकुसुमवर्षिभिरीड्यमानोरेमेस्वयंस्वरति
रत्रगजेंद्रलीलः॥२५॥ततश्चकृष्णोपवनेजलस्थलप्रसूनगंधानिलजुष्टदि
क्तटे॥चचारभृंगप्रमदागणावृतोयथामदच्युद्द्विरदःकरेणुभिः॥२६॥

एवंशशांकांशुविराजितानिशाःससत्यकामोनुरताबलागणः॥ सिषेवआत्म
न्यवरुद्धसोरतःसर्वाःशरत्काव्यकथारसाश्रयाः॥२७॥श्रीराजोवाच॥ संस्थापनाय
धर्मस्यप्रसमायेतरस्यच॥अवतीर्णोहिभगवान्अंशेनजगदीश्वरः॥२८॥स
कथंधर्मसेतूनांवक्ताकर्त्ताभिरक्षिता॥प्रतीपमाचरतब्रह्मन्परदाराभिम
र्शनं॥२९॥आप्तकामोयदुपतिःकृतवान्वैजुगुप्सितं॥किमभिप्रायएतन्नःसं
शयंछिंधिसुव्रत॥३०॥श्रीशुकउवाच॥धर्मव्यतिक्रमोदृष्टईश्वराणांचसा
हसं॥तेजीयसांनदोषायवह्नेःसर्वभुजोयथा॥३१॥नैतत्समाचरेज्जातु
मनसापिह्यनीश्वरः॥विनस्यत्याचरन्मौढ्यातूयथारुद्रोब्धिजंविषं॥३२॥
ईश्वराणांवचःसत्यंतथैवाचरितंक्वचित्॥तेषांयत्स्ववचोयुक्तंबुद्धिमांतत्समा

श्र २

॥भा०द०स्क०॥
॥९६॥

अ०३३

चरेत्॥३३॥कुशलाचरितेनैषामिहस्वार्थोनविद्यते॥विपर्ययेणवानर्थोनि
रहंकारिणांप्रभो॥३४॥किमुताखिलसत्वानांतिर्यङ्मर्त्यदिवौकसां॥ईशितु
श्चेशितव्यानांकुशलाकुशलान्वितः॥३५॥यत्पादपंकजपरागनिषेवतृ
प्तायोगप्रभावविधुताखिलकर्मबंधाः॥स्वैरंचरंतिमुनयोपिननह्यमाना
स्तस्येच्छयात्तवपुषःकुतएवबंधः॥३६॥गोपीनांतत्पतीनांचसर्वेषामेव
देहिनां॥योंतश्चरतिसोध्यक्षःक्रीडनेनेहदेहभाक्॥३७॥अनुग्रहायभूतानां
मानुषंदेहमास्थितः॥भजतेतादृशीःक्रीडायाःश्रुत्वातत्परोभवेत्॥३८॥
नासूयन्खलुकृष्णायमोहितास्तस्यमायया॥मन्यमानाःस्वपार्श्वस्थान्
स्वान्स्वान्दारान्व्रजौकसः॥ब्रह्मरात्रउपावृत्तेवासुदेवानुमोदिताः॥अ

॥एम०॥
॥९६॥

निछंत्यो ययुर्गोप्यः स्वग्रहानू भगवत्प्रियाः ॥४०॥ विक्रीडितंव्रजवधूभिरिदंच
विष्णोः श्रद्धान्वितोनुशृणुयादथवर्णयेद्यः ॥ भक्तिंपरांभगवतिप्रतिलभ्यकामं
हृद्रोगमाश्वपहिनोऽत्यचिरेणधीरः ॥४१॥ ॥इतिश्रीभागवतेमहापुराणे
दशमस्कंधेत्रयस्त्रिंशोध्यायः ॥३३॥ चतुस्त्रिंशेहिनाग्रस्तंनंदहरिरमूमुचत्
विद्याधरंचांगिरसःशापाच्छंखचूडंतथावधीत् ॥१॥ रासापदेशतःकामंकिंकरी
कृत्यकामतः ॥ अनुगृह्णन्वशंनिन्येतयाविद्याधराधिप ॥२॥ श्रीशुक उवाच ॥ ए
कदादेवयात्रायांगोपालाजातकौतुकाः ॥ अनोभिरनडुद्युक्तैःप्रययुस्तेंबिका
वनं ॥१ तत्रस्नात्वासरस्वत्यांदेवंपशुपतिंविभुं ॥ आनर्चुरर्हणैर्भक्त्यादेवींच
नृपतेंबिका ॥२ गावोहिरण्यवासांसिमधुमधन्नमादृताः ॥ ब्राह्मणेभ्यो

ददुःसर्वेदेवोनःप्रीयतामिति॥३॥ऊषुःसरस्वतीतीरेजलंप्राश्यधृतव्रताः॥रज
नींतांमहाभागानंदसुनंदकादयः॥४॥कश्चिन्महानहिस्तस्मिन्विपिनेतिबुभुक्षि
तः॥यदृच्छयागतोनंदंशयानमुरगोग्रसीत्॥५॥सचुक्रोशाहिनाग्रस्तःकृष्णकृ
ष्णमहानयं॥सर्पोमांग्रसतेतातप्रपन्नंपरिमोचय॥६॥तस्यचाक्रंदितंश्रुत्वा
गोपालाःसहसोत्थिताः॥ग्रस्तंचदृष्ट्वाविभ्रांताःसर्पंविव्यधुरुल्मुकैः॥७॥आला
तैर्दह्यमानोपिनामुंचत्तमुरंगमः॥तमस्पृशत्पदाभ्येत्यभगवान्सात्वतांपतिः
॥८॥सवैभगवतःश्रीमत्पादस्पर्शहताशुभः॥भेजेसर्पवपुर्हित्वारूपंविद्याधरा
र्चितं॥९॥तमपृच्छद्धृषीकेशःप्रणतंसमवस्थितं॥दीप्यमानेनवपुषापुरुषंहेम
मालिनं॥१०॥कोभवान्परयालक्ष्म्यारोचतेद्भुतदर्शनः॥कथंजुगुप्सितामेतांग

तिंवाप्रापितोवशः॥११॥सर्प उवाच॥ अहंविद्याधरःकश्चित्सुदर्शनइतिश्रु
तः॥श्रियास्वरूपसंपत्याविमानेनाचरन्दिशः॥१२॥ऋषीन्विरूपानंगिरसः
प्राहसंरूपदर्पितः॥तैरिमांप्रापितोयोनिंप्रलब्धैःस्वेनपाप्मना॥१३॥शापोमे
नुग्रहायैवकृतस्तैःकरुणात्मभिः॥यदहंत्रिलोकगुरुणापदास्पृष्टोहताशुभः
१४॥तंत्वाहंभवभीतानांप्रपन्नानांभयापहं॥आपृछेशापनिर्मुक्तःपादस्पर्शा
दमीवहन्॥१५॥प्रपन्नोस्मिमहायोगिन्महापुरुषसत्पते॥अनुजानीहिमांदे
वसर्वलोकेश्वरेश्वर॥१६॥ब्रह्मदंडाद्विमुक्तोहंसद्यस्तेऽच्युतदर्शनात्॥यन्नाम
गृह्णन्नखिलान्स्रोतृनात्मानमेवसेवच॥१७॥सद्यःपुनातिकिंभूयस्तस्यस्पृ
ष्टःपदाहिते॥इत्यनुज्ञाप्यदाशार्हंपरिक्रम्याभिवंद्यच॥१८॥सुदर्शनोदिवंया

॥भा॰द॰पू॰॥
॥१०८॥

तः कृष्णानंदश्चमोचितः॥१९॥ निशम्यकृष्णस्यतदात्मवैभवंव्रजौकसोविस्मि
तचेतसस्ततः॥समाप्यतस्मिन्नियमंपुनर्व्रजंनृपाययुस्तत्कथयंतआदृताः
२०॥कदाचिदथगोविंदोरामश्चाद्भुतविक्रमः॥विजह्रतुर्वनेरात्र्यांमध्यगौव्रज
योषितां॥२१॥उपगीयमानौललितंस्त्रीजनैर्बद्धसौहृदैः॥स्वलंकृतानुलिप्तां
गौस्रग्विणौविरजोंबरौ॥२२॥निशामुखंमानयंतावुदितोडुपतारकं॥मल्लिका
गंधमत्तालिजुष्टंकुमुदवायुना॥२३॥जगतुःसर्वभूतानांमनःश्रवणमंगलं॥
तौकल्पयंतौयुगपत्स्वरमंडलमूर्छितं॥२४॥गोप्यस्तद्गीतमाकर्ण्यमूर्छितानाः
विदन्नृप॥स्रंसद्दुकूलमात्मानंस्रस्तकेशस्रजंततः॥२५॥एवंविक्रीडितोःस्वैरं
गायतोःसंप्रमत्तवत्॥शंखचूडइतिख्यातोधनदानुचरोभ्यगात्॥२६॥तयोर्नि

अ॰३५

॥राम॰॥
॥१०८॥

रीक्षतोराजन्नूस्तन्नाथंप्रमदाजनं॥क्रोशंतंकालयामासदिश्युदीच्यामशंकि
तः॥२७॥क्रोशंतंकृष्णरामेतिविलोक्यस्वपरिग्रहं॥यथागादस्युनाग्रस्ताभ्रा
तरावन्वधावतां॥२८॥माभैष्टेत्यभयारावौशालहस्तौतरस्विनौ॥आसेदतुस्तं
तरसात्वरितंगुह्यकाधमं॥२९॥सवीक्ष्यतावनुप्राप्तौकालमृत्युइवोद्विजन्॥वि
सृज्यस्त्रीजनंमूढःप्राद्रवज्जीवितेछया॥३०॥तमन्वधावद्गोविंदोयत्रयत्रस
धावति॥जिहीर्षुस्तच्छिरोरत्नंतस्थौरक्षन्स्त्रियोबलः॥३१॥अविदूरइवाभ्ये
त्यशिरस्तस्यदुरात्मनः॥जहारमुष्टिनैवांगसहचूडामणिंविभुः॥३२॥शंख
चूडंनिहत्यैवंमणिमादायभास्वरं॥अग्रजायाददात्प्रीत्यापश्यंतीनांचयो
षितां॥३३॥इतिश्रीभागवतेमहापुराणेदशमस्कंधेशंखचूडवधश्चतुस्त्रिंशोध्याय

॥भा॰द॰पू॰॥
॥९९॥

पंचत्रिंशेवनंयातेकृष्णेगोकुलयोषितः॥युग्मश्लोकानुगीतेननिन्युर्दुःखेनवा
सरान्॥१॥श्रीशुकउवाच॥गोप्यःकृष्णेवनंयातेतमनुद्रुतचेतसः॥कृष्णलीलाः
प्रगायंत्योनिन्युर्दुःखेनवासरान्॥१॥गोप्यऊचुः॥वामबाहुकृतवामकपोलो
वल्गितभ्रुरधरार्पितवेणुं॥कोमलांगुलिभिराश्रितमार्गंगोप्यईरयतियत्र
मुकुंदः॥२॥व्योमयानवनिताःसहसिद्धैर्विस्मितास्तदुपधार्यसलज्जाः॥का
ममार्गणसमर्पितचित्ताःकश्मलंययुरपस्मृतनीव्यः॥३॥हंतचित्रमबलाःशृ
णुतेदंहारहासउरसिस्थिरविद्युत्॥नंदसूनुरयमार्त्तजनानांनर्मदोयर्हिकूजि
तवेणुः॥४॥वृंदशोव्रजवृषामृगगावोवेणुवाद्यहृतचेतसआरात्॥दंतदष्टकव
लाधृतकर्णानिद्रितालिखितचित्रमिवासन्॥५॥बर्हिणस्तबकधातुपलाशै

अ॰३५
॥एम॰॥
॥९९॥

र्बद्धमल्लपरिबर्हविडंबः॥ कर्हिचित्सबलआलिसगोपैर्गाःसमाह्वयतियत्रमु
कुंदः॥६॥ तर्हिभग्नगतयस्सरितोवैतत्पदांबुजरजोनिलनीतं॥ स्पृहयतीर्वय
मिवाबहुपुण्याःप्रेमवेपितभुजाःस्तिमितापः॥७॥ अनुचरैःसमनुवर्णितवी
र्यआदिपूरुषइवाचलभूतिः॥ वनचरोगिरितटेषुचरंतीर्वेणुनाह्वयतिगाःसय
दाहि॥८॥ वनलतास्तरवआत्मनिविष्णुंव्यंजयंत्यइवपुष्पफलाढ्याः॥ प्रणत
भारविटपामधुधाराःप्रेमहृष्टतनवःससृजुःस्म॥९॥ दर्शनीयतिलकोवनमा
लादिव्यगंधतुलसीमधुमत्तैः॥ अलिकुलैरलघुगीतमभीष्टमाद्रियन्यर्हि
संधितवेणुः॥१०॥ सरसिसारसहंसविहंगाश्चारुगीतहृतचेतसएत्य॥ हरिमु
पासततेयतचित्ताहंतमीलितदृशोधृतमौनाः॥११॥ सहबलस्रगवतंसविला

॥भा॰ द॰ पू॰॥
॥११०॥

तः सानुषु क्षितिभृतो व्रजदेव्यः॥ हर्षयन्यर्हि वेणुरवेण जातहर्षउपरंभति विश्वं
१२ महदतिक्रमणशंकितचेता मंदमंदमनुगर्जति मेघः॥ सुहृदमभ्यवर्षत्सु
मनोभिश्छाययाच विदधत्प्रतपत्रं॥१३॥ विविधगोपचरणेषु विदग्धो वेणु
वाद्यउरुधा निजशिक्षाः॥ तव सुतः सति यदाधरबिंबे दत्तवेणुरनयत्स्वरजा
तीः॥१४॥ सवनशस्तदुपधार्य सुरेशाः शक्रशर्वपरमेष्ठिपुरोगाः॥ कवय आन
तकंधरचित्ताः कश्मलं ययुरनिश्चिततत्वाः॥१५॥ निजपदाब्जदलैर्ध्वजवज्रनी
रजांकुशविचित्रललामैः॥ व्रजभुवः शमयन्खुरतोदं वर्ष्मधुर्यगतिरीरितवे
णुः॥१६॥ व्रजति तेन वयं सविलासवीक्षणार्पितमनोभववेगाः॥ कुजगतिंग
मिता न विदामः कश्मलेन कबरं वसनं वा॥१७॥ मणिधरः क्वचिदागणयन्गा

अ॰ ३५

॥एम॰॥
॥११०॥

मालयादयितगंधतुलस्याः॥प्रणयिनोनुचरस्यकदांसेप्रक्षिपन्भुजमगाय
तयत्र॥१८॥क्वणितवेणुरववंचितचित्ताःकृष्णमन्वसतकृष्णगृहिण्यः॥गुण
गुणार्णमनुगत्यहरिण्योगोपिकाइवविमुक्तगृहाशाः॥१९॥कुंददामकृतकौ
तुकवेषोगोपगोधनवृतोयमुनायां॥नंदसूनुरनघेतववत्सोनर्मदःप्रणयि
नांविजहार॥२०॥मंदवायुरुपवात्यनुकूलंमानयन्मलयजस्पर्शेन॥वंदिन
स्तमुपदेवगणायेवाद्यगीतबलिभिःपरिवव्रुः॥२१॥वत्सलोव्रजगवांयदग
ध्रोवंद्यमानचरणःपथिवृद्धैः॥कृत्स्नगोधनमुपोह्यदिनांतेगीतवेणुरनुगे
डितकीर्त्तिः॥२२॥उत्सवंश्रमरुचापिदृशीनामुन्नयन्खुररजश्छुरितस्रक्
दित्सयैतिसुहृदाशिषएषदेवकीजठरभूरुडुराजः॥२३॥मदविघूर्णित

लोचनईषन्मानदःस्वसुहृदांवनमाली॥बदरपांडुवदनोमृदुगंडंमंडयन्क
नककुंडललक्ष्म्या॥२४॥यदुपतिर्द्विरदराजविहारोयामिनीपतिरिवैषदिनां
ते॥मुदितवक्त्रउपयातिदुरंतंमोचयन्व्रजगवांदिनतापं॥२५॥श्रीशुकउवाच
॥एवंव्रजस्त्रियोराजन्कृष्णलीलानुगायतीः॥रेमिरेहःसुतच्चित्तास्तन्मन
स्कामहोदयाः॥२६॥ ॥इतिश्रीभागवतेमहापुराणेदशमस्कंधेवृंदावनक्री
डायांगोपिकानुगीतंनामपंचत्रिंशोऽध्यायः॥ ॥३५॥ ॥षट्त्रिंशेतुहतेरिष्टे
नारदोक्त्याबलाच्युतौ॥वसुदेवसुतौज्ञात्वाकंसोक्रूरंसमादिशत्॥१॥गोपी
एसांतरायांतंशंखचूडंनिहत्यसः॥अहनुगोपीमहानंदासहदुष्टमरिष्ट
कं॥२॥श्रीशुकउवाच॥अथतर्ह्यागतोगोष्ठमरिष्टोवृषभासुरः॥महींमहाक

कुत्कायःकंपयन्खुरविक्षतां ॥ १ ॥ रंभमाणःखरतरंपदाचविलिखन्महीं ॥ उद्य
म्यपुछंवप्राणिविषाणाग्रेणचोद्धरन् ॥ २ ॥ किंचित्किंचिछकृन्मुंचन्मूत्रयंस्तब्ध
लोचनः ॥ यस्यनिर्ह्रादितेनांगनिष्टुरेणगवांनृणां ॥ ३ ॥ पतंत्यकालतोगर्भाः
स्रवंतिस्मभयेनवै ॥ निर्विशंतिघनायस्यककुद्यचलशंकया ॥ ४ ॥ तंतीक्ष्ण
शृंगमुद्वीक्ष्यगोप्योगोपाश्चतत्रसुः ॥ पशवोदुद्रुवुर्भीताराजन्संत्यज्यगो
कुलं ॥ ५ ॥ कृष्णकृष्णेतितेसर्वेगोविंदंशरणंययुः ॥ भगवानपितद्वीक्ष्यगो
कुलंभयविद्रुतं ॥ ६ ॥ माभैष्टेतिगिराश्वास्यवृषासुरमुपाह्वयत् ॥ गोपालैः
पशुभिर्मंदत्रासितैःकिमसत्तम ॥ ७ ॥ बलदर्प्पहाहंदुष्टानांत्वद्विधानांदुरा
त्मनां ॥ इत्यास्फोट्याच्युतोरिष्टंतलशब्देनकोपयन् ॥ ८ ॥ सख्युरंसेभुजा

॥भा॰द॰पू॰॥
॥११२॥

अ॰३६

भोगंप्रसार्यावस्थितोहरिः॥ सोप्येवंकोपितोरिष्टःखुरेणावनिमुल्लिखन्॥९
उद्यत्पुच्छभ्रमन्मेघःक्रुद्धःकृष्णमुपाद्रवत्॥ अग्रन्यस्तविषाणाग्रःस्तब्धा
सृक्लोचनोच्युतं॥ कटाक्षिप्याद्रवत्तूर्णमिंद्रमुक्तोशनिर्यथा॥१०॥ गृहीत्वा
शृंगयोस्तं।वाअष्टादशपदानिसः॥ प्रत्यपोवाहभगवान्गजःप्रतिगजं
यथा॥११॥ सोपविद्धोभगवतापुनरुत्थायसत्वरः॥ आपतत्स्विन्नसर्वांगो
निःश्वसन्क्रोधमूर्छितः॥१२॥ तमापतंतंसनिगृह्यशृंगयोःपदासमाक्र
म्यनिपात्यभूतले॥ निःपीडयामासयथार्द्रमंबरंकृत्वाविषाणेनजघा
नसोपतत्॥१३॥ असृग्वमन्मूत्रशकृत्समुत्सृजन्क्षिपंश्चपादाननवस्थि
तेक्षणः॥ जगामकृच्छ्रंनिर्ऋतेरथक्षयंपुष्पैःकिरंतोहरिमीडिरेसुराः॥१४॥

॥एस॰॥
॥११२॥

एवंककुद्मिनंहत्वास्तूयमानःस्वजातिभिः विवेशगोष्ठंसबलोगोपीनांनयनो
त्सवः ॥१५॥ अरिष्टेनिहतेदैत्येकृष्णेनाद्भुतकर्मणा कंसायाथाहभगवान्ना
रदोदेवदर्शनः ॥१६॥ यशोदायाःसुतांकन्यांदेवक्याःकृष्णमेवच रामंचरोहि
णीपुत्रंवसुदेवेनबिभ्यता ॥१७॥ न्यस्तौस्वमित्रेनंदेवैयाभ्यांतेपुरुषाहताः
॥ निशम्यतद्भोजपतिःकोपात्प्रचलितेंद्रियः ॥१८॥ निशातमसिमादत्तवसु
देवजिघांसया ॥ निवारितोनारदेनतत्सुतौमृत्युमात्मनः ज्ञात्वालोहम
यैःपाशैर्बबंधसहभार्यया ॥१९॥ प्रतियातेतुदेवर्षौकंसआभाष्यकेशिनं ।
प्रेषयामासहन्येतांभवताराममाधवौ ॥२०॥ ततोमुष्टिकचाणूरशलतोश
लकादिकान् ॥ अमात्यान्हस्तिपांश्चैवसमाहूयाहभोजराट् ॥२१॥ भोभोनि

॥भा॰द॰स्क॰॥
॥११३॥

श्रूयतामे तदीस्याचाणूरमुष्टिकाः॥ नंदव्रजे किलासाते सुतावानकदुंदुभेः॥२२
रामकृष्णौ ततो मह्यं मृत्युः किल निदर्शितः॥ भवद्भ्यामिह संप्राप्तौ हन्येतां मल्ल
लीलया॥२३॥ मंचाः क्रियंतां विविधा मल्लरंगपरिश्रिताः॥ पौरा जानपदाः
सर्वे पश्यंतु स्वैरसंयुगं॥२४॥ महामात्र त्वया भद्र रंगद्वार्युपनीयतां॥ द्विपः
कुवलयापीडो जहि तेन ममाहितौ॥२५॥ आरभ्यतां धनुर्यागश्चतुर्दश्यां
यथाविधि॥ विशसंतु पशून्मेध्यान्भूतराजाय मीढुषे॥२६॥ इत्याज्ञाप्यार्थ
तंत्रज्ञ आहूय यदुपुंगवं॥ गृहीत्वा पाणिना पाणिं ततोऽक्रूरमुवाच ह॥२७॥
भो भो दानपते मह्यं क्रियतां मैत्रमादृतः॥ नान्यस्त्वत्तो हिततमो विद्यते भोज
वृष्णिषु॥२८॥ अतस्त्वामाश्रितः सौम्य कार्यगौरवसाधनं॥ यथेंद्रो विष्णुमा

अ॰३६
॥राम॰॥
॥११३॥

श्रित्य स्वार्थमध्यगमद्विभुः ॥ २९ ॥ गच्छ नंदव्रजं तत्र रुतावानकदुंदुभेः ॥ आसाते
ना विहानेन रथेनानय माचिरं ॥ ३० ॥ निसृष्टः किल मे मृत्युर्देवैर्वैकुंठसंश्रयैः ॥ ता
वानय समं गोपैर्नंदाद्यैः साभ्युपायनैः ॥ ३१ ॥ घातयिष्य इहानीतौ कालकल्पेन ह
स्तिना ॥ यदि मुक्तौ ततो मल्लैर्घातये वैद्युतोपमैः ॥ ३२ ॥ तयोर्निहतयोस्तप्तान्व
सुदेवपुरोगमान् ॥ तद्बंधून्निहनिष्यामि वृष्णिभोजदशार्हकान् ॥ ३३ ॥ उग्रसे
नं च पितरं स्थविरं राज्यकामुकं ॥ तद्भ्रातरं देवकं च ये चान्ये विद्विषो मम ॥ ३४ ॥
ततश्चैषा मही मित्र भवित्री नष्टकंटका ॥ जरासंधो मम गुरुर्द्विविदो दयितः स
खा ॥ शंबरो नरको बाणो मय्येव कृतसौहृदाः ॥ तैरहं सुरपक्षीयान्हत्वा भोक्ष्ये
महीं नृपान् ॥ ३५ ॥ एतज्ज्ञात्वाऽनयक्षिप्रं रामकृष्णाविहार्भकौ ॥ धनुर्मखनिरी

क्षार्थंद्रष्टुंयदुपुरश्रियं॥३७॥अक्रूरउवाच॥राजन्मनीषितंसध्र्यक्तवस्वाव
द्यमार्जनं॥सिद्ध्यसिद्ध्योःसमंकुर्याद्दैवंहिफलभावनं॥३८॥मनोरथान्करोत्यु
च्चैर्जनोदैवहतानपि॥युज्यतेहर्षशोकाभ्यांतथाप्याज्ञांकरोम्यहं॥३९॥एव
मादिश्यचाक्रूरंमंत्रिणश्चविसृज्यसः॥प्रविवेशगृहंकंसस्तथाक्रूरःस्वमाल
यं॥४०॥ ॥इतिश्रीभागवतेमहापुराणेदशमस्कंधेकंसमंत्रविचारोनामषट्त्रिंशो
ध्यायः॥सप्तत्रिंशेहतेकेशिन्यच्युतोभाविकर्मभिः॥नारदेनस्तुतःक्रीडन्व्योमा
सुरमथावधीत्॥१॥वृषवेषासुरंयद्वत्केशिनंहयवेषिणं॥कंसप्राणसखं
हत्वाकंसंव्यस्रमिवाकरोत्॥२॥श्रीशुकउवाच॥केशीतुकंसप्रहितःखुरैर्महीं
महाहयोनिर्ज्जरयन्मनोजवः॥सटावधूताभ्रविमानसंकुलंकुर्वन्नभोहेषित

भीषिताखिलः ॥ १ ॥ विशालनेत्रोविकटास्यकोटरोबृहद्गलोनीलमहांबुदो
पमः ॥ दुराशयःकंसहितंचिकीर्षुर्व्रजंसनंदस्यजगामकंपयन् ॥ २ ॥ तंत्रासयं
तंभगवान्स्वगोकुलंतद्धेषितैर्बालविघूर्णितांबुदं ॥ आत्मानमाजौमृग
यंतमग्रणीरुपाह्वयत्सव्यनदन्मृगेंद्रवत् ॥ ३ ॥ सतंनिशाम्याभिमुखंमुखे
नखंपिबन्निवाभ्यद्रवदत्यमर्षणः ॥ जघानपद्भ्यामरविंदलोचनंदुरासद
श्चंडजवोदुरत्ययः ॥ ४ ॥ तद्वंचयित्वातमधोक्षजोरुषाप्रगृह्यदोर्भ्यांपरिवि
ध्यपादयोः ॥ सावज्ञमुत्सृज्यधनुःशतांतरेयथोरगंतार्क्ष्यसुतोव्यवस्थितः
॥ ५ ॥ सलब्धसंज्ञःपुनरुत्थितोरुषाव्यादायकेशीतरसापतद्धरिं ॥ सोप्यस्यव
क्त्रेभुजमुत्तरंस्मयन्प्रवेशयामासयथोरगंबिले ॥ ६ ॥ दंतानिपेतुर्भगवद्भु

॥भा॰द॰स्कं॰॥
॥११५॥

जस्पृशस्ते केशिनस्तप्तमयःस्पृशो यथा ॥ बाहुश्च तद्देहगतो महात्मनो यथा
मयः संववृधे उपेक्षितः ॥ ७ ॥ समेधमानेन स कृष्णबाहुना निरुद्धवायुश्चरणांश्च
विक्षिपन् ॥ प्रस्विन्नगात्रः परिवृत्तलोचनः पपात लेंडं व्यसृजन् क्षितौ व्यसुः
८ ॥ तद्देहतः कर्कटिकाफलोपमाद्व्यसोरपाकृष्य भुजं महाभुजः ॥ अविस्मि
तोऽयत्नहतारिरुत्स्मयैः प्रसूनवर्षैर्वर्षद्भिरीडितः ॥ ९ ॥ देवर्षिरुपसंगम्य भा
गवतप्रवरो नृप ॥ कृष्णमक्लिष्टकर्माणं रहस्येतदभाषत ॥ १० ॥ कृष्ण कृष्णाप्र
मेयात्मन् योगेश जगदीश्वर ॥ वासुदेवाखिलावास सात्वतां प्रवर प्रभो ॥ ११ ॥
त्वमात्मा सर्वभूतानामेको ज्योतिरिवैधसां ॥ गूढो गुहाशयः साक्षी महापुरुष
ईश्वरः ॥ १२ ॥ आत्मनात्माश्रयः पूर्वं मायया ससृजे गुणान् ॥ तैरिदं सत्यसंकल्पः

अ॰३७

॥राम॰॥
॥११५॥

च

रजस्यत्स्यवशीश्वरः ॥ १३ ॥ सत्वंभूधरभूतानांदैत्यप्रमथरक्षसां ॥ अवती
र्णोविनाशायसेतूनांरक्षणायच ॥ १४ ॥ दिष्ट्यानेनिहतोदैत्योलीलयाऽयंह
याकृतिः ॥ यस्यहेषितसंत्रस्तास्त्यजंत्यनिमिषादिवं ॥ १५ ॥ चाणूरंमुष्टिकंचैव
मल्लानन्यांश्चहस्तिनं ॥ कंसंचनिहतंद्रक्ष्येऽपरश्वोहनितेविभो ॥ १६ ॥ तस्या
नुशंखयवनमुराणांनरकस्यच ॥ पारिजातापहरणमिंद्रस्यचपराजयं
१७ ॥ उद्वाहंवीरकन्यानांवीर्यशुल्कादिलक्षणं ॥ नृगस्यमोक्षणंशापाद्द्वा
रकायांजगत्पते ॥ १८ ॥ स्यमंतकस्यमणेरादानंसहभार्यया ॥ मृतपुत्रो
पादानंचब्राह्मणस्यस्वधामतः ॥ १९ ॥ पौंड्रकस्यवधंपश्चात्काशिपुर्याश्च
दीपनं ॥ दंतवक्रस्यनिधनंचैद्यस्यचमहाक्रतौ ॥ २० ॥ यानिचान्यानिवी

॥भा॰द॰पू॰॥
॥११६॥

र्याणिद्वारकामावसन्भवान्॥कर्त्ताद्रक्ष्याम्यहंतानिगेयानिकविभिर्भुवि॥२१॥
अथतेकालरूपस्यक्षपयिष्णोरमुष्यवै॥अक्षौहिणीनांनिधनंद्रक्ष्याम्यर्जु
नसारथेः॥२२॥विशुद्धविज्ञानघनंस्वसंस्थयासमाप्तसर्वार्थममोघवांछितं॥
स्वतेजसानित्यनिवृत्तमायागुणप्रवाहंभगवंतमीमहि॥२३॥त्वामीश्वरंस्वा
श्रयमात्ममाययाविनिर्मिताशेषविशेषकल्पनं॥क्रीडार्थमद्यात्तमनुष्य
विग्रहंनतोस्मिधुर्यंयदुवृष्णिसात्वतां॥२४॥श्रीशुकउवाच॥एवंयदुपतिंकृ
ष्णंभागवतप्रवरोमुनिः॥प्रणिपत्याभ्यनुज्ञातोययौतद्दर्शनोत्सवः॥२५॥भ
गवानपिगोविंदोहत्वाकेशिनमाहवे॥पशूनपालयत्पालैःप्रीतैर्व्रजसुखा
वहः॥२६॥एकदातेपशून्पालाश्चारयंतोद्रिसानुषु॥चक्रुर्निलायनक्रीडा॰

॥अ॰३७॥

॥राम॰॥
॥११६॥

श्चोरपालापदेशतः॥२६॥ तत्रासन्कतिचिच्चोराःपालाश्चकतिचिन्नृप
मेषायिताश्चतत्रैकेविजह्रुरकुतोभयाः॥२७॥ मयपुत्रोमहामायोव्योमोगो
पालवेषधृक्॥ मेषायितानपोवाहप्रायश्चोरायितोबहून्॥२८॥ गिरिदर्य्यांवि
निक्षिप्यनीतंनीतंमहासुरः॥ शिलयापिदधेद्वारंचतुःपंचावशेषिताः॥२९॥
तस्यतत्कर्मविज्ञायकृष्णःशरणदःसतां॥ गोपान्नयंतंजग्राहवृकंहरिरि
वौजसा॥३०॥ सनिजंरूपमास्थायगिरींद्रसदृशंबली॥ इच्छन्विमोक्तुमात्मा
नंनाशक्नोद्ग्रहणातुरः॥३१॥ तंनिगृह्याच्युतोदोर्भ्यांपातयित्वामहीतले॥ प
श्यतांदिविदेवानांपशुमारममारयत्॥३२॥ गुहापिधानंनिर्भिद्यगोपान्नि
सार्यकृच्छ्रतः॥ स्तूयमानःसुरैर्गोपैःप्रविवेशस्वगोकुलं॥३३॥ इतिश्रीभाग

वतेमहापुराणेदशमस्कंधेसप्तत्रिंशोऽध्यायः॥३७॥ ॥अष्टत्रिंशोयथाध्यायन्नक्रू
रोगोकुलंगतः॥तथैवरामकृष्णाभ्यांग्रहंनीत्वासुसत्कृतः॥१॥प्रातःकेशिवधे
वृत्तेह्यादशस्यांनिर्गतेमुनौ॥ततोव्योमेहतेक्रूरःसायंगोकुलमागमत्॥२॥श्रीशु
कउवाच॥अक्रूरोपिचतांरात्रिंमधुपुर्यांमहामतिः॥उषित्वारथमास्थायप्रययौ
नंदगोकुलं॥१॥गच्छन्पथिमहाभागोभगवत्यंबुजेक्षणे॥भक्तिंपरामुपगत
एवमेतदचिंतयत्॥२॥किंमयाचरितंभद्रंकिंतप्तंपरमंतपः॥किंवाथयथा
र्हतेदत्तंयद्द्रक्ष्याम्यद्यकेशवं॥३॥ममैतद्दुर्लभंमन्यउत्तमश्लोकदर्शनं
विषयात्मनोयथाब्रह्मकीर्त्तनंशूद्रजन्मनः॥४॥मैवंममाधमस्यापिस्या
देवाच्युतदर्शनं॥ह्रियमाणःकालनद्याक्वचित्तरतिकश्चन॥५॥ममाद्य।

मंगलंनष्टंफलवांश्चैवमेभवः ॥ यन्नमस्येभगवतोयोगिध्येयांघ्रिपंकजं ॥ ६
कंसोबताद्याकृतमेत्यनुग्रहंद्रक्ष्येंघ्रिपद्मंप्रहितोऽमुनाहरेः ॥ कृतावतार
स्यदुरत्ययंतमःपूर्वेऽतरन्यन्नखमंडलत्विषा ॥ ७ ॥ यदर्चितंब्रह्मभवादिभिः
सुरैःश्रियाचदेव्यामुनिभिःससात्वतैः ॥ गोचारणायानुचरैश्चरद्वनेयद्गोपि
कानांकुचकुंकुमांकितं ॥ ८ ॥ द्रक्ष्यामिनूनंसुकपोलनासिकंस्मितावलो
कारुणकंजलोचनं ॥ मुखंमुकुंदस्यगुडालकावृतंप्रदक्षिणंमेप्रचरंति
वैमृगाः ॥ ९ ॥ अप्यद्यविष्णोर्मनुजत्वमीयुषोभारावतारायभुवोनिजेछ
या ॥ लावण्यधाम्नोभवितोपलंभनंमह्यंननस्यात्फलमंजसादृशः ॥ १० ॥
यईक्षिताहंरहितोप्यसत्सतोःस्वतेजसापास्ततमोभिदाभ्रमः ॥ स्वमाय

॥भा॰द॰पू॰॥
॥११८॥

अ॰३८

यात्मन्नचिंतितस्तदीक्षयाप्राणात्सधीभिः सदनेषुभीयते ॥११॥ यस्याखिलामी
वहभिः सुमंगलैर्वाचोविमिश्रागुणकर्मजन्मभिः॥ प्राणंतिशुंभंतिपुनंतिवैज
गद्यास्तद्विरक्ताःशवशोभनामताः॥१२॥ सचावतीर्णःखिलुसात्वतान्वयेस्व
सेतुपालामरवर्यशर्मकृत्॥ यशोवितन्वन्व्रजआस्तईश्वरोगायंत्तिदेवाय
दशेषमंगलं॥१३॥ तंत्वद्यनूनंमहतांगतिंगुरुंत्रैलोक्यकांतंदृशिमन्महोत्स
वं॥ रूपंदधानंश्रियईप्सितास्पदंद्रक्ष्येममासन्नुषसःसुदर्शनाः॥१४॥ अथा
वरूढःसपदीशयोरथात्प्रधानपुंसोश्चरणंस्वलब्धये॥ धियाधृतंयोगिभि
रप्यहंध्रुवंनमस्यआभ्यांचसखीन्वनौकसः॥१५॥ अप्यंघ्रिमूलेपतितस्यमे
विभुःशिरस्यधास्यन्निजहस्तपंकजं॥ दत्ताभयंकालभुजंगरंहसाप्रोद्वे जि

॥राम॰॥
॥११८॥

जितानां शरणैषिणां नृणां ॥ समर्हणं यत्र निधाय कौशिकस्तथा बलिश्चाप जग
त्रयेंद्रतां ॥ यद्वा विहारे व्रजयोषितां श्रमं स्पर्शेन सौगंधिकगंध्यपानुदत् ॥ १७ ॥ न
मय्युपैष्यत्यरिबुद्धिमच्युतः कंसस्य दूतः प्रहितोपि विश्वदृक् ॥ योंतर्बहिश्चेतस ए
तदीहितं क्षेत्रज्ञ ईक्षत्यमलेन चक्षुषा ॥ १८ ॥ अप्यंघ्रिमूले वहितं कृतांजलिं मामी
क्षिता सस्मितमार्द्रया दृशा ॥ सपद्यपध्वस्तसमस्तकिल्बिषो वोढा मुदं वीतविशं
क ऊर्जितां ॥ १९ ॥ सुहृत्तमं ज्ञातिमनन्यदैवतं दोर्भ्यां बृहद्भ्यां परिरप्स्यतेऽथ मां ॥
आत्मा हि तीर्थीक्रियते तदैव मे बंधश्च कर्मात्मक उच्छ्वसित्यतः ॥ २० ॥ लब्ध्वांगसं
गं प्रणतं कृतांजलिं मां वक्ष्यतेऽक्रूर ततेत्युरुश्रवाः ॥ तदा वयं जन्मभृतो महीय
सा नैवादृतो यो धिगमुष्य जन्म तत् ॥ २१ ॥ न तस्य कश्चिद्दयितः सुहृत्तमो न चा

प्रियोद्वेष्य उपेक्ष्य एव वा ॥ तथापि भक्तान्भजते यथा तथा सुरद्रुमो यद्वदुपाश्रि
तोर्थदः ॥ २२ ॥ किं चाग्रजो मावनतं यदूत्तमः स्मयन्परिष्वज्य गृहीतमंजलौ ॥ गृ
हं प्रवेश्याप्तसमस्तसत्कृतं संप्रेक्ष्यते कंसकृतं स्वबंधुषु ॥ २३ ॥ श्रीशुक उवाच
इति संचिंतयन्कृष्णं श्वफल्कतनयोध्वनि ॥ रथेन गोकुलं प्राप्तः सूर्यश्चास्त
गिरिं नृप ॥ २४ ॥ पदानि तस्याखिललोकपालकिरीटजुष्टामलपादरेणोः
॥ ददर्श गोष्ठे क्षितिकौतुकानि विलक्षितान्यब्जयवांकुशाद्यैः ॥ २५ ॥ तद्दर्श
नाह्लादविवृद्धसंभ्रमः प्रेम्णोर्ध्वरोमाश्रुकलाकुलेक्षणः ॥ रथादवस्कंद्य स तेष्व
चेष्टत प्रभोरमून्यंघ्रिरजांस्यहो इति ॥ २६ ॥ देहंभृतामियानर्थो हित्वा दंभं भ
यं शुचं ॥ संदेशाद्यो हरेर्लिंगदर्शनश्रवणादिभिः ॥ २७ ॥ ददर्श कृष्णं रामं च व्र

जेगोदोहनंगतौ ॥ पीतनीलांबरधरौशारदंबुरुहेक्षणौ ॥ २८ ॥ किशोरौश्या
मलश्वेतौश्रीनिकेतौबृहद्भुजौ ॥ स्मुमुखौसुंदरवरौबालद्विरदविक्रमौ ॥ २९
ध्वजवज्रांकुशांभोजैश्चिह्नितैरंघ्रिभिर्व्रजं ॥ शोभयंतौमहात्मानौसानुक्रोश
स्मितेक्षणौ ॥ ३० ॥ उदाररुचिरक्रीडौस्रग्विणौवनमालिनौ ॥ पुण्यगंधानुलि
प्तांगौस्नातौविरजवाससौ ॥ ३१ ॥ प्रधानपुरुषावाद्यौजगद्धेतूजगत्पती ॥
अवतीर्णौजगत्यर्थेस्वांशेनबलकेशवौ ॥ ३२ ॥ दिशोवितिमिराराजन्कुर्वा
णौप्रभयास्वया ॥ यथामारकतःशैलोरौप्यश्वकनकाचितौ ॥ ३३ ॥ रथात्तूर्ण
मवप्लुत्यसोक्रूरःस्नेहविह्वलः ॥ पपातचरणोपांतेदंडवद्रामकृष्णयोः ॥ ३४
भगवद्दर्शनाह्लादबाष्पपर्याकुलेक्षणः ॥ पुलकाचितांगऔत्कंठ्यात्स्वाख्या ॥

नेनाशकन्नृप ॥३५॥ भगवांस्तमभिप्रेत्य रथांगांकितपाणिना ॥ परिरेभेऽभ्यु
पाकृष्य प्रीतः प्रणतवत्सलः ॥३६॥ संकर्षणश्च प्रणतमुपगुह्य महामनाः ॥ गृ
हीत्वा पाणिना पाणी अनयत्सानुजो गृहं ॥३७॥ पृष्ट्वाथ स्वागतं तस्मै निवेद्य
प्रवरासनं ॥ प्रक्षाल्य विधिवत्पादौ मधुपर्कार्हमाहरत् ॥३८॥ निवेद्य गां चा
तिथये संबाह्य श्रांतमादृतः ॥ अन्नं बहुगुणं मेध्यं श्रद्धयोपाहरद्विभुः ॥३९॥
तस्मै भुक्तवते प्रीत्या रामः परमधर्मवित् ॥ मुखवासैर्गंधमाल्यैः परां प्रीतिं
व्यधात्पुनः ॥४०॥ पप्रच्छ सत्कृतं नंदः कथं स्थ निरनुग्रहे ॥ कंसे जीवति दाशार्ह
सौनपाला इवावयः ॥४१॥ योऽवधीत्स्वस्वसुस्तोकान्क्रोशंत्या असुतृप्ख
लः ॥ किंनुस्वित्तत्प्रजानां वः कुशलं विमृशामहे ॥४२॥ इत्थं सूनृतया वाचा नं

देन सुसभाजितः॥ अक्रूरः परिपृष्टेन जहावध्वपरिश्रमं॥४३॥ ॥इति श्रीभ
गवते महापुराणे दशमस्कंधे अक्रूरागमनं अष्टत्रिंशोऽध्यायः॥३८॥ नवत्रिंशे पुरीं
गच्छत्यच्युते गोपिकोक्तयः॥ अक्रूरेणाथ कालिंद्यां विष्णुलोकस्य दर्शनं॥१॥
श्रीशुक उवाच॥ सुखोपविष्टः पर्यंके रामकृष्णोरुमानितः॥ लेभे मनोरथान्स
र्वान्पथि यान्स चकार ह॥१॥ किमलभ्यं भगवति प्रसन्ने श्रीनिकेतने॥ तथा
पि तत्परा राजन्न हि वांछंति किंचन॥२॥ सायंतनाशनं कृत्वा भगवान्देवकी
सुतः॥ सुहृत्सु वृत्तं कंसस्य पप्रछान्यच्चिकीर्षितं॥३॥ श्रीभगवानुवाच॥ तात
सोम्यागतः कच्चित्स्वागतं भद्रमस्तु वः॥ अपि स्वज्ञातिबंधूनामनमीवम
नामयं॥४॥ किंनु नः कुशलं पृछे एधमाने कुलामये॥ कंसे मातुलनाम्न्यं

॥भा॰द॰पू॰॥
॥१२२॥

गस्तानांनस्तत्सजातुच॥५॥अहोअस्मदभूद्भूरिपित्रोर्ऋजिनमार्ययोः॥यद्धेतोः
पुत्रमरणंयद्धेतोर्बंधनंतयोः॥६॥दृष्ट्याद्यदर्शनंस्वानांमह्यंवःसौम्यकांक्षितं
॥संजातंवर्ण्यतांतातनवागमनकारणं॥७॥श्रीशुकउवाच॥पृष्टोभगवतास
र्वंवर्णयामाससमाधवः॥वैरानुबंधंयदुषुवसुदेववधोद्यमं॥८॥यत्संदेशो
यदर्थंवाद्दूतःसंप्रेषितःस्वयं॥यदुक्तंनारदेनास्यस्वजन्मानकदुंदुभेः॥९
श्रुत्वाक्रूरवचःकृष्णोबलश्चपरवीरहा॥प्रहस्यनंदंपितरंराज्ञादिष्टंविजज्ञ
तुः॥१०॥गोपान्समादिशत्सोपिगृह्यतांसर्वगोरसः॥उपायनानिगृह्णीध्वंयु
ज्यंतांशकटानिच॥११॥यास्यामःश्वोमधुपुरींदास्यामोनृपतेरसान्॥द्रक्ष्या
मःसुमहत्पर्वयांतिजानपदाःकिल॥१२॥एवमाघोषयत्क्षत्रानंदगोपःस्व

अ॰३९

॥राम॰॥
॥१२२॥

गोकुले ॥ गोप्यस्तास्तदुपश्रुत्य बभूवुर्व्यथिता भृशं ॥ रामकृष्णौ पुरीं नेतुं अ
क्रूरं व्रजमागतं ॥ १३ ॥ काश्चित्तत्कृतहृत्तापश्वासम्लानमुखश्रियः ॥ स्रंसद्दुकूल
वलयकेशग्रंथ्यश्च काश्चन ॥ १४ ॥ अन्याश्च तदनुध्याननिवृत्ताशेषवृत्तयः ॥ ना
भ्यजानन्निमं लोकमात्मलोकं गता इव ॥ १५ ॥ स्मरंत्यश्चापराः शौरेरनुराग
स्मितेरिताः ॥ हृदिस्पृशश्चित्रपदा गिरः संमुमुहुः स्त्रियः ॥ १६ ॥ गतिं सुललि
तां चेष्टां स्निग्धहासावलोकनं ॥ शोकापहानि नर्माणि प्रोद्दामचरितानि च
१७ ॥ चिंतयंत्यो मुकुंदस्य भीता विरहकातराः ॥ समेताः संघशः प्रोचुरश्रुमुख्यो
च्युताशयाः ॥ १८ ॥ गोप्य ऊचुः ॥ अहो विधातस्तव न क्वचिद्दया संयोज्य मैत्र्या
प्रणयेन देहिनः ॥ तांश्चाकृतार्थान्वियुनंक्ष्यपार्थकं विक्रीडितं तेऽर्भकचेष्टि

तंयथा॥१९॥यस्त्वंप्रदर्श्यासितकुंतलावृतंमुकुंदवक्त्रंसुकपोलमुन्नसं॥शोका
पनोदस्मितलेशसुंदरंकरोषिपारोक्ष्यमसाधुतेकृतं॥२०॥क्रूरस्त्वमक्रूरस
माख्ययास्मनश्चक्षुर्हिदत्तंहरसेबतान्नवत्॥येनैकदेशेखिलसर्गसौष्ठवंत्व
दीयमद्राक्ष्मवयंमधुद्विषः॥२१॥ननंदसूनुःक्षणभंगसौहृदःसमीक्षतेनःस्व
कृतातुराबत॥विहायगेहान्स्वजनान्सुतान्पतींस्तद्दास्यमद्धोपगतानवप्रि
यः॥२२॥सुखंप्रभातारजनीयमाशिषःसत्याबभूवुःपुरयोषितांध्रुवं॥याःसं
प्रविष्टस्यमुखंव्रजस्पतेःपास्यंत्यपांगोत्कलितस्मितासवं॥२३॥तासांमुकुं
दोमधुमंजुभाषितैर्गृहीतचित्तःपरवान्मनस्व्यपि॥कथंपुनर्नःप्रतियास्यतेब
लाग्राम्याःसलज्जस्मितविभ्रमैर्भ्रमन्॥२४॥अद्यध्रुवंतत्रदृशोभविष्यतेदा

ग्गार्हभोजांधकवृष्णिसात्वतां ॥ महोत्सवः श्रीरमणं गुणास्पदं द्रक्ष्यंति ये चाध्व
नि देवकीसुतं ॥२५॥ मेतद्विधस्याऽकरुणस्य नाम भूदक्रूर इत्येतदतीवदारुणः
॥ योसावनाश्वास्य सुदुःखितं जनं प्रियात्प्रियं नेष्यति पारमध्वनः ॥२६॥ अना
र्द्रधीरेष समास्थितो रथं तमन्वमी च त्वरयंति दुर्मदाः ॥ गोपा अनोभिः स्थवि
रैरुपेक्षितं दैवं च नोद्य प्रतिकूलमीहते ॥२७॥ निवारयामः समुपेत्य माधवं किं
नोकरिष्यन् कुलवृद्धबांधवाः ॥ मुकुंदसंगान्निमिषार्द्धदुस्त्यजाद्दैवेन विध्वं
सितदीनचेतसां ॥२८॥ यस्यानुरागललितस्मितवल्गुमंत्रलीलावलोक
परिरंभणरासगोष्ठ्यां ॥ नीताः स्म नः क्षणमिव क्षणदा विना तं गोप्यः कथं न्व
तितरेम तमो दुरंतं ॥२९॥ योऽह्नः क्षये व्रजमनंतसखः परीतो गोपैर्विशन्खुर

रजःछुरितालकस्रक॥वेणुंक्वणनूस्मितकटाक्षनिरीक्षणेनचित्तंक्षिणोत्य
मुमृतेनुकथंभवेम॥३०॥श्रीशुकउवाच॥एवंब्रुवाणाविरहातुराभृशंव्रजस्त्रियः
कृष्णविषक्तमानसाः॥विसृज्यलज्जांरुरुदुःस्मसुस्वरंगोविंददामोदरमा
धवेति॥३१॥स्त्रीणामेवंरुदंतीनामुदितेसवितर्यथा॥अक्रूरश्चोदयामास
कृतमैत्रादिकोरथं॥३२॥गोपास्तमन्वसज्जंतनंदाद्याःशकटैस्ततः॥आदा
योपायनंभूरिकुंभान्गोरससंभृतान्॥३३॥गोप्यश्चदयितंकृष्णमनुव्रज्या
नुरंजिताः॥प्रत्यादेशंभगवतःकांक्षंत्यश्चावतस्थिरे॥३४॥तास्तथातप्यती
र्वीक्ष्यस्वप्रस्थानेयदूत्तमः॥सांत्वयामाससप्रेमैरायास्यइतिदौत्यकैः॥३५॥
यावदालक्ष्यतेकेतुर्यावद्रेणूरथस्यच॥अनुप्रस्थापितात्मानोलेख्यानी

वोपतस्थिरे ३६ तानिराशानिववृतुर्गोविंदविनिवर्त्तने विशोकाअहनी
निन्युर्गायंत्यःप्रियचेष्टितं ३७ भगवानपिसंप्राप्तोरामाक्रूरयुतोनृप र
थेनवायुवेगेनकालिंदीमघनाशिनीं ३८ तत्रोपस्पृस्यपानीयंपीत्वा
मृष्टंमणिप्रभं वृक्षखंडमुपव्रज्यसरामोरथमाविशत् ३९ अक्रूरस्ता
मुपामंत्र्यनिवेश्यचरथोपरि कालिंद्याह्रदमागत्यस्नानंविधिवदाचर
त् ४० निमज्यतस्मिन्सलिलेजपन्ब्रह्मसनातनं तावेवददृशेक्रूरो
रामकृष्णोसमन्वितो ४१ तौरथस्थौकथमिहसुतावानकदुंदुभेः तर्हि
स्वित्स्यंदनेनस्तइत्युन्मज्यव्यचष्टसः ४२ तत्रापिचयथापूर्वमासीनोपुन
रेवसः न्यमज्जदर्शनंयन्मेमृषाकिंसलिलेतयोः ४३ भूयस्तत्रापिसोद्रा

क्षीतैस्तूयमानमहीश्वरं॥ सिद्धचारणगंधर्वैरप्सरोभिर्नतकंधरैः॥४४॥ सहस्रशि
रसं देवं सहस्रफणमौलिनं॥ नीलांबरं विसश्वेतं शृंगैः श्वेतमिव स्थितं॥४५॥
तस्योत्संगे घनश्यामं पीतकौशेयवाससं॥ पुरुषं चतुर्भुजं शांतं पद्मपत्रारु
णेक्षणं॥४६॥ चारुप्रसन्नवदनं चारुहासनिरीक्षणं॥ सुभ्रून्नसं चारुकर्ण
सुकपोलारुणाधरं॥४७॥ प्रलंबपीवरभुजं तुंगांसोरःस्थलश्रियं॥ कंबुकं
ठं निम्ननाभिं बलिवत्पल्लवोदरं॥४८॥ बृहत्कटितटश्रोणिकरभोरुद्वया
न्वितं॥ चारुजानुयुगं चारुजंघायुगलसंयुतं॥४९॥ तुंगगुल्फारुणनख
व्रातदीधितिभिर्वृतं॥ नवांगुल्यंगुष्ठदलेविलसत्पादपंकजं॥५०॥ सुमहार्ह
मणिव्रातकिरीटकटकांगदैः॥ कटिसूत्रब्रह्मसूत्रहारनूपुरकुंडलैः॥५१॥

भ्राजमानं पद्मकरं शंखचक्रगदाधरं ॥ श्रीवत्सवक्षसं भ्राजत्कौस्तुभं वनमा
लिनं ॥५२॥ सुनंदनंदप्रमुखैः पार्षदैः सनकादिभिः ॥ सुरेशैर्ब्रह्मरुद्राद्यैर्नव
भिश्च द्विजोत्तमैः ॥५३॥ प्रह्लादनारदवसुप्रमुखैर्भागवतोत्तमैः ॥ स्तूयमानं पृ
थग्भावैर्वचोभिरमलात्मभिः ॥५४॥ श्रिया पुष्ट्या गिरा कांत्या कीर्त्या तुष्ट्येल
योर्जया ॥ विद्ययाविद्यया शक्त्या मायया भिर्निषेवितं ॥५५॥ विलोक्य सुभृ
शं प्रीतो भक्त्या परमया युतः ॥ हृष्यत्तनूरुहो भावपरिक्लिन्नात्मलोचनः
॥५६॥ गिरा गद्गदयास्तौषीत्सत्वमालंब्य सात्वतः ॥ प्रणम्य मूर्ध्नावहितः
कृतांजलिपुटः शनैः ॥५७॥ ॥ इति श्रीभागवते महापुराणे दशमस्कंधे अक्रू
रप्रतिपादनेएकोनचत्वारिंशः ॥ चत्वारिंशो ततोक्रूरः कृस्नंमत्वेश्वरेश्वरं ॥ प्रण

म्यभक्त्या तुष्टाव सगुणागुणभेदनः ॥१॥ अक्रूर उवाच ॥ नतोस्म्यहं त्वाऽखि
लहेतुहेतुं नारायणं पूरुषमाद्यमव्ययं ॥ यन्नाभिजातादरविंदकोशाद्ब्रह्मा
विरासीद्यत एष लोकः ॥१॥ भूस्तोयमग्निः पवनः खमादिर्महानजादिर्मन
इंद्रियाणि ॥ सर्वेंद्रियार्था विबुधाश्च सर्वे ये हेतवस्ते जगतोऽगभूताः ॥२॥
नैते स्वरूपं विदुरात्मनस्ते ह्यजादयोनात्मतया गृहीताः ॥ अजोनुबद्धः स
गुणैरजाया गुणात्परं वेद न ते स्वरूपं ॥३॥ त्वां योगिनो यजंत्यद्धा महापुरु
षमीश्वरं ॥ साध्यात्मं साधिभूतं च साधिदैवं च साधवः ॥४॥ त्रय्या च विद्यया के
चित्त्वां वै वैतानिका द्विजाः ॥ यजंते विततैर्यज्ञैर्नानारूपामराख्यया ॥५॥ एके
त्वाखिलकर्माणि संन्यस्योपशमं गताः ॥ ज्ञानिनो ज्ञानयज्ञेन यजंति ज्ञानविग्रहं ॥६॥

अन्येचसंस्कृतात्मानोविधिनाभिहितेनते॥यजंतित्वन्मयास्त्वांवैबहुमूर्त्ये
कमूर्त्तिकं॥७॥त्वामेवान्येशिवोक्तेनमार्गेणशिवरूपिणं॥बह्वाचार्यविभेदेन
भगवंतंसमुपासते॥८॥सर्वएवयजंतित्वांसर्वदेवमयेश्वरं॥येप्यन्यदेवता
भक्तायद्यप्यन्यधियःप्रभो॥९॥यथाद्रिप्रभवानद्यःपर्जन्यापूरिताःप्रभो॥
विशंतिसर्वतःसिंधुंतद्वत्वांगतयोंततः॥१०॥सत्वंरजस्तमइतिभवतःप्रकृ
तेर्गुणाः॥तेषुहिप्राकृताःप्रोताआब्रह्मस्थावरादयः॥११॥तुभ्यंनमस्तेस्त्ववि
षक्तदृष्टयेसर्वात्मनेसर्वधियांचसाक्षिणे॥गुणप्रवाहोयमविद्ययाकृतः
प्रवर्त्ततेदेवनृतिर्यगात्मसु॥१२॥अग्निर्मुखंतेवनिरंघ्रिरीक्षणंसूर्योनभोनाभि
रथोदिशःश्रुतिः॥द्योःकंसुरेंद्रास्तवबाहवोर्णवाःकुक्षिर्मरुत्प्राणबलंप्रकल्पितं॥१३॥

रोमाणिवृक्षोषधयःशिरोरुहामेघाःपरस्यास्थिनखानितेद्रयः॥निमेषणंरा
त्र्यहनीप्रजापतिर्मेढ्रस्तुवृष्टिस्तववीर्यमिष्यते॥१४॥त्वय्यव्ययात्मन्पुरुषेप्र
कल्पितालोकाःसपालाबहुजीवसंकुलाः॥यथाजलेसंजिहतेजलौकसो
प्युदुंबरेवामसकामनोमये॥१५॥यानियानीहरूपाणिक्रीडनार्थंबिभर्षि
हि॥तैरामृष्टशुचोलोकामुदागायंतितेयशः॥१६॥नमःकारणमत्स्यायप्र
लयाब्धिचरायच॥हयशीर्ष्णेनमस्तुभ्यंमधुकैटभमृत्यवे॥१७॥अकूपारायबृ
हतेनमोमंदरधारिणे॥क्षित्युद्धारविहारायनमःशूकरमूर्तये॥१८॥नमस्ते
द्भुतसिंहायसाधुलोकभयापह॥वामनायनमस्तुभ्यंक्रांतत्रिभुवनायच॥१९॥
नमोभृगूणांपतयेदृप्तक्षत्रवनच्छिदे॥नमस्तेरघुवर्यायरावणांतकरायच॥२०॥

नमस्तेवासुदेवायनमःसंकर्षणायच॥प्रद्युम्नायानिरुद्धायसात्वतांपतयेनमः
२१ नमोबुद्धायशुद्धायदैत्यदानवमोहिने॥म्लेछप्रायक्षत्रहंत्रेनमस्तेकल्कि
रूपिणे॥२२॥भगवन्सर्वलोकोयंमोहितस्तवमायया॥अहंममेत्यसद्ग्रा
होभ्राम्यतेकर्मवर्त्मसु॥२३॥अहंचात्मात्मजागारदारार्थस्वजनादिषु
भ्रमामिस्वप्नकल्पेषुमूढःसत्यधियाविभो॥अनित्यानात्मदुःखेषुविप
र्ययमतिर्ह्यहं॥द्वंद्वारामस्तमोविष्टोनजानेत्वात्मनःप्रियं॥२५॥यथाबुधो
जलंहित्वाप्रतिछन्नंतदुद्भवैः॥अभ्येतिमृगतृष्णांवैतद्वत्त्वाहंपराङ्मुखः॥२६॥
नोत्सहेहंकृपणधीःकामकर्महतंमनः॥रोद्धुंप्रमाथिभिश्चाक्षैर्ह्रियमाण
मितस्ततः॥२७॥सोहंतवांघ्र्युपगतोस्म्यसतांदुरापंतच्चाप्यहंभवदनुग्र

॥भा॰द॰पू॰॥
॥१२७॥

हईशमन्ये॥पुंसोभवेद्यर्हिसंसरणापवर्गस्त्वय्यब्जनाभसदुपासनयामतिः
स्यात्॥२८॥नमोविज्ञानमात्रायसर्वप्रत्ययहेतवे॥पुरुषेशप्रधानायब्रह्मणे
नंतशक्तये॥२९॥नमस्तेवासुदेवायसर्वभूतक्षयायच॥हृषीकेशनमस्तु
भ्यंप्रपन्नंत्राहिमांप्रभो॥३०॥ ॥इतिश्रीभागवतेमहापुराणेदशमस्कंधे
महापुरुषस्तवेअक्रूरयानेअष्टादशसाहस्र्यांसंहितायांचत्वारिंशोऽध्यायः॥४०॥
एकचत्वारिंशकेहत्वरजकंप्राविशत्पुरीं॥ततोवरुणनर्यतुष्टःसुदाम्नोवाय
कस्यच॥१॥सशंकमक्रूरमनःप्रमोदस्वधामसंदर्शनस्तत्कृपातः॥
स्वराजधानीमथुरामपश्यदलंकृतानंतमहोत्सवाद्यां॥ ॥श्रीशुकउवा
च॥स्तुवतस्तस्यभगवान्दर्शयित्वाजलेवपुः॥भूयःसमाहरत्कृष्णोनटो

अ॰४०॥

द॰
॥राम॰॥
॥१२७॥

नाद्यमिवात्मनः ॥ १ ॥ सोपि चांतर्हितं वीक्ष्य जलादुन्मज्य सत्वरः ॥ कृत्वाचा
वश्यकं सर्वं विस्मितो रथमागमत् ॥ २ ॥ तमपृच्छद्धृषीकेशः किं ते दृष्टमि
हाद्भुतं ॥ भूमौ वियति तोये वा तथा लक्षयामहे ॥ ३ ॥ अक्रूर उवाच ॥ अद्भु
तानीह यावंति भूमौ वियति वा जले ॥ त्वयि विश्वात्मके तानि किं मे दृष्टं वि
पश्यतः ॥ ४ ॥ यत्राद्भुतानि सर्वाणि भूमौ वियति वा जले ॥ तं त्वानुपश्यतो
ब्रह्मन्किं मे दृष्टमिहाद्भुतं ॥ ५ ॥ इत्युक्त्वा चोदयामास स्यंदनं गांदिनीसुतः
॥ मथुरामनयद्रामं कृष्णं चैव दिनात्यये ॥ ६ ॥ मार्गे ग्रामजना राजंस्तत्र तत्रो
पसंगताः ॥ वसुदेवसुतौ वीक्ष्य प्रीता दृष्टिं न चाददुः ॥ ७ ॥ तावद्व्रजौकसस्त
त्र नंदगोपादयोग्रतः ॥ पुरोपवनमासाद्य प्रतीक्षंतोऽवतस्थिरे ॥ ८ ॥

तान्समेत्याहभगवानक्रूरंजगदीश्वरः गृहीत्वापाणिनापाणिंप्रश्रितंप्र
हसन्निव ९ भवान्प्रविशतामग्रेसहयानःपुरींगृहं वयंत्विहावमुच्याथ
ततोद्रक्ष्यामहेपुरीं १० अक्रूरउवाच नाहंभवद्भ्यांरहितःप्रवेक्ष्येमथुरांप्र
भो त्यक्तुंनार्हसिमांनाथभक्तंतेभक्तवत्सल ११ आगच्छयामगेहान्नः
सनाथान्कुर्वधोक्षज सहाग्रजःसगोपालैःसुहृद्भिश्चसुहृत्तम १२
पुनीहिपादरजसागृहान्नोगृहमेधिनां यच्छौचेनानुतृप्यंतिपितरःसा
ग्नयःसुराः १३ अवनिज्यांघ्रियुगलमासीच्छ्लोक्योबलिर्महान् ऐश्वर्य
मतुलंलेभेगतिंचैकांतिनांतुयाः १४ आपस्तेंघ्र्यवनेजिन्यस्त्रींल्लोकां
छुचयोपुनन् शिरसाधत्तयाःसर्वःस्वर्यातासगरात्मजाः १५ देवदे

वज्जगन्नाथपुण्यश्रवणकीर्त्तन॥ यदूत्तमोत्तमश्लोकनारायणनमो
स्तुते॥१६॥श्रीभगवानुवाच॥आयास्यभवतोगेहमहमार्यसमन्वितः॥
यदुचक्रद्रुहंहत्वावितरिष्येसुहृत्प्रियं॥१७॥श्रीशुकउवाच॥एवमुक्तोभ
गवतासोऽक्रूरोविमनाइव॥पुरींप्रविष्टःकंसायकर्मावेद्यगृहंययौ॥१८
अथापराह्णेभगवान्कृष्णःसंकर्षणान्वितः॥मथुरांप्राविशद्गोपैर्दिदृ
क्षुःपरिवारितः॥१९॥ददर्शतांस्फाटिकतुंगगोपुरद्वारांबृहद्धेमकपाट
तोरणां॥ताम्रारकोष्ठांपरिखादुरासदामुद्यानरम्योपवनोपशोभितां॥
२०॥सौवर्णशृंगाटकहर्म्यनिःकुटैःश्रेणीसभाभिर्भवनैरुपस्कृतां॥वैदूर्य
वज्रामलनीलविद्रुमैर्मुक्ताहरिद्भिर्वलभीषुवेदिषु॥२१॥जुष्टेषुजाला

मुखरंध्रकुट्टिमेष्वाविष्टपारावतबर्हिनादितां ॥ संसिक्तरथ्यापणमार्गचत्व
रां प्रकीर्णमाल्यांकुरलाजतंदुलां ॥२२॥ आपूर्णकुंभैर्दधिचंदनोक्षितैः प्र
सूनदीपावलिभिस्सपल्लवैः ॥ सवृंदरंभाक्रमुकैः सकेतुभिः स्वलंकृतद्वार
गृहां सपट्टिकैः ॥२३॥ तां संप्रविष्टो वसुदेवनंदनो वृतो वयस्यैर्नरदेववर्त्मना
द्रष्टुं समीयुस्त्वरिताः पुरस्त्रियो हर्म्याणि चैवारुरुहुर्नृपोत्सुकाः ॥२४॥ का
श्चिद्विपर्यग्धृतवस्त्रभूषणा विस्मृत्य चैकं युगलेष्वथापराः ॥ कृतैकपत्र
श्रवणैकनूपुरा नांक्त्वा द्वितीयं त्वपराः स्वलोचनं ॥२५॥ अश्नंत्य एकास्तदपा
स्य सोत्सवा अभ्यज्यमाना अकृतोपमज्जनाः ॥ स्वपंत्य उत्थाय निशम्य नि
स्वनं प्रपाययंत्योर्भमपोह्य मातरः ॥२६॥ मनांसि तासामरविंदलोचनः प्र

गल्भलीलाहसितावलोकनैः॥ जहारमत्तद्विरदेंद्रविक्रमोदृशांददच्छ्री
रमणात्मनोत्सवं॥२७॥ दृष्ट्वामुकुंदंश्रुतमनुद्रुतचेतसस्तत्तत्प्रेक्षणोत्स्मि
तसुधोक्षणलब्धमानाः॥ आनंदमूर्तिमुपगूह्यदृशात्मलब्धंहृष्यत्त्व
चोजहुरनंतमरिंदमाधिं॥२८॥ प्रासादशिखरारूढाः प्रीत्युत्फुल्लमुखांबु
जाः॥ अभ्यवर्षन्सौमनस्यैःप्रमदाबलकेशवौ॥२९॥ दध्यक्षतैःसोदपात्रैः
स्रग्गंधैरभ्युपायनैः॥ तावानर्चुःप्रमुदितास्तत्रतत्रद्विजातयः॥३०॥ ऊचुः
पौराअहोगोप्यस्तपःकिमचरन्महत्॥ याह्येतावनुपश्यंतिनरलोकम
होत्सवौ॥३१॥ रजकंकंचिदायांतंरंगकारंगदाग्रजः॥ दृष्ट्वायाचतवासां
सिधौतान्यत्युत्तमानिच॥३२॥ देह्यावयोःसमुचितान्यंगवासांसिचार्हतोः

भविष्यतिपरंश्रेयोदातुस्तेनात्रसंशयः॥३३॥सयाचितोभगवतापरिपूर्णे
नसर्वतः॥साक्षेपंरुषितःप्राहभृत्योराज्ञःसदुर्मदः॥३४॥ईदृशान्येववासां
सिनित्यंगिरिवनेचराः॥परिधत्तकिमुद्वृत्ताराजद्रव्याण्यभीप्सथ॥३५॥या
ताशुबालिशामैवंप्रार्थ्यंयदिजिजीविषा॥बध्नंतिघ्नंतिलुंपंतिदृप्तंरा
जकुलानिहि॥३६॥एवंविकत्थमानस्यकुपितोदेवकीसुतः॥रजकस्य
कराग्रेणशिरःकायादपाहरत्॥३७॥तस्यानुजीविनःसर्वेवासःकोशान्
विसृज्यवै॥दुद्रुवुःसर्वतोमार्गंवासांसिजगृहेच्युतः॥३८॥वसित्वात्मप्रिये
वस्त्रेकृष्णःसंकर्षणस्तथा॥शेषाण्यादत्तगोपेभ्योविसृज्यभुविकानिचित्
॥३९॥ततस्तुवायकःप्रीतस्तयोर्वेषमकल्पयत्॥विचित्रवर्णैश्चैलेयैराकल्पैर

नुरूपतः ॥४०॥ नानालक्षणवेषाभ्यां कृष्णरामौ विरेजतुः ॥ स्वलंकृतौ बा
लगजौ पर्वणीव सितेतरौ ॥४१॥ तस्य प्रसन्नो भगवान्प्रादात्सारूप्यमात्म
नः ॥ श्रियं च परमां लोके बलैश्वर्यस्मृतींद्रियं ॥४२॥ ततः सुदाम्नो भवनं माला
कारस्य जग्मतुः ॥ तौ दृष्ट्वा स समुत्थाय ननाम शिरसा भुवि ॥४३॥ तयोरास
नमानीय पाद्यं चार्घार्हणादिभिः ॥ पूजां सानुगयोश्चक्रे स्रक्तांबूलानुलेपनैः
॥४४॥ प्राह नः सार्थकं जन्म पावितं च कुलं प्रभो ॥ पितृदेवर्षयो मह्यं तुष्टा ह्या
गमनेन वां ॥४५॥ भवंतौ किल विश्वस्य जगतः कारणं परं ॥ अवतीर्णाविहांशे
न क्षेमाय च भवाय च ॥४६॥ न हि वां विषमा दृष्टिः सुहृदोर्जगतात्मनोः ॥ सम
योः सर्वभूतेषु भजंतं भजतोरपि ॥ तावाज्ञापयतं भृत्यं किमहं करवाणि वां ॥४७

पुंसोत्यनुग्रहोह्येषभवद्भिर्यन्नियुज्यते॥४८॥इत्यभिप्रेत्यराजेंद्रसुदामाप्री
तमानसः॥शस्तैःसुगंधैःकुसुमैर्मालांविरचितांददौ॥४९॥ताभिःस्वलंकृ
तौप्रीतौकृष्णरामौसहानुगौ॥प्रणतायप्रपन्नायददतुर्वरदौवरान्॥५०॥
सोपिवव्रेचलांभक्तिंतस्मिन्नेवाखिलात्मनि॥तद्भक्तेषुचसौहार्दंभूतेषु
चदयांपरां॥५१॥इतितस्मैवरंदत्वाश्रियंचान्वयवर्द्धनीं॥बलमायुर्यशःकां
तिंनिर्जगामसहाग्रजः॥५२॥ ॥इतिश्रीभागवतेमहापुराणेदशमस्कंधेपु
रप्रवेशोनामएकचत्वारिंशोऽध्यायः॥४१॥द्विचत्वारिंशकेकुब्जोन्नमनंधनुषो
भिधा॥वधस्तद्रक्षिणांकंसारिष्टंरंगोत्सवादिच॥१॥श्रीबादरायणिरु०॥अथ
व्रजन्राजपथेनमाधवःस्त्रियंगृहीतांगविलेपभाजनां॥विलोक्यकुब्जां

युवतीं वराननां पप्रछ यांतीं प्रहसन्रसप्रदः ॥१॥ का त्वं वरोर्वेतदु हानुलेपनं क
स्यांगने वा कथयस्व साधु नः ॥ देह्यावयोरंगविलेपमुत्तमं श्रेयस्ततस्ते न चिराद्भ
विष्यति ॥२॥ सैरंध्र्युवाच ॥ दास्यस्म्यहं सुंदर कंससंमता त्रिवक्रनामा ह्यनु
लेपकर्मणि ॥ मद्भावितं भोजपतेरतिप्रियं विना युवां कोन्यतमस्तदर्हति ॥३॥
रूपपेशलमाधुर्यहसितालापवीक्षितैः ॥ धर्षितात्मा ददौ सांद्रमुभयोरनु
लेपनं ॥४॥ ततस्तावंगरागेण स्ववर्णेतरशोभिना ॥ संप्राप्तपरभागेन शु
शुभातेऽनुरंजितौ ॥५॥ प्रसन्नो भगवान्कुब्जां त्रिवक्रां रुचिराननां ॥ ऋज्वीं
कर्तुं मनश्चक्रे दर्शयन्दर्शने फलं ॥६॥ पद्भ्यामाक्रम्य प्रपदे द्व्यंगुल्युत्तान
पाणिना ॥ प्रगृह्य चिबुकेध्यात्ममुदनीनमदच्युतः ॥७॥ सा तदर्जुसमानांगी

हृहच्छ्रोणिपयोधरा॥ मुकुंदस्पर्शनात्सद्योबभूवप्रमदोत्तमा॥८॥ ततोरूप
गुणौदार्यसंपन्नाप्राहकेशवं॥ उत्तरीयांतमाकृष्यस्मयंतीजातहृच्छया॥९॥
एहिवीरगृहंयामोनत्वांत्यक्तुमिहोत्सहे॥ त्वयोन्मथितचित्तायाःप्रसीद
पुरुषर्षभ॥१०॥ एवंस्त्रियायाच्यमानःकृष्णोरामस्यपश्यतः॥ मुखंवीक्ष्या
नुगोपानांचप्रहसंस्तामुवाचह॥११॥ एष्यामितेगृहंसुभ्रुपुंसामाधिविकर्ष
णं॥ साधितार्थोगृहाणांनःपांथानांत्वंपरायणं॥१२॥ विसृज्यमाध्व्यावा
ण्यातांव्रजन्मार्गेवणिक्पथैः॥ नानोपायनतांबूलस्रग्गंधैःसाग्रजोर्चि
तः॥१३॥ तद्दर्शनस्मरक्षोभादात्मानंनाविदंस्त्रियः॥ विस्रस्तवासःकबर
वलयालेख्यमूर्त्तयः॥१४॥ ततःपौरान्पृच्छमानोधनुषःस्थानमच्युतः॥ त

स्मिन्नविशेषे ददृशे धनुरैंद्रमिवाद्भुतं ॥१५॥ पुरुषैर्बहुभिर्गुप्तमर्चितं परम
र्द्धिमत् ॥ वार्यमाणो नृभिः कृष्णः प्रसह्य धनुराददे ॥१६॥ करेण वामेन सली
लमुद्धृतं सज्यं च कृत्वा निमिषेण पश्यतां ॥ नृणां विकृष्य प्रबभंज मध्यतो
यथेक्षुदंडं मदकर्युरुक्रमः ॥१७॥ धनुषो भज्यमानस्य शब्दः खं रोदसी
दिशः ॥ पूरयामास यं श्रुत्वा कंसस्त्रासमुपागमत् ॥१८॥ तद्रक्षिणः सा
नुचराः कुपिता आततायिनः ॥ गृहीतुकामा आवव्रुर्गृह्यतां बध्यतामि
ति ॥१९॥ अथ तान्दुरभिप्रायान्विलोक्य बलकेशवौ ॥ क्रुद्धौ धन्वन आ
दाय शकले तांश्च जघ्नतुः ॥२०॥ बलं च कंसप्रहितं हत्वा शालामुखात्ततः ॥
निष्क्रम्य चेरतुर्हृष्टौ निरीक्ष्य पुरसंपदः ॥ तयोस्तदद्भुतं वीर्यं निशाम्य पुर

वासिनः ॥ तेजः प्रागल्भ्यं रूपं च मेनिरे विबुधोत्तमौ ॥ २२ ॥ तयोर्विचरतोः स्वैरमा
दित्योऽस्तमुपेयिवान् ॥ कृष्णरामौ वृतौ गोपैः पुराच्छकटमीयतुः ॥ २३ ॥ गोप्यो
मुकुंदविगमे विरहातुरा या आशासताशिषऋता मधुपुर्यभूवन् ॥ संपश्य
तां पुरुषभूषणगात्रलक्ष्मीं हित्वेतरान्नु भजतश्चकमेयनं श्रीः ॥ २४ ॥ अव
निक्तांघ्रियुगलौ भुक्त्वा क्षीरोपसेचनं ॥ ऊषतुस्तां सुखं रात्रिं ज्ञात्वा कंसचिकी
र्षितं ॥ २५ ॥ कंसस्तु धनुषो भंगं रक्षिणां स्वबलस्य च ॥ बधं निशम्य गोविंदरा
मविक्रीडितं परं ॥ २६ ॥ दीर्घप्रजागरो भीतो दुर्निमित्तानि दुर्मतिः ॥ बहून्य
चष्टोभयथा मृत्योर्दौत्यकराणि च ॥ २७ ॥ अदर्शनं स्वशिरसः प्रतिरूपे च
सत्यपि ॥ असत्यपि द्वितीये च द्वैरूप्यं ज्योतिषां तथा ॥ २८ ॥ छिद्रप्रतीतिः

म्य

छायायांप्राणघोषानुपश्रुतिः॥स्वर्णप्रतीतिर्वृक्षेषुस्वपदानामदर्शनं
२९॥स्वप्नेप्रेतपरिष्वंगःखरयानंविषादनं॥यायान्नलदमाल्येकस्तैला
भ्यक्तोदिगंबरः॥३०॥अन्यानिचेत्थंभूतानिस्वप्नजागरितानिच॥पश्य
न्मरणसंत्रस्तोनिद्रांलेभेनचिंतया॥३१॥व्युष्टायांनिशिकौरव्यसूर्येचा
द्भ्यःसमुत्थिते॥कारयामासवैकंसोमल्लक्रीडामहोत्सवं॥३२॥आनर्चुःपुरु
षारंगंतूर्यभेर्यश्चजघ्निरे॥मंचाश्चालंकृताःस्रग्भिःपताकाचैलतोरणैः॥३३॥
तेषुपौराजनपदाब्रह्मक्षत्रपुरोगमाः॥यथोपजोषंविविशूराजानश्चकृता
सनाः॥३४॥कंसःपरिवृतोमात्यैराजमंचउपाविशत्॥मंडलेश्वरमध्यस्थोहृ
दयेनविदूयता॥३५॥वाद्यमानेषुतूर्येषुमल्लतालोत्तरेषुच॥मल्लाःस्वलं

कृतादृप्ताःसोपाध्यायाःसमासत॥३६॥चाणूरोमुष्टिकःकूटःशलस्तोस
लएवच॥तआसेदुरुपस्थानंवल्गुवाद्यप्रहर्षिताः॥३७॥नंदगोपादयोगोपा
भोजराजसमाहूताः॥निवेदितोपायनास्तएकस्मिन्मंचआविशन्॥३८॥
इतिश्रीभागवतेमहापुराणेदशमस्कंधेमल्लरंगोपवर्णनंद्विचत्वारिंशोध्यायः॥४२॥
त्रिचत्वारिंशकेहत्वाराजेंद्ररामकृष्णयोः॥रंगप्रवेशसौभाग्यंचाणूरेणचभा
षणं॥१॥श्रीशुकउवाच॥अथकृष्णश्चरामश्चकृतशौचौपरंतप॥मल्लदुंदु
भिनिर्घोषंश्रुत्वाद्रष्टुमुपेयतुः॥१॥रंगद्वारंसमासाद्यतस्मिन्नागमवस्थि
तं॥अपश्यत्कुवलयापीडंकृष्णोंबष्टप्रचोदितं॥२॥बध्वापरिकरंशौरिःस
मूह्यकुटिलालकान्॥उवाचहस्तिपंवाचामेघनादगभीरया॥३॥अंबष्ट

बष्टमार्गंनौदेह्यपक्रममाचिरं॥ नोचेत्सकुंजरंत्वाद्यनयामियमसादनं॥४
एवंनिर्भर्त्सितोंबष्टःकुपितःकोपितंगजं॥ चोदयामासकृष्णायकालांतक
यमोपमं॥५॥ करींद्रस्तमभिद्रुत्यकरेणतरसाग्रहीत्॥ कराद्विगलितःसो
मुंनिहत्यांघ्रिष्वलीयत॥६॥ संक्रुद्धस्तमचक्षाणोघ्राणदृष्टिःसकेशवं॥ प
रामृशत्पुष्करेणसप्रसह्यविनिर्गतः॥७॥ पुच्छेप्रगृह्यातिबलंधनुषःपंचविं
शतिं॥ विचकर्षयथानागंसुपर्णइवलीलया॥८॥ सपर्यावर्त्तमानेन
सव्यदक्षिणतोच्युतः॥ बभ्रामभ्राम्यमाणेनगोवत्सेनेवबालकः॥९॥ त
तोभिमुखमभ्येत्यपाणिनाहत्यवारणं॥ प्राद्रवत्पातयामासस्पृश्यमानःप
देपदे॥१०॥ सधावन्क्रीडयाभूमौपतित्वासहसोत्थितः॥ तंमत्वापतितंक्रु

॥भा·द·पू·॥ ॥१३५॥

॥अ·४३॥

द्वोदंताभ्यांसोहनत्क्षितिं॥११॥स्वविक्रमेप्रतिहतेकुंजरेंद्रोत्यमर्षितः॥चो
द्यमानोमहामात्रैःकृष्णमभ्यद्रवद्रुषा॥१२॥तमापतंतमासाद्यभगवान्
मधुसूदनः॥निगृह्यपाणिनाहस्तंपातयामासभूतले॥१३॥पतितस्यपदा
क्रम्यमृगेंद्रइवलीलया॥दंतमुत्पाद्यतेनेनंहस्तिपांश्चाहनद्धरिः॥१४॥
मृतकंद्विपमुत्सृज्यदंतपाणिःसमाविशत्॥अंसन्यस्तविषाणोऽसृङ्मद
बिंदुभिरंकितः॥१५॥विरूढस्वेदकणिकावदनांबुरुहोबभौ॥वृतोगोपैः
कतिपयैर्बलदेवजनार्दनौ॥१६॥रंगंविविशतूराजन्गजदंतवरायुधौ॥
॥मल्लानामशनिर्नृणांनरवरःस्त्रीणांस्मरोमूर्तिमान्गोपानांस्वजनो
सतांक्षितिभुजांशास्तास्वपित्रोःशिशुः॥मृत्युर्भोजपतेर्विराडविदुषां

॥राम·॥ ॥१३५॥

वेषधारिणौमनःक्षिपंतौप्रभयानिरीक्ष्यतां॥ निरीक्ष्यतावुत्तम॥ ४

तत्वंपरंयोगिनांवृष्णीनांपरदेवतेतिविदितोरंगंगतःसाग्रजः॥१८॥हतं
कुवलयापीडंदृष्ट्वातावपिदुर्जयौ॥कंसोमनस्व्यपितदाभृशमुद्विविजेनृप
१९॥तौरेजतूरंगगतौमहाभुजौविचित्रवेषाभरणस्रगंबरौ॥यथानटावु
त्तमपूरुषौजनामंचस्थितानागरराष्ट्रकानृप॥प्रहर्षवेगोत्कलितेक्षणा
ननाःपपुर्नतृप्ताननयनैस्तदाननं॥२०॥पिबंतइवचक्षुर्भ्यांलिहंतइवजिह्व
या॥जिघ्रंतइवनासाभ्यांश्लिष्यंतइवबाहुभिः॥२१॥ऊचुःपरस्परंतेवैयथा
दृष्टंयथाश्रुतं॥तद्रूपगुणमाधुर्यप्रागल्भ्यस्मारिताइव॥२२॥एतौभगवतः
साक्षाद्धरेर्नारायणस्यहि॥अवतीर्णाविहांशेनवसुदेवस्यवेश्मनि॥२३॥ए
षवैकिलदेवक्यांजातोनीतश्चगोकुलं॥कालमेतंवसन्गूढोववृधेनंदवेश्म

॥भा॰द॰पू॰॥
॥१३६॥

नि॥२४॥पूतनानेननीतांतंचक्रवातश्चदानवः॥अर्जुनौधेनुकःकेशी
गुह्यकोन्येचतद्विधाः॥२५॥गावःसपालाएतेनदावाग्नेःपरिमोचिताः॥
कालियोदमितःसर्पइंद्रश्चविमदःकृतः॥२६॥सप्ताहमेकहस्तेनधृतो
द्रिप्रवरोमुना॥वर्षवाताशनिभ्यश्चपरित्रांचगोकुलं॥२७॥गोप्योस्य
नित्यमुदितहसितप्रेक्षणंमुखं॥पश्यंत्योविविधांस्तापांस्तरंतिस्माश्र
मंमुदा॥२८॥वदंत्यनेनवंशोयंयदोःसुबहुविश्रुतः॥श्रियंयशोमह
त्वंचलप्स्यतेपरिरक्षितः॥२९॥अयंचास्याग्रजःश्रीमान्रामःकमल
लोचनः॥प्रलंबोनिहतोयेनवत्सकोधेनुकादयः॥३०॥जनेष्वेवंब्रुवाणे
षुतूर्येषुनिनदत्सुच॥कृष्णरामौसमाभाष्यचाणूरोवाक्यमब्रवीत्

अ॰४३
तं

॥राम॰॥
॥१३६॥

हेनंदसूनोहेरामभवंतौवीर्यसंमतौ॥नियुद्धकुशलौश्रुत्वाराज्ञाहू
तौदिदृक्षुणा॥३२॥प्रियंराज्ञःप्रकुर्वत्यःश्रेयोविंदंतिवैप्रजाः॥मनसा
कर्मणावाचाविपरीतमतोन्यथा॥३३॥नित्यंप्रमुदितागोपावत्स
पालायथास्फुटं॥वनेषुमल्लयुद्धेनक्रीडंतश्चारयंतिगाः॥३४॥तस्मा
द्राज्ञःप्रियंयूयंवयंचकरवामहे॥भूतानिनःप्रसीदंतिसर्वभूतमयो
नृपः॥३५॥तन्निशम्याब्रवीत्कृष्णोदेशकालोचितंवचः॥नियुद्धमात्म
नोभीष्टंमन्यमानोभिनंद्यच॥३६॥प्रजाभोजपतेरस्यवयंचापिवनेच
राः॥करवामप्रियंनित्यंतन्नःपरमनुग्रहः॥३७॥बालावयंतुल्यबलैःक्री
डिष्यामोयथोचितं॥भवेन्नियुद्धंमाधर्मःस्पृशेन्मल्लसभासदः॥३८

चाणूर उवाच ॥ न बालो न किशोरस्त्वं बलश्च बलिनां वरः ॥ लीलयेभो हतो येन सहस्रद्विपसत्वभृत् ॥ ३९ तस्माद्भवद्भ्यां बलिभिर्योद्धव्यं नानयोऽत्र वै ॥ मयि विक्रम वार्ष्णेय बलेन सह मुष्टिकः ॥ ४० ॥ इति श्रीभागवते महापुराणे दशमस्कंधे कुवलयापीडवधस्त्रिचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४३ ॥ चतुश्चत्वारिंशके तु मल्लकंसादिमर्दनं ॥ कंसयोषित्समाश्वासस्ताभ्यां पित्रोश्च दर्शनं ॥ १ श्रीशुक उवाच ॥ एवं चर्चितसंकल्पो भगवान्मधुसूदनः ॥ आससादाथ चाणूरं मुष्टिकं रोहिणीसुतः ॥ १ ॥ हस्ताभ्यां हस्तयोर्बद्ध्वा पद्भ्यामेव च पादयोः विचकर्षतुरन्योन्यं प्रसह्य विजिगीषया ॥ २ ॥ आस्फोट्य हस्तौ हस्ताभ्यां मूर्ध्नैव पुनःपुनः ॥ विसृज्य भूयः संगृह्य परिक्रम्य परस्परं ॥ ३ ॥ अरत्नी द्वे

अरत्निभ्यां जानुभ्यां चैव जानुनी ॥ शिरः शीर्ष्णोरसोरस्तावन्योन्यमभि
जघ्नतुः ॥ परिभ्रामणविक्षेपपरिरंभावपातनैः ॥ उत्सर्पणापसर्पणैश्चा
न्योन्यं प्रत्यरुंधतां ॥ ४ ॥ उत्थापनैरुन्नयनैश्चालनैः स्थापनैरपि ॥ परस्प
रं जिगीषंतावपचक्रतुरात्मनः ॥ ५ ॥ तद्बलाबलवद्युद्धं समेताः सर्वयो
षितः ॥ ऊचुः परस्परं राजन्सानुकंपा वरूथशः ॥ ६ ॥ महानयं बताधर्म ए
षां राजसभासदां ॥ ये बलाबलवद्युद्धं राज्ञोन्विच्छंति पश्यतः ॥ ७ ॥ क्व व
ज्रसारसर्वांगौ मल्लौ शैलेंद्रसन्निभौ ॥ क्व चातिसुकुमारांगौ किशोरौ
नाप्तयौवनौ ॥ ८ ॥ धर्मव्यतिक्रमो ह्यस्य समाजस्य ध्रुवं भवेत् ॥ यत्राध
र्मः समुत्तिष्ठेन्न स्थेयं तत्र कर्हिचित् ॥ ९ ॥ न सभां प्रविशेत्प्राज्ञः सभ्यदो

षाननुस्मरन्॥अब्रुवन्विब्रुवन्नज्ञो नरः किल्बिषमश्नुते॥१०॥वल्गतःश
त्रुमभितः कृष्णस्य वदनांबुजं॥वीक्ष्यतांश्रमवार्युप्तं पद्मकोशमिवांबुभिः
११॥किं न पश्यत रामस्य मुखमाताम्रलोचनं॥मुष्टिकं प्रति सामर्षं हा
ससंरंभशोभितं॥१२॥पुण्या बत व्रजभुवो यदयं नृलिंगगूढः पुराणपुरुषो
वनचित्रमाल्यः॥गाः पालयन्सहबलः क्वणयंश्च वेणुं विक्रीडयांचति गि
रित्ररमार्चितांघ्रिः॥१३॥गोप्यस्तपः किमचरन्यदमुष्य रूपं लावण्यसार
मसमोर्द्ध्वमनन्यसिद्धं॥दृग्भिः पिबंत्यनुसवाभिनवं दुरापमेकांतधाम
यशसः श्रिय ईश्वरस्य॥१४॥या दोहनेवहनने मथनोपलेपप्रेंखेंखनार्भ
रुदितोक्षणमार्जनादौ॥गायंति चैनमनुरक्तधियोश्रुकंठ्यो धन्या व्रज

स्त्रियउरुक्रमचिंतयानाः ॥१५॥ प्रातर्व्रजाद्व्रजत आविशतश्च सायं गोभिः
समं क्वणयतोऽस्य निशाम्य वेणुं ॥ निर्गम्य तूर्णमबलाः पथि भूरिपुण्याः
पश्यंति सस्मितमुखं सदयावलोकं ॥१६॥ एवं प्रभाषमाणासु स्त्रीषु यो
गेश्वरो हरिः ॥ शत्रुं हंतुं मनश्चक्रे भगवान्भरतर्षभ ॥१७॥ सभयाः स्त्रीगि
रः श्रुत्वा पुत्रस्नेहशुचातुरौ ॥ पितरावन्वतप्येतां पुत्रयोरबुधौ बलं ॥१८॥
तैस्तैर्नियुद्धविधिभिर्विविधैरच्युतेतरौ ॥ युयुधाते यथान्योन्यं तथैव बल
मुष्टिकौ ॥१९॥ भगवद्गात्रनिष्पातैर्वज्रनिःष्पेषनिष्ठुरैः ॥ चाणूरो भज्यमा
नांगो मुहुर्ग्लानिमवाप ह ॥२०॥ स श्येनवेग उत्पत्य मुष्टीकृत्य करावुभौ
॥ भगवंतं वासुदेवं क्रुद्धो वक्षस्यबाधत ॥२१॥ नाचलत्तत्प्रहारेण माला

हतइवद्विपः॥ बाह्वोर्निगृह्यचाणूरंबहुशोभ्रामयन्हरिः॥२२॥ भूपृष्ठेपोथया
मासतरसाक्षीणजीवितं॥ विस्रस्ताकल्पकेशस्रगिंद्रध्वजइवापतत्॥
२३॥ तथैवमुष्टिकःपूर्वंस्वमुष्ट्याभिहतेनवै॥ बलभद्रेणबलिनातलेना
भिहतोभृशं॥ प्रवेपितःसरुधिरमुद्वमन्मुखतोर्दितः॥ व्यसुःपपातोर्व्यु
पस्थेवाताहतइवांघ्रिपः॥२५॥ ततःकूटमनुप्राप्तंरामःप्रहरतांवरः॥ अवधी
ल्लीलयाराजन्सावज्ञंवाममुष्टिना॥२६॥ तर्ह्येवहिशलःकृष्णप्रपदाप्रह
तशीर्षकः॥ द्विधाविदीर्णस्तोशलकउभावपिनिपेततुः॥२७॥ चाणूरेमु
ष्टिकेकूटेशलेतोशलकेहते॥ शेषाःप्रदुद्रुवुर्मल्लाःसर्वेप्राणपरीप्स
वः॥ गोपान्वयस्यानाकृष्यतैःसंसृज्यविजह्रतुः॥२८॥ वाद्यमानेषुतू

येषु वलं तौ तु तनू गुरो ॥ जनाः प्रजहृषुः सर्वे कर्मणा रामकृष्णयोः ॥२९॥
ऋते कंसं विप्रमुख्याः साधवः साधु साध्विति ॥ हतेषु मल्लवर्येषु विद्रु
तेषु च भोजराट् ॥ न्यवारयत्स्वतूर्याणि वाक्यं चेदमुवाच ह ॥३१॥ निःसा
रयत दुर्वृत्तौ वसुदेवात्मजौ पुरात् ॥ धनं हरत गोपानां नंदं बध्नीत दुर्मतिं ॥
३२॥ वसुदेवस्तु दुर्मेधा हन्यतामाश्वसत्तमः ॥ उग्रसेनः पिता चापि सानु
गः परपक्षगः ॥३३॥ एवं विकत्थमाने वै कंसे प्रकुपितोऽव्ययः ॥ लघिम्नो
त्पत्य तरसा मंचमुत्तुंगमारुहत् ॥३४॥ तमाविशंतमालोक्य मृत्युमात्म
न आसनात् ॥ मनस्वी सहसोत्थाय जगृहे सोऽसिचर्मणि ॥३५॥ तं खड्गपा
णिं विचरंतमाशु श्येनं यथा दक्षिणसव्यमंबरे ॥ समग्रहीद्दुर्विषहोग्रतेजा

॥भा॰द॰स्कं॰॥ ॥१४०॥

यथोरगंतार्क्ष्यसुतःप्रसह्य॥३६॥प्रगृह्यकेशेषुचलत्किरीटंनिपात्यरंगो
परितुंगमंचात्॥तस्योपरिष्टात्स्वयमब्जनाभःपपातविश्वाश्रयआत्मतंत्रः
३७॥तंसंपरेतंविचकर्षभूमौहरिर्यथेभंजगतोविपश्यतः॥हाहेतिशब्दः
सुमहांस्तदाभूदुदीरितःसर्वजनैर्नरेंद्र॥३८॥सनित्यमुद्विग्नधियातमी
श्वरंपिबन्वदन्वाविचरन्स्वपन्श्वसन्॥ददर्शचक्रायुधमग्रतोयतस्त
देवरूपंदुरवापमाप॥३९॥तस्यानुजाभ्रातरोष्टौकंकन्यग्रोधकादयः॥
अभ्यधावन्नभिक्रुद्धाभ्रातुर्निर्वेशकारिणः॥४०॥तथातिरभसांस्तांस्तुसंय
त्तान्रोहिणीसुतः॥अहन्परिघमुद्यम्यपशूनिवमृगाधिपः॥४१॥नेदुर्दुंदु
भयोव्योम्निब्रह्मेशाद्याविभूतयः॥पुष्पैःकिरंतस्तंप्रीताःशशंसुर्ननृतुःस्त्रियः

अ॰ ४४

॥राम॰॥ ॥१४०॥

तेषां स्त्रियो महाराज सुहृन्मरणदुःखिताः॥ तत्राभीयुर्विनिघ्नंत्यः शीर्षा
ण्यश्रुविलोचनाः॥४३॥ शयाना न्वीरशय्यायां पतीनालिंग्य शोचतीः॥ वि
लेपुः सुस्वरं नार्यो विसृजंत्यो मुहुः शुचः॥४४॥ हा नाथ प्रिय धर्मज्ञ करुणा
नाथवत्सल॥ त्वया हतेन निहता वयं ते सगृहप्रजाः॥४५॥ त्वया विरहिता
पत्या पुरीयं पुरुषर्षभ॥ न शोभते वयमिव निवृत्तोत्सवमंगला॥४६॥ अ
नागसां त्वं भूतानां कृतवान्द्रोहमुल्बणं॥ तेनेमां भो दशां नीतो भूतध्रुक्को
लभेत शं॥४७॥ सर्वेषामिह भूतानामेष हि प्रभवाप्ययः॥ गोप्ता च तदवध्या
यी न क्वचित्सुखमेधते॥४८॥ श्रीशुक उवाच॥ राजयोषित आश्वास्य भ
गवाल्लोकभावनः॥ यामाहुर्लौकिकीं संस्थां हतानां समकारयत्॥४९

॥भा॰द॰स॰॥
॥१४१॥

अ॰४५

मातरंपितरंचैवमोचयित्वाथबंधनात् ॥ कृष्णरामौववंदाते शिरसास्पृश्यपा
दयोः ॥५०॥ देवकीवसुदेवश्चविज्ञायजगदीश्वरौ ॥ कृतसंवंदनौपुत्रौसस्व
जातेनशंकितौ ॥५१॥ ॥इतिश्रीभागवतेमहापुराणेदशमस्कंधेकंसवधोनाम
चतुश्चत्वारिंशोध्यायः ॥४४॥ पंचचत्वारिंशकेथपितृनंदादिसांत्वनं ॥ उग्रसे
नाभिषेकश्चगुरोर्वासात्पुरागमः ॥१॥ श्रीबादरायणिरुवाच ॥ पितरावुपलब्धा
र्थौविदित्वापुरुषोत्तमः ॥ माभूदितिनिजांमायांततानजनमोहिनीं ॥१॥
उवाचपितरावेत्यसाग्रजःसात्वतर्षभः ॥ प्रश्रयावनतःप्रीणन्नंबताततेतिसा
दरं ॥२॥ नास्मत्तोयुवयोस्तातनित्योत्कंठितयोरपि ॥ बाल्यपौगंडकैशोराः
पुत्राभ्यामभवन्क्वचित् ॥३॥ नलब्धोदैवहतयोर्वासोनौभवदंतिके ॥ यां

॥राम॥
॥१४१॥

बालाःपितृगेहस्थाविंदंतेलालितामुदं॥४॥सर्वार्थसंभवोदेहोजनितः
पोषितोयतः॥नतयोर्यातिनिर्वेशंपित्रोर्मर्त्यःशतायुषा॥५॥यस्तयोरा
त्मजःकल्पआत्मनाचधनेनच॥वृत्तिंनदद्यात्तंप्रेत्यस्वमांसंखादयंति
हि॥६॥मातरंपितरंवृद्धंभार्यांसाध्वींसुतंशिशुं॥गुरुंविप्रंप्रपन्नंचक
ल्पोबिभ्रच्छ्वसन्मृतः॥७॥तन्नावकल्पयोःकंसान्नित्यमुद्विग्नचेतसोः
॥मोघमेतेव्यतिक्रांतादिवसावामनर्चतोः॥८॥तत्क्षंतुमर्हथस्तातमात
र्नौपरतंत्रयोः॥अकुर्वतोर्वांशुश्रूषांक्लिष्टयोर्दुर्हृदाभृशं॥९॥श्रीशुकउवाच
स्य इतिमायामनुष्यैंहरेर्विश्वात्मनोगिरा॥मोहितावंकमारोप्यपरिष्वज्या
पतुर्मुदं॥१०॥सिंचंतावश्रुधाराभिःस्नेहपाशेनचावृतौ॥नकिंचिदूचतु

राजन्बाष्पकंठौ विमोहितौ ॥११॥ एवमाश्वास्य पितरौ भगवान्देवकीसुतः
मातामहं तूग्रसेनं यदूनामकरोन्नृपं ॥१२॥ आह चास्मान्महाराज प्रजाश्चा
ज्ञप्तुमर्हसि ॥ ययातिशापाद्यदुभिर्नासितव्यं नृपासने ॥१३॥ मयि भृत्य उ
पासीने भवतो विबुधादयः ॥ बलिं हरंत्यवनताः किमुतान्ये नराधिपाः ॥१४॥
सर्वान्स्वान्ज्ञातिसंबंधान्दिग्भ्यः कंसभयाकुलान् ॥ यदुवृष्ण्यंधकमधु
दाशार्हककुरंधकान् ॥१५॥ सभाजितान्समाश्वास्य विदेशावासकर्शितान्
॥ न्यवासयत्स्वगेहेषु वित्तैः संतर्प्य विश्वकृत् ॥१६॥ कृष्णसंकर्षणभुजैर्गुप्ता
लब्धमनोरथाः ॥ गृहेषु रेमिरे सिद्धाः कृष्णरामगतज्वराः ॥१७॥ वीक्षंतोहर
हः प्रीता मुकुंदवदनांबुजं ॥ नित्यं प्रमुदितं श्रीमत्सदयस्मितवीक्षणं ॥१८॥

तत्रप्रवयसोप्यासन्युवानोतिबलौजसः॥पिबंतोक्षैर्मुकुंदस्यमुखांबुजसु
धांमुहुः॥१९॥अथनंदंसमासाद्यभगवान्देवकीसुतः॥संकर्षणश्चराजेंद्रपरि
षज्येदमूचतुः॥२०॥पितर्युवाभ्यांस्निग्धाभ्यांपोषितौपालितौभृशं॥पि
त्रोरभ्यधिकाप्रीतिरात्मजेष्वात्मनोपिहि॥२१॥सपितासाचजननीयौपुष्णी
तांस्वपुत्रवत्॥शिशून्बंधुभिरुत्सृष्टानकल्पैःपोषरक्षणे॥२२॥यातयूयंव्रजं
तातवयंचस्नेहदुःखितान्॥ज्ञातीन्वोद्रष्टुमेष्यामोविधायसुहृदांसुखं॥२३॥
एवंसांत्वय्यभगवान्नंदंसव्रजमच्युतः॥वासोलंकारकुप्याद्यैरर्हयामाससा
दरं॥२४॥इत्युक्तस्तौपरिषज्यनंदःप्रणयविह्वलः॥पूरयन्नश्रुभिर्नेत्रेसहगो
पैर्व्रजंययौ॥२५॥अथशूरसुतोराजन्पुत्रयोःसमकारयत्॥पुरोधसाब्राह्म

क

णैश्वर्य्यथावद्द्विजसंस्कृतिं॥२६॥तेभ्योदाद्दक्षिणागावोरुक्ममालाःस्वलंकृताः॥स्वलंकृतेभ्यःसंपूज्यसवत्साःक्षौममालिनीः॥२७॥याःकृष्णरामजन्मर्क्षेमनोदत्तामहामतिः॥ताश्चाददादनुस्मृत्यकंसेनाधर्मतोहृताः॥२८॥ततश्चलब्धसंस्कारौद्विजत्वंप्राप्यसुव्रतौ॥गर्गाद्यदुकुलाचार्याद्गायत्रंव्रतमास्थितौ॥२९॥प्रभवौसर्वविद्यानांसर्वज्ञौजगदीश्वरौ॥नान्यसिद्धमलंज्ञानंगूहमानौनरेहितैः॥३०॥अथोगुरुकुलेवासमिच्छंतावुपजग्मतुः॥काश्यंसांदीपनींनामह्यवंतिपुरवासिनं॥३१॥यथोपसाद्यतौदांतौगुरौवृत्तिमनिंदितां॥ग्राहयंतावुपेतौस्मभक्त्यादेवमिवादृतौ॥३२॥तयोर्द्विजवरस्तुष्टःशुद्धभावानुवृत्तिभिः॥प्रोवाचवेदानखिलान्सांगोप

निषदो गुरुः॥२३॥ सरहस्यं धनुर्वेदं धर्मान्न्यायपथांस्तथा॥ तथा चान्वी
क्षिकीं विद्यां राजनीतिं च षड्विधां॥२४॥ सर्वं नरवरश्रेष्ठौ सर्वविद्याप्रवर्त्तकौ
॥ सकृन्निगदमात्रेण तौ संजगृहतुर्नृप॥२५॥ अहोरात्रैश्चतुःषष्ट्या संय
त्तौ तावतीः कलाः॥ गुरुदक्षिणयाचार्यं छंदयामासतुर्नृपः॥२६॥ द्विजस्त
योस्तन्महिमानमद्भुतं संलक्ष्य राजन्नतिमानुषीं मतिं॥ संमंत्र्य पत्न्या
स महार्णवे मृतं बालं प्रभासे वरयां बभूव ह॥२७॥ तथेत्यथारुह्य महा
रथौ रथं प्रभासमासाद्य दुरंतविक्रमौ॥ वेलामुपव्रज्य निषीदतुः क्ष
णं सिंधुर्विदित्वार्हणमाहरत्तयोः॥२८॥ तमाह भगवानाशु गुरुपुत्रः प्र
दीयतां॥ योसाविह त्वया ग्रस्तो बालको महतोर्मिणा॥२९॥ समुद्र उवाच

नैवाहार्षमहं देव दैत्यः पंचजनो महान्॥ अंतर्जलचरः कृष्ण शंखरू
पधरोऽसुरः॥ आस्ते तेनाहृतो नूनं तच्छ्रुत्वा सत्वरं प्रभुः॥ ४०॥ जलमावि
श्य तं हत्वा नापश्यदुदरेऽर्भकं॥ तदंगप्रभवं शंखमादाय रथमागमत्॥ ४१
ततः संयमनीं नाम यमस्य दयितां पुरीं॥ गत्वा जनार्द्दनः शंखं प्रदध्मौ स
हलायुधः॥ ४२॥ शंखनिर्ह्रादमाकर्ण्य प्रजासंयमनो यमः॥ तयोः सपर्यां
महतीं चक्रे भक्त्युपबृंहितां॥ ४३॥ उवाचावनतः कृष्णं सर्वभूताशयालयं
॥ लीलामानुषयोर्विष्णो युवयोः करवाम किं॥ ४४॥ श्रीभगवानुवाच॥ गु
रुपुत्रमिहानीतं निजकर्मनिबंधनं॥ आनयस्व महाराज मच्छासनपुर
स्कृतः॥ ४५॥ तथेति तेनोपानीतं गुरुपुत्रं यदूत्तमौ॥ दत्वा स्वगुरवे भूयो वृ

णीष्वेति तमूचतुः ॥ ४६ ॥ गुरुरुवाच ॥ सम्यक्संपादितो वत्स भवद्भ्यां गु
रुनिष्क्रयः ॥ को नु युष्मद्विधगुरोः कामानामवशिष्यते ॥ ४७ ॥ गच्छतं स्व
गृहं वीरौ कीर्तिर्वामस्तु पावनी ॥ छंदांस्ययातयामानि भवंत्विह परत्र
च ॥ ४८ ॥ गुरुणैवमनुज्ञातौ रथेनानिलरंहसा ॥ आयातौ स्वपुरं तात
पर्जन्यनिनदेन वै ॥ ४९ ॥ समनंदन्प्रजाः सर्वा दृष्ट्वा रामजनार्दनौ ॥ अपश्यं
त्यो बह्वहानि नष्टलब्धधना इव ॥ ५० ॥ इति श्रीभागवते महापुराणे दशमस्कंधे
गुरुनिहृतिः पंचपंचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४५ ॥ षट्चत्वारिंशके घोषमुद्ध
वं प्रेष्य तद्गिरा ॥ यशोदानंदयोश्चक्रे कृष्णः शोकापनोदनं ॥ १ ॥ श्रीबा
दरायणिरुवाच ॥ वृष्णीनां प्रवरो मंत्री कृष्णस्य दयितः सखा ॥ शिष्यो

बृहस्पतेः साक्षादुद्धवो बुद्धिसत्तमः॥१॥तमाह भगवान्प्रेष्ठं भक्तमेकांति
नं क्वचित् ॥ गृहीत्वा पाणिना पाणिं प्रपन्नार्तिहरो हरिः॥२॥गच्छोद्धव व्रजं
सौम्य पित्रोर्नौ प्रीतिमावह॥ गोपीनां मद्वियोगाधिं मत्संदेशैर्विमोचय॥
३॥ता मन्मनस्का मत्प्राणा मदर्थे त्यक्तदैहिकाः॥ ये त्यक्तलोकधर्माश्च
मदर्थे तान्बिभर्म्यहं॥४॥मयि ताः प्रेयसां प्रेष्ठे दूरस्थे गोकुलस्त्रियः॥ स्म
रंत्योंग विमुह्यंति विरहौत्कंठ्यविह्वलाः॥५॥धारयंत्यतिकृच्छ्रेण प्रायः प्रा
णान्कथंचन॥ प्रत्यागमनसंदेशैर्बल्लव्यो मे मदात्मिकाः॥६॥श्रीशुक उवाच॥
॥इत्युक्त उद्धवो राजन्संदेशं भर्तुरादृतः॥ आदाय रथमारुह्य प्रययौ नंदगो
कुलं॥७॥प्राप्तो नंदव्रजं श्रीमान्निम्लोचति विभावसौ॥ छन्नयानः प्रविश

तांपशूनांखुररेणुभिः ॥८॥ वासितार्थेभियुध्यद्भिर्नादितंशुष्मिभिर्वृषैः ॥ धाव
नीभिश्चवात्साभिरूधोभारैःस्ववत्सकान् ॥९॥ द्रुतस्तताविलंघद्भिर्गोवत्सैर्मं
डितंसितैः ॥ गोदोहशब्दाभिरवंवेणूनांनिःस्वनेनच ॥१०॥ गायंतीभिश्चकर्मा
णिशुभानिबलकृष्णयोः ॥ स्वलंकृताभिर्गोपीभिर्गोपैश्चस्वविराजितं ॥११॥ अ
भ्यर्कातिथिगोविप्रपितृदेवार्चनान्वितैः ॥ धूपदीपैश्चमाल्यैश्चगोपावा
सैर्मनोरमं ॥१२॥ सर्वतःपुष्पितवनंद्विजालिकुलनादितं ॥ हंसकारंडवा
कीर्णैःपद्मखंडैश्चमंडितं ॥१३॥ तमागतंसमागम्यकृष्णस्यानुचरंप्रियं ॥
नंदःप्रीतःपरिष्वज्यवासुदेवधियार्चयत् ॥१४॥ भोजितंपरमान्नेनसंवि
ष्टंकशिपौसुखं ॥ गतश्रमंपर्यपृच्छत्पादसंवाहनादिभिः ॥१५॥ कच्चिदंग

॥भा॰द॰पू॰॥
॥१४८॥

महाभागः सखा नः शूरनंदनः॥ आस्ते कुशल्यपत्याद्यैर्युक्तो मुक्तः सुहृद्वृतः॥१८॥ दिष्ट्या कंसो हतः पापः सानुगः स्वेन पाप्मना॥ साधूनां धर्मशीलानां यदूनां द्वेष्टि यः सदा॥१९॥ अपि स्मरति नः कृष्णो मातरं सुहृदः सखीन्॥ गोपान्व्रजं चात्मनाथं गावो वृंदावनं गिरिं॥२०॥ अप्यायास्यति गोविंदः स्वजनान्सकृदीक्षितुं॥ तर्हि द्रक्ष्याम तद्वक्त्रं सुनसं सुस्मितेक्षणं॥२१॥ दावाग्नेर्वातवर्षाच्च वृषसर्पाच्च रक्षिताः॥ दुरत्ययेभ्यो मृत्युभ्यः कृष्णेन सुमहात्मना॥२२॥ स्मरतां कृष्णवीर्याणि लीलापांगनिरीक्षितं॥ हसितं भाषितं चांग सर्वा नः शिथिलाः क्रियाः॥२३॥ सरिच्छैलवनोद्देशान्मुकुंदपदभूषितान्॥ आक्रीडानीक्षमाणानां मनो याति तदा

॥ए॰म॰॥
॥१४८॥
अ॰४६

त्मतं ॥२२॥ मन्येकृष्णंचरामंचप्राप्ताविहसुरोत्तमौ ॥ सुराणांमहदर्थायगर्गस्यवचनंयथा ॥२३॥ कंसंनागायुतप्राणंमल्लौगजपतिंतथा ॥ अवधिष्टांलीलयैवपशूनिवमृगाधिपः ॥२४॥ तालत्रयंमहासारंधनुर्यष्टिमिवेभराट् ॥ बभंजैकेनहस्तेनसप्ताहमदधाद्गिरिं ॥२५॥ प्रलंबोधेनुकोरिष्टस्तृणावर्तोबकादयः ॥ दैत्याःसुरासुरजितोहतायेनेहलीलया ॥२६॥ श्रीशुकउवाच ॥ इतिसंस्मृत्यसंस्मृत्यनंदःकृष्णानुरक्तधीः ॥ अत्युत्कंठोभवत्तूष्णींप्रेमप्रसरविह्वलः ॥२७॥ यशोदावर्ण्यमानानिपुत्रस्यचरितानिच ॥ शृण्वंत्यश्रूण्यवास्राक्षीत्स्नेहस्नुतपयोधरा ॥२८॥ तयोरित्थंभगवतिकृष्णेनंदयशोदयोः ॥ वीक्ष्यानुरागंपरमंनंद

माहोद्भवोमुदा॥२९॥ ॥उद्धवउवाच॥युवांश्लाघ्यतमौनूनंदेहिनामिह
मानद॥नारायणेखिलगुरौयत्कृतामतिरीदृशी॥३०॥एतौहिविश्व
स्यचबीजयोनीरामोमुकुंदःपुरुषःप्रधानं॥अन्वीयभूतेषुविलक्ष
णस्यज्ञानस्यचेशातइमौपुराणौ॥३१॥यस्मिन्जनःप्राणवियोगकाले
क्षणंसमावेश्यमनोविशुद्धं॥निर्हृत्यकर्म्माशयमाशुयातिपरांगतिं
ब्रह्ममयोऽर्कवर्णः॥३२॥तस्मिन्भवंतावखिलात्महेतौनारायणेका
रणमर्त्यमूर्त्तौ॥भावंविधत्तांनितरांमहात्मन्किंवाऽवशिष्टंयुवयोःसुकृ
त्यं॥३३॥आगमिष्यत्यदीर्घेणकालेनव्रजमच्युतः॥प्रियंविधास्यतेपि
त्रोर्भगवान्सात्वतांपतिः॥३४॥हत्वाकंसंरंगमध्येप्रतीपंसर्वसात्वतां

यदाहवःसमागत्यकृस्नंसत्यंकरोतितत्॥३५॥माखिद्यतंमहाभागौ
द्रक्ष्यथःकृस्नमंतिके॥अंतर्हृदिसभूतानामास्तेज्योतिरिवैधसि॥३६॥
नह्यस्यास्तिप्रियःकश्चिन्नाप्रियोवास्त्यमानिनः॥नोत्तमोनाधमोवा
पिसमानस्यासमोपिवा॥३७॥नमातानपितातस्यनभार्यानसुता
दयः॥नात्मीयोनपरश्चापिनदेहोजन्मएवच॥३८॥नचातिकर्मवालो
केसदसन्मिश्रयोनिषु॥क्रीडार्थःसोपिसाधूनांपरित्राणायकल्पते॥३९॥
सत्वंरजस्तमइतिभजतेनिर्गुणोगुणान्॥क्रीडन्नतीतोत्रगुणैःसृजत्यव
तिहंत्यजः॥४०॥यथाभ्रमरिकादृष्ट्याभ्राम्यतीवमहीयते॥चित्तेकर्त्तरित
त्रात्माकर्त्तेवाहंधियास्मृतः॥४१॥युवयोरेवनेवायमात्मजोभगवान्हरिः॥

सर्वेषामात्मजोह्यात्मा पितामातासईश्वरः ॥४२॥ दृष्टंश्रुतंभूतभवद्भवि
ष्यत्स्थास्नुश्चरिष्णुर्महदल्पकंच ॥ विनाच्युताद्वस्तुतरंनवाच्यंसएवसर्वं
परमार्थभूतः ॥४३॥ एवंनिशासाब्रुवतोर्व्यतीतानंदस्यकृष्णानुचरस्य
राजन् ॥ गोप्यःसमुत्थायनिरूप्यदीपान्वास्तून्समभ्यर्च्यदधीन्य
मंथन् ॥४४॥ तादीपदीप्तैर्मणिभिर्विरेजूरज्जूर्विकर्षद्भुजकंकणस्र
जः ॥ चलन्नितंबस्तनहारकुंडलत्विषत्कपोलारुणकुंकुमाननाः
४५॥ उद्गायतीनामरविंदलोचनंव्रजांगनानांदिवमस्पृशद्ध्वनिः ॥ दध्न
श्चनिर्मंथनशब्दमिश्रितोनिरस्यतेयेनदिशाममंगलं ॥४६॥ भगवत्यु
दितेसूर्येव्रजद्वारिव्रजौकसः ॥ दृष्ट्वारथंशातकौंभंकस्यायमितिचाब्रुवन्

अक्रूरआगतःकिंवायःकंसस्यार्थसाधकः॥येननीतोमधुपुरीं कृष्णःक
मललोचनः॥४८॥किंसाधयिष्यत्यस्माभिर्भर्तुःप्रेतस्यनिष्कृतिं॥इति
स्त्रीणांवदंतीनामुद्धवोगात्कृताह्निकः॥४९॥ ॥इतिश्रीभागवतेमहापुरा
णेदशमस्कंधेउद्धवयानेनंदशोकापनयनंषट्चत्वारिंशत्तमोऽध्यायः॥४६॥
सप्तचत्वारिंशकेऽथकृष्णादेशेनगोपिकाः॥बोधयित्वोद्धवस्तत्वमनु
ज्ञाप्यागमत्पुरीं॥१॥श्रीशुकउवाच॥तंवीक्ष्यकृष्णानुचरंव्रजस्त्रियःप्रलं
बबाहुंनवकंजलोचनं॥पीतांबरंपुष्करमालिनंलसन्मुखारविंदंमणि
मृष्टकुंडलं॥१॥सुविस्मिताःकोयमपीच्यदर्शनःकुतश्चकस्याच्युतवेष
भूषणः॥इतिस्मसर्वाःपरिवव्रुरुत्सुकास्तमुत्तमश्लोकपदांबुजाश्रयं॥२॥

भा॰ द॰ स्क॰

१५९

तं प्रश्रयेणावनताः सुसत्कृतं व्रीडहासेक्षणसूनृतादिभिः ॥ रहस्यपृच्छन्नुपविष्टमासने विज्ञाय संदेशहरं रमापतेः ॥ ३ ॥ जानीमस्त्वां यदुपतेः पार्षदं समुपागतं ॥ भर्त्रेह प्रेषितः पित्रोर्भवान्प्रियचिकीर्षया ॥ ४ ॥ अन्यथा गोव्रजे तस्य स्मरणीयं न चक्ष्महे ॥ स्नेहानुबंधो बंधूनां मुनेरपि सुदुस्त्यजः ॥ ५ ॥ अन्येष्वर्थकृता मैत्री यावदर्थविडंबनं ॥ पुंभिः स्त्रीषु कृता यद्वत्सुमनस्स्विव षट्पदैः ॥ ६ ॥ निःस्वं त्यजंति गणिका अकल्पं नृपतिं प्रजाः ॥ अधीतविद्या आचार्यमृत्विजो दत्तदक्षिणं ॥ ७ ॥ खगा वीतफलं वृक्षं भुक्त्वा चातिथयो गृहं ॥ दग्धं मृगास्तथारण्यं जारो भुक्त्वा रतां स्त्रियं ॥ ८ ॥ इति गोप्यो हि गोविंदे गतवाक्कायमानसाः ॥ कृष्णदूते व्रजं याते उद्धवे त्यक्तलौकिकाः ॥ ९ ॥

अ॰ ४७

राम॰

१५९

गायंत्यःप्रियकर्माणिरुदंत्यश्चगतह्रियः॥तस्यसंस्मृत्यसंस्मृत्ययानिकैशो
रबाल्ययोः॥१०॥काचिन्मधुकरंदृष्ट्वाध्यायंतीकृष्णसंगमं॥प्रियप्रस्थापितंदू
तंकल्पयित्वेदमब्रवीत्॥११॥गोप्युवाच॥मधुपकितवबंधोमास्पृशांघ्रिं
सपत्न्याःकुचविलुलितमालाकुंकुमश्मश्रुभिर्नः॥वहतुमधुपतिस्तन्मा
निनीनांप्रसादंयदुसदसिविडंब्यंयस्यदूतस्त्वमीदृक्॥१२॥सकृदधरसु
धांस्वांमोहिनींपाययित्वासुमनसइवसद्यस्तत्यजेस्मान्भवादृक्॥परिच
रतिकथंतत्पादपद्मंतुपद्माह्यपिबतहृतचेताउत्तमश्लोकजल्पैः॥१३॥कि
मिहबहुषडंघ्रेगायसित्वंयदूनामधिपतिमगृहाणामग्रतोनःपुराणं॥विज
यसखसखीनांगीयतांतत्प्रसंगःक्षपितकुचरुजस्तेकल्पयंतीष्टमिष्टाः॥१४

दिविभुविचरसायांकाःस्त्रियस्तदुरापाःकपटरुचिरहासभ्रूविजृंभस्ययाःस्युः
॥चरणरजउपास्तेयस्यभूतिर्वयंकाअपिचकृपणपक्षेह्युत्तमश्लोकशब्दः
१५॥विसृजशिरसिपादंवेद्म्यहंचाटुकारैरनुनयविदुषस्तेभ्येत्यदौत्यैर्मुकुं
दात्॥स्वकृतइहविसृष्टापत्यपत्यन्यलोकाव्यसृजदकृतचेताःकिंनुसंधे
यमस्मिन्॥१६॥मृगयुरिवकपींद्रंविव्यधेलुब्धधर्मास्त्रियमकृतविरूपां
स्त्रीजितःकामयानां॥बलिमपिबलिमत्त्वावेष्टयद्ध्वांक्षवद्यस्तदलमसि
तसख्यैर्दुस्त्यजस्तत्कथार्थः॥१७॥यदनुचरितलीलाकर्णपीयूषविप्रुट्स
कृददनविधूतद्वंद्वधर्माविनष्टाः॥सपदिगृहकुटुंबंदीनमुत्सृज्यदीनाबह
वइवविहंगाभिक्षुचर्यांचरंति॥१८॥वयमृतमिवजिह्मव्याहृतंश्रद्दधानाःकु

लिकरुतमिवाज्ञाःकृस्नवध्वोहरिण्यः॥ ददृशुरसकृदेतत्तन्नखस्पर्शती
व्रस्मररुजउपमंत्रिन्भण्यतामन्यवार्ता॥१९॥ प्रियसखपुनरागाःप्रेयसाप्रे
षितःकिंवरयकिमनुरुंधेमाननीयोसिमेंग॥ नयसिकथमिहास्मान्दुस्त्य
जद्वंद्वपार्श्वंसततमुरसिसौम्यश्रीवधूःसाकमास्ते॥२०॥ अपिबतमधुपुर्या
मार्यपुत्रोधुनास्तेस्मरतिसपितृगेहान्सौम्यबंधूंश्चगोपान्॥ क्वचिदपिस
कथानःकिंकरीणांग्रणीतेभुजमगरुसुगंधंमूर्ध्न्यधास्यत्कदानु॥२१॥ श्री
शुकउवाच॥ अथोद्धवोनिशम्यैवंकृस्नदर्शनलालसाः॥ सांत्वयन्प्रियसंदेशैर्गो
पीरिदमभाषत॥२२॥ श्रीउद्धवउवाच॥ अहोयूयंस्मपूर्णार्थाभवंत्योऽलोकपूजि
ताः॥ वासुदेवेभगवतियासामित्यर्पितंमनः॥२३॥ दानव्रततपोहोमजपस्वा

ध्यायसंयमैः॥ श्रेयोभिर्विविधैश्चान्यैः कृष्णे भक्तिर्हि साध्यते॥२४॥ भगवत्युत्तमश्लो
के भवतीभिरनुत्तमा॥ भक्तिः प्रवर्त्तिता दिष्ट्या मुनीनामपि दुर्ल्लभा॥२५॥ दिष्ट्या पु
त्रान्पतीन्देहान्स्वजनान्भवनानि च॥ हित्वावृणीत यूयं यत्कृष्णाख्यं पुरुषं प
रं॥२६॥ सर्वात्मभावोधिकृतो भवतीनामधोक्षजे॥ विरहेण महाभागा महा
न्मेनुग्रहः कृतः॥२७॥ श्रूयतां प्रियसंदेशो भवतीनां सुखावहः॥ यमादायाग
तो भद्रा अहं भर्तु रहस्करः॥२८॥ श्रीभगवानुवाच॥ भवतीनां वियोगो मे न हि स
र्वात्मना क्वचित्॥ यथा भूतानि भूतेषु खं वाय्वग्निर्जलं मही॥२९॥ तथाहं च
मनःप्राणबुद्धींद्रियगुणाश्रयः॥ आत्मन्येवात्मनात्मानं सृजे हन्म्यनुपालये
॥३०॥ आत्ममायानुभावेन भूतेंद्रियगुणात्मना॥ आत्मा ज्ञानमयः शुद्धो व्यति

रिक्तो गुणान्वयः ॥ सुषुप्तस्वप्नजाग्रद्भिर्मायावृत्तिभिरीयते ॥ ३२ ॥ येनेंद्रियार्थान्
ध्यायेत मृषा स्वप्नवदुत्थितः ॥ तन्निरुंध्यादिंद्रियाणि विनिद्रः प्रत्यपद्यत ॥ ३३ ॥
एतदंतः समाम्नायो योगः सांख्यं मनीषिणां ॥ त्यागस्तपो दमः सत्यं समुद्रां
ता इवापगाः ॥ ३४ ॥ यत्त्वहं भवतीनां वै दूरे वर्त्ते प्रियो दृशां ॥ मनसः सन्निकर्षा
र्थं मदनुध्यानकाम्यया ॥ ३५ ॥ यथा दूरचरे प्रेष्ठे मन आविश्य वर्त्तते ॥ स्त्रीणां
च न तथा चेतः संनिकृष्टेऽक्षगोचरे ॥ ३६ ॥ मय्यावेश्य मनः कृत्स्नं विमुक्ताशेषवृ
त्ति यत् ॥ अनुस्मरंत्यो मां नित्यमचिरान्मामुपैष्यथ ॥ ३७ ॥ या मया क्रीडता रा
त्र्यां वनेस्मिन् व्रज आस्थिताः ॥ अलब्धरासाः कल्याण्यो मापुर्मद्वीर्यचिंतया ॥ ३८ ॥
श्रीशुक उवाच ॥ एवं प्रियतमादिष्टमाकर्ण्य व्रजयोषितः ॥ ता ऊचुरुद्धवं प्रीता

स्तत्संदेशागतस्मृतीः ॥३८॥ ॥गोप्यऊचुः॥ दिष्ट्याहितोहतःकंसोयदूनांसा
नुगोघकृत् ॥ दिष्ट्याप्तैर्लब्धसर्वार्थैःकुशल्यास्तेच्युतोधुना ॥३९॥ कथंरतिवि
ज्ञाःप्रियःसपुरयोषितां ॥ नानुबध्येततद्वाक्यैर्विभ्रमैश्चानुभावितः ॥४०॥ क
च्चिद्गदाग्रजःसौम्यकरोतिपुरयोषितां ॥ प्रीतिंनःस्निग्धसव्रीडहासोदारेक्ष
णार्चितः ॥४१॥ अपिस्मरतिनःसाधोगोविंदःप्रस्तुतेक्वचित् ॥ गोष्ठीमध्येपुर
स्त्रीणांग्राम्याःस्वैरकथांतरे ॥४२॥ ताःकिंनिशाःस्मरतियासुतदाप्रियाभि
र्वृंदावनेकुमुदकुंदशशांकरम्ये ॥ रेमेक्वणच्चरणनूपुररासगोष्ठ्यामस्मा
भिरीडितमनोज्ञकथःकदाचित् ॥४३॥ अप्येष्यतीहदाशार्हस्तप्ताःस्वकृतया
शुचा ॥ संजीवयन्नुनोगात्रैर्यथेंद्रोवनमंबुदैः ॥४४॥ कस्मात्कृष्णइहायातिप्रा

त्तराज्यो हृताहितः ॥ नरेंद्रकंन्या उद्वाह्य प्रीतः सर्वसुहृद्वृतः ॥४५॥ किमस्माभि
र्वनौकोभिरन्याभिर्वा महात्मनः ॥ श्रीपते राप्तकामस्य क्रियेतार्थः कृतात्मना
॥४६॥ परं सौख्यं हि नैराश्यं स्वैरिण्यप्याह पिंगला ॥ तज्जानतीनां नः कृष्णे तथा
प्याशा दुरत्यया ॥४७॥ क उत्सहेत संत्यक्तुमुत्तमश्लोकसंविदं ॥ अनिच्छतोपि य
स्य श्रीरंगान्न च्यवते क्वचित् ॥४८॥ सरिच्छैलवनोद्देशा गावो वेणुरवा इमे ॥
संकर्षणसहायेन कृष्णेनाचरिताः प्रभो ॥४९॥ पुनः पुनः स्मारयंति नंदगोपसु
तं बत ॥ श्रीनिकेतैस्तत्पदकैर्विस्मर्तुं नैव शक्नुमः ॥५०॥ गत्या ललितयोदारहा
सलीलावलोकनैः ॥ माध्व्या गिरा हृतधियः कथं तद्विस्मरामहे ॥५१॥ हे नाथ हे र
मानाथ व्रजनाथार्तिनाशन ॥ मग्नमुद्धर गोविंद गोकुलं वृजिनार्णवात् ॥५२॥

॥श्रीशुक उवाच॥ ततस्ताः कृष्णसंदेशैर्व्यपेतविरहज्वराः॥ उद्धवं पूजयां चक्रुर्ज्ञात्वा
त्मानमधोक्षजं॥५३॥ उवास कतिचिन्मासान्गोपीनां विनुदन्शुचः॥ कृष्णली
लाकथा गायन्रमयामास गोकुलं॥५४॥ यावंत्यहानि नंदस्य व्रजे वात्सीत्स उ
द्धवः॥ व्रजौकसां क्षणप्रायान्यासन्कृष्णस्य वार्त्तया॥५५॥ सरिद्वनगिरिद्रोणी
र्वीक्षन्कुसुमितान्द्रुमान्॥ कृष्णं संस्मारयन्रेमे हरिदासो व्रजौकसां॥५६॥
दृष्ट्वैवमादि गोपीनां कृष्णावेशात्मविक्लवं॥ उद्धवः परमप्रीतस्ता नमस्यन्नि
दं जगौ॥५७॥ एताः परं तनुभृतो भुवि गोपवध्वो गोविंद एव निखिलात्मनि रू
ढभावाः॥ वांछंति यद्भवभियो मुनयो वयं च किं ब्रह्मजन्मभिरनंतकथारसस्य
॥५८॥ क्वेमाः स्त्रियो वनचरीर्व्यभिचारदुष्टाः कृष्णे क्व चैष परमात्मनि रूढभावः॥

नन्वीश्वरोऽनुभजतोऽविदुषोपिसाक्षाछ्रेयस्तनोत्यगदराजइवोपयुक्तः॥५९॥
नायंश्रियोंगउनितांतरतेःप्रसादःस्वर्योषितांनलिनगंधरुचांकुतोऽन्याः॥रासो
त्सवेऽस्यभुजदंडगृहीतकंठलब्धाशिषांयउदगाद्व्रजवल्लवीनां॥६०॥आसा
महोचरणरेणुजुषामहंस्यांवृंदावनेकिमपिगुल्मलतौषधीनां॥यादुस्त्यजं
स्वजनमार्य्यपथंचहित्वाभेजुर्मुकुंदपदवींश्रुतिभिर्विमृग्यां॥६१॥यावैश्रियार्चि
तमजादिभिराप्तकामैर्योगेश्वरैरपियदात्मनिरासगोष्ठ्यां॥कृष्णस्यतद्भगव
तश्चरणारविंदंन्यस्तंस्तनेषुविजहुःपरिरभ्यतापं॥६२॥वंदेनंदव्रजस्त्रीणांपा
दरेणुमभीक्ष्णशः॥यासांहरिकथोद्गीतंपुनातिभुवनत्रयं॥६३॥श्रीशुकउवाच॥अ
थगोपीरनुज्ञाप्ययशोदांनंदमेवच॥गोपानामंत्र्यदाशार्होयास्यन्नारुरुहेरथं॥६४

तंनिर्गतंसमासाद्यनानोपायनपाणयः॥ नंदादयोनुरागेणप्रावोचन्नश्रुलो
चनाः॥ ६५॥ मनसोवृत्तयोनःस्युःकृष्णपादांबुजाश्रयाः॥ वाचोभिधायिनीर्नाम्नां
कायस्तत्प्रह्वणादिषु॥ ६६॥ कर्मभिर्भ्राम्यमाणानांयत्रक्वापीश्वरेछया॥ मंगला
चरितैर्दानैरतिर्नःकृष्णईश्वरे॥ ६७॥ एवंसभाजितोगोपैःकृष्णभक्त्यानराधि
प॥ उद्धवःपुनरागछन्मथुरांकृष्णपालितां॥ ६८॥ कृष्णायप्रणिपत्याहभक्त्यु
द्रेकंव्रजौकसां॥ वसुदेवायरामायराज्ञेचोपायनान्यदात्॥ ६९॥ इतिश्रीभा
गवतेमहापुराणेदशमस्कंधेउद्धवप्रतियानेनामसप्तचत्वारिंशोध्यायः॥ ४७॥ ॥
अष्टचत्वारिंशकेथकृष्णःकुब्जामरीरमत्॥ अक्रूरस्यग्रहंगत्वातंगजाह्वयमादिशत्॥ १॥
सैरंध्र्याःकाममापूर्यपूरयित्वामनोरथान्॥ अक्रूरस्यततःकृष्णस्तेनपार्थानसांत्वयन्॥ २॥

श्रीशुक उवाच ॥ अथविज्ञायभगवान्सर्वात्मासर्वदर्शनः ॥ सैरंध्र्याःकामतप्तायाः
प्रियमिच्छन्गृहंययौ ॥१॥ महार्होपस्कराढ्यंवैकामोपायोपबृंहितं ॥ मुक्तादाम
पताकाभिर्वितानशयनासनैः ॥२॥ धूपैःसुरभिभिर्दीपैःस्रग्गंधैरपिमंडितं ॥ गृ
हंतमायांतमवेक्ष्यसासनात्सद्यःसमुत्थायहिजातसंभ्रमा ॥ यथोपसंगम्य
सखीभिरच्युतंसभाजयामाससदासनादिभिः ॥४॥ तथोद्धवःसाधुतयाऽभि
पूजितोन्यषीददुर्व्यामभिमृश्यचासनं ॥ कृष्णोपितूर्णंशयनंमहाधनंविवे
शलोकाचरितान्यनुव्रतः ॥५॥ सामज्जनालेपदुकूलभूषणस्रग्गंधतांबूल
सुधासवादिभिः ॥ प्रसाधितात्मोपससारमाधवंसव्रीडलीलोत्स्मितविभ्रमे
क्षितैः ॥६॥ आहूयकांतांनवसंगमह्रियाविशंकितांकंकणभूषितेकरे ॥ प्रगृह्यश

ध्याम धिवेन्द्रस्य रामया रेमेऽनुलेपार्पणपुण्यलेशया ॥६॥ सानंगतप्तकुचयोरुरस
स्तथाक्ष्णोर्जिघ्रंत्यनंतचरणेन रुजो मृजंती ॥ दोर्भ्यां स्तनांतरगतं परिरभ्य कांतमा
नंदमूर्त्तिमजहादतिदीर्घतापं ॥७॥ सैवं कैवल्यनाथं तं प्राप्य दुःप्रापमीश्वरं ॥ अं
गरागार्पणेनाहो दुर्भगेदमयाचत ॥८॥ आहोष्यतामिह प्रेष्ठ दिनानि कतिचिन्म
या ॥ रमस्व नोत्सहे त्यक्तुं संगं तेंबुरुहेक्षण ॥९॥ तस्यै कामवरं दत्वा मानयित्वा
च मानदः ॥ सहोद्धवेन सर्वेशः स्वधामागमदर्चितं ॥१०॥ दुराराध्यं समाराध्य वि
ष्णुं सर्वेश्वरेश्वरं ॥ यो वृणीते मनोग्राह्यमसत्वात्कुमनीष्यसौ ॥११॥ अक्रूरभव
नं कृष्णः सहरामोद्धवः प्रभुः ॥ किंचिच्चिकीर्षयन्प्रागादक्रूरप्रियकाम्यया ॥१२॥ स तान्न
रवरश्रेष्ठानाराद्वीक्ष्य स्वबांधवान् ॥ प्रत्युत्थाय प्रमुदितः परिष्वज्याऽभ्यनंद्य च ॥१३॥

नमामकृष्णंरामंचसतैरप्यभिवादितः॥पूजयामासविधिवत्कृतासनपरिग्रहान्
पादावनेजनीरापोधारयन्शिरसानृप॥अर्हणेनांबरैर्दिव्यैर्गंधस्रग्भूषणोत्तमैः॥१६॥
अर्चित्वाशिरसानम्यपादावंकगतौमृजन्॥प्रश्रयावनतोक्रूरःकृष्णरामावभा
षत॥१७॥दिष्ट्यापापोहतःकंसःसानुगोवामिदंकुलं॥भवद्भ्यामुद्धृतंकृच्छ्राद्दु
रंताच्चसमेधितं॥१८॥युवांप्रधानपुरुषौजगद्धेतूजगन्मयौ॥भवद्भ्यांनविना
किंचित्परमस्तिनचापरं॥१९॥आत्मसृष्टमिदंविश्वंअन्वाविश्यस्वशक्तिभिः
॥ईयतेबहुधाब्रह्मन्श्रुतप्रत्यक्षगोचरं॥२०॥यथाहिभूतेषुचराचरेषुमह्याद
योयोनिषुभांतिनाना॥एवंभवान्केवलआत्मयोनिष्वात्मात्मतंत्रोबहुधाविभा
ति॥२१॥सृजस्यथोलुंपसिपासिविश्वंरजस्तमःसत्वगुणैःस्वशक्तिभिः॥नबध्य

सैतद्गुणकर्मभिर्वाज्ञानात्मनस्तेक्वचबंधहेतुः ॥१८॥ देहाद्युपाधेरनिरूपितत्वा
द्भवोनसाक्षान्नभिदात्मनःस्यात् ॥ अतोनबंधस्तवनैवमोक्षःस्यातांनिकाम
स्त्वयिनोविवेकः ॥१९॥ त्वयोदितोयंजगतोहिताययदायदावेदपथःपुराणः
॥बाध्येतपाषंडपथैरसद्भिस्तदाभवान्सत्वगुणंबिभर्त्ति ॥२०॥ सत्वंप्रभोद्यव
सुदेवगृहेवतीर्णःस्वांशेनभारमपनेतुमिहासिभूमेः ॥ अक्षौहिणीशतवधेन
सुरेतरांशराज्ञाममुष्यचकुलस्ययशोवितन्वन् ॥२१॥ अद्येशनोवसतयःखलु
भूरिभागायःसर्वदेवपितृभूतनृदेवमूर्तिः ॥ यत्पादशौचसलिलंत्रिजगत्पुना
तिसत्वंजगद्गुरुरधोक्षजयाःप्रविष्टः ॥२२॥ कःपंडितस्त्वदपरंशरणंसमीयात्
भक्तप्रियादृतगिरःसुहृदःकृतज्ञात् ॥ सर्वान्ददातिसुहृदोभजतोभिकामा

नात्मानमप्युपचयापचयोनयस्य॥२७॥दिष्ट्याजनार्दनभवानिहनःप्रतीतो
योगेश्वरैरपिदुरापगतिःसुरेशैः॥छिंध्याशुनःसुतकलत्रधनाप्तगेहदेहादि
मोहरसनांभवदीयमायां॥२८॥इत्यर्चितःसंस्तुतश्चभक्तेनभगवान्हरिः
अक्रूरंसस्मितंप्राहगीर्भिःसंमोहयन्निव॥२९॥श्रीभगवानुवाच॥त्वंनोगुरुः
पितृव्यश्चश्लाघ्योबंधुश्चनित्यदा॥वयंतुरक्ष्याःपोष्याश्चअनुकंप्याःप्रजा
हिवः॥३०॥भवद्विधामहाभागानिषेव्याअर्हसत्तमाः॥श्रेयस्कामैर्नृभिर्नि
त्यंदेवाःस्वार्थानसाधवः॥३१॥नह्यम्मयानितीर्थानिनदेवामृच्छिलामयाः
तेपुनंत्युरुकालेनदर्शनादेवसाधवः॥३२॥सभवान्सुहृदांवैनःश्रेयान्श्रेय
श्चिकीर्षया॥जिज्ञासार्थंपांडवानांगच्छस्वगजसाह्वयं॥३३॥पितर्युपरतेबालाः

सहमात्रासुदुःखिताः ॥ आनीताःस्वपुरंराज्ञावसंतइतिशुश्रुम ॥ ३४ ॥ तेषुराजां
बिकापुत्रोभ्रातृपुत्रेषुदीनधीः ॥ समोनवर्त्ततेनूनंदुःपुत्रवशगोंधदृक् ॥ ३५
गछजानीहितद्वृत्तमधुनासाध्वसाधुवा ॥ विज्ञायतद्विधास्यामोयथाशं
सुहृदांभवेत् ॥ ३६ ॥ इत्यक्रूरंसमादिश्यभगवान्हरिरीश्वरः ॥ संकर्षणोद्धवा
भ्यांवैततःस्वभवनंययौ ॥ ३७ ॥ ॥ इतिश्रीभागवतेमहापुराणेदशमस्कंधेअष्ट
चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४८ ॥ ऊनपंचाशतमेतुगत्वाक्रूरोगजाह्वयं ॥ राज्ञःस्वभ्रातृपु
त्रेषुधावैषम्यमागमत् ॥ १ ॥ श्रीशुकउवाच ॥ सगत्वाहास्तिनपुरंपौरवेंद्रयशों
कितं ॥ ददर्शतत्रांबिकेयंसभीष्मंविदुरंपृथां ॥ २ ॥ सहपुत्रंचबाल्हीकंभारद्वा
जंसगौतमं ॥ कर्णंदुर्योधनंद्रौणिंपांडवान्सुहृदोपरान् ॥ ३ ॥ यथावदुपसंग

म्येवं बंधुभिर्गांदिनीसुतः ॥ संपृष्टस्तैः सुहृद्वार्त्तांस्स्वयं वा पृच्छदव्ययं ॥ ३ ॥ उवास
कतिचिन्मासान्नृराज्ञो वृत्तविवित्सया ॥ दुःप्रजस्याल्पसारस्य खलछंदानु
वर्त्तिनः ॥ ४ ॥ तेज ओजो बलं वीर्यं प्रश्रयादींश्च सद्गुणान् ॥ प्रजानुरागं पार्थेषु
न सहद्भिश्चिकीर्षितं ॥ ५ ॥ कृतं च धार्त्तराष्ट्रैर्यद्गरदानाद्यपेशलं ॥ आचख्यौ
सर्वमेवास्मै पृथा विदुर एव च ॥ ६ ॥ पृथा तु भ्रातरं प्राप्तमक्रूरमुपसृत्य तं ॥ उवा
च जन्मनिलयं स्मरंत्यश्रुकलेक्षणा ॥ ७ ॥ अपि स्मरंति नः सौम्य पितरौ भ्रातर
श्च मे ॥ भगिन्यो भ्रातृपुत्राश्च जामयः सख्य एव च ॥ ८ ॥ भ्रात्रेयो भगवान्कृष्णः श
रण्यो भक्तवत्सलः ॥ पैतृष्वस्रेयान्स्मरति रामश्चांबुरुहेक्षणः ॥ ९ ॥ सपत्नमध्ये
शोचंतीं वृकाणां हरणीमिव ॥ सांत्वयिष्यति मां वाक्यैः पितृहीनांश्च बालकान् ॥ १० ॥

या

ना

कृष्णकृष्णमहायोगिन्विश्वात्मन्विश्वभावन॥प्रपन्नांपाहिगोविंदशिशु
भिश्चावसीदतीं॥११॥नान्यत्तवपदांभोजात्पश्यामिशरणंनृणां॥बिभ्यतां
मृत्युसंसारात्ईश्वरस्यापवर्गिकात्॥१२॥नमःकृष्णायशुद्धायब्रह्मणेपर
मात्मने॥योगेश्वराययोगायत्वामहंशरणंगता॥१३॥श्रीशुकउवाच॥इत्यनु
स्मृत्यस्वजनंकृष्णंचजगदीश्वरं॥प्राहदद्दुःखिताराजन्भवतांप्रपिताम
ही॥१४॥समदुःखसुखोऽक्रूरोविदुरश्चमहायशाः॥सांत्वयामासतुःकुंतींत
त्पुत्रोत्पत्तिहेतुभिः॥१५॥यास्यन्राजानमभ्येत्यविषमंपुत्रलालसं॥अवदत्सु
हृदांमध्येबंधुभिःसोहृदोदितं॥१६॥अक्रूरउवाच॥भोभोवैचित्रवीर्यत्वंकुरूणां
कीर्त्तिवर्द्धनः॥भ्रातर्युपरतेपांडावधुनासनमास्थितः॥१७॥धर्मेणपालयन्नुर्वीं

प्रजाःशीलेनरंजयन् ॥ वर्त्तमानःसमंस्वेषुश्रेयःकीर्त्तिमवाप्स्यसि ॥ १८ ॥ अन्य
थात्वाचरंल्लोकेगर्हितोयास्यसेतमः ॥ तस्मात्समत्वेवर्त्तस्वपांडवेष्वात्मजे
षुच ॥ १९ ॥ नेहचात्यंतसंवासःकर्हिचित्केनचित्सह ॥ राजन्स्वेनापिदेहेनकि
मुजायात्मजादिभिः ॥ २० ॥ एकःप्रसूयतेजंतुरेकएवप्रलीयते ॥ एकोनुभुंक्ते
सुकृतमेकएवचदुःकृतं ॥ २१ ॥ अधर्मोपचितंवित्तंहरंत्यन्येल्पमेधसः ॥ सं
भोजनीयापदेशैर्जलानीवजलौकसः ॥ २२ ॥ पुष्णातियानधर्मेणस्वबुध्या
तमपंडितं ॥ तेकृतार्थंप्रहिन्वंतिप्राणारायःसुतादयः ॥ २३ ॥ स्वयंकिल्बिष
मादायतैस्त्यक्तोनार्थकोविदः ॥ असिद्धार्थोविशत्यंधंस्वधर्मविमुखस्तमः ॥ २४ ॥
तस्माल्लोकमिमंराजन्स्वप्नमायामनोरथं ॥ वीक्ष्यायम्यात्मनात्मानंसमःशांतोभव

॥भा॰ द॰ स्कं॰॥
॥१५९॥

प्रभो॥२५॥ ॥धृतराष्ट्र उ०॥ यथा वदति कल्याणीं वाचं दानपते भवान्॥ तथानया न तृप्यामि मर्त्यः प्राप्य यथामृतं॥२६॥ तथापि सूनृता सौम्य हृदि न स्थीयते चले॥ पुत्रानुरागविषमे विद्युत्सौदामिनी यथा॥२७॥ ईश्वरस्य विधिं को नु विधुनोत्यन्यथा पुमान्॥ भूमेर्भारावताराय यो वतीर्णो यदोः कुले॥२८॥ यो दुर्विमर्शपथया निजमाययेदं सृष्ट्वा गुणान्विभजते तदनुप्रविष्टः॥ तस्मै नमो दुरवबोधविहारतंत्रसंसारचक्रगतये परमेश्वराय॥२९॥ ॥श्रीशुक उवाच॥ इत्यभिप्रेत्य नृपतेरभिप्रायं स यादवः॥ सुहृद्भिः समनुज्ञातः पुनर्यदुपुरीमगात्॥३०॥ शशंस रामकृष्णाभ्यां धृतराष्ट्रविचेष्टितं॥ पांडवान्प्रति कौरव्य यदर्थं प्रेषितः स्वयं॥३१॥ इति

॥अ॰ ४९॥

॥राम॰॥
॥१५९॥

श्रीभागवते महापुराणे दशमस्कंधे एकोनपंचाशत्तमोऽध्यायः॥ समाप्तः पूर्वार्धः॥

॥इतिश्रीभागवतदशमस्कंधपूर्वार्धः ॥ ॥

[OrderDescription]
,CREATED=20.01.20 14:01
,TRANSFERRED=2020/01/20 at 15:46:10
,PAGES=321
,TYPE=STD
,NAME=S0002581
,Book Name=M-2611-BHAGWAT MAHAPURAN
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
,FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF

FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF
,FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF
,FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF
,FILE24=00000024.TIF
,FILE25=00000025.TIF
,FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF
,FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF
,FILE30=00000030.TIF
,FILE31=00000031.TIF
,FILE32=00000032.TIF
,FILE33=00000033.TIF

FILE34=00000034.TIF
,FILE35=00000035.TIF
,FILE36=00000036.TIF
,FILE37=00000037.TIF
,FILE38=00000038.TIF
,FILE39=00000039.TIF
,FILE40=00000040.TIF
,FILE41=00000041.TIF
,FILE42=00000042.TIF
,FILE43=00000043.TIF
,FILE44=00000044.TIF
,FILE45=00000045.TIF
,FILE46=00000046.TIF
,FILE47=00000047.TIF
,FILE48=00000048.TIF
,FILE49=00000049.TIF
,FILE50=00000050.TIF
,FILE51=00000051.TIF
,FILE52=00000052.TIF
,FILE53=00000053.TIF
,FILE54=00000054.TIF

FILE55=00000055.TIF
,FILE56=00000056.TIF
,FILE57=00000057.TIF
,FILE58=00000058.TIF
,FILE59=00000059.TIF
,FILE60=00000060.TIF
,FILE61=00000061.TIF
,FILE62=00000062.TIF
,FILE63=00000063.TIF
,FILE64=00000064.TIF
,FILE65=00000065.TIF
,FILE66=00000066.TIF
,FILE67=00000067.TIF
,FILE68=00000068.TIF
,FILE69=00000069.TIF
,FILE70=00000070.TIF
,FILE71=00000071.TIF
,FILE72=00000072.TIF
,FILE73=00000073.TIF
,FILE74=00000074.TIF
,FILE75=00000075.TIF

FILE76=00000076.TIF
,FILE77=00000077.TIF
,FILE78=00000078.TIF
,FILE79=00000079.TIF
,FILE80=00000080.TIF
,FILE81=00000081.TIF
,FILE82=00000082.TIF
,FILE83=00000083.TIF
,FILE84=00000084.TIF
,FILE85=00000085.TIF
,FILE86=00000086.TIF
,FILE87=00000087.TIF
,FILE88=00000088.TIF
,FILE89=00000089.TIF
,FILE90=00000090.TIF
,FILE91=00000091.TIF
,FILE92=00000092.TIF
,FILE93=00000093.TIF
,FILE94=00000094.TIF
,FILE95=00000095.TIF
,FILE96=00000096.TIF

FILE97=00000097.TIF
,FILE98=00000098.TIF
,FILE99=00000099.TIF
,FILE100=00000100.TIF
,FILE101=00000101.TIF
,FILE102=00000102.TIF
,FILE103=00000103.TIF
,FILE104=00000104.TIF
,FILE105=00000105.TIF
,FILE106=00000106.TIF
,FILE107=00000107.TIF
,FILE108=00000108.TIF
,FILE109=00000109.TIF
,FILE110=00000110.TIF
,FILE111=00000111.TIF
,FILE112=00000112.TIF
,FILE113=00000113.TIF
,FILE114=00000114.TIF
,FILE115=00000115.TIF
,FILE116=00000116.TIF
,FILE117=00000117.TIF

FILE118=00000118.TIF
,FILE119=00000119.TIF
,FILE120=00000120.TIF
,FILE121=00000121.TIF
,FILE122=00000122.TIF
,FILE123=00000123.TIF
,FILE124=00000124.TIF
,FILE125=00000125.TIF
,FILE126=00000126.TIF
,FILE127=00000127.TIF
,FILE128=00000128.TIF
,FILE129=00000129.TIF
,FILE130=00000130.TIF
,FILE131=00000131.TIF
,FILE132=00000132.TIF
,FILE133=00000133.TIF
,FILE134=00000134.TIF
,FILE135=00000135.TIF
,FILE136=00000136.TIF
,FILE137=00000137.TIF
,FILE138=00000138.TIF

FILE139=00000139.TIF
,FILE140=00000140.TIF
,FILE141=00000141.TIF
,FILE142=00000142.TIF
,FILE143=00000143.TIF
,FILE144=00000144.TIF
,FILE145=00000145.TIF
,FILE146=00000146.TIF
,FILE147=00000147.TIF
,FILE148=00000148.TIF
,FILE149=00000149.TIF
,FILE150=00000150.TIF
,FILE151=00000151.TIF
,FILE152=00000152.TIF
,FILE153=00000153.TIF
,FILE154=00000154.TIF
,FILE155=00000155.TIF
,FILE156=00000156.TIF
,FILE157=00000157.TIF
,FILE158=00000158.TIF
,FILE159=00000159.TIF

FILE160=00000160.TIF
,FILE161=00000161.TIF
,FILE162=00000162.TIF
,FILE163=00000163.TIF
,FILE164=00000164.TIF
,FILE165=00000165.TIF
,FILE166=00000166.TIF
,FILE167=00000167.TIF
,FILE168=00000168.TIF
,FILE169=00000169.TIF
,FILE170=00000170.TIF
,FILE171=00000171.TIF
,FILE172=00000172.TIF
,FILE173=00000173.TIF
,FILE174=00000174.TIF
,FILE175=00000175.TIF
,FILE176=00000176.TIF
,FILE177=00000177.TIF
,FILE178=00000178.TIF
,FILE179=00000179.TIF
,FILE180=00000180.TIF

FILE181=00000181.TIF
,FILE182=00000182.TIF
,FILE183=00000183.TIF
,FILE184=00000184.TIF
,FILE185=00000185.TIF
,FILE186=00000186.TIF
,FILE187=00000187.TIF
,FILE188=00000188.TIF
,FILE189=00000189.TIF
,FILE190=00000190.TIF
,FILE191=00000191.TIF
,FILE192=00000192.TIF
,FILE193=00000193.TIF
,FILE194=00000194.TIF
,FILE195=00000195.TIF
,FILE196=00000196.TIF
,FILE197=00000197.TIF
,FILE198=00000198.TIF
,FILE199=00000199.TIF
,FILE200=00000200.TIF
,FILE201=00000201.TIF

FILE202=00000202.TIF
,FILE203=00000203.TIF
,FILE204=00000204.TIF
,FILE205=00000205.TIF
,FILE206=00000206.TIF
,FILE207=00000207.TIF
,FILE208=00000208.TIF
,FILE209=00000209.TIF
,FILE210=00000210.TIF
,FILE211=00000211.TIF
,FILE212=00000212.TIF
,FILE213=00000213.TIF
,FILE214=00000214.TIF
,FILE215=00000215.TIF
,FILE216=00000216.TIF
,FILE217=00000217.TIF
,FILE218=00000218.TIF
,FILE219=00000219.TIF
,FILE220=00000220.TIF
,FILE221=00000221.TIF
,FILE222=00000222.TIF

FILE223=00000223.TIF
,FILE224=00000224.TIF
,FILE225=00000225.TIF
,FILE226=00000226.TIF
,FILE227=00000227.TIF
,FILE228=00000228.TIF
,FILE229=00000229.TIF
,FILE230=00000230.TIF
,FILE231=00000231.TIF
,FILE232=00000232.TIF
,FILE233=00000233.TIF
,FILE234=00000234.TIF
,FILE235=00000235.TIF
,FILE236=00000236.TIF
,FILE237=00000237.TIF
,FILE238=00000238.TIF
,FILE239=00000239.TIF
,FILE240=00000240.TIF
,FILE241=00000241.TIF
,FILE242=00000242.TIF
,FILE243=00000243.TIF

FILE244=00000244.TIF
,FILE245=00000245.TIF
,FILE246=00000246.TIF
,FILE247=00000247.TIF
,FILE248=00000248.TIF
,FILE249=00000249.TIF
,FILE250=00000250.TIF
,FILE251=00000251.TIF
,FILE252=00000252.TIF
,FILE253=00000253.TIF
,FILE254=00000254.TIF
,FILE255=00000255.TIF
,FILE256=00000256.TIF
,FILE257=00000257.TIF
,FILE258=00000258.TIF
,FILE259=00000259.TIF
,FILE260=00000260.TIF
,FILE261=00000261.TIF
,FILE262=00000262.TIF
,FILE263=00000263.TIF
,FILE264=00000264.TIF

FILE265=00000265.TIF
,FILE266=00000266.TIF
,FILE267=00000267.TIF
,FILE268=00000268.TIF
,FILE269=00000269.TIF
,FILE270=00000270.TIF
,FILE271=00000271.TIF
,FILE272=00000272.TIF
,FILE273=00000273.TIF
,FILE274=00000274.TIF
,FILE275=00000275.TIF
,FILE276=00000276.TIF
,FILE277=00000277.TIF
,FILE278=00000278.TIF
,FILE279=00000279.TIF
,FILE280=00000280.TIF
,FILE281=00000281.TIF
,FILE282=00000282.TIF
,FILE283=00000283.TIF
,FILE284=00000284.TIF
,FILE285=00000285.TIF

FILE286=00000286.TIF
,FILE287=00000287.TIF
,FILE288=00000288.TIF
,FILE289=00000289.TIF
,FILE290=00000290.TIF
,FILE291=00000291.TIF
,FILE292=00000292.TIF
,FILE293=00000293.TIF
,FILE294=00000294.TIF
,FILE295=00000295.TIF
,FILE296=00000296.TIF
,FILE297=00000297.TIF
,FILE298=00000298.TIF
,FILE299=00000299.TIF
,FILE300=00000300.TIF
,FILE301=00000301.TIF
,FILE302=00000302.TIF
,FILE303=00000303.TIF
,FILE304=00000304.TIF
,FILE305=00000305.TIF
,FILE306=00000306.TIF

FILE307=00000307.TIF
,FILE308=00000308.TIF
,FILE309=00000309.TIF
,FILE310=00000310.TIF
,FILE311=00000311.TIF
,FILE312=00000312.TIF
,FILE313=00000313.TIF
,FILE314=00000314.TIF
,FILE315=00000315.TIF
,FILE316=00000316.TIF
,FILE317=00000317.TIF
,FILE318=00000318.TIF
,FILE319=00000319.TIF
,FILE320=00000320.TIF
,FILE321=00000321.TIF
,